

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SINEMA ANABİLİM DALI**

**YENİ MEDYADA NEFRET SÖYLEMİNİN ÜRETİMİ:
BİR TOPLUMSAL PAYLAŞIM AĞI OLARAK FACEBOOK
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Eser AYGÜL**

**Tez Danışmanı
Prof Dr. Mutlu BİNARK**

Ankara-2013

ONAY

Eser Aygöl tarafından hazırlanan “Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği” başlıklı bu çalışma, 04/02/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Başkan)

Prof. Dr. Mutlu Binark

(Üye)

Prof. Dr. Ruken Öztürk

(Üye)

Doç. Dr. Ruhdan Uzun

ÖNSÖZ

Nefret söylemleri hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemler, esas mahiyetleri görünmez kıldığı ölçüde ideolojik işlev gösterirler ve toplumsal çatışmaların ekonomik, kültürel ve siyasal sebeplerini örtetek bizi demokratik çözümlerden uzaklaştırırlar. Bu örtüyü kaldırmanın tek yolu, o söylemlerin "nefret söylemi" olduklarını açığa çıkararak onları görünür kılmaktır. Bu çalışmada, toplumsal paylaşım ağlarında yeniden üretilerek dolaşıma sokulan nefret söylemlerinin görünür kılınması amaçlanmıştır. Bu görünürlülüğün, yeni ortaya çıkmış tartışmaların zenginleşmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bu tez çalışması boyunca yeni medya ortamlarının dinamik, hızlı ve akışkan yapısı, kimi zaman içeriklerinin izlenmesi ve analiz etmek üzere kayıtlanmasını zorlaştırmıştır. Yaşanan bu zorlukların en önemlisi, Facebook'ta tespit edilen her hangi bir içeriğin, çok kısa sürelerde ortamdaki kaldırılması veya grup sayfasının sık değişen gündemi nedeniyle içeriğin sayfa sonuna kayması nedeniyle içeriğe bazen ikinci defa ulaşılammış olmasıdır. Ayrıca çalışmamın sürdüğü üç yıllık zaman süresince çalışmanın konusu olan nefret söylemi içeriği ile ilişki kurmak zorunda kalmak, kimi zaman ağır hakaret ve küfür barındıran nefret söylemi içeriklerinin etkisinde kalarak, üzüntü ve acı hissetmemen neden olmuştur. Bu ve benzeri tüm zorlukların aşılmasında ve tez çalışmamı nasıl biçimlendirmem gerektiği konusunda bana yol gösteren, engin deneyimini benimle paylaşan tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Mutlu Binark'a çok teşekkür ederim. Bana verdiği emek ve gösterdiği sabır, tüm bu çalışma süresince belirleyici olmuştur. Bu nedenle kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca bu tez çalışması boyunca, sürece yakından tanık olan ve benimle birlikte yorulan, sevgili dostum Tuğrul Çomu'ya ve son olarak da beni her zaman destekleyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Örnek alınan 10 haber	39
Tablo 2.	Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek Araştırması	39
Tablo 3.	Twitter Gönderilerinde Nefret Söylemi Örnekleri	87
Tablo 4.	Dünya Geneline En Çok Kullanıcıya Sahip Toplumsal Paylaşım Ağları.	97
Tablo 5.	van Dijk'ın Söylem Analizi	113
Tablo 6.	Taramada Kullanılan Anahtar Sözcükler	115
Tablo 7.	Facebook Ortamında Söylem Analizi Uygulama Modeli	116
Tablo 8.	Örnekleme Yeri Alan Sayfaların Dağılımı	117
Tablo 9.	“PKK’lı Kürtlerden Nefret Edenler” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler	124
Tablo 10.	“Anti BDP” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler	136
Tablo 11.	“Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler	144
Tablo 12.	2011 Yılı Türkiye Değerler Araştırması Sonuçlara Göre Hangi Grupların Komşu Olarak İstenmediği	153
Tablo 13.	“Yahudiler Ve Hayvanlar Üye Olamaz” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler	157
Tablo 14.	“Tüm Müslümanlar Kardeştir Atalistler Kalleştirrr” Grup Sayfasına Ait Genel Bilgiler	166
Tablo 15.	“Beşiktaş Ulan” Adlı Facebook Grup Sayfasına Ait Genel Bilgiler	175
Tablo 16.	“Kaşarlara Bu Lafılar” Adlı Facebook Grubuna Ait Bilgiler	181

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Ulusal Basında Nefret Söylemi	40
Şekil 2.	Hedef Gruplara Göre Nefret Söylemi	41
Şekil 3.	Müslümanların Masumiyeti Adlı Filme Erişim Engellenmesi	48
Şekil 4.	Yeni Medyada Nefret Söylemi İzleme Günü Etkinliği	54
Şekil 5.	Uluslararası Genç Liderler Akademisi Web Sayfası	55
Şekil 6.	Facebook Arayüzünde Profile İlişkili “Temel Bilgiler”	60
Şekil 7.	Facebook arayüzünde paylaşılan çeşitli fotoğraflar	61
Şekil 8.	Facebook Üzerinden Video Paylaşımı Ve Video İzleme Edimi	62
Şekil 9.	Facebook Arayüzünde Paylaşım Uygulaması	64
Şekil 10.	Facebook Arayüzünde Hipermetin Kullanımı	66
Şekil 11.	Toplumsal Paylaşım Ağlarında Yayılım	68
Şekil 12.	Facebook’ta Kimlik Üretimi	70
Şekil 13.	Bir Facebook’ta Grup Sayfası	70
Şekil 14.	Stormfront.Org Web Sayfasının Görüntüsü	77
Şekil 15.	Aktif Haber Gazetesi Web Sitesinde Okuyucu Yorumları	81
Şekil 16.	Nefret Söylemi Üretilen Bir Blog Örneği	84
Şekil 17.	Sözlük Örneği	89
Şekil 18.	Facebook Giriş Sayfası Görseli	96
Şekil 19.	Ülkeler bazında Facebook Kullanıcı Sayıları	97
Şekil 20.	Facebook Gelir Tablosu	99
Şekil 21.	Türkiye’de Facebook Kullanıcı Grafikleri	100
Şekil 22.	Ermenilerden Özür Dileyen Sözde Aydın Müsvettelerinden Utanıyoruz	122
Şekil 23.	“PKK’lı Kürtlerden Nefret Edenler” Adlı Facebook Sayfasının Ekran Görüntüsü	125
Şekil 24.	“PKK’lı Kürtlerden Nefret Edenler” Adlı Facebook Sayfasının Duvar Kısımında Yer Alan Bir Görsel	132
Şekil 25.	“Şerefsiz Tayyip” Facebook Grubu Görseli	135
Şekil 26.	Facebook’ta “Anti BDP” sayfası ekran görüntüsü	136

Şekil 27. “Anti BDP” Grup Sayfasında Yer Alan Bir Fotoğraf	141
Şekil 28. “Anti BDP” Grup Sayfasında Yer Alan Bir Görsel	142
Şekil 29. “Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Facebook Grubu Görseli	145
Şekil 30. “Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Adlı Grup Sayfasında Yer Alan Bir Görsel	152
Şekil 31. “Kürt Alevisiyim Diyenler Ermeni Dönmesidir” Adlı Grubun Görseli	154
Şekil 32. “Yahudiler Ve Hayvanlar Üye Olamaz” Adlı Grup Sayfasının Görüntüsü	157
Şekil 33. Örnek Analizde Yer Alan Görsel	163
Şekil 34. “Tüm Müslümanlar Kardeştir Atalistler Kalleştirrr” Grup Sayfasının Görseli	166
Şekil 35. “Abdullah Öcalan İbnedir” Adlı Facebook Grubunun Görseli	174
Şekil 36. “Beşiktaş Ulan” Adlı Facebook Grubunun Sayfa Görüntüsü	175
Şekil 37. “Kaşarlara Bu Laflar” Adlı Facebook Grup Sayfasının Görseli	182
Şekil 38. Facebook’ta “Haberı veya Spamı Şikayet Et” Kutucuğunun Görseli	195
Şekil 39. Facebook Türkiye Ofisi’ne Gönderilen E-postanın Görüntüsü	196

ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: NEFRET SÖYLEMİNİN TANIMI, TÜRLERİ, MEDYADA ÜRETİLMESİ VE MÜCADELE YOLLARI	15
1.1. SÖYLEM KAVRAMI	15
1.2. NEFRET SÖYLEMİ KAVRAMI	19
1.3. NEFRET SÖYLEMİNİN TÜRLERİ	23
1.4. NEFRET SÖYLEMİNİN ÜRETİMİNDE MEDYANIN ROLÜ	26
1.4.1. Medya ve Kültürel Çalışmalar Yaklaşımı	33
1.4.2. Nefret Söyleminin Üretiminde Geleneksel Medyanın Rolü	37
1.5. NEFRET SÖYLEMİNE YÖNELİK MÜCADELE TÜRLERİ	42
1.5.1. Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemeler	42
1.5.1.1. <i>Uluslararası Düzenlemeler</i>	42
1.5.1.2. <i>Ulusal Düzenlemeler</i>	44
1.5.2. Nefret Söylemine Karşı Örgütlenmeler	51
1.5.2.1. <i>Uluslararası Karşı Örgütlenmeler</i>	51
1.5.2.2. <i>Ulusal Karşı Örgütlenmeler</i>	53
II. BÖLÜM: YENİ MEDYA ORTAMLARINDA NEFRET SÖYLEMİ	56
2.1. YENİ MEDYA ORTAMLARININ ÖZELİKLERİ	57
2.1.1. Dijitallik	58
2.1.2. Etkileşimsellik	61
2.1.3. Hipermetinselik	64
2.1.4. Yayılım	66
2.1.5. Sanallık	68
2.1.6. Multimedya Biçemselliği	71
2.1.7. Kullanıcı Türevli İçerik Üretimi	71

2.2. YENİ MEDYA ORTAMLARINDA NEFRET SÖYLEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	72
2.2.1. Okur Yorumlarında Nefret Söylemi	78
2.2.2. Bloglarda Nefret Söylemi	83
2.2.3. Mikrobloglarda Nefret Söylemi	85
2.2.4. Sözlüklerde Nefret Söylemi	88
2.2.5. Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi	90
 III. BÖLÜM: FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİ	92
3.1. TOPLUMSAL PAYLAŞIM AĞLARI	93
3.2. BİR TOPLUMSAL PAYLAŞIM AĞI: FACEBOOK	98
3.3. FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİ	106
3.3.1. Araştırmanın Yöntemi	108
3.3.2. Teun van Dijk'in Söylem Analizi Yöntemi	110
3.4. FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİNİN ÇÖZÜMLENMESİ	117
3.4.1. Facebook'ta Siyasal Nefret Söylemi Söylemi	117
3.4.1.1. <i>Etnik Milliyetçi/Irkçı, Ayrımcı Nefret Söylemi Analiz Uygulaması</i>	118
3.4.1.2. <i>Siyasi kimliklere yönelik nefret söylemi</i>	134
3.4.2. Facebook'ta Yabancılarla ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi	143
3.4.3. Facebook'ta İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi	152
3.4.3.1. <i>Anti-Semitist Nefret Söylemi</i>	155
3.4.3.2. <i>Ateist Karşıtı Nefret Söylemi</i>	164
3.4.4. Facebook'ta Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi	170
3.4.4.1. <i>Eşcinsellik Karşıtı Nefret Söylemi</i>	171
3.4.4.2. <i>Facebook'ta Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi</i>	180
 SONUÇ	188
KAYNAKÇA	201
EKLER	228
ÖZET	233
ABSTRACT	234

GİRİŞ

Bu tez çalışmasının konusunu, yeni medya ortamlarından biri olan toplumsal paylaşım ağı olan Facebook'ta dolaşıma sokulan nefret söylemi oluşturmaktadır.

Kitle iletişimi, çeşitli kitle iletişim araçları dolayısıyla simgesel içeriklerin ve enformasyonun üretiminin gerçekleştirilmesi, heterojen bir hedef kitleye yayılması sürecidir (Thompson, 2008:49). Bu içerikler; gazeteler, dergiler, kitaplar, broşürler gibi basılı; televizyon, sinema gibi görsel-işitsel ve radyo gibi işitsel kitle iletişim araçları ile çoğaltılır ve yayılır. Bu teknik araçlara günümüzde geleneksel medya adı verilmektedir. Yeni medya ise geleneksel medyanın dışında, bilgisayar, akıllı cep telefonları, oyun konsolları, İ-pod veya avuçiçi veri bankası kayıtçıları (PDA) gibi tüm dijital teknolojilerden oluşmaktadır. Yeni medya başlığı altında yer alan İnternet ortamı, geleneksel medyadan farklı olarak etkileşimsellik, multimedya biçemselliği, hipermetinsel yapısı ve dijital kodlama özelliği ile çok sayıda enformasyonun toplanması, saklanması, gerektiğinde dolaşıma sokulmasına olanak sağlamaktadır (Binark, 2007b:21-22). Yeni medya ortamları, tümüyle dijital kodlarla üretilen, tüketicinin de artık içerik üretmesine ve ürettiği içerikle arayüze müdahil olmasına olanak tanıyan ortamlardır.

İnternet'in ortaya çıkışı, ARPANET adlı ağın kurulması ile başlamıştır. 1969 yılında ABD Savunma Bakanlığı tarafından çeşitli bilgisayar birimlerini ve askeri araştırma projelerini desteklemek için kurulan ağın, kısa süre sonra, akademik iletişim aracı, hemen ardından da ticari amaçlı kullanımı gerçekleşmiştir (Atabek, 2003:61). Bugün gelinen noktada ise, İnternet, dünyanın her köşesine yayılmış ve gündelik yaşamının her alanına girmiş bulunmaktadır. *Internet World Stats* sitesinin 2011 yılına ait İnternet istatistiklerine göre, 2011 yılı sonunda İnternet kullanıcı sayısı 2 milyarı aşarak 2,3 milyara ulaşmıştır. Raporda dünya nüfusunun %32,7'sinin İnternet kullanıcısı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca raporda İnternet kullanımı

sıralamasında Türkiye, Avrupa’da 5. sırada yer almıştır³. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 yılı Nisan ayında *gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* sonuçlarına göre Türkiye genelinde hanelerin %47,2’si evden İnternet’e erişim imkânına sahiptir ve 16-74 yaş grubundaki bireylerde bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla %48,7 ve %47,4’tür⁴.

Dijital kodlama sistemine ve ağ teknolojisine dayanan yeni iletişim araçlarının gündelik yaşam içerisinde yaygın kullanılması, enformasyon toplanması, saklanması ve dolaşıma sokulmasında kitle iletişim araçları kullanım alışkanlıklarının değişmeye başladığı yolunda bir değerlendirmeyi beraberliğinde getirmiştir. “Enformasyon devrimi”, “küreselleşme” ya da “küresel köy” gibi kavramlar, bu süreçte oldukça sık kullanılan kavramlar haline gelmiştir (Timisi, 2003:9). Bu doğrultuda gerçekleşen tartışmalarda, İnternet’in demokrasi kültürünün gelişmesine katkılarını açıklayan pek çok çalışma söz konusudur. İnternet-demokrasi ilişkisini irdeleyen bu akademik çalışmaların bir kısmı, İnternet ortamını Atina demokrasisi anlayışının katılımcı modeline benzetmekte ve tüm yurttaşların siyasal sürece, bu yeni kamusal alanda dolaysız olarak katıldıklarını öne sürmektedir (Tunç, 2005:139). Douglas Kellner, bu yaklaşımı şu şekilde açıklamaktadır: “İnternetin ve demokrasi ilişkisini olumsal bir çizgide savunanlar, yeni iletişim teknolojisinin anaakım medya ve politikadan dışlanmış grup ve bireylere, olağan politik tartışmaların kapsamında yer al(a)mayan fikirleri yayma ve genellikle muhalif fikir ve gruplara kapalı tutulan tartışma ve diyaloglara katılma olanağı veren araçlar sunduğunu ileri sürmektedir”. Bu görüşe göre, İnternet ve yeni bilgisayar teknolojileri, kamunun erişimine açık bilgi ve fikirler kümesini zenginleştirecek, böylece daha fazla bilgiyle donanmış bir seçmen kitlesinin üretilmesine yardım ederek, politik tartışma alanından genellikle dışlanan grup ve bireylerin kamusal alana katılım olanaklarını genişletmeye

³ <http://www.teknokulis.com/> Erişim Tarihi: 01.11.2012.

⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1088/> Erişim Tarihi: 01.11.2012.

katkıda bulunur” (Kellner, 2004:711). Bu yaklaşım özünde şu iddialarda bulunur: Bilgisayar dolayımıli iletişim âdem-i merkezidir ve çok sayıda kişiyle çok sayıda kişi arasındaki iletişimi olanaklı kılar. Yani, her birey kendi görüşünü birçok kişiye eşanlı olarak iletebilir. Kişi kendine gelen bilgileri başkasıyla paylaşabilir, depolayabilir, bir süre sonra yeniden dolaşıma sokabilir. Böylece büyük medya endüstrisi yapılanmalarından ve ulus-devletin kontrolünden bağımsız, çoğulcu bir iletişim modeli mümkün olur. İnternet’in sıralanan bu özellikleri, yani merkezizetçi olmayan dağınık yapısı ve iletinin hızla dünyanın her yanına ulaşması toplumsal eylemler için, bulunmaz niteliklerdir (Tunç, 2004:140). İnternet’in görece özgürlükçü yapısı, onun yeni toplumsal hareketler tarafından etkin olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu nedenle İnternet, dünyanın her yerinde, geleneksel medyada kendilerine yeterince yer bulamayan alternatif, muhalif, azınlık veya dışlanan gruplar için mücadelelerini yayma, haklılıklarını duyurma, üye veya sempatizanlarına seslenme aracı ve kendilerini doğru ifade etme mekânı olarak kullanılmaktadır. Bu da hiç kuşkusuz İnternet ortamının demokratik katılım kültürünün gelişmesine yaptığı olumlu bir katkıdır. Örneğin son yıllarda, farklı ülkelerde ve kentlerde düzenlenen, belli başlı ülkelerin devlet başkanları ve bakanları ile IMF ve Dünya Bankası yetkililerini bir araya getiren zirveler, küreselleşme karşıtlarının şiddetli protestolarıyla geçmektedir. Sivil toplumun sesinin daha çok duyulduğu, uluslararası katılımlı bu eylemlerin birçoğu, İnternet üzerindeki sosyal ağlarda planlanmış ve örgütlenmiş ve eylemlerde olan biten her şey, sosyal ağlar aracılığıyla dünya kamuoyu ile anında paylaşılmıştır (Engin, 2011:36). Konu ile ilgili 2011 yılında Alternatif Bilişim Derneği tarafından basımı yapılan, Işık Barış Fidaner’in yayına hazırladığı *Cesur Yeni Medya: Wikileaks ve 2011 Arap İsyamları Üzerine Tartışmalar* adlı derleme çalışma da bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmada yer alan makaleler, Arap isyanları veya Arap Baharı⁵

⁵ Arap Baharı olarak adlandırılan sosyal olay, Arap Dünyasında yaşanan en büyük toplumsal,siyasal harekettir. 2010 yılında başlayan ve etkisi devam eden, Arap coğrafyasında yaşanan halk hareketlerine verilen ortak addır. Arap Baharı; Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış; bölgesel, toplumsal bir siyasi-silahlı harekettir. Protestolar, mitingler, gösteriler ve iç

olarak adlandırılan halk hareketleri bağlamında yeni medyanın toplumsal örgütlenmelere ve demokratik katılım kültürüne katkısı değerlendirilmiştir. Barış Engin, çalışmada yer alan “Yeni Medya ve Sosyal Hareketler” başlıklı makalesinde, konuyu şu şekilde özetlemiştir: “Yeni gelişen medya türevleri bilginin yayılmasında, paylaşılmasında önemli bir yer sahibidir. Sosyal medya ismi verilen bu yeni alan, insanları bir araya getirdiği gibi, aynı amaç doğrultusunda örgütlenmiş toplulukları da bir araya getirmiş, sosyal hareketleri birbirine bağlayan ve eylemselliklerine hız kazandıran bir ortam oluşmuştur. Yeni medya, bu hareketlerin; kendi üretimlerini, eylemlerini ve haberlerini yayınlayacakları bir yayın mecrası da oluşturmuştur” (2011:37). Ancak bu noktada, günümüzde hem bireysel hem de toplumsal gruplar tarafından yaygın olarak kullanılan yeni medya ortamlarının, diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi uluslararası büyük kapitalist şirketlerin tekelinde olduğu; suçu önlemek, terör tehlikesi vb. milli güvenlik stratejileri gibi gerekçelerle ulus-devletler tarafından dijital gözetim ve denetim amacıyla kullanılmakta olduğu da unutulmamalıdır. Şöyle ki “Bugün kişisel yaşama ait her türlü ayrıntı artık şirketlerle devlet dairelerine ait bilgisayarlardaki veri tabanlarında kayıt altına alınmaktadır. Buradaki veriler toplanıp depolanarak işlenmekte ve çoğaltılarak istenildiği zaman bütün veriler birbirleriyle eşleştirilerek gözetim mekanizması için bir araç haline getirilmektedir. Polis kameralarından kredi kartlarına kadar farklı birçok araçla iktidarın gözetim ve denetim mekanizmaları her geçen gün daha da artmaktadır” (Arslantaş-Toktaş vd., 2012:37-38). Gerçekten de yeni medya ve dijital ortamların gözetim ve denetim vb. amaçlarla kullanımı, gün geçtikçe artmakta ve bu teknolojilerin demokrasi ile ilişkisi giderek sorgulanır olmaktadır.

çatışmalar yaşanmıştır. Halklar, özgürlük mücadelesi adı altında birçok Arap diktatörünü resmen devirmiştir. Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen’de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas’ta küçük çapta olmak üzere tüm Arap Dünyasında baş gösteren mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmalardır. Birçok uzman, bu eşi görülmemiş halk hareketini, Arap dünyasında yaşanan en büyük değişim olarak yorumlamaktadır http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1 Erişim Tarihi: 05.11.2012.

Bu noktada, İnternet'in demokratik kültürü pekiştirmesindeki rolünü eleştirenler,⁶ çoğu kez bu teknolojinin askeri kökenlerine, egemen sermaye ve ulus-devlet iktidarının işleyiş sürecinde oynadığı merkezi role dikkat çekmektedir (Kellner, 2004:725). Ayrıca bu yaklaşım, İnternet'in demokratik bir kamusal alan olarak düşünölemeyeceğini, hatta bazı durumlarda otoriter güçler tarafından antidemokratik uygulamalara zemin hazırlayacak şekilde dahi kullanılabileceğini belirtmektedir. Evgeny Morozov, *Diktatörler Bizi Web'de Nasıl İzler* (2010) adlı çalışmasında İnternet'in demokratik eylemi ve eylemcileri desteklediği kadar kolluk kuvvetlerince isyancıların tespitinde ve takibinde kullanıldığının altını çizerek (Özçetin vd., 2012:55).

Göröldüğü üzere İnternet'in demokratik kültürün gelişmesine katkıları veya rolü üzerine temelde iki farklı bakış açısı vardır. Bu çalışmada yeni medya ortamlarında bir sorun olarak saptanan nefret söyleminin de demokratik müzakere kültürünü ve farklı gruplar arasında iletişim pratiklerini geliştirmeyeceği, tam tersine, toplumda farklı ve kırılgan olan grupların temsilliyetini, ifade özgürlüklerini kısıtlayacağı, hatta nefret suçuna zemin oluşturacağı düşünölmektedir. Ancak hiç kuşkusuz yeni medya ortamlarının demokratik hakların ifade edilmesi ve toplumsal, siyasal ve kültürel örgütlenmeler için potansiyel bir araç olarak kullanılması mümkündür. Bu araçların hangi amaçla ve ne şekilde kullanıldığı, bireylerin özgül niyetleri, kimlikleri ve zihniyetleri ile yakından ilişkilidir.

Türkiye, İnternet kullanımı bakımından dünya'da 15. sırada Avrupa'da ise 5. sırada yer almaktadır⁷. Facebook Türkiye'de 34 milyon İnternet kullanıcısının en çok ziyaret ettiği sitelerin başında gelmektedir. 4 Ekim 2012 tarihi itibarıyla Facebook, dünyada bir milyardan fazla kullanıcıya sahip bir toplumsal paylaşım ağıdır. Dünya düzeyinde Facebook kullanıcı sayıları

⁶ Bu görüşün temsilcilerinden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Jan McLean, Harris Breslow, Herbert Schiller, Cees. J. Hamelink, David Lyon vb. (Timisi, 2003).

⁷ <http://www.teknokulis.com/> Erişim Tarihi: 01.11.2012.

sıralamasında 31 milyon 492 bin 640 kullanıcı ile Türkiye, 7. sırada yer almaktadır⁸. Bir toplumsal paylaşım ağı olan Facebook ortamı kültürel, toplumsal ve siyasal pek çok örgütlenme tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Bu örgütlenmeler içerisinde ırkçı ve ayrımcı örgütlenmeler de bulunmaktadır. Facebook üzerindeki ırkçı, ayrımcı, yabancı düşmanı, cinsiyetçi, homofobik vb. örgütlenmeler çeşitli nefret söylemlerini yaymaktadır. Yeni medyada nefret söyleminin varlığına dikkat çeken ilk çalışmalardan biri, Emel Uzun'un "İkonografi ve İdeoloji: Sanal Türkçülük" (2009) adlı çalışmasıdır, Uzun bu çalışmasında İnternet ortamında özellikle milliyetçilik üzerinden üretilen ırkçı nefret söyleminin varlığını tespit etmiştir.

Türkiye’de gündelik yaşamın her alanında, farklı etnik grupları ya da farklı cinsel yönelimleri hedef alan nefret söylemlerinin üretildiği, üretilen bu söylemlerin geleneksel medya aracılığıyla yeniden üretilip dolaşıma sokulduğu ise çeşitli akademik çalışmalarla da ortaya konmuştur. Bu alanda, Esra Ercan Bilgiç’in 1998 yılında yüksek lisans bitirme tezi olarak yürüttüğü ve 2008 yılında *Vatan Millet Reyting* adı ile basımı gerçekleşen çalışması bulunmaktadır. Bilgiç, çalışmasında 12 Kasım 1998 yılında Abdullah Öcalan’ın yakalanmasını müteakip Türkiye televizyonlarına Öcalan’ın yakalanışı ve konuya dair gelişmeleri aktaran haberleri incelemiştir. Ona göre, “Öcalan ile ilgili haberlerin sunumunda iki temel unsur dikkat çeker: “Birincisi, yakalanan kişinin Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bekası ve bütünlüğü karşısındaki tehdit edici rolü haberlerin dokusunda resmi görüşün gölgesinde bir milliyetçi söylemin egemenliğini beraberinde getirmiştir. İkincisi Öcalan meselesi etrafında televizyon haberleri üzerinden konuya dâhil olan herkes, yani haberleri üretenler, haberleri izleyenler ve haberlere konu olanlar (Öcalan, devletin resmi görevlileri, şehit yakınları, sokakta İtalyan mallarını tahrip eden insanlar) bakış açılarını ulusal kimlik perspektifi doğrultusunda şekillendirmeye yönelmiş veya yönelttilmiştir. Her iki unsorda haber söyleminde belirgin bir milliyetçi tutumun ön plana çıkmasına neden

⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook#cite_note-9-Erişim Tarihi: 06.11.2012.

olmuş, ‘öteki’ne karşı ‘biz’ ayrımı keskinleşmiştir” (2008:12). Geleneksel medyada nefret söylemini inceleyen diğer bir çalışma ise Çağla Pınar Tunçer tarafından gerçekleştirilen “Yazılı Basında Mit’in Tekrarı ve “İçe” Sallanan Bayrak” (2009) adlı çalışmadır. Bu çalışmada Tunçer, 10 Ocak 2008 tarihinde Kırşehirli bir grup lise öğrencisinin kanları ile yaptıkları bayrağı Genelkurmay Başkanı Büyükanıt’a “Kalem tutan eller artık silah tutmalıdır... Şahadet mertebesine erişmek istiyoruz. Bizi de askere alın” notu ile göndermesi sonrasında, medyada üretilen milliyetçi, ırkçı haber söylemlerini incelemiştir. Kaos GL Derneği tarafından yürütülen ve 1 Ocak 2008 ile 31 Aralık 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Medya İzleme Çalışması” kapsamında da eşcinsel kimliklerin medyada nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, toplumdaki LGBTT bireyler, medyada eksik, yanlış ya da “öteki”leştirilerek temsil edilmektedir (KaosGL, 2008). Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından 2009 yılı boyunca sürdürülen “Medya’da Nefret Söyleminin İzlenmesi” adlı projede de geleneksel medyanın nasıl nefret söylemini üretip dolaşıma soktuğu örneklerle incelenmiştir⁹. Bu araştırmaya göre, medya egemen ideolojinin bir aygıtı olarak etnik milliyetçiliği, ırkçılığı, ayrıcılığı ve cinsiyetçiliği yeniden üretirken toplumda farklı olana yönelik öfke kızgınlık ve nefret duygularını da üretir, besler. Bu nedenle medya profesyonellerinin bu konuda daha duyarlı olması gerektiği, otokontrol mekanizmasını, diğer bir deyişle öz denetim mekanizmasını uygulaması gerektiği ve medyanın bu konuda kendini eğitmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İnsan Hakları Gündemi Derneği tarafından 2009 yılında yayınlanan *Türkiye’de Nefret Suçları* adlı çalışma ise nefret suçlarına zemin oluşturan nefret söylemi, önyargılar ve ayrımcılık gibi kavramları tartışmıştır. Bu çalışmada nefret suçlarının tanımı, suçların kaynağı, yasal düzenlemeler konuyla ilgili yazan, düşünen ve çözüm üretmeye yönelik girişimde bulunan akademisyen, gazeteci, sivil toplum gönüllüleri temsilcileri ile yapılan mülakatlar ile tartışılmıştır (Ataman-Cengiz,

⁹ <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=86&bolum=rapor/> Erişim Tarihi: 10.09.2010.

2009:6). Sosyal Değişim Derneği tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek* adlı çalışmada ise geriye dönük 10 yıllık süreçte ulusal basına konu olan 10 nefret suçu örnek olarak incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları arasında, medyanın nefret söyleminin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında en etkili araçlardan biri olabildiği belirtilerek, nefret suçları kapsamında değerlendirilebilecek eylemlerin haberleştirilmesinde, kullanılan dilin, mağdurların ya da olayı sunma şeklinin nefret suçlarına zemin hazırladığı veya suçu meşrulaştırdığı vurgulanmıştır (SDD, 2010). Eser Köker ve Ülkü Doğanay'ın *İrkçi Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçi – Ayrımcı Söylemler* (2010) adlı ulusal ve yerel basında dolaşıma giren ırkçı, ayrımcı söylemleri inceleyen çalışmalarına göre, geleneksel medya, dini ve etnik azınlıkları, göçmenleri ve yabancıları haberleştirirken ırkçı ve ayrımcı bir dil kullanmaktadır (2010). Kemal Göktaş'ın *Medyanın Hrant Dink'i Hedef Haline Getirmesi* adlı çalışması ise Hrant Dink cinayetinden¹⁰ önce yapılmış bazı medya üretimlerini inceleyerek,

¹⁰ Ermeni Türk vatandaşı, *Agos* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink 19 Ocak 2007 tarihinde *Agos Gazetesi* önünde uğradığı bir silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Cinayeti Ogün Samast adlı kişi üstlenmiştir. Dink'in cenazesinde on binlerce kişi tarafından cinayete tepki olarak atılan "*Hepimiz Hrant'ız, hepimiz Ermeniyiz*" sloganı uzun süre tartışılmıştır. Hrant Dink'in ölümüyle sonuçlanan olaylar 6 Şubat 2004 günü *Agos Gazetesi'nde* Sabiha Gökçen'in binlerce Ermeni yetimden biri olabileceği yolundaki haberle başlamıştır. Haberin hemen ardından 24 Şubat 2004 günü İstanbul Valiliği'ne çağrılan Dink, iddialara göre burada bir vali yardımcısının yanında bulunan iki kişiden biri tarafından tehdit edilmiştir. Valilikteki bu olaydan bir gün sonra 25 Şubat 2004 tarihinde Mehmet Soykan tarafından verilen şikayet dilekçesi üzerine Şişli Cumhuriyet Savcılığı tarafından Hrant Dink'in başka bir yazısı için "Türklüğü aşağılamak" suçlamasıyla TCK'nın 301. maddesinden dava açılmıştır. 26 Şubat 2004 günü *Agos Gazetesi* önünde toplanan İstanbul Ülkü Ocakları İl Başkanı Levent Temiz'in başını çektiği bir grup AGOS'un kapısına gelerek "Ya sev ya terk et", "Kahrolsun ASALA", "Bir gece ansızın gelebiliriz" sloganları atmışlardır. Ancak bu olay bir iki istisna dışında gazetelerde yer almamıştır. 301. madde'den açılan dava boyunca tehditler artarak sürmüştür. *Agos Gazetesi* önünde benzer bir gösteri de birkaç gün sonra kendilerini "Asılsız Ermeni İddialarıyla Mücadele Federasyonu" olarak adlandıran grup tarafından yapılmıştır. Hrant Dink, 7 Ekim 2004 tarihinde *Birgün* gazetesinde yayınlanan "Hoş Gidişler Ola" başlıklı yazısı sonrasında ise *Yeniçağ* gazetesinin 9 Ekim 2004 tarihli nüshasında "Ermeniye Bak" başlıklı manşetle hedef gösterilmiştir. Bu manşet sonrası Basın Konseyi Yüksek Kurulu *Yeniçağ* gazetesinin kullandığı hitap tarzıyla yazara karşı zorbalığı özendirme tehlikesi yaratabileceği gerekçesiyle *Yeniçağ* gazetesinin uyarılmasına karar vermiştir. Samast'ın ardından 24 Ekim 2004'de Trabzon'da McDonald's'a bomba koyarak altı kişinin yaralanmasına sebep olan Yasin Hayal, azmettirici olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Yasin Hayal, tutuklandıktan bir süre sonra cinayetin polis muhbiri Erhan Tuncel tarafından planlandığını açıklamıştır. <http://www.haberform.com/haber/ogun-samastin-cezasi-hrant-dink-davasi-ogun-samast-ceza-hrant-dink-davasi-ogun-s-92758.htm/> Erişim Tarihi: 20.09.2012 – 17 Ocak 2012 tarihinde İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, *Agos Gazetesi* Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in

medyanın Hrant Dink'i hedef gösterdiğini ve nefret söylemi üzerinden nefret suçuna zemin hazırladığını ortaya koymaktadır (2010). Benzer biçimde 2012 yılında, Yasemin İnceoğlu tarafından yayıma hazırlanan *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları* adlı derleme kitaptaki makalelerde medya-nefret söylemi ilişkisi ortaya koymaktadır. Bu makalelerden özellikle Yasemin İnceoğlu ve Ceren Sözeri'nin "Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya sev ya terk et ya da..." başlıklı çalışmalarında Türkiye'deki gazetelerde azınlıkların ve/veya azınlıklarla ilgili olarak resmi söylemden farklı görüşleri, olanların hedef gösterildiği, bu yolla disipline edildiği ve Hrant Dink cinayeti gibi nefret suçlarına zemin hazırladığı saptanmıştır (2012). Konu ile ilgili yapılan son çalışmalardan bir diğeri yine Hrant Dink Vakfı tarafından gerçekleştirilen "Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi" izleme çalışmasının Mayıs-Ağustos 2012 tarihlerini kapsayan raporudur. Raporda geleneksel medyanın ürettiği nefret söyleminin sayısal olarak oranı, söylemin türü ve hedef aldığı gruplar, ayrıntılarıyla ortaya konmuştur (2012).

Geleneksel medyada üretilen aşırı milliyetçi, ırkçı, cinsiyetçi ve homofobik nefret söylemlerinin eleştirildiği bu akademik çalışmalar dışında yeni medya ortamlarında ırkçılık ve nefret söyleminin incelendiği sınırlı sayıda çalışmadan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki Hamza Aktan'ın *Birikim Dergisi'nin* 2007 yılı 215. sayısında yayınlanan "Web Otağlarından Sokağa: ırkçılığının Tezahürleri" adlı çalışmasıdır. Aktan çalışmasında popüler haber portallarındaki haber yorumlarını inceleyerek, Türk milliyetçisi ve ırkçıların "öteki" olan tüm toplulukları ağır biçimde aşağıladığını

öldürülmesine ilişkin 2'si tutuklu 19 sanığın yargılandığı davasında aldığı kararlar şu şekildedir: Sanık Erhan Tuncel, "Hrant Dink'i tasarlayarak öldürmek" suçundan beraat ederken, bombalı eylemden 10 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırıldı. 'Patlayıcı madde bulundurmak, atmak, mala zarar vermek, 6 kişinin yaralanmasına neden olmak' suçundan 10 yıl 6 ay hapisle cezalandırılmıştır. Tutuklu sanık Yasin Hayal, "Hrant Dink'i tasarlayarak öldürmek" suçlarından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Ogün Samast, 'Hrant Dink'i tasarlayarak öldürmek' suçundan toplam 22 yıl 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Sanıkların hiçbirine, 'örgüt üyesi olmak' suçundan ceza verilmemiştir. <http://www.haberform.com/haber/ogun-samastin-cezasi-hrant-dink-davasi-ogun-samast-ceza-hrant-dink-davasi-ogun-s-92758.htm/> Erişim Tarihi:01.09.2012. Bu konu ile ilgili olarak Yasemin İnceoğlu ve Ceren Sözeri'nin "Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya Sev Ya Terk et Ya da..." yazısı ile "Fethiye Çetin'in Yargı Söylemi ya da Hukukun Hakikati" adlı yazılara bakınız.

saptamıştır (2007:44). Diğer bir çalışma ise, 2009 yılında, Kolektif Üretim adı altında Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı öğrencilerinden oluşan bir grup öğrenci ve dersin öğretim üyesi tarafından yeni medya ortamlarından biri olan Facebook üzerine yapılan geniş çaplı araştırmanın bir bölümünde ele alınan nefret söylemidir. *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım* adlı bu çalışmada, Facebook ortamı içerisinde kurulan çeşitli ırkçı, homofobik, mezhep ayrımcılığını yayan nefret içerikli örgütlenmeler incelenmiştir. Bu çalışma, Facebook ortamının genelde ırkçı, homofobik ve mezhep ayrımcı örgütlenmeler tarafından oldukça etkin bir şekilde kullanılmakta olduğunu göstermiştir. Bu örgütler, Facebook'ta açtıkları gruplar üzerinden radikal/aşırı ve etnik milliyetçi propaganda yapmaktadır (2009:15). Türkiye'de yapılmış bir diğer önemli çalışma, Tuğrul Çomu tarafından yayına hazırlanan '*Yeni Medyada Nefret Söylemi*' isimli (2010) derleme çalışmasıdır. Bu çalışmada, yeni medya ortamlarında; toplumsal paylaşım ağları, video paylaşım ağları, çevrimiçi spor ortamları, dijital oyunlar, haber sitelerinin okur yorumlarında üretilen nefret söylemleri ile nefret söylemi barındıran içeriklerle mücadele için nelerin yapılabileceği ve hukuki mevzuatın tartışıldığı bölümler bulunmaktadır¹¹. Bu konuda bir diğer çalışma ise, Sercan Gidişoğlu ve Kerem Rizvanoğlu'nun "İnternette Türk Milliyetçiliği: Türk Milliyetçisi Siteler ve Ağ Yapısı Üzerine Bir Analiz" (2012:223-246) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Türkiye merkezli ve Türk milliyetçiliği üreten 118 site incelenmiş ve "Türk milliyetçilerinin interneti özellikle ideolojilerini yaymak, milli kimlik ve milliyetçi cemaat yapısını güçlendirmek ve kendini "davaya" adanmış bir sanal cemaat yaratmak için

¹¹ 2010 yılında Kalkedon Yayınları tarafından yayınlanan *Yeni Medyada Nefret Söylem* adlı kitabın bölümleri şunlardır: Mutlu Binark "Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamlarında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi" (11-54); İliden Dirini "Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi" (55-94); Eser Aygöl "Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması" (95-140); Tuğrul Çomu "Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi" (141-180); Günseli Bayraktutan-Sütcü "Dijital Oyunlarda Cinsiyetçilik" (181-192); Altuğ Akın "Çevrimiçi Spor Ortamlarında Nefret Söylemi: Bir Topun Peşinde Koşan Yirmi İki Adam, Taraftarlar ve Medya" (193-222); Burak Doğu "Sanal Nefret Pratikleri: İnternet'te Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler" (223-252), Ayşe Kaymak "Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu" (253-284).

kullandığı” ve siber milliyetçiliğin çevrimdışı milliyetçilikten beslendiği sonucuna ulaşılmıştır (2012:239-40).

Bu tez çalışması ise, yeni medya ortamlarından Facebook üzerine yoğunlaşarak Türkiye’de yaygın olarak kullanılan yeni medya ortamında üretilen nefret söylemi pratiklerini serimleyecek ilk kapsamlı çalışma olacaktır. Ayrıca bu tez çalışması ırkçılık, yabancı düşmanlığı, homofobi vb ayrımcı söylemlere karşı demokratik mücadele ve girişimlere temel bir referans oluşturacaktır.

Bu çalışmada nefret söyleminin ne olduğu ve türleri (örneğin ırkçı, ayrımcı, etnik milliyetçi, homofobik, transfobik, transeksüel ve transeksüellik karşıtı nefret söylemi, mezhep ayrımcı, yabancılara, kadınlara, eşcinsellere yönelik vb) ne tür söylemsel pratikler ile üretildikleri (örneğin stigma, önyargı ve etiketleme vb.) ve yeni medya ortamlarında, toplumsal paylaşım ağlarından Facebook özelinde nasıl dolaşıma sokulduğu incelenmektedir. Bu çalışma, gündelik yaşam içerisinde köklenen ve geleneksel medya dolayımıyla yeniden üretilip dolaşıma sokulan nefret söyleminin, günümüzde yaygın olarak kullanılmakta olan toplumsal paylaşım ağlarından Facebook ortamında da kullanıcı tarafından bilinçli veya bilinçsizce yeniden üretilip dolaşıma sokulmakta olduğu varsayımına temellenmektedir.

Bu varsayım doğrultusunda, çalışmanın birincil amacını, yeni medya ortamı olarak İnternet’te ve toplumsal paylaşım ağı olan Facebook’ta yer alan çeşitli nefret söylemlerini incelemek oluşturmaktadır. Ayrıca nefret söyleminin ne şekillerde üretildiği, ortak uzlaşım alanı yaratan imge ve simgelerin nefret söylemi üretimindeki rolü de incelenecektir. Bunun yanı sıra, çalışmanın ikinci amacı, son yıllarda artış gösteren “yabancıya, farklı olana, ötekine” karşı işlenen ve nefret söyleminden beslenen nefret suçlarıyla mücadeleye söylemsel düzeyde bir katkı sağlamak yani yeni medya ortamlarında karşı mücadele için çeşitli öneriler geliştirmektir.

Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak ‘*nefret suçları*’ olarak tanımlanmaktadır (Göregenli, 2009:30). Çalışma bu doğrultuda, yeni medya ortamında Facebook özelinde nefret suçlarını besleyen nefret içerikli söylemsel pratiklerin dolaşımını görünür kılmayı amaçlamakta ve böylece nefret söyleminin nefret suçuna dönüşmesine karşı farkındalık sağlamaya çalışmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın Birinci Bölümü’nde söylem ve nefret söylemi kavramları detaylı olarak açıklanmakta, yeni medyada nefret söylemi türleri, nefret söylemi ile mücadele yöntemleri, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler ve karşı örgütlenmeler aktarılmaktadır. İkinci Bölüm’de ise, yeni medyanın özellikleri açıklanmakta, yeni medya ortamlarında nefret söyleminin ortaya çıkışı; haber yorumları, bloglar, sözlükler vb farklı yeni medya ortamları ve bu ortamlarda üretilen nefret söylemleri örneklerle aktarılmaktadır.    nc  Bölüm’de ise, dünyada ve Türkiye’de çok kullanılan toplumsal paylaşım ağı olan Facebook’un kullanım pratikleri ile araştırmanın yöntemi olan söylem analizinin çalışmada nasıl uygulandığı açıklanmakta ve Facebook ortamında varolan nefret söyleminin   z mlemesi yapılmaktadır. Sonuçta ise, Facebook ortamında saptanan nefret söylemine karşı mücadele yolları için çeşitli öneriler geliştirilmektedir.

Çalışmanın kuramsal  er evesi, Kültürel  alışmalar yaklaşımından beslenmektedir. Kültürel  alışmalar yaklaşımı toplumsal ilişkiler ve anlamlar arasındaki ilişkiler ve özellikle toplumsal ayrımların nasıl anlamlandırılacağı üzerinde durur. Irk, cinsiyet ve sınıf temsiline odaklandığı için, Kültürel  alışmalar, kültürün ırk lığı, cinsel ayrımcılığı nasıl ürettiğini, ikincil sınıfların, kırılgan sosyal grupların veya alternatif yaşam biçimlerinin üyelerine duyulan önyargıların çeşitli biçimlerinin nasıl yeniden dolaşıma sokulduğunu irdeler. Bu nedenle yeni medya çalışmalarının Kültürel  alışmalar yaklaşımından beslenmesi kaçınılmazdır.

Çalışmada Teun van Dijk'in söylem analizi yöntemi kullanılarak Facebook'un arayüzeyi, duvar ve profil bölümleri bir metin olarak ele alınmış ve çözümlenmiştir. Facebook ortamının bu özellikleri Üçüncü Bölüm'de detaylı olarak aktarılacaktır. Araştırmada, van Dijk'in (2010) çoğunlukla haberlerde üretilen söylemleri için geliştirdiği söylem analizi yöntemi, Facebook toplumsal paylaşım ağının özelliklerine uyumlu hale getirilerek, geliştirilen bir analiz şablonu ile metine/arayüzeye uygulanmıştır. Bu yöntemle göre, Facebook'taki söylemler, tıpkı van Dijk'in haberlerde yaptığı gibi, makro analiz ve mikro analiz olmak üzere iki düzlemde ele alınmış; Facebook ortamındaki içeriğin, Facebook arayüzeyinde temsili makro analizle; Facebook özelinde dolaşıma sokulan nefret söyleminin hangi söylemsel pratiklerle üretildiği (örneğin, simge, stigma ve etiketlenme) ise belirlenen kategoriler aracılığıyla mikro analiz düzleminde çözümlenmiştir. Analiz yapılacak sayfaların seçiminde, söylem konusunda belli göstergeler oluşturmak amacıyla önce, anahtar sözcük taraması ile nefret söylemi içeriğinin en çok hangi sayfalarda ne şekilde kendine yer bulduğu saptanmış, hangi kaynaklar tarafından oluşturulduğu ve kimleri hedef aldığı ortaya konulmuştur. Hedef alınan gruplara/kimliklere göre oluşturulan her kategoriden bir grup sayfası analiz edilmiştir. Sınıflandırmanın ayrıntıları Üçüncü Bölüm'de açıklanmaktadır.

Ayrıca araştırmacı ortamda katılımsız gözlem tekniği ile veri toplamıştır. İnternet'te bir forumun, tartışma grubunun, sohbet kanalının katılımsız gözlemle incelenmesi "*lurker*" (pusuya yatmak veya arama motoru) olarak adlandırılır. Bu yöntem, listenin veya grubun kültürünü ve ortak pratiklerini öğrenme olanağı verir (Chen'den akt. Binark, 2007b:35). Bu nedenle çalışmada, Facebook ortamında nefret söylemi içeren/üreten grup sayfaları katılımsız gözlem tekniği ile incelenmiştir.

Çalışmanın evrenini toplumsal paylaşım ağları¹² oluştururken, örnekleme ise, Facebook adlı toplumsal paylaşım ağı oluşturmaktadır. Çalışmada Facebook ortamı içerisinde çeşitli nefret söylemleri üreten grupların sayfaları taranarak, bu sayfalar yukarıda açıklanan yöntemle söylem analizine tabi tutulmuştur. Çalışma, sadece Facebook adlı toplumsal paylaşım ağı ile sınırlıdır. Bu nedenle geleneksel medya ve diğer toplumsal paylaşım ağları bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

¹² Halihazırda dünyada ve Türkiye’de kullanılmakta Facebook dışında diğer toplumsal paylaşım ağları şunlardır: Badoo , Cyworld , Diaspora , FriendFeed , Friendster , Google+ , Hi5 , Hyves, ibibo , Jaiku, Myspace , Netlog , Nextdoor , Orkut , StudiVZ, Tagged , Tribe.net , Tuenti, Tumblr , Unthink , V Kontakte <http://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook/> Erişim Tarihi:12.10.2012.

I. BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİNİN TANIMI, TÜRLERİ MEDYADA ÜRETİLMESİ VE MÜCADELE YOLLARI

1.1. SÖYLEM KAVRAMI

Söylem her şeyden önce bir dil ve iletişim pratiğidir. Toplumun günlük hayatı günlük iletişimsel etkinliklerle yaşanır, sürdürülür. Bu iletişimsel etkinlikler ise, neredeyse tüm toplumsal alana yayılmış ve toplumun kendini ifade ettiği söyleme dayanmaktadır. Toplumsal kültürün dil ve dil dışı tüm alanları toplumun söylemini, dünyayı anlamlandırma biçimini gösterir.

Etimolojik olarak söylem terimi, Latince “*discurrere*” (*oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler*) kelimesinden ve/veya “*uzaklaşma*”, “*erime*”, “*yayılma*” ile “*discursus*” kelimesinin mühtelif versiyonlarına karşılık gelir; mecazi anlamda da “*özne hakkında uzun uzadıya konuşma*”, “*bir şey hakkında iletişim*” anlamına gelir (Sözen, 1999:19). Sözcüğün kökeni kendisi hakkında bilgi vermektedir. Söylem, açıklama tarzını ifade eder ve açıklama, anlatma gibi iki ana unsur üzerine kurulu bir ilişkiyi yansıtır. Salt bilgi aktarımı dışında kişinin kendi özelliklerini, kendisini oluşturan sosyal çevreyi, bunların birleşimi olan düşünce yapısını ve algı dünyasını da ele verir. Yani söylem çok anlamlıdır.

Söylem kavramı, esas itibarıyla toplumsal alanda süregiden iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesi üzerinden okumayı öneren ve böylece toplumsal gerçeklik tanımlarının bu anlamlandırma mücadelesi

boyunca sürekli değiştiğini varsayan bir kuramsal yaklaşımın kilit kavramı olarak karşımıza çıkar (Durna ve Kubilay, 2010:48).

Söylem, dilbilimde cümlelerin üstünde dilin örgütlü bir kullanımıdır. Syleşim, şarkı, şiir, söylev, mülakat, sinema filmi, haber, televizyon programı vb. söz olayını oluşturan herhangi bir söz dizisini dile getirebilir (Mutlu, 1998:309). Edibe Sözen’e göre söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, g ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir (1999:102). Michel Foucault ise, söylemi daha genel, tarihi ve gelişmekte olan dil uygulamaları olarak ele alır. Foucault’a göre her birey farklıdır bu ve bu farklılık bireylerin söylemlerinin de farklı olmasına kaynaklık eder. Farklı tarihsel zaman dilimlerinde insanlık, birbirlerinden farklı kendilik maskeleri kullanmışlardır. Ve dolayısıyla her bireyin söylemi, hem tarihsel açıdan, hem de içinde bulunulan zaman açısından birbirinden farklı olabilir (1987:27). Foucault “söylem” sözcüğüyle bilgiyi temsil etmek için dil kullanımını sağlayan ifade biçimlerini kastetmektedir. Söylem, dil aracılığıyla bilginin üretilmesidir. Tüm sosyal davranış biçimleri anlam içerdiği için ve anlam yaptıklarımızı şekillendirdiği için, tüm sosyal davranışlar söylemsel bir özellik taşımaktadır.

Foucault, düşünce sistemlerinin tarihi üzerine yaptığı araştırmada, söylemdeki bilgi ve g boğumlanmasını keşfetmiştir. G ve bilgi arasında doğrudan ilişki vardır. Bilgi kurumlarıyla karşılıklı ilişkiye dayanmayan g olamayacağı gibi, gle ilişkili bir kuruma ve böyle bir varsayıma dayanmayan herhangi bir bilgiden söz etmek mümkün değildir (1987:27). Dili bir toplumsal bir olgu olarak gören ve toplumsal ve kültürel ortamlarda dil kullanımı üzerine yoğunlaşan Norman Fairclough, eleştirel söylem analizi adı altında söyleme çok boyutlu yaklaşır. Fairclough dili ideolojinin ve g çatışmalarının birincil ortamı olarak ele alır (2003:173).

Teun A. van Dijk ise söylem kavramına ilişkin yapılan farklı kavramlaştırmaları dikkate alarak söz konusu kavramın üç ana boyutundan söz etmektedir. Bunlardan *birincisi*, dil kullanımı; *ikincisi*, inançların iletilmesi ve *üçüncüsü* ise, toplumsal durumlardaki etkileşim boyutlarıdır. Birinci boyut daha çok dilbilimi, ikincisi psikoloji ve üçüncüsü de ağırlıklı olarak sosyal bilimlerin inceleme alanına girmektedir (Evre, 2009:108-109). Bu noktada van Dijk ilk olarak dil ve ideoloji konusuna odaklanır. van Dijk söylemi, toplumsal bir bağlamda dil kullanımının özgül bir metinsel biçimi olarak ele alır, iktidar ve dil arasında bir ilişki olduğunu öncül olarak kabul eder. Söylemi ideolojiden bağımsız düşünemeyeceğimizi savunan van Dijk'e göre, ideolojiler tarafından etkilenen sosyal pratiklerin en önemlileri ideolojileri nasıl elde ettiğimizi, öğrendiğimizi ve değiştirdiğimizi etkileyen dil kullanımı ve söylemdir. Özellikle grupların üyeleriyle konuşurken söylemlerin çoğu ideolojik temelli görüşleri açıklar. Bireyler ideolojik fikirlerin çoğunu akranlarından ve ailelerinden başlayarak diğer grup üyelerini okuyarak ve dinleyerek öğrenir. Sonra ideolojileri televizyon izleyerek, okulda ders kitaplarını okuyarak, reklamlardan, gazetelerden, romanlardan veya arkadaşlarının ve iş arkadaşlarının günlük konuşmalarına katılarak bir yığın konuşma ve metin formu aracılığıyla öğrenir (van Dijk, 2003:271). van Dijk, kimliği toplulukların toplumsal görünümünün temeli olarak ifade eder ve genel olarak toplumsal yapılarla söylem yapıları arasında toplumbilişsel bir ilişkiyi savunur. Metinlerin dış dünyayı ve toplumu sosyal kimliklerini ve sosyal ilişkilerini nasıl temsil ettiklerini araştırır. Bir toplumsal grup tarafından paylaşılan ideoloji, bireylerin konuşmalarını ve oluşturduğu metinleri etkilemektedir.

İdeolojinin söylem aracılığıyla yansıtılması söylemin olduğu bağlam ile yakından ilişkilidir. İdeoloji belirli bir bağlam içerisinde üç boyutla ilgili olabilir. *İlk olarak*, bir sözcenin kendinden önceki sözcelerle ilişkisi çerçevesinde bir konuşmacının diğer konuşmacının sözcesine tepki olarak ürettiği olumlu ya da olumsuz sözce ideolojik boyut taşır. *İkinci olarak*, belli sözce üretenin kültürel, ekonomik, etnik, politik ve dinsel konumu söylemin taşıdığı ideolojinin niteliği ile bağlantılıdır. *Üçüncü olarak* söylemin oluşturan

sözcelerin içerdiği örtük veya açık göndermeler ideolojik anlam taşır. Bu göndermeler, bireyin diğer bireylerden ya da toplumdan etkilenme biçimin veya bilinçli ya da bilinçsiz benimsemiş olduğu değerleri gösterir (Wodak vd. akt. Büyükkantarçioğlu, 2001:18). van Dijk, söylemin bağlamdan kopuk düşünülmemesi gerektiğini, bir metnin tam olarak ne söylediğini bağlamı çerçevesinde değerlendirerek anlamlandırılabileceğini belirtir. Bu nedenle söylemin kontrol edilebilmesinin ön koşulu bağlamın kontrol edilmesi, değerlendirilmesidir. van Dijk, bağlamı, “sosyal bilimler, dilbilim ya da geleneksel söylem analizinden edindiğimiz bilgilere göre, insanların, bir şeyin toplumdaki yerine atıfta bulunmaları ile oluşan bir olgu” olarak tanımlamakta, ancak kendisinin bağlam konusundaki bakış açısının yaş, milliyet, iktidar gibi sosyal etmenlerin birbirlerine doğrudan bağlı olduğu bir yapı içermediğini belirtmektedir (van Dijk, 2010:14). Ona göre bağlam, herkesin kendi zihninde gerçekleştirdiği, öznel bir yorumlama pratiğidir. Bir olayın yorumlanması, yalnızca metni oluşturan sözcükler ve yorumların dikkate alınması ile değil, küresel anlamın da dikkate alınması ile mümkün olmaktadır.

Kamusal, politik, medyatik ve akademik söylemleri kontrol eden kişiler, sembolik seçkinler olarak tanımlanmaktadır. Bu söylemlerin “kamusal söyleme hakim olması, bizim “semantik makro yapılar” ya da basit bir şekilde “konular” olarak adlandırdığımız metinlerin aslî özelliklerini bu insanların kontrol ettikleri anlamına gelir (van Dijk, 2010:19). Bu noktada, kontrol gücü, metin içinde yer alan konuları kontrol edebilirlikle doğru orantılıdır. Alımlama ve yorumlama bireylerin zihinsel modelleriyle bağlantılıdır. Bu nedenle kişinin sahip olduğu ideoloji ya da önceki deneyimleri zihinsel modelin oluşumunda belirleyici role sahiptir. Özellikle genellemeler, tutum olarak adlandırılan davranış biçimini üreten zihinsel modellerin oluşmasında önemli role sahiptir. “Tutumlar, diğer insanlarla ortaklaşa bir şekilde sahip olduğumuz davranışlardır” (van Dijk, 2010:26). Genellemeler, anlatılan hikâyenin, kişisel bir yorum ya da deneyim veya istisna olmadığını ifade ederler. Genellemeler, önyargıları da besleyen temel unsurlardan biridir. İnsanlar, önyargılar barındıran metinlerdeki söylemlere bakarak kendilerine özgü zihinsel

modelleri oluşturmaktadırlar. Bu noktada, başka bir bilgi, karşı ideoloji ya da karşı söylemin olmadığı durumlarda, insanlar, önyargılı zihinsel modeller oluşturmakla kalmayıp, önyargıya dayanan tutumlar da yapılandırmaktadır (van Dijk, 2010:27). Böylece bu çok boyutlu yapıların ortaya çıkarılması için ideolojilerin ayrıntılı olarak ele alınmaya gereksinim duyduğu ve böylesi grup bilişlerinin gerçekliğin toplumsal inşalarını, toplumsal pratikleri ve böylece toplumsal yapıların oluşumunu ve dönüşümünü nasıl etkilediğinin gösterilmesi gerektiği anlamına gelmektedir (van Dijk'dan akt. Özer, 2009:49).

Özetle dersek söylem, insanların zihinleriyle arasındaki bağlantı nedeniyle önemlidir. Bu nedenle, söylemin üretilmesi edimi, yalnızca herhangi bir eylemin denetim altında tutulmasının ötesindedir. Çünkü zihinler ideolojileri, ideolojiler ise tutum, davranış ve söylemsel pratikleri biçimlendirmektedir. Bu nedenle de bu tez çalışmasında “söylem” konusu asli önem taşımaktadır.

1.2. NEFRET SÖYLEMİ KAVRAMI

Nefret, öncelikle her insanın hissedebileceği bir duygunun adıdır. Bu duygu herhangi bir nesne veya olguya karşı hissedilip ifade edilebilir. Örneğin pırasadan nefret etmek veya çalışmaktan nefret etmek son derece doğal bir hissin ifadesidir. Ancak nefret, bir ideolojinin parçası olduğunda, insanlar kendilerini ve ötekini, ideolojinin belirlediği bir bağlamda konumlandırmaya başlarlar. Nefret, bir kimliğin parçası olduğunda, o kimlik kendisini nefret edilen gruptan bağımsız olarak tanımlayamaz (Çayır, 2010:48). Şu halde, nefret söylemi ile bir duygu olarak nefreti kesinlikle birbirinden ayırmak gerekir.

Nefret söyleminin hâlihazırda evrensel düzeyde kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1997 yılında *nefret söylemi* konulu 97(20) sayılı Tavsiye Kararını almıştır. Bu kararda nefret söylemi şu şekilde tanımlanmıştır: “İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden, saldırgan milliyetçilik de dâhil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimidir. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir.”¹³

Bu tanımlamaya göre, “nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezîcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde” (Weber, 2011:3) ele alınmaktadır. Bu kararın bir tavsiye kararı olduğu ve herhangi bir devlet için bağlayıcı hüküm içermediğinin de altı çizilmelidir.

Söylem olgusunda olduğu gibi nefret söylemi de dilsel pratikler üzerinden gerçekleşmektedir. Bu dilsel pratikler, kaba, sert, kışkırtıcı, küfürlü, küçümseyici, argo, alaycı, kural dışı ya da sıra dışı, saldırgan, ayrımcı, öfkeli, kızgın ve etiketleyici sözcük kullanımlarını içermektedir. Temelde bir dışlama pratiğine işaret eden “ötekilik”, en yalın haliyle bireysel düzeyde “ben olmayan”, toplumsal düzeyde ise, “biz olmayan”dır (Yanıkaya, 2009:24). Ötekileştirme ile “öteki” addedileni tanımlayabilmek için “öteki olmayan”ı yani ilk olarak “biz” olanı tanımlamak gerekmektedir. Bülent Somay’a göre, “biz”; “Türk”, “erkek”, “heteroseksüel”, “Müslüman”, “Sünni” olarak tanımlandığında,

¹³ Council of Europe- Committee of Ministers ,*Recommendation No.R (97) 20 Of the Committee of Ministers to Member States on “ Hate Speech”*, (Adopted 30 October 1997 at the 607th meeting of the Ministers’Deputies)/Erişim Tarihi:28.10.2012.

“ötekiler”in de kimler olduğu rahatlıkla ortaya çıkmaktadır (2004:31). “Öteki” korkulandır, var olan sistemi tehdit edendir, bu nedenle baskın iktidar grupları ve baskın ideolojik söylemler tarafından kötülenir, lanetlenir ve marjinalleştirilir. Öteki, “biz” olmayan her şey olduğundan, biz de var olan tüm gizil korkuların öznesidir aynı zamanda (Yanıkaya, 2009:27). Nefret söyleminin önemli bir özelliği “ben/biz” algısı çerçevesinde üretilmesidir. “Ben, biz” genellikle ideolojik olarak her türlü güç sahipliğini ve iktidarı temsil ederken, “öteki ve onlar” da iktidar tarafından yok sayılan, dışlanan ve aşağılanan azınlıkları, yabancıları, eşcinselleri, yabancıları, yoksulları ve toplumun dışına itilmiş tüm grupları temsil eder. Kişinin kendisini konumlandığı ve ait hissedip, tanımladığı kimlik inşasına yere göre kendisinden farklı olanlar- “ötekiler” değişmektedir. Ancak, kimi zaman bu konumlandırma sonucunda kişi, çeşitli önyargılar, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi nedenlerle kendisinden farklı olandan nefret edebilmektedir. Bu his, öncelikle etiketlemelerle kullanılmakta olan dile, yani söyleme yansımaktadır. Bu nedenledir ki, nefret söyleminin temelinde önyargılar, ırkçılık, yabancı korkusu veya düşmanlığı, ayrımcılık, cinsiyetçilik, homofobi, vb. yatmaktadır. Türkçede var olan çeşitli kaba, sert, kışkırtıcı, küfürlü, küçümseyici, argo, alaycı, kural dışı ya da sıra dışı, saldırgan, ayrımcı, öfkeli, kızgın kalıp cümle ve etiketleyici sözcük kullanımları, ötekilere yönelik nefret söylemlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Tevfik Taş, *Deprem 7.2 Irkçılık 77.2*, adlı çalışmasında, Türkiye’de var olan çeşitli önyargı ve etiketlemeler içeren ayrımcı atasözlerini ve deyimleri aktararak, günümüzde üretilen ırkçı ayrımcı söylemlerin köklerini sorgulamaktadır. Örneğin, “para kazanmak için her işe girmeye hazır insanı yermek için: ‘Arnavut’a sormuşlar, cehenneme gider misin; aylık kaç, demiş’ veya cimriliği çingenelerle özdeşleştiren, ‘Çingene çiğer pişirir, yemeden karnın şişirir’, atasözü cimriliği ve ‘Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış’ atasözleri ile de Çingenelerin soysuzluğu vurgulanmıştır. Kürt’ü yoklukla terbiye etme gereği ise, Kürt’ün savurganlığına bağlanmıştır: ‘Kürt, yağı çok bulunca kışına sürer’” (2012:44-45) vb. kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri, toplumun kimi etnik gruplarla

ilgili önyargılarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada deyimlerin de atasözleri gibi, ötekileştirilmiş grupları hedef aldığı şu örneklerle vurgulanmaktadır: “Alavere dalavere, Kürt Mehmet nöbete’... Bir hayvanı aşağılamak yetmez, yanına bir de Ermeni eklenir: ‘Agop’un kazı gibi bakmak.’ Kirkor’un bağındaki köpek de nasibini alır aşağılamadan: ‘Bizim evde yalanırsın, Kirkor’un bağında mı ürürsün’, Arapların suçu günahı saymakla bitmez: ‘Anladım sa Arap olayım’, ‘Arap saçına dönmek’, ‘Bok yemenin Arapçası’, ‘Ne Şam’ın şekeri ve Arap’ın zekeri(yüzü)’... Bahane arandığında ‘Gâvura kızıp oruç yemek’ deyimini kullanılır. Bir işi beceremeyince de ‘Gâvur etmek’ deyimini kullanılırken, pasaklı birini tanımlamak için ‘Şafi köpeğine dönmek’, gürültüden şikâyet için ‘Yahudi yaygarası’ deyimini, ve sıkı pazarlığa da ‘Yahudi pazarlığı’ deyimleri” (2012:45) kullanılmaktadır. Özetle çevirimdışı gündelik yaşamda da sık sık örnekleri ile karşılaştığımız *nefret söylemi*, her türlü hoşgörüsüzlükten kaynaklanan ve önyargılardan beslenen nefreti yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı çıkaran ifade biçimleri için kullanılmaktadır.

van Dijk’a (2010) göre özellikle toplumsal eşitsizlikler söz konusu olduğunda, hegemonyanın sorgulanması noktasında söylemlerle üretilen ve pekiştirilen içeriklerin incelenmesi çok önemlidir. Bu nedenle nefret söyleminin hangi söylemsel pratiklerle üretildiği de önem kazanmaktadır. Nefret söyleminin üretiminde stigma (damga) ve Streotipler, özellikle kullanılmaktadır. Sözü geçen kavramların aşağıdaki tanımlarına baktığımızda, nefret söyleminin temellerini oluşturan dilsel ve zihinsel mekanizmaları daha açık bir şekilde görebiliriz.

- *Stigma (Damga)*: Erving Goffman’a göre (1963), stigma yani damga, kişinin kendisini diğer kişiler tarafından istenmeyen, beğenilmeyen, kabul görmeyen biri olarak hissetmesine yol açmaktadır. Erol Mutlu da Goffman’dan hareketle stigma’yı, “bir bireyi ayırt eden ve onu grubun diğer üyelerinden ayıran olumsuz bir tanımlayıcı özellik olarak ifade etmekte ve stigmatı, bedensel biçim bozukluğu, aşırı çirkinlik,

geçmişte bir zihinsel hastalık, vb.” şeklinde tanımlamaktadır (1998:242). Nefret söylemi özellikle stigma – etiket mekanizmasını kullanarak ortaya çıkar.

- *Stigmatizasyon (Damgalama)*: Stigmatizasyon ise önyargılarla bağlantılı biçimde, toplumun bazı gruplara karşı tavır alması ve hatta bu grupları toplumdan dışlamasına kadar gidebilen davranışların tümüdür. Dışlanma, ayrımcılığın ortaya çıkmasına, ayrımcılık da toplumda yer alan bazı kişi ya da gruplar içi hak kayıplarına sebep olabilmektedir. Önyargı, ayrımcılık, Streotipler ve stigma, nefret söyleminin üretimindeki temel araçlardır. Nefret söyleminin üretilmesinde, bu araçların hepsi bir arada bulunabileceği gibi, içlerinden yalnızca bazısının kullanılması da olanaklıdır.
- *Streotipler (Kalıpyargılar)*: Streotipler, bir kişinin tüm özellik ve niteliklerinin o kişiye ait tipin içerdiği belli başlı özelliklere indirgenmesi, bu özelliklerin özelleştirilmesi, doğallaştırılması ve sonsuza kadar değişimin önünü kesecek biçimde sabitlenmesiyle oluşur (Hall'den akt. Çam, 2000:43) Etimolojik olarak *stereos* (katı) ve *typos* (nitelik, tip) sözcüklerinden oluşan stereotip terimi, ilk kez “kafamızdaki imajlara işaret etmek üzere Walter Lippmann (Uygun, 2006:109) tarafından ortaya atılmıştır. Stereotip terimi, genel olarak diğer insanları içine yerleştirdiğimiz kategorileri ifade etmektedir. Bu çerçevede, streotipler, diğer bir bireyi veya bireyler grubunu tanımlamak için kullandığımız basitleştirilmiş betimsel kategoriler olarak tanımlanabilir.

1.3. NEFRET SÖYLEMİNİN TÜRLERİ

Genel olarak nefret söylemi türleri “siyasal”, “yabancılara ve göçmenlere yönelik”, “cinsel kimlik temelli”, “inanç ve mezhep temelli”

şeklindeki dört başlık altında gruplanabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012). Bu başlıkları kısaca açıklayacak olursak;

Siyasal Nefret Söylemi

Siyasal bir düşünceyi ve bu düşüncenin takipçilerini hedef alan nefret söylemidir. Bazen bir ideolojinin tamamını, bazen yalnızca bir veya birkaç siyasi partiyi, bazen ise çok daha küçük siyasi örgütlenmeleri hedef alabilmektedir. Örneğin ırkçı, neo-Nazi, dazlak, Ku Klux Klan mensubu, siyahî ayrımcı (beyaz üstünlükçü), kürtaj karşıtı, etnik milliyetçi söylemler gibi. Dünyada radikal ve etnik milliyetçi ideolojiler, özellikle 11 Eylül 2001¹⁴ tarihinde yaşanan terörist saldırı sonrasında yükselişe geçmiştir. Türkiye’de ise, 2000’li yılların başından itibaren bu tür bir milliyetçiliğin popülerleştiği gözlenmektedir. Bu popülerleştirme de medyanın rolü oldukça önemlidir. Köker vd. göre, “Türkiye’nin kuruluşundan bu yana vatandaşlık ve toprak bağıni esas alan Fransız tarzı bir milliyetçilik anlayışı ile etnisit (Alman milliyetçiliği) arasındaki gerilimini bir dengeye kavuşturamamış olmasının krizini aşmak için medyanın kendine bir yön tayin ettiği, popüler milliyetçilik söylemleri ile bu krizi yönetmeye koyulduğu görülmektedir” (2008:81-82).

Yabancılar ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi

Yabancıları, göçmenleri ve/veya etnik grupları hedef alabilmektedir. Ayrıca bu nefret söylemi ırkçılıktan da beslenmektedir. Farklı etnik grupları toplumda korku, kaygı kaynağı olarak konumlandırmakta “düşman” olarak

¹⁴ El Kaide tarafından 11 Eylül 2001 tarihinde düzenlenen Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan sivil ve askerleri hedef alan bir dizi terör saldırısıdır. ABD hükümetinin açıklamalarına göre olaylar şöyle gelişmiştir: 11 Eylül 2001 Salı günü ABD’de dört yolcu uçağının ikisi New York’taki Dünya Ticaret Merkezi gökdelenlerine, bir diğeri Washington D.C.’de Pentagon’a çarpmıştır.. Sonuncu uçak ise yolcular ve uçağı kaçırınlar arasındaki mücadeleden sonra 150 mil uzakta, Pensilvanya kırsalında düşmüştür. Nefret suçu olarak tanımlanan saldırı sonrasında ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde Ortadoğulu kökenlilere ve Müslümanlara yönelik olarak nefret saldırıları gerçekleşmiştir. http://tr.wikipedia.org/wiki/11_Eyl%C3%BCl_sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1/ Erişim Tarihi: 02.10.2012.

işaretlemektedir. Türkiye’de Türk ve Müslüman olmayanlar dışında Türkiye’nin tarihi ve siyasal çıkarları kapsamında gündeme gelen pek çok konuda “yabancı” olarak işaretlenenler değişmektedir. Örneğin Türkiye’de Ermeni Soykırımı iddiaları ve İsrail-Filistin ilişkileri ekseninde Ermeniler; Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Rum Cumhuriyeti ekseninde Yunanlılar ve Rumlar; ABD-Ortadoğu ülkeleri ekseninde ABD ve İsrail, Türkiye-AB ilişkileri ekseninde AB ülkeleri, gündeme gelen konular çerçevesinde “yabancı-düşman” olarak işaretlenerek yabancı düşmanı nefret söyleminin hedefi olabilmektedirler. Ayrıca, ekonomik ilişkiler söz konusu olduğunda Türkiye’ye çalışmaya gelen yabancı kadınlara yönelik güvenilmez, dolandırıcı, fahişe gibi etiketlerle nefret söylemi üretilmektedir (Köker ve Doğanay, 2010:56).

Cinsel Kimlik Yönelimi Nefret Söylemi

Heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki cinsel kimliklere sahip kişileri hedef alan nefret söylemidir. Temel olarak geyleri, lezbiyenleri, biseksüelleri, travesti ve transseksüelleri hedef alarak üretilen nefret söylemi, bu cinsel kimlikleri “sapkın”, “iğrenç” olarak etiketler. Medyada LGBTT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transeksüel) bireyler, suçla ilişkili olarak, cinsel nesne olarak, karikatürize edilerek veya eşcinselliğe ilişkin stereotipleri ve önyargıları besleyen görseller eşliğinde sunulmaktadır (KaosGL, 2009:3). Bu cinsiyetçi ve homofobik söylemin üretiminde toplumun eşcinselliğe yönelik algı ve tutumunun etkisi büyüktür. Türkiye erkek egemen ataerkil bir toplumdur. Bu nedenle Türkiye’de bir erkeğin eşcinsel olması büyük tepkilere neden olmaktadır. Türkiye’de geleneksel cinsiyetçi yapı ile birlikte ulus-devletin militarist yapısı, bireylerin olaylara ve insanlara bakış açısını etkilemekte, bu durum, homofobi ve transfobiyi Türkiye’de yaygın kılmaktadır (Aygül, 2010:112).

Kadınlara yönelik nefret söylemi de cinsiyet temelli nefret söylemleri başlığı altında incelenmektedir. Kadınlara yönelik nefret söyleminde kadın

cinsiyetine yönelik olarak aşağılayan, ikincileştiren cinsiyetçi ifadeler kullanılmaktadır. Böylece kadınlara yönelik eşitsiz bir konum üretilmektedir. Türkiye’de kadına yönelik nefret söyleminin belirleyicisi, kadının içinde yaşadığı gelenekler, benimsediği ya da kendisine dayatılan ahlaki değerler ve yaşam biçimleridir. Bu çerçevede “öteki” durumunda olan kadına yönelik değerlendirmede ölçüt onun cinselliği, erkek dünyasıyla kurduğu ilişki ve toplumsal durumudur (Eroğlu, 2008:49). Örneğin, kadının geleneklere aykırı olarak gece kulüplerinde şarkı söylemesi, seks işçiliği vb. meslekleri yapması, onun toplum dışına itilmesi ve nefret söylemine maruz kalmasına neden olmaktadır.

İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi

Farklı dinlere ve mezhep aidiyetlerine yönelik olarak üretilmektedir. Türkiye’de ve dünyada farklı örnekleri sıklıkla görülmektedir. Nüfusunun yüzde 99’u Müslüman olan Türkiye’de Müslümanlık dışındaki dinlerin yanı sıra, egemen konumlanan/konumlandırılmış Sünni mezhebi dışındaki tüm mezheplere, başta Aleviliğe yönelik olmak üzere, Semitist, Anti-Semitist, anti-İslam, anti-Hristiyanlık ve ateizm karşıtı, çeşitli nefret söylemleri üretilmektedir.

1.4. NEFRET SÖYLEMİNİN ÜRETİMİNDE MEDYANIN ROLÜ

Kitle iletişiminin toplumsal ve bireysel etkilerini bilimsel olarak açıklama çabaları, ilk önce sosyoloji, siyaset bilimi, sosyal-psikoloji ve psikolojiyle ilgili araştırmaların içerisinde yer almıştır. Aynı bir disiplin olarak iletişim çalışmalarının temeli, 1920 ve 1930’lu yıllarda ABD’de, kitle iletişimini konu alan araştırmalarla atılmıştır. Kitle iletişiminin kavram, kuram ve süreç olarak analiz edilmesinde ya da değerlendirilmesinde iki temel anlayış benimsenmiştir. Bunlardan ilki daha çok Amerikan bilimsel araştırma ve

çalışma geleneğinden gelen, liberal yönelimli, “anadamar” ya da diğer adıyla “anaakım” yaklaşımıdır. İkincisi ise ele aldığı konuyu daha çok toplumsal boyutlarıyla ve bağlamlarıyla değerlendiren eleştirel kuramdan ve Marksizmden beslenen eleştirel yaklaşımdır. Genel olarak değerlendirildiğinde, kitle iletişim araçlarının toplum ve bireyler üzerindeki etkisini açıklamaya dönük ampirik çalışmalar yapan anadamar iletişim paradigması, medyayı temelde bağımsız bir kurum olarak görmektedir. Liberal-çoğulcu yaklaşım olarak da bilinen bu paradigma, medyanın fikirleri biçimlendirme, davranışları yönlendirme ve siyasal sistemleri kabul ettirme gücünün olduğunu ileri sürmektedir (Mutlu, 2005a:9). Bu paradigmaya göre medya çoğulculuğu sağlama bağlamakta ve toplumu bütünleştirici bir işlev görmektedir. Anadamar iletişim çalışmalarını Marksist bir anlayışla sorgulayan eleştirel yaklaşımlar, çalışmalarında medyanın daha çok kurumsal örgütlenişi; birey toplum ve kültür üzerindeki olumsuz etkileri gibi tartışma konularını merkeze almıştır. Bu yaklaşım medyayı, daha çok ideoloji, sınıf çatışması, toplumsal iktidar ilişkileri, kapitalizm gibi kavramlar üzerinden tartışmaktadır. Yaklaşımı benimseyen kuramcıların, kitle iletişim sürecine yönelik temel eleştirileri ise medyanın kitle kültürünü hakim kıldığı, iktidarı yönetilenin lehine mevcut düzeni pekiştirdiği, bir propaganda aracı olarak bireyleri yönlendirdiği ve egemen söylemleri yaygınlaştırdığı üzerinedir.

Eleştirel yaklaşımlarının temeli Frankfurt Okulu ile atılmıştır. Frankfurt Okulu adı, 1923'te *Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü* (*Frankfurt Institut für Sozialforschung*) bünyesinde araştırmalar yapan entellektüllerin görüşlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Okul, 1933'te Hitler'in Almanya'da egemenliği ele geçirmesinden sonra New York'a taşınmıştır. Ancak Okul, 1950'lerin başında Frankfurt'ta yeniden kurulmuştur (Tekinalp ve Uzun, 2004:169). Yaklaşımın en önemli temsilcileri Theodor W. Adorno (1903-1969), Max Horkheimer (1895–1973), Walter Benjamin (1892-1940) Herbet Marcuse (1898-1979)'dür. Marxist bir anlayıştan yola çıkan bu düşünürlere göre, gerçeğe ulaşmak için eleştirel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Frankfurt Okulu'nun ortaya çıkışında, Batı Avrupa'daki işçi sınıfı hareketlerinin I. Dünya Savaşını izleyen yıllardaki ağır yenilgisi, Rus Devriminin Stalinizme dönüşmesi, Faşizm ve Nazizmin yükselişi etkili olmuştur. (Tekinalp ve Uzun, 2004:169). Frankfurt Okulu düşünürleri kültür, modernizm ve ideoloji ile ilgili sorunlar üzerine yoğunlaşmış ve kitle iletişim araçlarını, kapitalist sınıfın egemen fikir ve görüşlerinin topluma aktarılmasına aracılık eden aygıtlar olarak görmüşlerdir.

James Curran, eleştirel yaklaşımları üç temel alanda incelenebileceğini belirtmiştir (akt. Dursun, 2001:20). Bunlar, siyasal ekonomik, yapısalcı ve kültürel yaklaşımlardır (Tekinalp ve Uzun, 2004:165). Ancak bu noktada, bu çalışmanın geniş bir alana yayılan tüm eleştirel yaklaşımları açıklamak gibi bir amacı olmadığı belirtilmelidir. Bu çalışmanın temel ilgi odağını, Kültürel Çalışmalar yaklaşımını açıklamadan önce kısaca iletişim araçlarını kültürel ve ideolojik aygıtlar olarak gören ve bu yolla Kültürel Çalışmaları etkileyen ideoloji kavramına değinmek yararlı olacaktır.

İdeoloji kavramını, ilk olarak Fransız filozof Destutt de Tracy kullanmıştır. de Tracy, ideoloji, "herkese doğru düşünme imkânı sağlamak için kullanılacak fikir bilimi" olarak tanımlanmıştır (Althusser, 2002:46). Kavram daha sonraları sosyal bilimler alanındaki disiplinlerde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki ideolojiyle ilgili tartışmalarda Karl Marx'ın kavramsallaştırması son derece önemli bir yere sahiptir. Kavram, Marx'la birlikte yeni bir anlam bulmuştur. Terry Eagleton, Marx düşüncesinde ideolojinin en az dört anlama geldiğini belirtmektedir:

- İdeoloji, kendilerini tarihin temeli olarak gören ve insanların ilgisini toplumsal koşullardan başka yöne çekerek baskıcı bir siyasi iktidarın ayakta kalmasına hizmet eden yanıltıcı veya toplumsal bağları kopartılmış inançlara karşılık gelebilir.

- İdeoloji, egemen toplumsal sınıfların maddi çıkarlarını doğrudan doğruya dile getiren ve onun yönetimini desteklemeye yarayan fikirler anlamına gelebilir.
- İdeoloji içinde bir bütün olarak sınıf mücadelesinin verildiği ve güçlü bir ihtimalle siyasi açıdan devrimci güçlerin doğru bilincini de içeren kavramsal formların tamamını kapsayacak şekilde genişletilebilir.
- Meta fetişizmi nedeniyle, gerçek insani ilişkiler, şeyler arasındaki gizemli ilişkiler gibi görünür ve bunun da çeşitli ideolojik sonuçları olur (Dursun, 2001:24).

İdeoloji Karl Marx ve Friedrich Engels ile birlikte yazdığı *Alman İdeolojisi* adlı yapıtta ilk kez kavramsallaştırılmıştır. Bu yapıtta, *ideoloji*, din, ahlak ve hukuk gibi olgular "tasarımlar" şeklinde nitelenir ve bunlar, ideolojik formlar olarak ele alınmıştır (Marx ve Engels, 1987:45). Gökhan Atılğan, "Marx'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Eleştirisinin Bir Olanağı" adlı yazısında Marx ve Engels'in ideoloji tartışmasını şu şekilde açıklar: "insanların maddi faaliyetine ve maddi ilişkisine" bağlanır. Tasarımların insana ait olduğu, ancak, bu tasarımı gerçekleştiren insanın "gerçek, faal, kendi üretici güçlerinin ve bunlara tekabül eden ilişkilerin belirli bir gelişmesiyle koşullandırılan insan" olduğu açıklanır (Marx ve Engels, 1987:44). İkinci olarak, Marx'ın daha önce din ve meta konularında gördüğü tersyüz olma durumuna burada da işaret edilir. "İnsanların kendi gerçek pratiklerinden edindikleri tasarımların, "insanların pratiğine hükmeden ve onu belirleyen tek etkin güç haline dönüşmesi"ne dikkat çekilir (Marx ve Engels, 1987:73). Üçüncü olarak da, bu tasarımlarda insanlar ve onların ilişkilerinin tersyüz olmuş bir halde görüldüğü belirtilir. İnsana ait tasarımlardaki baş aşağı görüntü ise, yine, maddi ilişkilerdeki çelişkilerle, baş aşağılıkla

ilişkilendirilir. İdeolojik formlar olarak tanımlanan, din ve yasalar gibi formlarla ilgili bu açıklama, şu pasajda net bir ifadesini bulur (akt. Atılgan, 2001:17).

Mark ve Engels'e göre ideoloji, tümüyle altyapıya bağlı, onun etkisinde kalarak gelişip, oluşan bir değerlendirme, yorumlama biçimidir. İdeoloji, altyapının bağımlı değişkenidir. Burada belirleyici olan toplumun altyapısı, üretim ilişkileri ve maddi ortamdır. Bu tanım ve yorum özellikle genç Marx'ın sistematüğinde önemli bir yer tutar. Marx ve Engels'e göre ideoloji, altyapıya bağlı fakat aynı zamanda onunla etkileşen bir oluşumu ifade etmektedir (Marx ve Engels,1977:40). Özetle Marx, ideolojileri belli bir toplumsal bilinç biçimi olarak tanımlar. İdeoloji yasal ve siyasal ilişkilerle birlikte üstyapıyı (kültürel ve politik kurumlar) meydana getirir. Bu üstyapı altyapı (ekonomi- üretim ilişkileri) tarafından belirlenen "gerçek temel" üzerinde kurulmuştur ve bu temele tekabül eder. İdeoloji sadece düşünceler veya temsiller sistemi değildir; her şeyin ötesinde ve üstünde toplumsal pratikler setidir, yani birbirine bağlı bir bütün oluşturan parçalar bütünüdür (Erdoğan, 2007:174). Marxist kuramcılarının bir kısmı ideolojinin bu tanımlamalarını benimserken, diğer bir kısmı da ideoloji kavramına yeni açıklamalar getirmiştir. Marxist düşünceden beslenen eleştirel yaklaşımların ideoloji sorunsalının, bu çalışma için yol gösterici nitelikte olduğunu belirtelim. Eleştirel Yaklaşım temelde medyayı, toplumsal, siyasal, ekonomik, iktidar odaklarının ve seçkinlerin, kendi kurdukları mevcut sistemin devamlılığı sağlayacak, statükoyu koruyacak, toplumu dönüştürecek en önemli araç olarak görmektedir. Bu nedenle medyayı güç odaklarının ortasında, ideolojiyi yeniden üreten bir kurum olarak tanımlamaktadırlar (Mutlu, 2005a:9-10). Eleştirel Yaklaşımlar'da medya ile ideoloji ilişkisine önem verilmesinin nedeni de budur. İrfan Erdoğan'a göre ideoloji, en geniş anlamıyla toplumda kontrol ve mücadele ile ilgili fikir kümeleridir. İdeoloji denildiğinde değerler, kavramlar, düşünceler ve sembol sistemlerden geçerek düzeni meşrulaştırmak için egemen yapıların nasıl çalıştığı akla gelir. İdeoloji şeylerin nasıl olduğu, dünyanın "gerçekte" nasıl çalıştığı ve çalışması gerektiği hakkında fikirler

verir. Bu fikirler çoğu kez semboller ve kültürel pratikler içine işlenmiştir (2005:237).

Raymond Williams ise ideolojiyi “bir dünya görüşü” ya da bir “sınıf bakışı” olarak soyutlanabilecek, göreceli olarak biçimsel ve eklemlenmiş anlamlar, değerler ve inançlar sistemi” olarak tanımlar. İdeolojinin kullanımları arasındaki en kapsamlı olan, “anlam ve fikir üretimi” sürecidir. İdeoloji kuramları her türlü iletişim ve tüm anlamların toplumsal-siyasal bir boyutu olduğunu ve bunların toplumsal bağlamları dışında anlaşılamayacaklarını vurgular. Bu durum, daima statükoyu korur, çünkü iktidarı elinde bulunduran sınıflar yalnızca malların değil, aynı zamanda fikirlerin ve anlamların da üretimini ve dağıtımını kontrol eder. (Shoemaker ve Reese, 1997:100).

İtalyan Marxist düşünür Antonio Gramsci'ye göre egemen sınıf iktidarını kurmak için fiziksel gücün yanında kültürel ve ideolojik aygıtlarda kullanır. Gramsci'nin kültür ve ideoloji konusundaki anahtar kavramı “hegemonya”dır. Hegemonya ise, Bir toplumda egemen olan grupların erkini doğal ve meşru gösteren ve toplumsal geçici bağlaşıklarına dayanan bir oydaşma durumudur. Bir kültürde egemen ideolojiyi destekleyenlerin, bu ideolojinin baskı altına altına aldığı kümelerin zımni onayını kazanırken bu ideolojiyi kültürel kurumlarda ve ürünlerde sürgit yeniden –üretebilmelerinin çeşitli yollarıdır. Gramsci'e göre yönetici sınıfların tahhakümü zor kullanmanın veya dolaysız denetimin yanı sıra, bunlardan çok daha etkili şekilde, bağımlı kümelerin rızasıyla sağlanır (Mutlu, 1998:155). Gramsci'ye göre rıza, egemen sınıfın kendi dünya görüşünü ve düşünme biçimini toplumun üyelerine kabul ettirmesidir. Okul, kilise, medya gibi kurumlarda rıza üretilir. Bireyler, herhangi bir toplumsal sorunla karşılaştıklarında sorunu kendilerine öğretilen egemen sınıfın bakış açısıyla değerlendirirler. Bu bakış açısı onlara doğal ve sağduyu olarak görünür. Gramsci'ye göre Batı toplumlarında kapitalizmin kendini yeniden üretebilmesinin koşulu ideolojik hegemonyadır. Medya da izleyicilere egemen sınıfın değerlerini aktararak hegemonyayı yeniden üretir. Gramsci'nin bu yaklaşımı, 1970'li yıllarda

Kültürel Çalışmaların kitle iletişim araçları ve gündelik yaşamı kavrama çabalarının temelini oluşturmuştur (Smith, 2007:65).

Fransız filozof L. Louis Althusser'e göre medya, kilise, okullar gibi kurumlar devletin ideolojik aygıtlarını oluşturmaktadır. Bu kurumlar, toplumun doğası ve örgütlenmesine ilişkin yanılsamaları yaymakta, insanların toplumla ve yaşadıkları yerele ilgili yanlış veya tasarımılanmış kavramlara sahip olmalarına sebep olmaktadır. Althusser ideolojiyi, "bireylerin varoluşlarının gerçek koşullarıyla kurdukları hayali ilişkiler" şeklinde tanımlamıştır (Selçuk ve Şeker, 2012:25). İdeoloji insanları öznel olarak konumlandırarak kendilerini özerk, kendi başlarına karar verebilen bireyler olarak algılamalarını sağlar. "Oysaki kendisini bağımsız birey zanneden öznel aslında toplumsal süreç tarafından oluşturulmuştur ve Devletin İdeolojik Aygıtları¹⁵ tarafından kendi varlık koşullarıyla hayali ilişkiler kurması sağlandığı için bağımsız bir birey olduğuna inanmaktadır" (Stevenson'dan akt. Selçuk ve Şeker, 2012:25-6). İdeolojiler sınıflı toplumlarda sömürüyü bu nedenle gizler. Althusser yapısalcılıktaki ve semiyotikteki gelişmelerin Marxist medya çalışmalarına girmesinde ve değiştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

Eleştirel Yaklaşımlar içerisinde yer alan Kültürel Çalışmalarda medya, toplumdaki iktidar mekanizmalarından biri olarak toplumsal anlamın oluşturulmasında etkin bir biçimde rol oynamaktadır (Curran, 1991:229) Bu nedenle medya, Kültürel Çalışmaların odaklandığı temel konular arasında yer almaktadır.

¹⁵ Louis Althusser kendinin kavramsallaştırdığı Devletin İdeolojik Aygıtlarını şu şekilde tanımlamıştır: Devletin İdeolojik Aygıtları, devletin baskı aygıtlarıyla aynı şey değildirler. Marksist teoride, devlet aygıtının şunları kapsadığını hatırlatalım: Hükümet, Yönetim, Ordu, Polis, mahkemeler, Hapishaneler vb. ki bunlar bizim Devletin Baskı Aygıtları adını verdiğimiz şeyi oluşturur. DİA'ları ise Kiliseler (dini kurumlar), Öğretimsel (okul , özel ve devlet okulları, Aile, Hukuk, Siyasal, Sendika, Medya, Haberleşme, Kültürel DİA (güzel sanatlar, edebiyat vb) gibi kurumlar Devletin İdeolojik Aygıtlarıdır (Althusser, 2002:33-34).

1.4.1. Medya ve Kültürel Çalışmalar Yaklaşımı

Kültürel Çalışmalar, *İletişim Sözlüğü*'nde kültürün ve toplumun incelenmesine yönelik disiplinlerarası yaklaşımlar alanı olarak tanımlanmaktadır (Mutlu, 1998:57). Özellikle edebiyat, toplumbilim, tarih ve daha az düzeyde olmakla birlikte linguistik (dil bilimleri), semiyotik (göstergebilim), antropoloji ve psikanaliz gibi değişik kurumlaşmış söylemlerin sınırlarında dolaşarak, bunlarla başarılı ortaklıklarda bulunarak beslenmektedir (Türkoğlu, 2003:56).

Toplum bilimleri alanında yapılan çalışmalarda kültür kavramına hep kilit bir öge olarak bakılmıştır. Kültürün popüler, kitle kültürü ya da yüksek kültür gibi kavramsallaştırıldığı yaklaşımlarla, Stuart Hall'un toplum bilimlerinde kültürel dönüş olarak adlandırdığı dönemin kültürel yaklaşımları arasında temel bir fark vardır. Stuart Hall'un kültür kavramı oldukça derin bir biçimde anlam ve dille ilişkilidir. Hall'e göre kültürel dönüş olarak adlandırılan şey kültürün tanımında anlamın önemini vurgular. Bu bağlamda kültür; roman, resim ya da televizyon programları gibi şeylerin bir dizisi değil, bir süreç ve pratikler dizisidir. Bir grup ya da toplumda anlamların üretimi ve değişimi söz konusudur (Çelenk, 2005:63-64).

Kültür Çalışmaları geleneğinin temeli, 1960'lı yıllarda İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nde kurulan Çağdaş Kültür Çalışmaları Merkezi'nin gerçekleştirdiği araştırma ve incelemelerle atılmıştır. Bu çalışmalarda, kültüre ilişkin incelemeleri aydınlatacağı düşünülen her tür disiplinden, kuramsal yaklaşımdan yararlanılmıştır (Mutlu, 2005b:43). Böylece bu dönemdeki çalışmalar pek çok disiplinle iç içe geçmiş multi-disipliner bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Kültürel Çalışmalar, ilk olarak kendi çevre ve dönemlerinin sorunlarına, özellikle de işçi sınıfı ve kültür konularına yönelmiştir. İşçi sınıfı üzerine yapılan bu çalışmalarda sınıf ve ideoloji kavramlarından hareketle alt kültürlerin (işçi sınıfının) medya aracılığıyla nasıl sisteme dahil edildiği incelenmiştir.

Bu doğrultudaki ilk araştırmalar, Richard Hoggart ve Raymond Williams tarafından yapılmıştır. Yirminci yüzyılın ilk yarısı boyunca edebiyat eleştirisi T.S.Eliot gibi estetikçilerin hâkimiyeti altındadır. (Smith, 2007:209). Bu yaklaşıma göre popüler kültür ürünleri düşük beğeni düzeyine sahiptir ve entelektüellikten uzaktır, bu yüzden incelenmeye değmeyecektir. Oysa Hoggart ve Williams işçi sınıfının kültürünü anlamak için popüler kültür ürünlerinin incelenmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. (Smith, 2007:209-210). Örneğin Hoggart, *The Uses of Literacy (Okuryazarlık Kullanımları)* adlı çalışmasında çalışan sınıfın gündelik yaşam pratiklerini ve dünya görüşlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Hoggart burada, “özellikle kitlesel yayınlarla karşı karşıya bırakıldıklarında... işçi sınıfı kültürü içindeki değişimleri” araştırmaya girer (Smith, 2007:210). İşçi sınıfının görüşlerinin oluşmasında popüler kitap, gazete, dergi gibi kitlesel yayınların etkisini araştırmıştır. Böylece işçi sınıfı kültürünü akademik gündeme taşımıştır. Bu nedenle Hoggart’ın en önemli özelliği, kültür ve ideoloji konusunu anlamak için popüler kültür ürünlerinin incelenmesine öncülük etmiş olmasıdır.

Hoggart gibi Williams da işçi sınıfının kültürünü anlamak için onların kültürünü biçimlendiren popüler kitle kültürü ürünlerini incelemiştir (Yaylagül, 2006:113). Ancak Hoggart’ın aksine Williams uzun dönemli etkiye sahip kuramsal olarak güçlü modeller öne sürmüştür (Smith, 2007:210). Williams, *The Long Revolution* (1961) adlı çalışmasının büyük bir kısmını kültürü incelemeye ayırır. Bu çalışmasında kültür olgusunu toplum bilimsel olarak inceler. Philip Smith’e göre “Williams, edebiyat ve sanatı kültürün sadece bir çeşidi olarak görür ve bütün bir yaşam tarzı olarak kültür kavrayışına yönelir. Williams, kurumların sadece kültürün yeniden üretimindeki ve dağıtımındaki rolüne değil, ayrıca kültürün biçiminin ve onunla ilgili olarak düşünme tarzımızın değişimindeki rolüne bakar” (2007:211). Williams kültürün hegemonya ve ideoloji kavramlarının kullanılarak kavranması gerektiğini savunmuştur.

İngiltere’de başlamış olan ve ilk araştırmalarını burada yapan Kültürel Çalışmalar, savaş sonrası İngiltere’nin, kültür, endüstri, demokrasi ve sınıf arasındaki ilişkileri; medya, popüler kültür, edebi metinler gibi alanlarda açıklama çabasına girmiştir (Dursun, 2001:34). Althusser ve Gramsci’nin çalışmalarından faydalanan bu yaklaşım, daha sonra Foucault, Lacan, Derida gibi düşünürlerden gelen katkılardan da yararlanmıştır. Disiplinlerarası bir yaklaşım olan Kültürel Çalışmaların bu dönemdeki ilgisi, kültürün iktidar ve direnişin işlediği bir alan olarak araştırılmasına yöneliktir. “Kültürel Çalışmalar, medya bağlamında dilin, kültürün ve ideolojinin incelenmesinde dilbilim ve göstergebilim yaklaşımlarına da başvurur. Medya içeriği bir şeyler anlatırken sadece bir anlamı yoktur, ilk bakışta anlaşılmayan ideolojiyi yaymaya yönelik gizli anlamlar içerir” (Yaylagül, 2006:118-119).

Kültürel Çalışmalar yaklaşımı 1970’li yıllara gelindiğinde Stuart Hall’n Birmingham Üniversitesi’nde kurulan Çağdaş Kültür Çalışmaları Merkezi’nin yönetimine gelmesiyle birlikte Marxizme daha yakın durmaya başlamıştır. Bu dönemde Kültürel Çalışmalar yaklaşımının odaklandığı alanlar, Turner’a göre üç başlık altında toplanabilir (akt. Smith, 2007:213) Bunlardan *birincisi*, medya metinlerinin incelenmesi ve bu metinlerdeki hegemonya ve ideolojiyi yeniden üretmeye dönük işleyişin sergilenmesi; *ikincisi*, iktidar ve eşitsizliğin etkisindeki günlük hayat ve alt kültürlerle ilgili incelemeler; *üçüncüsü* ise ırkçı milliyetçi akımlar gibi ideolojilerin neden kamusal çekim yaratabildiğine ilişkin çözümlemelerdir (Selçuk ve Şeker, 2012:35-6). Bu dönemde İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği içinde yer alan araştırmacılar medya incelemelerinde medyayı egemen sınıfın görüş ve düşüncelerini topluma yayan ideolojik aygıtlar olarak görürler. Bunu yaparken Althusser’in *devletin ideolojik aygıtları* kavramından ve Gramsci’nin *hegemonya* kavramlarından faydalanmıştır.

İngiliz Kültürel Çalışmaları’nın önemli temsilcisi olan Hall da ideolojiyi, anlamlar çerçevesinde geçen bir mücadele alanı olarak görür ve ideolojiyle ilgili üç ögenin altını çizer:

- İdeolojiler izole olmuş kavramlardan oluşmaz. İdeolojiler farklı öğelerin, farklı anlamlar setine eklemlenmesinden oluşur.
- İdeoloji önermeler bireyler tarafından yapılır, ancak ideolojiler bireysel bilincin ya da niyetin ürünü değildir, aksine niyetler ideoloji içinde oluşur.
- İdeolojiler özneleri (bireysel-kolektif) oluşturarak çalışır (Larrin'den akt. Dağtaş, 1999:337).

Hall'a göre medyanın en önemli işlevi, anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik işlevdir. Bu ideolojik işlevi göz ardı eden hiçbir araştırma medyanın toplumsal süreçte oynadığı rolü tam olarak ortaya koyamaz (İrvan, 1997:77). Yani ideolojik olanın daima kendine özgü toplumsal, siyasal ve kültürel koşulları bulunmaktadır. İletişim sistemleriyle ilgili bir çalışmayı, toplumda temsil sistemlerinin konumlandırıldığı toplumsal, teknolojik, ekonomik ve siyasal koşulları –bunların kurumsal olarak nasıl örgütlendiğini belirli konumlara ve iktidar yapılarına nasıl bağlantılandırıldığını, iktidar alanı ve iktidarla nasıl kesiştiğini- anlamadan geliştirmenin yolu yoktur (Hall, 1997:91).

Özetle Kültürel Çalışmalar yaklaşımı, uzlaşılan değerler çerçevesinde üretilmek istenen anlam ile cinsiyet, ırk, din, etnik köken vb. arasındaki güç ilişkilerini açıklama amacı taşır. Bu izlekte yeni medya çalışmaları ve kültürel çalışmalar yaklaşımı ortak pek çok özelliğe sahiptir. Yeni medya ortamları sağladığı olanaklarla muhalif gruplara kendilerini ifade etme olanağı sağlamaktadır. Fakat bu olanaklar kadar, yeni medya ortamlarının ayrımcılık pratiklerini destekleyecek şekilde kullanılması da söz konusudur. Yeni medya ortamlarına üretilen nefret söylemi de böyle olumsuz bir durumdur.

1.4.2. Nefret Söyleminin Üretiminde Geleneksel Medyanın Rolü

Geleneksel medya, ticari ve örgütsel özellikleri nedeniyle hem kapitalist şirketler hem de ulus-devlet tarafından kontrol edilmekte; dolayısıyla da medya metinlerinde ona sahip olan ya da yöneten seçkinlerin veya reklâm veren kurumların çıkarları temsil edilmektedir. Bu nedenle toplumda muhalif, azınlık veya ikincil gruplar, medyada kendilerine yeterince yer bulamamaktadır. Ayrıca geleneksel medyada kendilerini yeterince ifade etmekten yoksun olan bu gruplar, egemen ideolojilerin ürettiği söylemlerle tanımlanıp, medya metinlerinde temsil edilmekte ve “öteki”leştirilmektedir. Medya söylemsel şiddeti kullanarak toplumdaki öfkeyi, nefret duygularını üretmekte ve “öteki”lere karşı yönetilmesine neden olmaktadır (Çoban, 2009:9). Bu nedenle medya ve söylem ilişkisinin önemli olduğunun altını tekrar çizelim.

van Dijk’e göre söylemler, özellikle, ideoloji, ırkçılık ve etnik önyargı gibi konularda daha açık seçik olarak karşımıza çıkar. Ulusal basının özellikle ulusal değerler, milli egemenlik ve bütünlük gibi konular ekseninde ürettiği söylemlerin arka planında örtük olarak ideoloji, ırkçılık vb. olgular yer almaktadır. Bu doğrultuda Eser Köker ve Ülkü Doğanay tarafından İHOP (İnsan Hakları Ortak Platformu) desteği ile gerçekleştirilen ve 2010 yılında *İrkçı değilim ama...* adı ile basımı gerçekleştirilen araştırmada 2006-2007 yılları arasında Türkiye’de yayın yapan ulusal ve yerel gazetelerden seçilerek incelemeye alınan 2447 haber ve köşe yazısında ırkçı-ayırıcı söylemlerin varlığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda örnek alınarak söylem analizine tabi tutulan gazetelerden elde edilen bulgular, şu şekilde ifade edilmiştir: “Azınlık gruplarının sözünü başlığa çıkarmakta zorlanan editoryal müdahale, suç ve şiddet ile Kürt sorununu yan yana getirmekte zorlanmamakta, etnik gruplar arasında nefret ve iğrenme duygularını körükleyen ifade ve kalıpları doğallaştırmakta, Türklüğü mutlak bir öz halinde metinleştirmek için abartılı övgü ve mağduriyet hallerinden beslenmektedir. Türkiye’de yaşayan Romanlara, Araplara, Süryanilere, Yahudilere, Asyalılara,

siyahlara, eşcinsellere, cemaat ve tarikatlara yönelen gündelik dilin içine streotipler aracılığıyla yerleşen ise gazete sayfalarında görünmez kılınmaktadır” (2010:175).

Geleneksel basında yer alan nefret söylemlerini görünür kılan diğer bir çalışma da Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından 2009 yılında Türkiye’de ulusal yayın yapan gazetelerin incelendiği “Medyada Nefret Söylemi İzleme Proje”sinin sonuçlarıdır. Bu çalışmada da Türkiye’de ulusal ölçekte yayınlanan tirajı en yüksek 30 gazetenin 24’ü 4 ay boyunca taramalar yapılarak analiz edilmiş ve bu gazetelerin tamamında nefret söylemi içerikli haber ve yazıların yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada geleneksel anaakım medyanın, egemen ve verili ideolojinin bir aygıtı olarak toplumda “öteki” olarak işaretlenenlere yönelik cinsiyetçi, homofobik, zenofobik (yabancı düşmanı) ve ırkçı söylemleri üreterek dolaşıma soktuğu, bu söylemleri de doğal kıldığı vurgulanmıştır. “İzleme yapılan dönemde gazetelerde yer alan nefret söyleminin en çok etnik grupta Ermenileri, Kürtleri daha az biçimde Rumları, dini grupta ise genel olarak Hristiyanları ve ardından Yahudileri hedef aldığı gözlenmiştir” (2009:4). Bunun dışında KaosGL adlı sivil toplum kuruluşu tarafından yapılan Türkiye’de o dönemde tirajı en yüksek üç gazetenin Ocak-Aralık-2008 tarihlerini kapsayan Medya İzleme Projesi sonuçlarına göre de gazetelerin, LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel) bireyleri çoğunlukla suç ve fuhuşla birlikte ele aldığı ve eşcinsellere yönelik cinsiyetçi, homofobik söylemleri ürettiği saptanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları KaosGL tarafından *Medyada Homofobiye Son* adı ile yayınlamıştır (2008).

Sosyal Değişim Derneği’nin 2010 yılında Global Dialogue ve Hollanda Kraliyeti İstanbul Başkonsolosluğu’nun desteğiyle gerçekleştirdiği *Ulusal Basında Nefret Suçları:10 Yıl On Örnek* adlı projenin bulguları da, geleneksel basında yayılan nefret söylemine, örnekleme oluşturan 10 nefret söylemi içerikli haber ile Türkiye’de 2000 ve 2010 yılları arasında işlenen on nefret suçu arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak dikkat çekmektedir (2010).

Araştırmada örnek alınan on haberin hangi yayın organında, nasıl bir başlıkla yer aldığı ve hangi tür nefret söylemi ürettiği, Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Örnek alınan 10 haber¹⁶

Proje Danışma Kurulu’nun seçtiği on örnek şu haberlerden oluşmaktadır:

	Haber/yazı/yorum başlığı	Gazete	Kategori
1	Ahmet Kaya’ya Madam şefkati	Sabah	Etnik köken
2	Bu kez iyice azıttılar!	Milliyet	Cinsel yönelim
3	Ermeniler kudurdu	Yeni Çağ	Ulusal kimlik
4	Hainler yakalandı	Star	Etnik köken
5	Kapıcı şarkıcıya tecavüz davası	Hürriyet	Toplumsal statü
6	Koreli rehber Osmanlı tokadı!	Radikal	Ulusal kimlik
7	Rahipler uçkuru kilisede çözüyor	Vatan	Dini inanç
8	Roth Ayvaz hocaya havale	Akşam	Cinsiyet
9	Sünnetsiz kundakçı DTP adına kurban derisi toplamış	Zaman	Dini inanç
10	Travesti zehir kuryeleri havalimanında yakalandı	Türkiye	Cinsel yönelim

Not: Buradaki sıralama haber başlıklarının alfabetik sıralamasına göre yapılmıştır, ağırlık açısından herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

Çalışmada örnekleme oluşturan 10 haberin seçilmesi sürecinde 5 bin adet nefret içerikli haberin incelendiği belirtilmektedir. Tablo 2’de nefret söylemi içeren 5 bin haberin, hedef aldığı grup kategorileri ve türleri yer almaktadır.

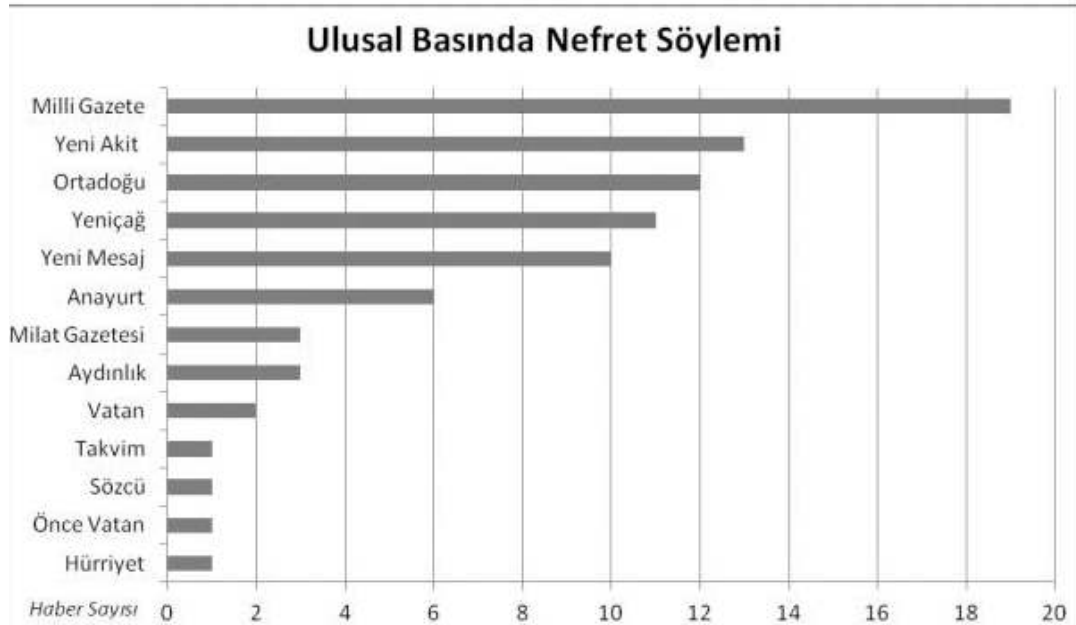
Tablo 2. Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek Araştırması¹⁷

Medya taraması toplam verileri						
Kategori	Nefret suçları		Nefret söylemi		Toplam	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
Etnik köken	245	23.76	1861	46.98	2106	42.18
Din ve inanç	163	15.80	829	20.92	992	19.87
Ulusal kimlik	29	2.81	524	13.2	553	11.07
Siyasal eğilim	194	18.80	211	5.32	405	8.11
Toplumsal statü	123	11.93	186	4.69	309	6.18
Cinsel kimlik	167	16.19	114	2.87	281	5.62
Cinsel yönelim	71	6.88	199	5.0	270	5.40
Bedensel engellilik	23	2.23	28	0.7	51	1.02
Mülkiyet	16	1.55	5	0.12	21	0.42
Eğitim durumu	0	0	4	0.10	4	0.08
Toplam:	1031	100	3961	100	4992	100

¹⁶ <http://www.sosyaldegisim.org/2010/10/ulusal-basinda-nefret-suclari-10-yil-10-ornek/> Erişim Tarihi: 20.04.2012.

Geleneksel medyada nefret söyleminin varlığını ortaya koyan yakın tarihli diğer bir çalışma, Hrant Dink Vakfı'nın 2009 yılından itibaren *nefretsoylemi.org*. adlı web sitesi üzerinden gerçekleştirdiği medyada nefret söylemini izleme projesinin sonuncu raporudur. Ekim 2012 tarihinde yayınlanan “Medyada Nefret Söylemi İzlenme Raporu”nda, 2012 yılının Mayıs- Haziran-Temmuz-Ağustos aylarında basında yayımlanan 101 köşe yazısı ve haber içeriğinin incelendiği, incelenen bu haber ve köşe yazılarında ulusal etnik ve dini grupları hedef alan nefret söylemlerinin üretildiği bulgusu yer almıştır. Raporun “Ulusal Basında Nefret Söylemi” listesinde en çok nefret söylemi üreten gazeteler sıralamasında, sırayla Milli Gazete, Yeni Akit, Ortadoğu, Yeniçağ ve Yeni Mesaj gazeteleri almıştır¹⁸.

Şekil 1. Ulusal Basında Nefret Söylemi¹⁹

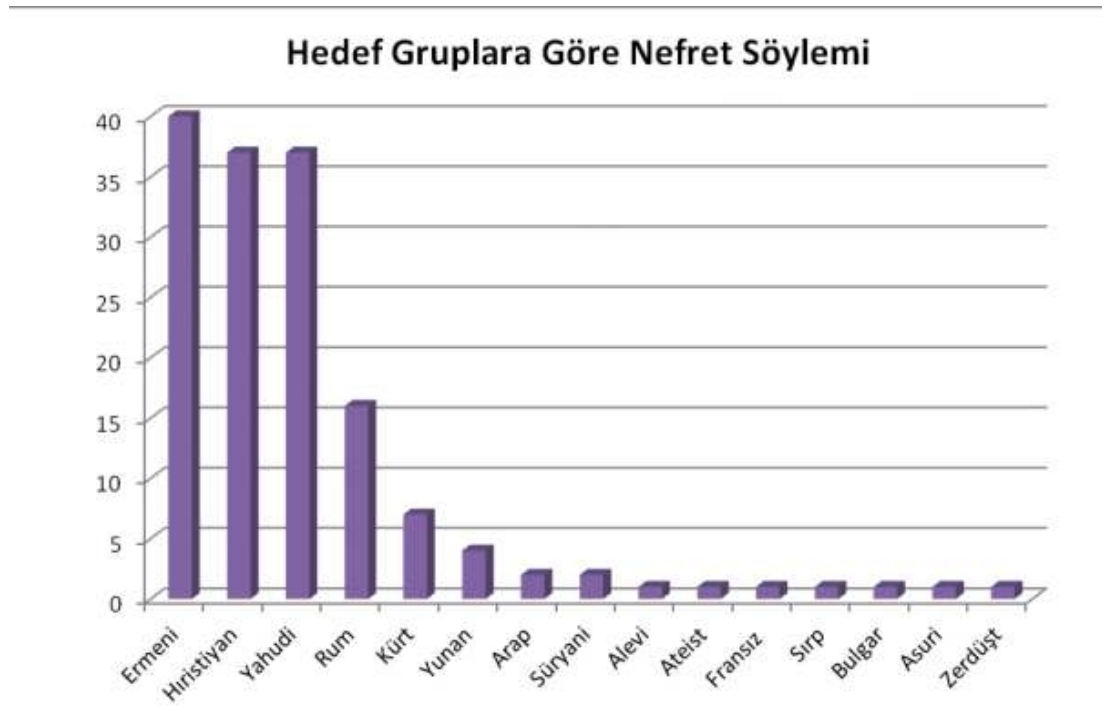
¹⁷ <http://www.sosyaldegisim.org/2010/10/ulusal-basinda-nefret-suclari-10-yil-10-ornek/> Erişim Tarihi: 20.04.2012.

¹⁸ http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf/ Erişim Tarihi: 03.11.2012.

¹⁹ <http://www.nefretsoylemi.org/rapor/May%C4%B1s-Agustos-2012-Rapor.pdf/> Erişim Tarihi: 03.11.2012.

Bu grafikten de anlaşılacağı üzere, incelenen dönem içerisinde en fazla nefret söylemi içeriğini *Milli Gazete* üretmiştir. Raporda dikkat çeken diğer bir bulgu, geleneksel medyada nefret söyleminin hedefindeki gruplardır. Aşağıda yer alan grafikte de görüldüğü üzere, incelemenin yapıldığı dört aylık (Mayıs-Ağustos 2012) dönemde nefret söylemi içeren haber ve köşe yazılarında en sık hedeflenen gruplar, sırasıyla Ermeni, Hristiyan, Yahudi ve Rumlardan sonra, Kürtler 5. sırada, Aleviler ise 9. sırada yer almıştır²⁰.

Şekil 2. Hedef Gruplara Göre Nefret Söylemi²¹

Ulusal basında yer alan nefret söylemlerini görünür kılan bu çalışmalar dışında, yeni medyada da yer alan nefret söylemlerinin altını çizen sınırlı sayıdaki çalışmalar bu tez çalışmasının başında daha önce özetlenmiştir.

²⁰ http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf /Erişim Tarihi: 03.11.2012.

²¹ <http://www.nefretsoylemi.org/rapor/May%C4%B1s-Agustos-2012-Rapor.pdf> /Erişim Tarihi:03.11.2012.

1.5. NEFRET SÖYLEMİNE YÖNELİK MÜCADELE TÜRLERİ

Nefret söylemine yönelik çalışmalara baktığımızda, karşımıza kavramın nefret suçu kavramı ile karıştırıldığı ve genellikle nefret suçu yerine kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca nefret söyleminin sınırlandırması konusu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de ifade özgürlüğünün sınırlandırılması tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Söz konusu kavramlara ait pratiklerin, yani nefret suçu ve nefret söyleminin varlığı neredeyse insanlık tarihi kadar eski olsa da kavramların literatüre görece yeni girmiş olması, bu alanda yapılmış çalışmaların sınırlı olması gibi sorunların varlığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu doğrultuda öncelikli olarak nefret söylemi ile mücadele türlerini literatürde genelde nefret söylemi ile birlikte anılan nefret suçu kavramı ile birlikte irdelemek daha doğru olacaktır.

1.5.1. Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemeler

1.5.1.1. Uluslararası Düzenlemeler

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçunu şu şekilde tanımlamaktadır. “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur” (akt. Alğan ve Şensever, 2010:6). Buradan hareketle, nefret suçunun ortaya çıkabilmesi için, yasada adı özel olarak “nefret suçu” olarak geçmese

dahi, ceza yasasında düzenlenmiş bir eylemin ortaya çıkması ve ortaya çıkan bu suçun nefret saikiyle işlenmiş olması gerekmektedir.

Yukarıda söylendiği üzere, nefret söyleminin sınırlandırılması düşüncesi, beraberinde ifade özgürlüğü tartışmalarını da getirmiştir. Tartışmaların temel eksenlerinden biri, herhangi bir ifade ya da söylem biçiminin yasaklanmasının, farklı devletler tarafından farklı amaçlarla farklı söylem ya da ifadeleri sınırlandırma girişimine ulaşır demokratik ölçüt ve değerlerin zarar görebilme olasılığıdır. “Nefret söyleminin insan haklarını, eşitliğin, çeşitliliğin reddi ve hakların ortadan kaldırılmasına yönelik bir çaba olarak değerlendirilmesiyle bu gerekçe kısmen ortaya konulabilir” (Karan, 2012:82). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesinin 1. fıkrası şöyledir: “Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahaleleri ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir”²². Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin oluşturduğu içtihat, nefret söyleminin sınırlandırılabilirliği yönündeki yasal düzenlemeleri, 10. maddede yer alan ifade özgürlüğü kapsamı dışında değerlendirmektedir. Dolayısıyla AİHS’ye taraf pek çok devletin yasalarında nefret söylemi ve/veya ırkçılıkla ilgili düzenlemeler bulunmaktadır (Küzeci, 2007:81).

Yasal düzenlemelerle ilgili olarak bakılması gereken bir diğer nokta da Avrupa Konseyi tarafından *hazırlanan Avrupa Siber Suç Sözleşmesi*’dir (*The Convention on Cybercrime*) (ETS No.185). Bu sözleşme 1 Temmuz 2004’te yürürlüğe girerek Konsey Üyesi pek çok ülke tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi 10 Kasım 2010 tarihinde imzalamış olmakla birlikte henüz onaylamamıştır. *Avrupa Siber Suç Sözleşmesi* temel

²² http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64FB85A86B2433/0/CONVENTION_TUR_WEB.pdf. /Erişim Tarihi: 20.10.2012.

olarak bilgisayar ağları üzerinden sahtecilik, çocuk pornosu ve telif hakkı ihlalleriyle ilgili olarak devletlerin ortak hareket edebilmelerine yönelik bir sözleşmedir. Avrupa Parlamentosu 1543 sayılı “Siber Uzamda İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Üzerine Tavsiye Kararında” (2001) “ırkçılığın bir kanaat olmadığını, suç olduğunu” belirtmiş olmasından *hareketle Avrupa Siber Suç Sözleşmesine* bir *Ek Protokol* hazırlamıştır. Ancak Türkiye henüz Ek Protokolü imzalamamıştır. Söz konusu *Ek Protokol*, bilgisayar sistemleri aracılığıyla ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yapılmasını suç olarak kabul eder ve bu suçlarla mücadele için hukuki bir çerçeve çizer (Çomu, 2012:26). *Ek Protokol, Siber Suç Sözleşmesi’nin* kapsamını genişleterek “ırkçı, yabancı düşmanlığı propagandası suçlarını kapsayacak şekilde maddi, usul ve uluslararası işbirliği hükümlerini içerir” (Akdeniz, 2009:79). Türkiye’nin bu sözleşmeyi ve *Ek Protokolünü* henüz TBMM’de onaylayıp imzalamamış olması, mevcut hükümetin ırkçılık ve yabancı düşmanlığına ilişkin yaklaşımını göstermektedir.

1.5.1.2. Ulusal Düzenlemeler

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), bölgesinde 2008-2010 yılları arasında kayıtlara geçmiş ve haklarında işlem başlatılmış nefret suçlarına bakıldığında, Türkiye’de 2008 yılında 258, 2009 yılında 250 ve 2010 yılında 330 davanın açıldığı; 2008 yılında 97, 2009 yılında ise 242 davanın sonuçlandırıldığı Ek 1’deki Tablo’da görülmektedir.²³ AGİT tarafından yapılan bu çalışmada, katılımcı devletlerin bazıları rakamsal verileri kendileri verirlerken, bazı ülkelerle ilgili veriler sivil toplum örgütleri tarafından iletilmektedir. Türkiye’deki rakamlar, sivil toplum örgütlerinin ilettiği verilerden oluşturulmuştur. Ancak belirtilmelidir ki sonuçlanan bu davalardan

²³ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bölgesindeki nefret suçlarıyla ilgili karşılaştırmalı Tablo için bakınız. EK 1.

kaçında davalının nefret suçu faili olduğunun hükme bağlandığı bilinmemektedir.

Türkiye'deki yasal düzenlemelere bakıldığında, öncelikle ayrımcılığı düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 122. maddesi görülmektedir.

Bu madde, “–Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,

c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası verilir” (Resmî Gazete, 2004) şeklindedir.

Ayrımcılığı karşı bir diğer yasal düzenleme TCK'nın 216. maddesidir:

(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”.²⁴

TCK’nın 216. maddesi benzeri kanunlar, çok sayıda devletin yasal mevzuatında bulunmaktadır. Diğer taraftan bu yasanın, Avrupa Birliği uyum sürecinde nefret söylemi ve ayrımcılığa karşı hazırlanmış olduğu da belirtilmelidir (Kaymak, 2010:267). İçerik olarak, nefret söylemi ve nefret suçlarını büyük oranda önleme gücüne sahip en uygun yasal düzenleme olarak görülmektedir. Yasanın uygulanmasındaki sorunlarla ilgili olarak Ayşe Kaymak şu tespiti yapmaktadır:

“TCK’nın 216. maddesindeki düzenleme içerik olarak nefret suçunu önlemeye en uygun yasal düzenlemedir. Bu nedenle yukarıda da dile getirildiği gibi, kimi hukukçular bu maddenin gerekçesi ve asıl amacına yakışır bir biçimde uygulanması halinde, nefret suçlarının büyük oranda önlenebileceğini düşünmektedirler. Şüphesiz uygulanmasında yaşanan sorunların en temel nedenlerinden biri, resmi devlet ideolojisinin yargı pratiğinde oluşturduğu gelenektir. *Devlet Güvenlik Mahkemelerinden Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerine* evirilen süreçte, “devletin bekasını korumak” ilkesi, hâkim ve savcılarının kendilerine yükledikleri asli bir görev olarak değişmeden kalmıştır. Hâkim ve savcılarının kendilerini biçtikleri bu misyon olduğu yerde durdukça, yargı kurumu için, *bir kişinin veya grubun nefret söylemine ya da suçuna maruz kalmasını önlemek*, hukuki açıdan devletin bekasını ya da Türklüğü korumak kadar önemli olmayacaktır. Çünkü maddenin gerekçesinde belirtilen hususların aksine, TCK’nın 216. maddesinde korunan değer, *farklılıklar* değil yine *Türklük* olduğu sanılmaktadır. Hal böyle olunca, resmi devlet ideolojisine karşı çıkan ve onu eleştiren herkesin, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” etme suçlamasıyla karşı

²⁴<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm/20041012.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>
/Erişim Tarihi: 04.11.2012.

karşıya gelmesi tesadüf gibi görünmemektedir. ... Yine de TCK'nin 216. maddesinin tümünden olumsuz bir uygulamaya sahip olduğunu söylemek imkânsızdır. Nefret söylemine karşı yürütülen mücadele bakımından bu maddenin olumlu uygulamalarına da tanık olunmuştur” (2010:268-9).

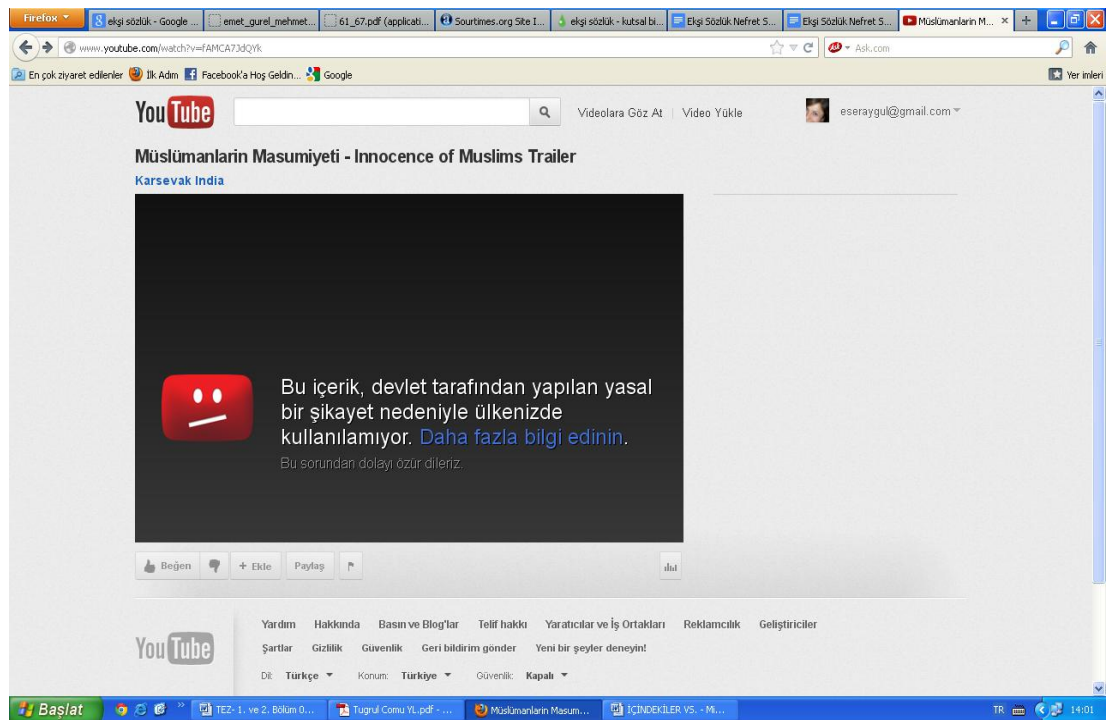
Kaymak'ın yaptığı tespiti izleyerek, Türkiye’de nefret söylemi ve nefret suçlarıyla ilgili bir yasal düzenlemenin hâlihazırda olduğu görülebilmektedir. Ancak, yasal düzenleme, yargı organları tarafından doğru veya amacı dışında algılanarak kullanıldığında, yaptırım gücünü yitirmekte ve amacının tersine dezavantajlı konuma sahip birey veya grupları daha da dezavantajlı bir hale getirebilmektedir. Diğer taraftan 2012 yılı başında Sosyal Değişim Derneği’nin girişimiyle, Türkiye’deki çeşitli sivil toplum örgütlerinin desteğiyle “Nefret Suçları Yasa Kampanyası” başlatılmıştır. Bu kampanya ile hem nefret suçlarını düzenleyen yeni yasaların yapılması, hem de var olan yasaların önünde engel oluşturan ceza indirimlerinin kaldırılması talep edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, kampanyayı destekleyen sivil toplum örgütlerinin temsilcileri tarafından TBMM ziyaret edilerek çeşitli komisyonlarla ve milletvekilleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.²⁵ O dönemde mevcut hükümet tarafından destek görmeyen “Nefret Suçları Yasası”, Eylül 2012 tarihinde dünyada en çok kullanıcıya sahip olan video paylaşım ağı YouTube ortamında paylaşılan ve Hz. Muhammed’e ve Müslümanlara hakaret içeren *Müslümanların Masumiyeti (Innocence of Muslims)* adlı kısa film nedeniyle hükümetin gündemine alınmıştır. Filmin yayınlanması üzerine 11 Eylül 2012 tarihinde Libya’nın Bingazi kentinde bulunan Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği’ne düzenlenen saldırıda Büyükelçi Christopher Stevens ve 3 Amerikan diplomatik misyon görevlisi hayatını kaybetmiştir. *Müslümanların Masumiyeti* isimli filmde İslam dinine karşı son derece provokatif ifadelerin kullanılmasını protesto eden gösterilerin alanı genişlemiş; Mısır, İran, Irak, Fas, Sudan, Yemen, Lübnan, Fas gibi ülkelerde çeşitli protestoların düzenlenmesine yol açmıştır. Düzenlenen protestolarda can kayıpları da

²⁵ Söz konusu yasa kampanyasının İnternet adresi <http://nefretme.net>’dir. Erişim Tarihi: 02.11.2012.

yaşanmıştır. Protestoların yanı sıra, Malezya, Pakistan, Ürdün, Endonezya gibi ülkelerde Amerikan büyükelçiliklerinin güvenliği artırılmış ve alarma geçilmiştir²⁶.

Türkiye’de de çeşitli tepkilere neden olan bu filme YouTube üzerinden erişim, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının başvurusu üzerine Ankara 13. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 26.09.2012 tarihli kararı ile engellenmiştir

Şekil 3. Müslümanların Masumiyeti Adlı Filme Erişim Engellenmesi²⁷.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, konu ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “İslam’ın yüce değerlerine ve Hz. Peygambere hakaret, fikir ve inanç hürriyeti içinde değerlendirilemez. Dinlere, peygamberlere, insanların kutsal değerlerine yönelik hakaretler fikir ya da eleştiri hürriyeti olarak görülemez. Bu film açıkça provokasyon ve

²⁶ <http://www.turksam.org/tr/yazdir2762.html>/Erişim Tarihi: 01.11.2012.

²⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=fAMCA7JdQYk>/Erişim Tarihi: 06.11.2012

düşmanlığa yönelik davranıştır. Peygambere hakaret ifade özgürlüğü değildir. Dünya Müslümanlarına bir kez daha hatırlatıyorum. Bu çok ciddi provokasyon ve çok ciddi bir tahriktir. Bu tahrik karşısında şiddete başvuranların da Müslümanlara provokasyonu vardır”²⁸ Başbakan’ın bu açıklamasından sonra “Nefret Suçları Yasası” gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Başbakan “Nefret Suçları Yasası” ile ilgili olarak da aşağıdaki açıklamayı yapmıştır: “Değerlere, inançlara hakaret anlamında bunları suç sayan düzenleme üzerinde çalışıyoruz. Yasalarda muğlâklık varsa onları açmak lazım. Bu konuda Türkiye dünyaya öncü olacak. Antisemitizmi insanlık suçu olarak ilan eden, halkının tamamına yakını Müslüman olan ülkenin başbakanıyım”²⁹.

Nefret suçları ve nefret söylemi konusunda çalışmalar yapan Yasemin Inceoğlu da hükümetin gündeminde olan nefret suçları yasası ile ilgili yaptığı açıklamada, nefret suçları ile mücadeleyi amaçlayan yasal bir düzenlemenin, başta medyada üretilen nefret söylemlerinin önüne geçebileceğini savunmuştur. Diğer taraftan nefret suçu ile nefret söyleminin ayrı kavramlar olduğunu belirterek nefret söylemi ile ilgili yasal bir düzenleme yapılmasının ise ifade özgürlüğünü ciddi boyutta tehdit edebileceğini belirtmiştir.³⁰ Ayrıca hükümetin, nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’de çeşitli grupları hedef alan nefret söylemlerinden sadece İslamofobiyi problem olarak nitelendirip gündemine alması, başka eleştirilere de neden olmuştur. Ezgi Başaran, 19.09.2012 tarihli *Radikal* gazetesindeki köşe yazısında nefret söylemi tanımına göre kimlerin nefret söylemine maruz kalabileceğini şu cümlelerle açıklamıştır: “Nefret söyleminin klasik tanımına göre merkezindeki grubu, ‘diğerleri’ tarafından şiddete uğrayacak şekilde hedef göstermesi

²⁸ <http://www.trthaber.com/haber/gundem/islamofobiyi-bmye-tasiyacagim-55982.html/> ErişimTarihi: 04.11.2012.

²⁹ <http://www.trthaber.com/haber/gundem/islamofobiyi-bmye-tasiyacagim-55982.html/>Erişim Tarihi: 04.11.2012.

³⁰ <http://www.milliyet.com.tr/nefret-ve-ozgurluk/ombudsman/haberdetay/30.01.2012/1495419/default.htm/>Erişim Tarihi: 25.10.2012.

gerekir. Örneğin; bir gazetenin “Akdamar Kilisesi’nde bayrak açtılar: ERMENİ TAHRİKİ” diye manşet atması, bu ülkede yaşayan Ermeni olmayanları, Ermeni olanlara karşı şiddet kullanmak konusunda kışkırtılabileceğinden nefret söylemine girer” demektedir³¹. Bu noktada nefret söyleminin toplumdaki güç dengeleri ekseninde çoğunluk-azınlık eşitsizlikleri söz konusu olduğunda farklı anlamlandırılabilceği vurgulanmıştır. Nefret söylemi ile ilgili benzer diğer bir eleştiri de *Radikal* Gazetesi’nde Baskın Oran’ın 28.10.2012 tarihli, piyanist ve bestekâr Fazıl Say’ın hala sürmekte olan davasını konu edindiği köşe yazısında yer almaktadır. Baskın Oran, köşe yazısında Fazıl Say’ın Nisan 2012’de Twitter hesabı aracılığıyla paylaştığı ve Ömer Hayyam’a ait olduğunu belirttiği bir rubaide geçen ifadeler nedeniyle hakkında Türk Ceza Kanunu 216/3 maddesi³² uyarınca dava açılmasını eleştirerek Say’ın Twitter’da paylaştığı içeriğin madde 216’da yer alan “fiilin kamu düzenini bozmaya elverişli olması” halinde suç sayılır tanımına uymadığını belirtmektedir. Oran, Cengiz Alğan’dan aktararak bu tür sözlerin, Müslümanların azınlıkta ve tehdit altında olduğu ülkelerde söylenmesi durumunda tehlikeli olabileceğini, ancak nüfusunun yüzde 99’unun Müslüman olduğu bir ülkede iki satırlık twettin kamu barışını bozacağını düşünmenin zor olduğunu belirtmektedir. Oran yazısında çoğunluğun azınlık aleyhine nefret söylemi üretmesinin sonucunu şu cümle ile açıklamaktadır: “Eğer çoğunluk azınlık aleyhine kelam ederse onun adına zülüm derler”³³.

³¹<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1100810&CategoryID=97> Erişim Tarihi: 04.11.2012.

³² TCK Madde 216/3. Halkın bir kesiminin benimsediği dinsel değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde 6 aydan 1 yıla kadar hapisle cezalandırılır) dava açılmıştır.h<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm/20041012.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> Erişim Tarihi: 04.11.2012.

³³<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1100810&CategoryID=97> Erişim Tarihi:04.11.2012.

1.5.2. Nefret Söylemine Karşı Örgütlenmeler

1.5.2.1. Uluslararası Karşı Örgütlenmeler

Birleşmiş Milletler, 2001 yılında ilk kez Durban Bildirgesi'nde İnternet ortamının ırkçı ve saldırgan içeriğin yayılmasında kullanıldığına dikkat çekmiştir. AGİT 2009 yılından itibaren, her türlü nefret söyleminin yayılmasında İnternet'in rolüne dikkat çekmiş, "İnternet'te nefret söylemi hızla yayılmakta ve yıkıcı bir etki göstermektedir" saptamasında bulunmuştur³⁴. AGİT, çalışmalarında özellikle az gelişmiş, yoksul ve toplumsal dışlama gibi birtakım davranışlara maruz kalan insanların ayrımcılık, ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğe daha fazla kapılmakta olduklarının altını çizmiştir. Yine Simon Wiesenthal Merkezi de sosyal medya ortamlarında nefret söyleminin yayılması durumunu her sene düzenli olarak takip etmektedir. Merkez, 2010 yılı raporunda İnternet üzerindeki nefret içerikli web sitesi sayısının 10.000'i aştığını belirtmiştir. EU KIDS ONLINE³⁵ projesinden Leslie Haddon da *E-Safety* adlı konferansta Avrupa'da her üç çocuktan birinin İnternet ortamında nefret söylemine maruz kaldığına dikkat çekmiştir (2009).

Yeni medya ortamları her türlü örgütlenmenin gerçekleştiği bir platformdur. Bu örgütlenmeler içerisinde nefret söylemi üreten ırkçı, aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, cinsiyetçi homofobik örgütlenmeler olduğu gibi bu tür örgütlenmelere karşı hareketler, örgütlenmeler de söz konusudur. Yeni medya ortamları tek yönlü, tek tip olmaktan ziyade çeşitlilik arz ettiğinden karşıt söylemlerin çeşitli pratiklerini kapsayacak şekilde farklılaşmaktadır. Tek

³⁴ <http://www.osce.org/secretariat/36699?download=true> /Erişim Tarihi: 10.08.2012.

³⁵ 2006 – 2009 yılları arasında ilk evresi gerçekleştirilen araştırma projesine, Türkiye 2009 yılında başlayan ikinci evrede dahil olmuştur. Projenin üçüncü evresinde katılımcı ülke sayısı 33'tür. <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> ve <http://eukidsonline.metu.edu.tr/node/1> /Erişim Tarihi: 30.06. 2012.

bir sanal platform altında bulunmamakla birlikte nefret söylemi karşıtı örgütlenmeler, medya ortamlarında, nefret söylemi üreten gruplara göre daha organize oldukları söylenebilmektedir. Aralarında uluslararası kuruluşlar, yasal merciler, sivil toplum kuruluşları ve yaptırım gücü olmayan araştırma merkezleri çeşitli kurumlar bulunan bu örgütlenmelerin her birinin nefret söylemiyle mücadelede farklı stratejiler benimsediği görülmektedir (Doğu, 2010:240). Örneğin *International Network Against Cyber Hate* (INACH)³⁶ adlı uluslararası örgüt yeni medya ortamlarında gerçekleşen her türlü ayrımcılığa karşı dünya çapında kurumları bir araya getirmeyi hedeflemektedir. *Californians Against Hate*³⁷ adlı kuruluş ise, Kaliforniya sınırları içerisinde hemcins evliliği savunan yerel bir topluluk olarak faaliyet göstermektedir (Doğu, 2010:240). Bu örgütler dışında nefret söylemi konusunda farkındalık yaratmayı ön plana çıkaran *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP)³⁸ doğrudan uygulamalı eğitim faaliyetleri yürütürken, *Partners Against Hate*³⁹ adlı örgüt de daha dolaylı bir yol tercih ederek web siteleri aracılığıyla eğitimcileri eğitmektedir. Nefret söylemine karşı mücadele yöntemlerinde tercih edilen diğer strateji de nefret söylemine karşı yürütülen projelerdir. Bunlardan biri de 1991 yılından bu yana faaliyet gösteren *Teaching Tolerance*⁴⁰ un yürüttüğü *SLPC*⁴¹ projesi, bu çerçevedeki çalışmalara örnek gösterilebilir.

Görüldüğü üzere, kimi örgütler nefret söylemine karşı farkındalık yaratmayı seçerken, kimi örgütlenmeler nefret söylemi içeriklerini raporlayarak yayınlamayı seçebilmektedir. Nefret söylemi karşıtı örgütlenmelerin kullandığı diğer bir strateji de dağıtım sunulan tanıtım

³⁶ <http://www.inach.net/> Erişim Tarihi: 03.11.2012.

³⁷ <http://www.californiansagainsthate.com/>Erişim Tarihi 03.11.2010.

³⁸ <http://www.naACP.org/> Erişim Tarihi: 03.11.2012.

³⁹ <http://www.partnersagainsthate.org/> Erişim Tarihi: 01.10.2012.

⁴⁰ <http://www.tolerance.org/> Erişim Tarihi: 04.11.2012.

⁴¹ <http://www.splcenter.org/> Erişim Tarihi: 02.11.2012.

materyalleridir. *Citizens Against Hate*⁴² bunun örneğini oluşturur. Nefret söylemine karşı örgütlenme türlerinden bir diğeri de yeni medya ortamlarında sunulan eğitsel içerikli oyunların içerisinde dolaşıma sokularak nefret söylemi hakkında belli yaşlardaki çocukların farkındalık kazanmasını sağlamaktır. Örneğin, *Media Awareness Network*⁴³ tarafından sunulan Allies and Aliends bunlardan biridir. Nefret söylemi karşıtı sitelerde yer alan mesaj panoları ise, yine sıklıkla karşılaşılan stratejik bir yöntemdir. Uygulaması, *Unite Against Hate*'de görülebilecek mesaj panoları, sadece yeni fikirler geliştirmek amacıyla değil, ziyaretçiler arasındaki ilişkileri pekiştirmek amacıyla da kullanılmaktadır (Doğu, 2010:244).

Sonuç olarak, yeni medya ortamları, nefret söylemine karşı örgütler tarafından da mücadele alanı olarak kullanılmaktadır. Diğer tüm örgütlenmeler de olduğu gibi nefret söylemi karşıtı mücadeleler, ortama uygun farklı stratejilerden yararlanarak yeni medyanın tüm olanaklarını kullanmaktadır.

1.5.2.2. Ulusal Karşı Örgütlenmeler

Türkiye'de sınırlı sayıda nefret söylemine karşı örgütlenmelerden söz edilebilir. Bunlardan ilki, Alternatif Bilişim Derneği⁴⁴dir. 2010 yılında kurulmuş olan derneğin amaçları arasında; İnternet ve diğer tüm bilimsel, teknolojik gelişmelerin insanlığın ortak birikimi olduğunu savunmak, İnternet'e konulan engellemelerin ve sınırlandırmaların, güvenceye alınmış temel hak ve hürriyetlerin kullanımını olumsuz etkilemesine karşı mücadele etmek, yeni *Medya Endüstrisi'ni* incelemek, yeni medya uzamları üzerine farklı

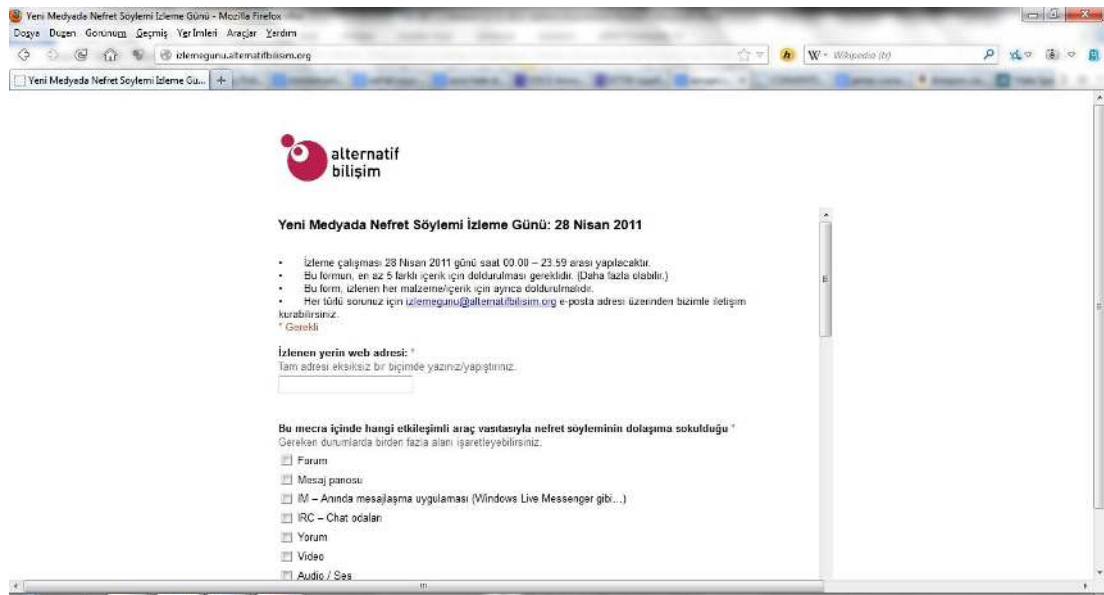
⁴² <http://citizensagainsthate.wordpress.com/> Erişim Tarihi:29.10.2012.

⁴³ <http://www.media-awareness.ca/> Erişim Tarihi: 29.10.2012.

⁴⁴ http://www.alternatifbilisim.org/wiki/Ana_sayfa/Erişim Tarihi: 06.10.2012.

disiplinlerden buluşmalar sağlamak, gibi amaçların yanı sıra, yeni medyanın olanakları, sosyal etkileri ve sorunları üzerine çalışmalar yapmak, farkındalık yaratmaya çabalamak gibi amaçları da bulunmaktadır. Bu çerçevede dernek, yeni medyadaki nefret söylemi ile ilgili farkındalık yaratmak amacıyla hazırladığı “Yeni Medyada Nefret Söylemi” başlıklı broşürün⁴⁵ yanı sıra pek çok farklı kentte konuyla ilgili paneller de düzenlemiştir. Derneğin çalışmaları arasında, 15-17 Nisan 2011 tarihlerinde Sosyal Değişim Derneği ve Irkçılığa ve Milliyetçiliğe Dur De girişimi tarafından düzenlenen “Uluslararası Nefret Suçları Konferansları” kapsamında “Yeni Medyada Nefret Söylemine Karşı Birlikte Mücadele Edelim” atölyesi de yer almaktadır. Bu atölye kapsamında dernek, 28 Nisan 2011 tarihinde “Yeni Medyada Nefret Söylemi İzleme Günü”⁴⁶ gerçekleştirmiştir.

Şekil 4. Yeni Medyada Nefret Söylemi İzleme Günü Etkinliği

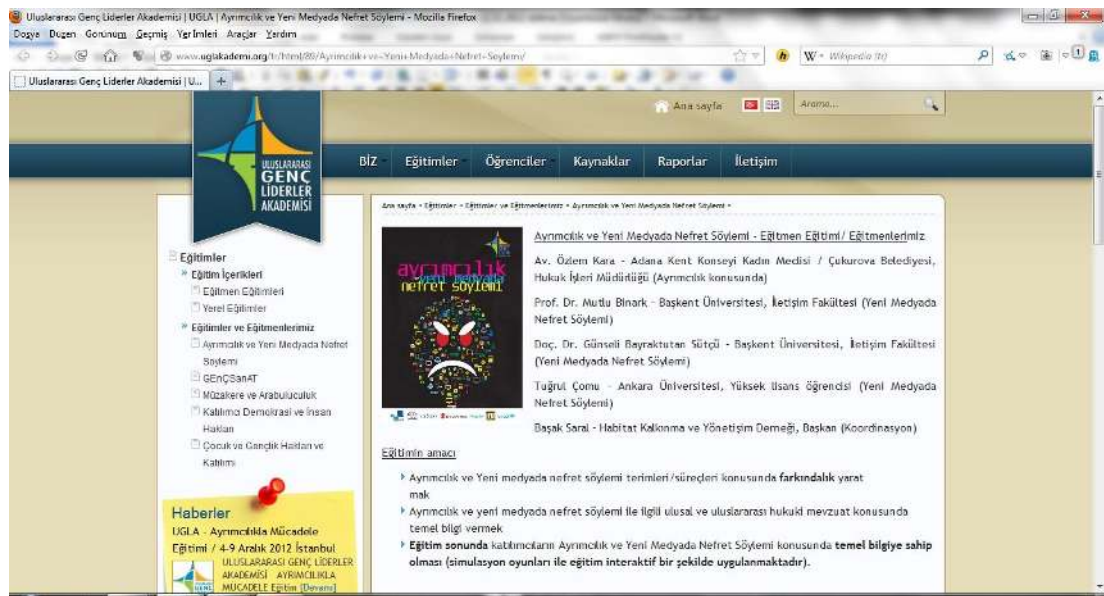

⁴⁵ Yeni Medyada Nefret Söylemi Broşürü Ek 2’de verilmiştir.

⁴⁶ <http://izlemegunu.alternatifbilisim.org/> Erişim Tarihi: 23.06.2012.

İzleme günü ile yeni medya ortamındaki nefret içerikleri takip edilerek raporlanması sağlanmıştır. Bu çalışma, Uluslararası Hrant Dink Vakfı'nın geleneksel medyadaki nefret söylemleriyle ilgili yürüttüğü çalışmanın bir benzeri olarak tanımlanabilir. Ayrıca Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği'nin "Uluslararası Genç Liderler Akademisi" adlı proje kapsamında düzenlenen *Ayrımcılık ve Yeni Medyada Nefret Söylemi - Eğitimci Eğitimi* adlı çalışmada nefret söylemine karşı mücadeleler arasında yer almaktadır.

Şekil 5. Uluslararası Genç Liderler Akademisi Web Sayfası⁴⁷

Bu çalışma ile ayrımcılık ve yeni medyada nefret söylemi terimleri ve süreçleri konusunda farkındalık yaratmak, ayrımcılık ve yeni medyada nefret söylemi ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuki mevzuat konusunda temel bilgi vermek ve eğitim sonunda katılımcıların ayrımcılık ve yeni medyada nefret söylemi konusunda temel bilgiye sahip olması amaçlanmıştır.

⁴⁷ <http://www.uglakademi.org/tr/html/89/Ayrimcilik+ve+Yeni+Medyada+Nefret+Soylemi/Erisim>
Tarihi: 29.06.2012.

II. BÖLÜM

YENİ MEDYA ORTAMLARINDA NEFRET SÖYLEMİ

Çalışmanın bu bölümünde yeni medya ortamlarının ve Facebook'un özellikleri açıklanacak, ardından yeni medya ortamlarında nefret söylemlerinin ortaya çıkışı ve hangi yeni medya ortamında ne tür nefret söylemlerinin üretilerek dolaşıma sokulduğu örneklerle incelenecektir.

Yeni medya denilince akla ilk gelen İnternet olsa da, kavramı sadece İnternet teknolojisi ile sınırlamak eksiklik olacaktır. Lev Manovich, “Yeni medya nedir?” sorusuna “Web siteleri, bilgisayar multimedyası, bilgisayar oyunları, CD-ROM’lar ile DVD’ler, sanal gerçeklik” şeklinde bir yanıt verdikten sonra, dijital video ile kaydedilip bilgisayarda kurgulanan televizyon programlarından, üç boyutlu animasyonlara ve bilgisayarlarda yaratılan fotoğraf ya da illüstrasyonların da yeni medya içinde yer alıp almaması gerektiğini sorgulayarak “nerede durmalıyız” sorusunu sorar (akt. Doğu, 2006:49). Yeni medyayı açıklamak üzere 2000’li yıllardan önce “dijital medya”, “bilgisayar dolayımı iletişim” gibi kavramlar kullanılmış olsa da 2000’li yıllardan başlayarak kullanılan ve daha öncekilerin tümünü kapsayan kavram “yeni medya” olmuştur. “Bugün yeni medya dolayımı iletişim denildiğinde cep telefonları, dijital oyunlar, İnternet ortamı, İnternet ortamında sunulan tüm yazılım hizmetleri, i-podlar, PDA’lar üzerinden gerçekleşen iletişim etkinliği kastedilmektedir” (Binark, 2009:60).

Günümüzde yeni medya diye bir kavramdan bahsedebiliyor olmanın en önemli itici gücü kuşkusuz ki en hızlı evrimleşen ve değişen ögesi İnternet ortamı, diğer deyişle web’in kendisidir. İnternetin doğuşu 1960’lı yıllarda gerçekleşmiştir. Ancak onun ticari bir ürün olarak sıradan insanlar tarafından kullanılması 1990’lı yıllarda gerçekleşmiştir. 1990’lı yıllarda gerçekleşen bu

buluşmanın ardından İnternet kendisinden önce ortaya çıkmış birçok iletişim teknolojisinin aksine hızla yaygınlaşmıştır. Örneğin radyo ve televizyonun yaygınlaşması onlarca yıl sürmüştüken, İnternet ve mobil teknolojiler birkaç yıl gibi bir zamanda hızla yayılmıştır. 1991 yılında ortaya çıkan web ile İnternet teknolojisi yeni bir boyut kazanmıştır. Web teknolojisinin ortaya çıkışının ilk amacı, CERN'de⁴⁸ çalışılan projelerin bilim adamları tarafından daha düzenli bir şekilde raporlanabilmesidir. Web'in ortaya çıktığı ilk dönemlerde web siteleri daha çok firma, ürün tanıtımı yapan, etkileşimsellikten uzak statik bir yapıdadır. Ancak kullanıcı sayısının hızla artması ile kullanıcılar, web'in gelişimi ve dönüşümünü olumlu etkilemiş ve bugün kullandığımız web 2.0 teknolojisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Web 2.0 kavramı ilk olarak Darcy DiNucci tarafından ortaya atılmış ve ardından Tim O'Reilly gibi yazarlarca da desteklenerek kabul görmüştür (Çomu, 2012:42-43). Web 2.0 döneminde artık kullanıcıların web sitelerine katılımıyla etkileşimin gittikçe arttığı, kullanıcıların içerik üretebildiği, ürettiği içeriği başkaları ile kolayca paylaşabildiği yeni bir dönemden söz etmek mümkündür.

2.1. YENİ MEDYA ORTAMLARININ ÖZELİKLERİ

Yeni medya araçları, medya içeriklerini etkileşimli olarak dijital veriye dönüştüren web 1.0 dan sonra web 2.0 özelliği ile çift yönlü bilgi paylaşımı

⁴⁸ CERN, Nükleer Araştırmalar için Avrupa Konseyi anlamına gelen Fransızca "Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire" sözcüklerinin kısaltmasıdır. 1953 yılında Cenevre'de merkez Laboratuvarlar kurulmasına karar verilerek ismi Fransızca "Organisation Européenne pour la recherche nucléaire" ve İngilizce "European Organization for Nuclear Research" olarak değişmiş ancak CERN kısaltması değişmeden kalmıştır. Merkezi, İsviçre ve Fransa sınırında yer alan ve Cenevre şehrine yakın olan CERN, dünyanın en büyük parçacık fiziği araştırma laboratuvarıdır. Yaklaşık 80 ülkeden 500 üniversiteyi temsil eden 6500 civarında ziyaretçi bilim insanı (dünyadaki parçacık fizikçilerinin yarısı) CERN'e gelerek kendi araştırmalarını gerçekleştirmektedir. Nobel ödüllerini de içeren önemli keşiflerin yapıldığı bir merkezdir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_N%C3%BCkleer_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Merkezi /Erişim Tarihi: 28.09.2012).

olanağı sunan bir medya sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Kısa sürede yaygınlaşan bu sistem, hem bireysel hem kurumsal düzeyde iletişim alışkanlıklarını dönüştürmüştür. Gündelik yaşam pratiklerinde dönüşüme neden olan yeni medyayı, tanımlamak ve kavramsallaştırmak için geleneksel medyadan farklılaşan özelliklerini ortaya koymak gerekir. Bu özellikleri; dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım, sanallık, multimedya biçemselliği şeklinde sıralayabiliriz. Yeni medyanın bu özellikleri, geleneksel medyaya göre kullanıcının iletişim sürecindeki rolünü ve katılımını da çeşitli şekillerde etkilemektedir.

2.1.1. Dijitallik

Dijitallik yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran en önemli özelliktir. Sanallık, verilerin elektronik olarak bir ekran üzerinde gösterilmesidir. Elektronik sistemler analog ve sayısal olmak üzere ikiye ayrılır. Analog sistemlerde elektrik sinyalleri sürekli olarak değişir ve belli sınırlar içinde her değeri alabilirler. Dijital medya işlemlerinde tüm veriler sayılara dönüştürülür. Sayısal olarak oluşan kodların depolanması ve işlenmesi kolaylaşır. Diğer taraftan bu kodlara çevrimiçi olarak ulaşmak da mümkündür (Çomu, 2012:13).

Bu iki kavram arasındaki farkları ortaya koymak, dijital ile analog olanın irdelenmesi gerekmektedir. Analog, Yunanca “Analogos” kelimesinden gelmektedir ve bir oran veya birimin matematiksel olarak eşitliğini veya birçok cihazın bir araya gelmesi ile aktarılabilen benzerlikleri ifade etmektedir (Lister vd.’den akt. Çomu, 2012:13). Bu nedenle Türk Dil Kurumu’nun aynı sözcük için verdiği tanım “benzer, eş”⁴⁹ şeklindedir. Benzer şekilde analog, orijinalinden fiziksel ve kimyasal yollarla yeniden yaratılan bir kopyayı ve

⁴⁹ <http://www.tdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 19.10.2012.

orijinalle kopya ya da kopyalar arasındaki karşılaştırmayı ifade etmektedir. Baskı, fotoğraf, film gibi 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarındaki medya, sadece analog bir üretim değil aynı zamanda ilk kitle üretim teknolojisi olarak da ortaya çıkmıştır. Bu geleneksel kitle üretimi kopyaların, bütün dünyayı sarmasıyla elle tutulabilir fiziksel kitle üretimi endüstrileşmiş ve “yayıncı medya”nın ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Yani, görüntünün ve sesin fiziksel analog özellikleri, daha ileri analog teknolojilere dönüşmüştür. Bu elektronik dönüşüm ve iletim, aynı fotoğraf, film ya da baskıda olduğu gibi analog teknolojinin bir devamı ve geliştirilmiş biçimidir. Fiziksel kopya sinyale dönüşmüş ve hızla uzun mesafelere taşınabilir hale gelmiştir. Var olan işitsel ve görsel bilgi, radyo, televizyon sayesinde daha büyük kitlelerle buluşmuştur.

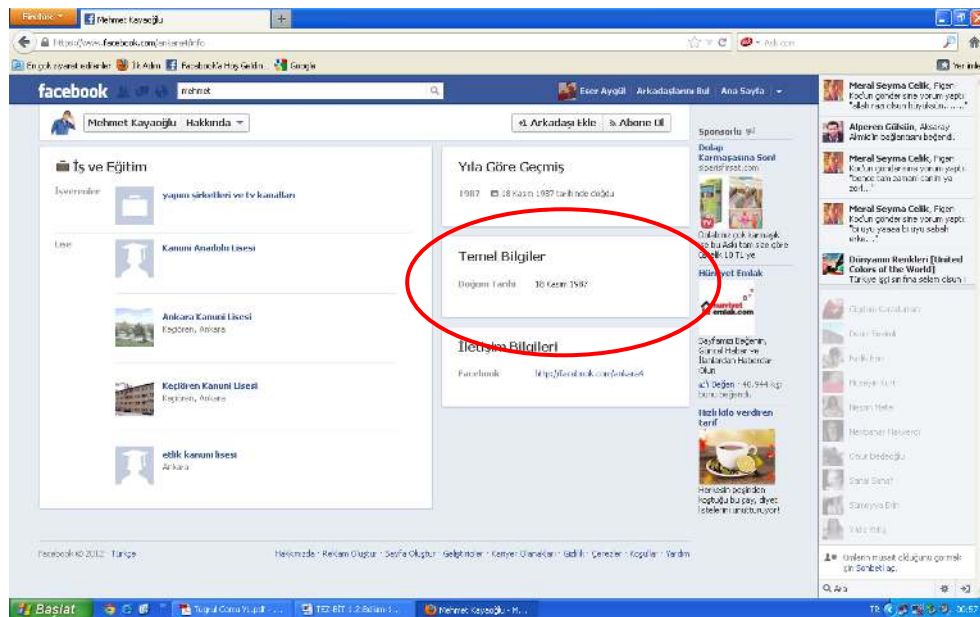
Dijital sistemlerse, her türlü bilginin (metin, ses, fotoğraf, görüntü vb.) analogdaki fiziksel nesneler yerine soyut sembollere, yani sayısal kodlara dönüştürülmüş halidir. Binlerce yıllık analog kopyalama ve çoğaltma sistemi yerini dijital (sayısal) teknolojiye bırakmaktadır. Dijital teknolojiye bu bilgiler, mikro işlemciler aracılığıyla, bugün bilgisayar dili olarak tanımlanan 0 ve 1'lere dönüştürülmüştür. Bilgisayarlar sadece bilginin “açık” ve “kapalı” olduğunu yani bilginin varlığını ve yokluğunu ifade eden durumları anlayabilirler. 0 ve 1 bu durumların karşılığıdır ve “bit” (*bu terim İngilizce “binary digit”in (ikili rakam) kısaltılmışıdır*) olarak adlandırılırlar. Bu bilgiler bilgisayarda “ikili kod” tanımıyla depolanır.

Temelde tüm dijital dosya sistemleri, yukarıda açıklanan 1 ve 0'lardan oluşmaktadır. 20. yüzyılın sonlarına doğru, dijital kodlama laboratuvar ortamından çıkarak iletişim sektörünün kullanımına sunulmuştur. İlk olarak yazılı metin, sonra ses ve daha sonra da görüntü dijital olarak kodlanabilir hale gelmiştir (Lister vd.'den akt. Çomu, 2012:14).

Verilerin dijital kodlara dönüştürülmesiyle, söz konusu veriler çok küçük alanlarda depolanabilir ve uzak mesafelerden ağ ile kolaylıkla erişilebilir hale gelmiştir. Bugün başta İnternet olmak üzere ağ destekli pek çok yapının

temelinde dijital kodların ve bu kodların kopyalanabilirliğinin (aktarılabiliirliğinin) yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. “İnternet, televizyon ve film gibi eski multimedyaadan, dijital bir kodu paylaşmasıyla ayrılır. Dijital karakter yalnızca bu medyayı karşılıklı çevrilebilir yapmakla kalmaz, onların kolayca kopyalanmasını ve başka betimlerin içine yerleştirilmesini de sağlar” (de Mul’dan akt. Binark ve Löker, 2011:9). Başta bu özellik sayesinde İnternet’te ve sosyal medyada tüm veriler kopyalanabilmekte ve kolaylıkla diğer kullanıcılarla paylaşılabilir. Örneğin, Facebook ortamına dâhil olunarak bir profilin oluşturulması ve oluşturulan bu profile; cinsiyet, yaş, hobiler gibi bilgilerin yanı sıra kişinin kendisini temsil edecek görseli eklemesi, daha sonra da ortamda bulunan sosyal çevresine kendi ağına dâhil olması için davet göndermesi web teknolojisinin dijital kodlama sistemi ile mümkündür. Facebook ortamında yer alan tüm veriler dijital kodlama sistemi ile var olmaktadır. Bu sistem bir sosyal paylaşım ağı olan Facebook’ta, metinlerin, dosyaların, oyunların, fotoğraf ve videoların anlık olarak paylaşımını mümkün kılmaktadır.

Şekil 6. Facebook Arayüzünde Profile İlişkili “Temel Bilgiler”

Şekil 7. Facebook arayüzünde paylaşılan çeşitli fotoğraflar

- i. Kapak Fotoğrafı: Sayfanın en üstünde paylaşılan, gösterilen fotoğraf
- ii. Profil Fotoğrafı: Kullanıcıyı temsil eden, profil ile özdeş fotoğraf
- iii. Paylaşılan Fotoğraf Albümleri

2.1.2. Etkileşimsellik

Etkileşimsellik yeni medyanın en önemli özelliklerinden birisidir. Geleneksel medyanın karşısında izleyici/ okuyucu pozisyonunda olan kullanıcılar, yeni medyanın olanakları ile sadece izleyici değil aynı zamanda ortama müdahil olarak, üretilen ve dolaşıma sokulan içeriğe etki edebilmektedir. Etkileşimsellik ile kullanıcı farklı metinlere veya imgelere ulaşabilir ve bunları değiştirebilir. Tam da bu nedenle yeni medyanın tüketicisi izleyici veya okuyucu olarak değil “kullanıcı” olarak tanımlanır (Lister vd.’den akt. Çomu, 2012:21).

Etkileşimsellik, kullanıcıların bilgi kaynaklarına ulaşmada daha seçici olabilmesini sağlaması ve diğer kişilerle etkileşime olanak tanınması bakımından yeni medya sistemlerinin en önemli özelliklerinden biridir.

Etkileşimsellik özelliğiyle yeni medya, kullanıcılara seçici bir biçimde içerik oluşturma, arama, paylaşma ve diğer bireyler ya da gruplarla etkileşime girme imkânını, geleneksel medyanın sağlayamayacağı ölçüde verir (Lievrouw ve Livingstone'den akt. Çomu, 2012:16). Örneğin, istenilen içeriğin seçilmesi, istenildiği anda izlenmeye başlanması, istenildiği anda durdurulup sonra tekrar devam edilebilmesi, içeriklerin çoklu ortam özelliklerinin kullanılması, ticari işlemlerin yapılması, geri bildirimlerin anında araç üzerinden gönderilmesi mümkün olabilmektedir. Facebook toplumsal paylaşım ağı, bu özelliklerin tamamına sahiptir. Facebook ortamında kullanıcı, geleneksel medya kullanıcısı gibi sadece izleyici değildir. Öncelikle kendi sosyal çevresi ile iletişim kurmak veya iletişimi sürdürmek için bir hesap oluşturup sisteme dahil olan kullanıcı, bu amaç doğrultusunda ortamda etkinliğini sürdürür. Örneğin kullanıcı sosyal ağı içerisinde yer alan kullanıcılardan gelen onlarca videodan istediğini seçebilir, seçtiği videoyu istediği an izleyebilir, istediği anda durdurup yeniden izleyebilir. Haftalar önce ortamda gördüğü bir içeriği yeniden izleyip ağıdaki diğer kullanıcılarla paylaşabilir.

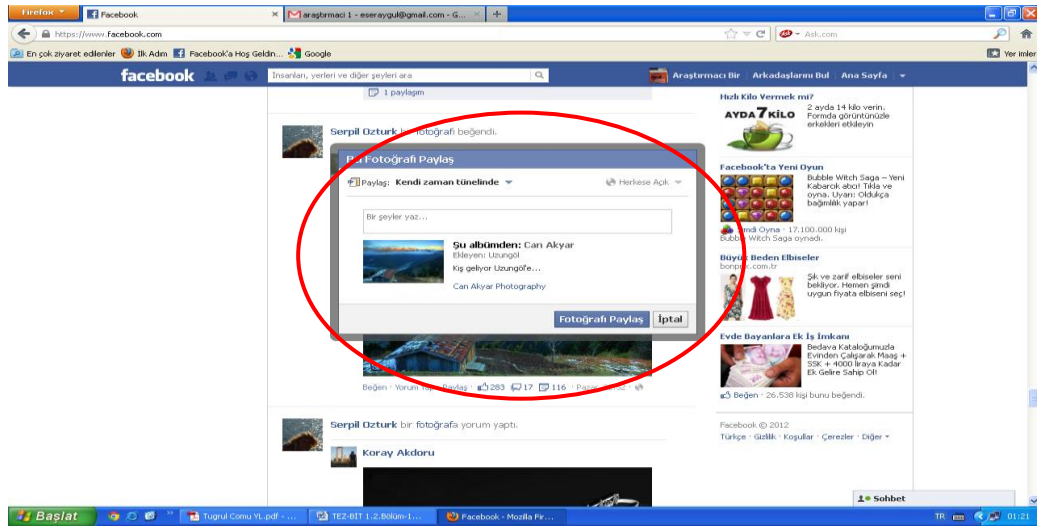
Şekil 8. Facebook Üzerinden Video Paylaşımı Ve Video İzleme Edimi

Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği, iletişim sürecine iletişim uzamında karşılıklılık veya çok katmanlı iletişim olanağını kazandırmıştır. Etkileşimsellik özelliğinin iletişim sürecine ilişkin bir diğer dönüştürücü etkisi de, iletişimin zamanında eşanlı olma derecesine ilişkin yaptığı açılamdır (Binark, 2007b:21). Etkileşim, kullanıcı ile yazılım arasında gerçekleşebileceği gibi, yazılımsal olarak sağlanmış bir arayüz üzerindeki diğer kullanıcılarla da gerçekleşebilir. Kullanıcının diğer kullanıcılarla kurduğu etkileşim, anlık mesajlaşma uygulamaları, bazı çevrimiçi oyunlar veya Facebook gibi toplumsal paylaşım ağlarında gerçekleşen iletişim gibi eşzamanlı da olabilir, e-posta uygulamaları veya forum gönderileri gibi eşzamanlılıktan uzak da olabilir.

Facebook, yazılımsal olarak tasarlanmış arayüzde birçok kişinin karşılıklı eylemesine ve katılımına olanak tanır. Özel olarak geliştirilen arayüz ile Facebook ortamına profil oluşturarak dahil olunur. Kullanıcının ortamda oluşturduğu profil üzerinden çevrimiçi sosyal ağ ile kurduğu ilişki, ortamın var oluş nedenidir. Sahip olunan çevrimiçi sosyal ağ ile ortam aracılığıyla etkileşimde bulunmak, ortamda enformasyon, düşünce ilgi ve bilgi paylaşarak ilişkileri sürdürmek yeni medyanın etkileşimsellik özelliğinin sonucudur. Facebook ortamında kullanıcının başka bir kullanıcı tarafından ortama eklenen bir metne, kendi yorumunu ekleyerek metni dolaşıma sokması veya yeni bir metin eklemesi, çektiği bir fotoğrafı yükleyip bunu ağdaki arkadaşları ile paylaşması veya bir başka kullanıcının içeriğini “beğenme”si (*like*) etkileşimselliğe örnek verilebilecek birkaç etkinlikten biridir. Facebook ortamında etkileşimselliğe örnek verebildiğimiz Facebook arayüzündeki “beğenme” eylemini şöyle açıklayabiliriz. Ortamda hesabı olan kullanıcının sayfasının her türlü yazılı ve görsel içeriğin orta bölümü “*duvar*” olarak adlandırılmaktadır. Buradaki duvarı tıpkı bir pano gibi, yazı tahtası veya duvar yazısı yazılan duvarlar gibi düşünebiliriz. Duvar üzerinde paylaşılan her içeriğin altında o içeriğin oylanmasını sağlayan “beğen” butonu yer almaktadır. Kullanıcı duvarında paylaşılan her içerikle ilgili tavrını beğenip beğenmediğini bu buton ile ortamdaki diğer kullanıcılarla paylaşır.

Şekil 9. Facebook Arayüzünde Paylaşım Uygulaması

2.1.3. Hipermetinsellik

Hipermetinsellik de, yeni medyanın bir diğer önemli özelliğidir. Yazınsal bir tür olarak hipermetnin gelişimine ve hipermetin yapısıyla yayımlanan metinlere bakıldığında genel olarak 1990'lı yıllardan itibaren kayda değer gelişimlerin özellikle Alman web sitelerinde, 2000'li yıllarda da Türkçe web sitelerinde başladığı ve hızla da geliştiği görülmektedir. Hipermetin, geleneksel kitap metninden farklı olarak bilgisayar ekranlarında akan, doğrusal olmayan ve birbirine bağlantılı elektronik metinlerdir. Yeni medyayı gelenekselden ayıran en önemli özellik olan dijital kodlama aynı zamanda düzçizgisel metinlerden hipermetinselliğe geçişi de mümkün kılmıştır (Asutay, 2009:70). Böylece okuyucunun sırayı belirleyebildiği bir okuma edimi söz konusu olabilmektedir. Binark, hipermetinsellik terimini sözcüğün kökeni ile ilişkili olarak açıklamaktadır. Hipermetinsellik, Yunanca "hyper" sözcüğünden türeyen, "ötesinde, üzerinde, dışında" anlamlarına gelen "hiper sözcüğü ile birleşince, arayüzdeki bir metnin başka bir metinlerle ilişkisine işaret eder. Binark'a göre, "Hipermetinsellik, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesidir" (2009:60).

Hipermetin, belirli bir birimden diğer birimlere giden sayısız yoldan oluşan bir yapı olarak tanımlanabilir. Ağdaki her bir parçanın sayısız giriş ve çıkışları veya bağlantıları vardır. Böyle bir teknolojinin kullanılmasıyla, herhangi bir veri noktası, diğer noktalara anında ulaşılabilmesini olanaklı kılan sayısız bağlantıyı üzerinde barındırabilir (Lister vd.'den akt. Çomu, 2012:18). Yeni medyanın hipermetinsellik özelliği ile kullanıcının ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimi gerçekleşir. Örneğin çevrimiçi haber portalında gezinen kullanıcı, yine böylesi bir video paylaşımına, ya da Facebook gibi toplumsal paylaşım ağlarından blog veya mikrobloglara geçerek mecralar arasında dolaşabilmektedir. Örneğin, İnternet üzerinde, farklı bilgisayarlar üzerindeki sayfaların birbirleriyle bağlantısı vardır. Bu bağlantılara tıklandığı zaman bir başka web sayfasına ulaşılır. Herhangi bir web sayfasında hipermetinsellik özelliği taşıyan metne tıklanmasıyla (örneğin fare, ya da dokunmatik ekranlı cihazlarda kullanıcının parmağı), kullanıcının ulaştığı diğer içerik, bu özelliği tam olarak somutlar. Kullanıcının ulaştığı diğer içerik aynı sayfada olabilir, bambaşka bir sayfada ve hatta sunucuda olabilir. Ayrıca ulaşılan bu yeni içerik, kullanıcıyı daha başka içeriklere götürmeye hazır pek çok hipermetin barındırır. Örneğin Facebook ortamında kullanıcı bir metni okurken, metin arasına yerleştirilen bir link adresi ile başka bir sayfada başka bir metne yönlendirilebilir. Böylece bir metinden ilgili başka bir metne geçiş hızla gerçekleşir. Belirtmek gerekir ki, ulaşılan içerikler her zaman metin olmak zorunda değildir. Türü ne olursa olsun ağ ortamı veya diğer çoklu ortamlarda bulunan metinlerin tümü hipermetin yapısındadır.

Şekil 10. Facebook Arayüzünde Hipermetin Kullanımı

Facebook arayüzünde metnin yanı sıra fotoğraf, ses, hareketli görüntü, vb farklı içerik türlerini aynı anda kullanmak ve paylaşmak mümkündür. Kullanıcı tarafından ulaşılan veya üretilen içerik, aynı anda yazılı, sesli ve görüntülü olabilmektedir. Bu noktada hipermetnin, İnternet'te farklı alanlarda bulunan çok sayıda ve türdeki içeriğin, bir arada kullanılabilmesine, farklı içeriklerin farklı araçlarla birlikte görüntülenebilmesine olanak tanıyan temel özellik olduğu söylenebilmektedir.

2.1.4. Yayılım

Yeni medyanın yayılım özelliği de yeni medya ortamlarının dijitallik özelliği ile yakından bağlantılıdır. Arayüzdeki bir metnin hızla dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda yeniden ve yeniden erişilebilmesini ifade eder. Yeni medya uygulamaları genellikle ağ destekli uygulamalardır.

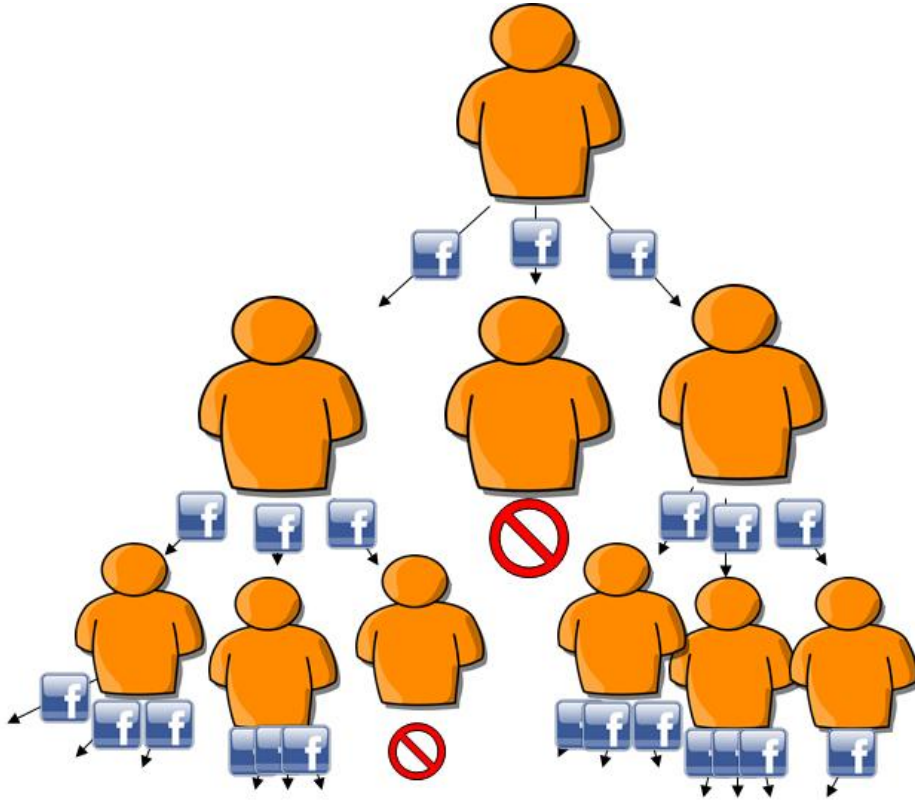
Söz konusu bu ağ⁵⁰, çoğunlukla İnternet gibi büyük ve genel bir ağ olsa da özel ağlar üzerinden işleyebilen uygulamalar da bulunabilir.

Özellikle *Facebook*, *MySpace*, *Flicker*, *Orkut*, *Hi5*, *Linkedin*, gibi toplumsal paylaşım ağlarında dolaşıma giren çeşitli metinler bağlantı verme veya kopyalama-yapıştırma yöntemi ile hızla siberuzamda⁵¹ dolaşıma girer. Bir süre dolaşımı sağlanan bu içeriklere ilerde bir zamanda yeniden ulaşmak ve o içeriği tekrar dolaşıma sokmak mümkündür. Örneğin Facebook ortamında dolaşıma sokulan bir fotoğraflı metin çok kısa süre içerisinde sosyal ağ ile paylaşılır. Kullanıcının ortama yüklediği o içerik, kendi sosyal ağında bulunan başka bir kullanıcı tarafından kendi sayfasında paylaşarak yayılır. Birbiri ile bağlantılı bu ağlar sayesinde içeriğin milyonlarca kullanıcıya yayılımı gerçekleşir.

⁵⁰ Ağ (*Network*): Kullanıcıların, bilgisayar sistemindeki donanım ve yazılım kaynaklarını paylaşmalarını sağlayan sistemlerdir. Yüzlerce iş istasyonu veya kişisel bilgisayardan oluşabileceği gibi , iki bilgisayarın birbirine bağlanmasıyla da elde edilebilir.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar_a%C4%9F%C4%B1/ Erişim Tarihi: 01.11.2012.

⁵¹ Bu kavram şu şekilde açıklanmaktadır: “Siberuzam sözcüğü ilk olarak William Gibson’ın 1984 tarihli *Neuromancer* adlı bilimkurgu romanında kullanılmıştır. Gibson, romanlarında elektronik ve biyolojik implantlara sahip insanların yaşadığı, yapay zekânın hâkim olduğu bir dünya tasarımı içinde veri hırsızlığını konu edinir. Romanlarında kahramanın beyni, bilgisayar ağına bağlanır; böylece kahraman siberuzama dalarak, sanal dünyada veri madenciliği yapar. Bu romanlardan beslenen *Johnny Mnemonic* (1995) filminde kahraman, beyne kilitlenmiş verileri çokuluslu bir şirkete teslim etmesi gereken bir veri madencisidir. Filmde sıklıkla kahramanın sanal uzama dalmasına şahit oluruz. *The Matrix* (1999, 2003, 2005) film üçlemesinde de benzeri bir biçimde kahraman Nero’nun sanal bir dünyada verdiği mücadeleyi izleriz” (Binark ve Löker, 2011:12).

Şekil 11. Toplumsal Paylaşım Ağlarında Yayılım

Şekil 11’de görüldüğü gibi, herhangi bir içerik ağ üzerinden dolaşıma sokulduğunda, hızla pek çok kullanıcıya ulaşabilmektedir. İçerik her kullanıcı tarafından yeniden, yeniden dolaşıma sokularak, pek çok kullanıcı tarafından görülebilmektedir.

2.1.5. Sanallık

Sanallık kavramı, İnternet teknolojisinin yaygınlık kazanmaya başladığı 1990’lı yıllarla birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Sanal müzeler, sanal konut, sanal bedenler, sanal dünya, sanal sohbet odaları, sanal konut, sanal bedenler gibi kavramlar bu dönemde ortaya çıkmıştır. Latincedeki *virtualis*-sanallık, teriminin kökü sanmak (*virtuel*) fiilinden gelmektedir. Türk Dil

Kurumu sözlüğündeki karşılığı ise “gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan, mevhum, farazi, tahmini” dir.

Yeni medyanın sanallık özelliği, “arayüz ile kullanıcının kurduğu iletişimin niteliğini açıklamaktadır. Sanallık, kullanıcıya orada olma hissini sağlar” (Binark ve Löker, 2011:12). Sanallık kişilerin çevrimiçi iletişim halindeyken olduklarını hissettikleri uzam olarak tanımlanabilir. Örneğin İnternet bağlantısı veya 3G özelliği olan bir cep telefonu kullanarak kişi, binlerce kilometre uzaktaki biri ile görüntülü iletişim kurduğunda orada olup bitenlere tanık olabilmekte, ortama katılabilmekte ve orada olma hissini yaşayabilmektedir. Günümüzde sanal ortamlar aracılığıyla bireyler sadece çevrelerinde olup bitenle değil tüm dünyadaki olaylarla “kendi seçtikleri zaman” ve “kendi seçtikleri kaynak” aracılığıyla ulaşma olanağına sahip olmuşlardır.

Ayrıca yeni medyanın sanallık özelliği sayesinde bireyler, sanal ortamda bedensiz olarak bir araya gelip gruplar oluşturmakta ve ortamda “*sanal cemaatler*” diye tanımlanan toplulukları ortaya çıkarmaktadır. Sanal cemaat kavramını ise, Horward Rheingold’un *The Virtual Communtiy: Connection in a Computerised World* (1994) adlı çalışmasında ilk kez kullanılmış olup, kavram, yeterli sayıda insanın, insani duygularla, siber uzamda kişilerarası ilişkiler kurmak üzere, arayüzeydeki kamusal tartışmalara yeterince uzun bir süre katılmasıyla ağda oluşan toplumsal kümelenmeler/örgütlenmeler şeklinde tanımlamaktadır (Robbins’dan akt. Subaşı, 2005:112).

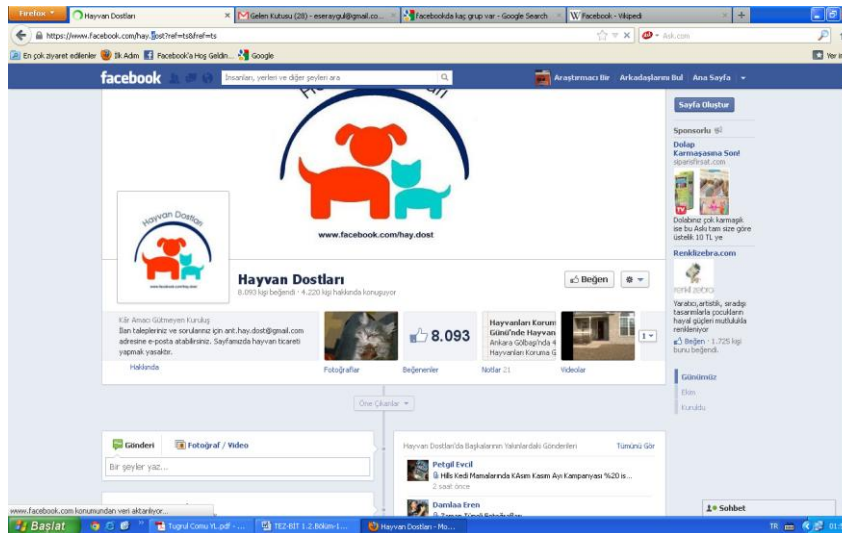
Necdet Subaşı’na göre sanal cemaatler, sosyal gerçekliğin çarpıcı ve bazen de tehlikeli koşullarına alternatif yeni sosyalleşme alanları yaratmaktadır. Yeni medya ortamlarında bir araya gelenler tesadüflerin ya da zorunlu karşılaşmaların sonucu olarak değil ilgi ortaklıkları nedeniyle seçim yaparak sosyalleşmeyi gerçekleştirmektedirler (Subaşı, 2005:115). Buna, dünyada en çok kullanıcıya sahip Facebook ortamında farklı amaçlarla

oluşturulmuş yüzbinlerce sanal topluluğu örnek gösterebiliriz. Sanal olmayan çevirimdışı sosyal çevre ile etkileşimi amaçlayan Facebook ortamında kişilerin genellikle tanıdıklarını eklediğini ve bu sanal ortamda oluşturulan kimliklerin aslında gerçekten çok da bağımsız olamayacağı gerçeği göz ardı edilemez.

Şekil 12. Facebook'ta Kimlik Üretimi

Şekil 13. Bir Facebook'ta Grup Sayfası

2.1.6. Multimedya Biçemselliliği

Yeni medya ortamının sahip olduğu bu özellik göstergelerin, simge sistemlerinin, iletişim çeşitlerinin, farklı veri türlerinin tek bir araçta toplanması, tümleşik bir iletişim kanalının oluşması anlamına gelir (van Dijk'tan akt. Binark, 2007b:21-22). Multimedya, video, bilgisayar grafiği, yazılar, ses, müzik gibi birden fazla iletişim aracının bilgisayar ekranında uyum içinde birleştirilerek, kullanıcıların duyu organları tarafından tek bir araç olarak algılanmasını sağlayabilecek hale gelmesidir (Uluç, 2003:18-19). Diğer bir deyişle, kullanıcıların bilgisayar ekranı karşısında aynı anda tüm görsel işitsel iletişim araçlarını kullanmasını, örneğin bir haber sitesinden okumak istediği haberi okurken, haberi sesli video olarak izlemesi bunun bir örneğidir. Multimedya biçemselik özelliğinde, imge, ses, metin ve sayısal veri gibi farklı veri türleri bir arada bulunur. Multimedya biçemselliliği, yeni medya ortamlarının dijitallik özelliğinden beslenir ve kullanıcı türevli içerik üretimini de destekler (Binark ve Löker, 2011:10).

2.1.7. Kullanıcı Türevli İçerik Üretimi

Yeni medya ortamlarında kullanıcıların ürettiği içeriklere “kullanıcı türevli içerik” veya “kullanıcı tarafından yaratılan içerik” denmektedir. Bu içerikler, örneğin video paylaşım ağlarına yüklenen amatör, yarı amatör görsel-işitsel öğelerden tutun da, bir dijital oyun arayüzüne yapılan yamadan, çevrimiçi haber sitelerine yapılan okur yorumlarından, birer web günlüğü olan blog üretimine değin çeşitli yeni metinlerden oluşabilmektedir (Binark ve Löker, 2011:10). Bu noktada Facebook gibi toplumsal paylaşım ağlarında, Twitter gibi mikrobloglarda ve oyun sitelerinde üretilen tüm içerikleri, çevrimiçi haber sitelerine yapılan okur yorumlarını, video paylaşım sitelerine yüklenen sesli ve görüntülü metinleri ve birer web günlüğü olan blog üretimindeki tüm metinleri kullanıcı türevli içeriklere örnek gösterebiliriz.

Yeni medya ortamlarının kullanımı arttıkça kullanıcı türevli içeriklerin üretimi de artacaktır. Bu aynı zamanda yeni medya okur yazarlığının yaygınlaşması ile mümkündür. Günümüzde kullanıcıyı ortamına çekme yarışına giren tüm yeni medya ortamları uygulama alanlarını geliştirirken diğer yandan da kullanıcının ortama katılımını sağlayan arayüzeyleri basitleştirerek kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Örneğin Facebook ortamı, ortaya çıktığı ilk yıllarda daha sınırlı sayıda uygulamaya sahipken günümüzde, farklı beğeni ve tercihleri kapsayacak onlarca uygulamaya sahiptir. Bu nedenle Facebook ortamında kullanıcı türevli içeriğin üretimi oldukça yaygındır.

2.2. YENİ MEDYA ORTAMLARINDA NEFRET SÖYLEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

İletişimin temel taşıyıcısı olan dilden ve ideolojilerden bağımsız düşünemeyeceğimiz nefret söyleminin kökleri, gündelik yaşamın içinde atılmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde yer alan bireyler, dil aracılığıyla anlaşarak sözlü ve yazılı kültürün oluşmasına katkıda bulunurlar. Dil aynı zamanda bir araç olarak ideolojinin aktarılmasına ve işlenmesine de olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda bireyler, dil ve dilin içerdiği ideolojiyi paylaşarak toplumsal yaşam içindeki varlıklarını sürdürebilirler. Bireylerin kitleyle kurması gereken zihinsel bağı, yeniden yapılandırılmış bir gerçeklik sistemi içinde kitle iletişim araçları kurmaktadır. Bireyler, medyadaki imgelerden yararlanmak suretiyle içinde yaşadıkları toplumsal gerçekliği ve yaşananları yorumlayabildikleri için medyanın yönlendirmesinden etkilenmektedirler. Medya, kullandığı dil ve söylemle bireyleri “ortak duygu”ya yönlendirebilecek zihinsel anlam haritalarının oluşmasını sağladığı için, iktidarların vazgeçemediği “rıza” üretim araçlarıdır (Talimciler, 2012:252).

Althusser, medya, eğitim kurumları, dinsel kurumlar, edebiyat ve sanat vb. alanları devletin ideolojik araçları olarak tanımlamıştır. Althusser’e göre

devlet (yönetici sınıflar), kendi ideolojilerini yeni kuşaklara sürekli aktarma ve böylece mevcut durumu meşrulaştırma imkânı bulmaktadır (akt. Örs, 2008:24). Konu ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda, Türkiye’de günlük yaşamın her alanlarında, farklı etnik grupları ya da farklı cinsel yönelimleri hedef alan nefret söylemlerinin üretildiğini, üretilen bu söylemlerin medya aracılığıyla yeniden üretilip dolaşıma sokulduğu ortaya konmuştur. Yeni medya ortamlarına yönelik yapılmış nefret söylemi çalışmaları ele alındığında ise yeni medyada üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söylemlerinin daha çok yeni medyanın özellikleri nedeniyle kolayca bir araya gelebilen toplumsal örgütlenmelerce üretildiği ortaya konmaktadır⁵².

Yeni medyanın özellikleri, görece özgürlükçü ve ekonomik yapısı, özellikle 1990’lı yıllarla birlikte, onun yeni toplumsal hareketler tarafından da etkin olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla bu çalışma açısından yeni medyanın ortaya çıkışı ile birlikte iletişimin yapısal bir dönüşüme uğraması, sosyal hayatın interaktif bilgisayar ağlarıyla şekillendirilmesi, ağlar yoluyla aktarılan bilginin ve diğer enformasyon biçimlerinin toplumsal ve siyasal yaşam ile ilişkisi, önem kazanmaktadır.

Yeni medya döneminde, geleneksel medyaya kıyasla bilginin özgürce dolaşımı ve paylaşımı daha kolay sağlanabilirken, kullanıcılar aktif biçimde

⁵² Gamze Göker’in *Evrensel Kültür* Dergisi Aralık 2009’da yayınlanan ve “Yeni Toplumsal Hareketler İnternet İlişkisi” adlı makalesi’de Türkiye’de de muhallif toplumsal hareketlerin İnterneti etkin olarak kullandıklarını, başta e-gruplar ve Facebook, Twitter gibi toplumsal paylaşım ağları olmak üzere web sitelerini, blogları, sohbet odalarını kullanan bu hareketlerin hem internetten etkilendiklerini hem de interneti etkilediklerini ortaya koymaktadır. (*Evrensel Kültür Dergisi*, Aralık 2009, S:216) Ayrıca, 2009 yılında Kalkedon Yayınları tarafından yayınlanan *Facebook: Görülüyorum öyleyse varım!* adlı çalışmada yer alan “Facebook’ta toplumsal örgütlenmeler: çevrimiçinden çevrim dışına kolektif eylemin olasılıkları ve dinamikleri” başlıklı bölümde yeni medyanın toplumsal örgütlenmeler amaçlı kullanımını ortaya koymaktadır (Toprak vd., 2009). Alternatif Bilişim Derneği adlı sivil toplum kuruluşunun yayınladığı *Cesur Yeni Medya: Wikileaks ve 2011 Arap isyanları üzerine tartışmalar* adlı derleme e-kitapta da yeni medyanın özellikle 2010 yılında toplumsal gruplarca Tunus’ta başlatılan çeşitli Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde yaşanan olaylardaki kullanımına dikkat çekmektedir (Yayına Hazırlayanlar: Binark ve Fidaner, 2011) Yine Galatasaray Üniversitesi *İleti-ş-im Dergisi* 12. Sayısında yer alan Meltem Cemiloğlu Altunay’ın “Gündelik Yaşam ve Sosyal Paylaşım Ağları: Pıt Pıt Net” adlı makalesinde de dünyada en yaygın olarak kullanılan Facebook ve Twitter gibi toplumsal paylaşım ağı ve mikrobloggerların toplumsal örgütlenmeler tarafından yaygın kullanımı aktarılmaktadır (2011:12)

sahip oldukları her şeyi paylaşabilmektedirler. Ayrıca, sanal uzamın doğası gereği, birey ya da grupların bir araya gelişini görece kolaylaştırdığı söylenebilir. Nilüfer Timisi, “Sanallığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi” (2005:94) adlı çalışmasında, Howard Rheingold’un sanal mekânın kendi içyapısına dair tartışmasında Rheingold’un sanayi sonrası toplumların ekonomi-politik yapısı içinde yeni dayanışma biçimlerinin, yeni insan ve kollektive biçimlerinin ortaya çıktığını iddia ettiğini belirtir. Rheingold’a göre, bu yeni uzamdaki iç yaşam yalnızca bireylerin bir araya gelmesi anlamında değil, aynı zamanda yeni toplumsallık pratikleri gerekli temeli/zemini hazırlar ve bir tür ruhani paylaşmayı da içerir. Sanal uzamda elektronik topluluklar çıkarlarının ortaklığı, paylaşılan ortak bilinç ve ortak grup deneyimi etrafında bir araya gelir (Timisi, 2005:94). Aynı amaç veya çıkarlar doğrultusunda birleşerek sanal uzamda ortaya çıkan bu grupları, daha öncede açıkladığımız üzere *sanal cemaat* kavramı ile adlandırabiliriz. Bilindiği üzere, “cemaat” (*community*) kavramı, cemaatin üyelerinin ortaklaşa paylaştıkları bir şeye, genellikle de ortak bir kimlik duygusuna dayanan özel olarak oluşturulmuş bir toplumsal ilişkiler bütünü için kullanılmaktadır (Subaşı, 2005:111). Yeni medya özellikle 1990’lı yıllarla birlikte, bu özellikleri nedeniyle, sanal cemaat inşası için etkin olarak kullanılmaktadır.

Yeni medya kullanımının yaygınlaşması bu ortamlarda kullanıcıların içerik üretimi ve paylaşımı, sosyal medya ortamları sayesinde daha da güçlenmiştir. Günümüzde herhangi bir grup veya topluluk sorun olarak algıladığı herhangi bir konuyla ilgili yeni medya ortamlarını ve olanaklarını kullanarak kolaylıkla örgütlenebilmektedir. Yeni iletişim araçları ile kurulmuş ağların, sosyal hareketler tarafından farklı aktivist amaçlar için kullanılıyor olması daha geniş bir alana yayılmaktadır. Yeni medya ortamlarını kullanarak örgütlenmenin, yani dijital ortamlarda aktivizmin tarihi İnternet’in ortaya çıkış yıllarına kadar gitmektedir. Şüphesiz ki bu örgütlenmelerin ilk örneklerini, dünya kamuoyunda büyük yankılara yol açan, küreselleşen ekonomiye karşı yürütülen MAİ karşıtı eylemler ve Seattle’daki küreselleşme karşıtı eylemler oluşturur. Ayrıca bu tür eylemlere, 1994’de Meksika hükümetine karşı

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (*Ejército Zapatista de Liberación Nacional-EZLN*)⁵³ ayaklanması ve Burma'da hükümete karşı yürütülen kampanyaları da örnek teşkil etmektedir. Benzer diğer bir örnek ise küreselleşme karşıtı grupların çalışmalarıdır. Yıllardır farklı ülkelerde ve kentlerde düzenlenen, belli başlı ülkelerin devlet başkanları ve bakanları ile IMF ve Dünya Bankası yetkililerini bir araya getiren *zirveler*, küreselleşme karşıtlarının şiddetli protestolarıyla geçmektedir. Sivil toplumun sesinin daha çok duyulduğu, uluslararası katılımlı bu eylemlerin birçoğu, İnternet üzerindeki sosyal ağlarda planlanmış ve örgütlenmiştir.

İnternet'i etkin olarak kullanan bu ilk örneklerden kısa bir süre sonra, 2000'li yıllara gelindiğinde dünyada yeni medya üzerinden gerçekleşen ve büyük başarı gösteren toplumsal hareketlerin ve kampanyaların sayısı hızla artmıştır. 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve daha sonra Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'e sıçrayan ve Arap Baharı olarak tanımlanan mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları da yeni medyayı özellikle de sosyal medyayı etkin kullanan toplumsal hareketlerin en önemlilerindendir. Tunus'ta kendini yakan gencin isyanıyla başlayan süreçle birlikte, başta Tunus ve Mısır olmak üzere birçok Arap ülkesinde sosyal medyanın aktif kullanımı gündeme gelmiştir. İsyanların ortaya çıkmasıyla birlikte söz konusu ülkelerde Facebook ve Twitter kısa sürede milyonlarca yeni kullanıcıya ulaşarak, süreçte etkin bir mecra olarak kullanılmıştır (Korkmaz, 2012:1250).

Günümüzde yüzbinlerce grup, topluluk, örgüt çeşitli nedenlerle yeni medya ortamlarında örgütlenmektedir. Bu örgütlenmeler içerisinde aşırı, milliyetçi, ırkçı, ayrımcı, cinsiyetçi homofobik (eşcinsel ve eşcinsellik karşıtı), nefret söylemi üreten çeşitli toplumsal örgütlenmeler de bulunmaktadır. Yeni

⁵³ EZLN ayaklanması, kapitalist küreselleşmeyi Chiapas halkının asırlardır süren mülksüzleşmesinin doruk noktası olmakla suçlayan bir isyandır. Meksika hükümetinin baskıcı yönetimine başkaldırmayı hedefleyen Zapatista hareketi, İnternet'i küresel bir direnç ortamı yaratmak amacıyla oldukça etkin bir şekilde kullanmıştır (Tunç, 2004:149).

medyada üzerindeki nefret söylemleri, geniş yelpazedeki siyasal (ırkçı, neo-nazi, dazlak, Ku Klux Klan mensubu, siyahî ayrımcı, kürtaj karşıtı), zenofobik (yabancı, farklı etnik kökenden göçmelere karşı örgütlenen), homofobik (eşcinsel ve eşcinsellik karşıtı), dini (semitist, anti semitist, radikal İslamcı, anti İslam taraftarları), ve mizojinik (kadınlara karşı nefret duyan) kişi, ve grupların önyargılı veya yanlı eylemlerini kapsamaktadır (Doğu, 2010:228).

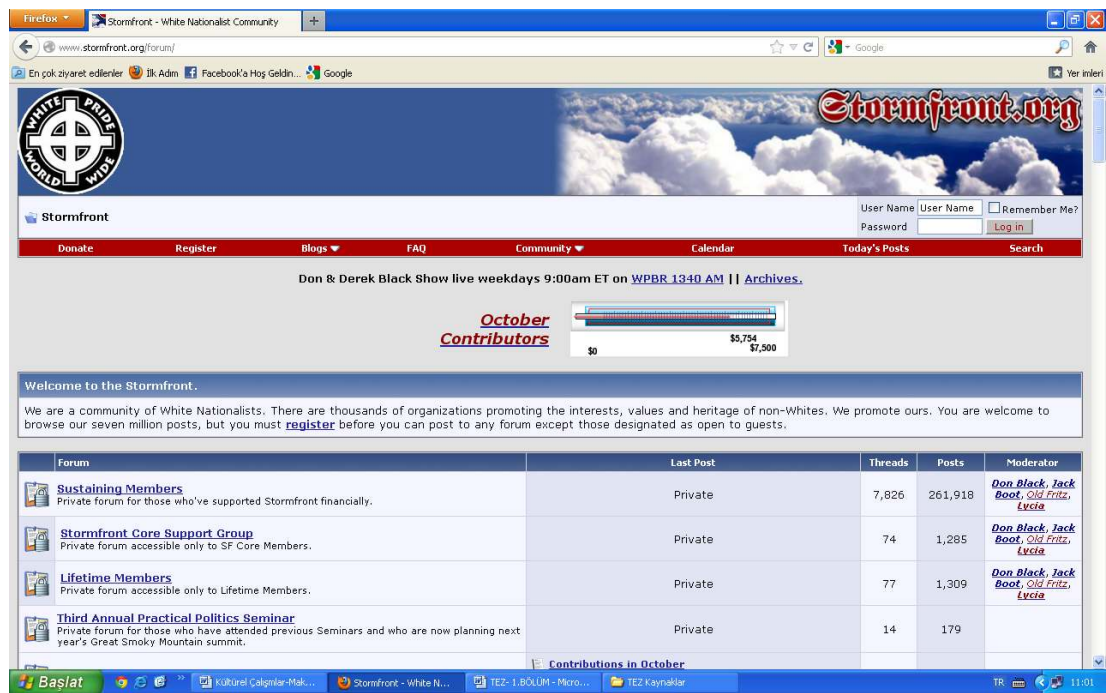
Yeni medya ortamlarda nefret söylemini konu edinen çalışmalar ele alındığında bu çalışmaların tarihinin de görece yeni olduğu dikkat çekmektedir. İlk olarak, Birleşmiş Milletler, 1990'lı yılların ortalarında yeni medyanın ırkçı ve yabancı düşmanı örgütlenmeler tarafından yaygın olarak kullanıldığı olgusuna dikkat çekmiştir. Birleşmiş Milletler Özel Raportörü 1997'de "İnternet, kamuoyunu etkileme mücadelesinde yeni bir savaş alanı olmuştur. Hala, gazetelerin, dergilerin, radyo ve televizyonun izler-kitle genişliğinin gerisinde olmasına rağmen, İnternet şimdiden insanların imgelemelerini, nefret, ırkçı ve Anti-Semitik tedarik edicilerin iletileriyle ele geçirmiştir" saptamasını yapmaktadır (akt. Binark, 2010:20).

Simon Wiesenthal Merkezinin 2008 yılında yayınladığı "Online Terror and Hate: The First Decade Report" adlı raporuna⁵⁴ göre ise ırkçı içeriğin yayılması ilk olarak haberleşme panoları aracılığıyla gerçekleşmiştir. Batı Virgina'da yaşayan neo-Nazi George Dietz, 1983 yılında haberleşme panosu (BBS) üzerinden ırkçı söylemi yaymaya başlamıştır. Ardından 1984 yılında Louis Beam, ABD'de yine haberleşme panosu üzerinde "*Aryan Liberty Net*" kurmuştur. Almanya'da ise 1990'ların başında haberleşme panoları üzerinden ırkçı söylem aşırı sağcı örgütler tarafından dağıtılmaya başlanmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren İnternet üzerinden ırkçı söylemin yayılması artmaya başlamış, 1995 yılında da eski Ku Klux Klan

⁵⁴ <http://www.wiesenthal.com/atf/cf/%7BD8FD2AAC1-2ADE-428A-9263-35234229D8D8%7D/IREPORT.PDF>/ErişimTarihi: 10.05.2012.

üyesi Don Black tarafından *Stormfront*⁵⁵ adlı web sitesi kurulmuştur (Doğu, 2010:229). 1998 yılında ise Kanada’da Ernst Zündel tarafından *Holocaust Denial* (Soykırımı İnkâr) adlı web sitesi açılmıştır. Beyaz üstünlükçülüğü savunan bir forum sitesi olan Stormfront, Jessie Daniels’ın 2009 yılında yaptığı ve İnternet üzerinden yayılan ırkçılığı ortaya konduğu *Cyber Racism* adlı çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Şekil 14. Stormfront.Org Web Sayfasının Görüntüsü

İnternet’in ırkçılığın yayılmasında kullanımıyla ilgili bir diğer çalışma Chris Atton’un “Far-right media on the internet: culture, discourse and power” (2006) çalışmasıdır. Atton bu çalışmasında, Birleşik Krallık’taki aşırı sağcı parti BNP’nin (*British National Party*–İngiliz Ulusal Partisi) web sitesindeki uygulamaları ve söylemi incelemiştir. Bu çalışmada, parti yönetiminin site içeriğine çok fazla müdahale ettiği, site üyesi olan parti destekçilerinin serbestçe konuşup tartışabildiği alanın çok sınırlı olduğu saptanmıştır (Çomu, 2012:133).

⁵⁵ İnternet adresi: <http://www.stormfront.org/forum/> Erişim Tarihi: 04.11.2012.

2012 yılında ABD'deki gençler arasında *Common Sense Media* tarafından yapılan *Social Media, Social Life: How Teens View Their Digital Lives* (Sosyal Medya, Sosyal Yaşam: Gençler Dijital Yaşamlarını Nasıl Görüyor)⁵⁶ isimli çalışmada, 13–17 yaş arasındaki sosyal medya kullanıcılarından, sosyal medyada “sıklıkla” ya da “zaman zaman” nefret söylemiyle karşılaştığını söyleyenler katılımcıların yarısı civarındadır. Bu içeriklerle sıklıkla karşılaştıklarını belirtenlerin oranı %24'tür. Araştırmaya katılan katılımcıların, %44'ü cinsiyetçi nefret söylemiyle, %43'ü homofobik nefret söylemiyle, %43'ü ırkçı nefret söylemiyle ve %34'ü din temelli nefret söylemiyle sıklıkla ya da bazen karşılaştığını belirtmiştir. Bunların dışında İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yaman Akdeniz'in İngilizce yayınlanan *Racism on the Internet* (2009) adlı çalışması da, İnternet ve özellikle web 2.0 üzerinden yayılan ırkçı ve nefret içeriklerini, bu alanda dünyadaki hukuksal çözüm arayışlarını ve bazı örnekleri ortaya koymaktadır.

Türkiye'de yeni medya ortamlarındaki nefret söylemlerinin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı konusunda yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak özellikle yeni medya kullanımının 2000'li yıllarla birlikte yaygınlaşması, ortamda üretilen nefret söylemlerini görünür kılmıştır. Tez çalışmasının bundan sonraki kısmında farklı yeni medya ortamlarında nefret söylemlerinin dolaşıma sokulması örneklendirilecektir.

2.2.1. Okur Yorumlarında Nefret Söylemi

Geleneksel iletişim araçlarıyla kıyaslanamayacak kadar büyük bir hızla gelişmekte ve yaygınlaşmakta olan İnternet'in, tüm dünyayı çevrelediği, hayatımızın hemen her alanına girerek değişimlere neden olduğu bir

⁵⁶http://www.common sense media.org/search/Social%20Media%2C%20Social%20Life%3A%20How%20Teens%20View%20Their%20Digital%20Lives?filters=ss_csm_search_result_type:Educators/
Erişim Tarihi: 17.10.2012.

gerçektir. Özellikle de son yıllarda, bilgiye ulaşma, yayma, kısaca iletişim konusunda sağladığı olanaklar ve getirdiği kolaylıklar, İnternet'i habercilik sektörü için de vazgeçilmez bir araç haline getirmiştir. İnternet'in yaygınlaşması ile giderek geleneksel medyanın yerini alan çevirimci gazetecilik, haberciliğe dair algıları da değiştirmiştir. Artık okuyucular, haberlerin anlık olarak sunulmasını beklemektedir. Çok sayıda kaynaktan habere anlık ulaşabilmenin yanı sıra artık okuyucularda bloglar ve haber sitelerinde veya özel olarak ayrılmış bölümlerde haber yapabilmektedir (Dirini, 2010:55).

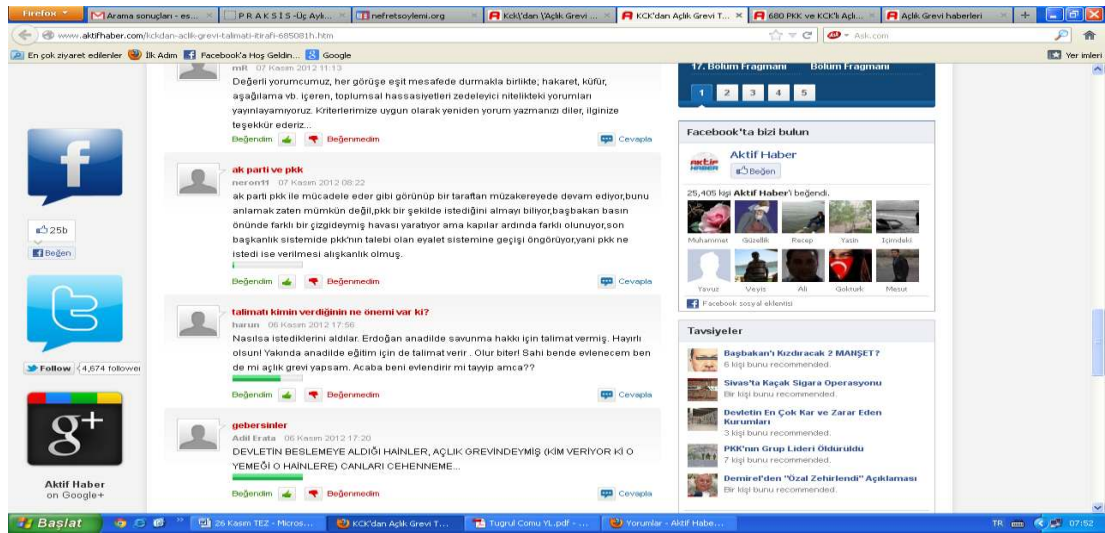
Yeni medyanın dijitallik, etkileşimsellik vb özelliklerinin kullanıcı türevli içeriğin üretilmesine olanak sağlaması, günümüzde medya kullanıcısının tüketici, edilen konumunu değiştirmiştir. Değişimin en temel yanıysa okuyucuların/kullanıcıların etkin bir şekilde medya üretimine katılıyor olmasıdır. Özellikle sosyal medya ortamları, literatürde yurttaş gazeteciliği olarak tanımlanan etkinlikler için sınırsız olanaklar sunmaktadır. Geleneksel medya İnternet nedeniyle basılı yayında kaybettiği kazancını, yine İnternet üzerinden kapatmak, kâr elde etmek istemektedir. Bu amaçla gazeteler, olarak çevrimiçi yayıncılık ile daha sonrada web sayfası içerisinde oluşturulan forumlarla, kullanıcının bu alandaki taleplerine yanıt vermek istemiştir. Günümüzde basılı yayıncılık yapan tüm gazeteler aynı zamanda online gazetecilik de yapmaktadır. Bu doğrultuda çevrimiçi gazeteciliği, geleneksel medyadan ayıran önemli özelliklerin altını çizmek gerekirse, “basılı yayıncılık, enformasyonu sadece yayarken İnternet'te enformasyon yeniden üretilebilir hale gelmiştir. İnternet gazetesi okuyucuları, yorum yapmakta, içerik eklemekte hatta bazı örneklerde habercinin kendisi olmaktadır. Basılı yayıncılıkta ise bilgi akışı tek yönlüdür, tekten çoğuladır. Okur basılı yayında habere dair görüş ve eleştirilerini, ancak okur mektupları aracılığıyla sunabilir iken yeni medya, okur yorumları eleştirinin, sadece okuyucudan gazeteye-yazara değil, okuyucudan okuyucuya, yazara ve gazeteye gitmesini sağlamıştır” (Dirini, 2010:55). Günümüzde pek çok okuyucu, takip ettiği İnternet gazetesinin üzerinde okur yorumları için

oluşturduğu alanı kullanarak izlediği haber veya yazıya dair eleştirileri veya görüşlerini aktarabilmektedir. Yeni medya ortamlarında eski alışkanlıklarını koruyarak içerik üreten medyanın sorunlu söylemleri yeni medya ortamlarında da değişmemektedir. Yeni medya ortamına taşınan ideoloji ve önyargılara dayalı etnik milliyetçi, ırkçı, cinsiyetçi vb. söylemler okur yorumlarına da kendini göstermektedir. Okur yorumlarında karşımıza çıkan nefret söylemleri, İlden Dirini'nin "Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi" adlı çalışması ile açıkça ortaya konmuştur⁵⁷. Dirini'ye göre "nefret söylemi; haber portallarında, haberin başlığında, spotunda, metninde, fotoğrafında, ilk sayfada sunuş, yer alış şeklinde, okur yorumlarında ve okur yorumlarında ifade edilen beğenilerde, okur yorumlarında kullanılan isimlerde dahi üretilmektedir" (Dirini, 2010: 67). Çevrimiçi gazetelerin okur yorumlarını konu alan diğer bir çalışma ise Burak Özçetin, Umut Tümay Arslan ve Mutlu Binark'ın *Folklor/ Edebiyat* dergisinde yayınlanan "Türkiye'de İnternet, Kamusal ve Demokratik Kanaat Oluşumu" adlı çalışmadır. Mart-Mayıs 2011 tarihleri arasında *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Radikal* gazetelerinden toplamda 1846 okur yorumun incelendiği bu araştırmada, okur yorumlarının demokratik kanaat oluşumuna katkısı olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda şu değerlendirmelere yer verilmiştir: "okur yorumları, sıklıkla haberde bahis olunan konunun dışında; çoğunlukla yorumcunun birikmiş öfkesini dışa vurduğu, bunu yaparken de hakaretemiz, aşağılayıcı ve son derece şiddetli ve saldırgan bir üslup kullandığı bir araç halini almıştır. Ayrıca okur yorumlarında; belirli bir siyasal grubun, milletin, dini grubun, cinsel kimlik ve yönelimin ve yaşam tarzının dışlanması; bireyi ya da grubu hedef alan tehditkâr ifadelerin kullanılması ve demokrasi fikri ve pratiklerine karşı tahammülsüzlük tavırlarının yaygınlığı gözlenmiştir. Söylemsel pratiklerdeki bu tahammülsüzlük kolaylıkla nefret söylemine dönüşmektedir" (2012:69-72).

⁵⁷ İlden Dirini bu çalışmada İnternet okurlarının gazete haberlerine yaptığı yorumları ele almıştır. Çalışma ile ilk bakışta önemsiz görülebilecek bu yorumların söylem (ve nefret söylemi) üretiminde haberlerin önüne geçtiğini ve geleneksel medya ve politikacıları bile etkileyebildiği ortaya konmuştur. (2010: 55-94).

Okur yorumlarında üretilen nefret söylemine diğer bir örnek ise, Türkiye cezaevlerinde 12.09.2012 tarihinde başlayan açlık grevlerini konu eden haberlerin okur yorumlarında görülmüştür. Türkiye’de cezaevinde bulunan ve çoğunluğunu KCK⁵⁸ davası sanıklarının oluşturduğu tutuklu ve hükümlülerden yaklaşık 600 kişi 12.09.2012 tarihinde, açlık grevine başlamıştır. Aşağıdaki Şekil’de *Aktif Haber* portalı açlık grevi haberlerine yapılan bu okur yorumlarında nefret söylemi üretilmektedir⁵⁹.

Şekil 15. *Aktif Haber* Gazetesi Web Sitesinde Okuyucu Yorumları

Aktif Haber Gazetesi’nin 06.11.2012 tarihli ve “Kck'dan Açlık Grevi Talimatı İtirafı” başlıklı haberle ilgili yapılan yorumlardan biri de budur: “DEVLETİN BESLEMeye ALDIĞI HAINLER, AÇLIK GREVİNDEYİMİŞ (KİM VERİYOR Kİ O YEMEĞİ O HAINLERE) CANLARI CEHENNEME...”

⁵⁸ *Kürdistan Topluluklar Birliği*: (Kürtçe deyişle KCK, *Koma Civakên Kurdistan*) PKK’ı da içine alan çatı örgüttür. PKK örgütünün kongre organı olarak kabul ettiği KONGRA GEL’in 17 Mayıs 2005 tarihinde Ortadoğu ve Avrupa’dan katılan 213 delegesinin katılımı ile kabul edilen "KCK sözleşmesi" ile kurulmuştur. Sözleşmede KCK, demokratik toplumcu konfederatif bir yapı olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de 2009 yılında bu yana KCK’ya yönelik çeşitli operasyonlar düzenlenmektedir. http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrdistan_Topluluklar_Birli%C4%9Fi/ Erişim Tarihi: 30.09.2012.

⁵⁹ <http://www.aktifhaber.com/kckdan-aclik-grevi-talimatı-itirafi-685081h.htm>/Erişim Tarihi: 06.10.2012.

Okur yorumlarında üretilen nefret söylemine yönelik güncel diğer bir örnek ise, Yeni Akit Gazetesi'nin *Haber Vaktim* adlı haber portallarında yer alan ve Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni, öğrencileri, öğretim üyeleri ve çalışanlarını hedef alan haber yorumlarında görülmüştür. Zira *Haber Vaktim* adlı haber portalı, 31 Aralık 2012 tarihli "Öğrenci evi mi örgüt evi mi?" ve 27 Ocak 2013 tarihli "İLEF Baştan Kokmuş"⁶⁰ başlıklı haberlerde Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni, öğrencileri, öğretim üyeleri ve çalışanları ile birlikte "terör yuvası" ilan etmiştir. İlgili haberlerde öğrencilerin anayasal hakları olan siyasi faaliyetleri bile "terör faaliyeti" olarak nitelendirilmiş, öğretim elemanlarının isimleri de tek tek yazılarak hedef gösterilmiştir. Öğretim elemanlarının isimlerinin karşısına siyasi görüşlerinin yazıldığı haberde, bunlar terör faaliyetiymiş gibi sunulmuştur⁶¹. Yeni Akit Gazetesinin haber portalı habervaktim.com'da yer alan bu haberlere ilişkin okur yorumlarında yine Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyeleri ve öğrencilerini hedef alan nefret söylemi üretilmiştir. Örneğin habervaktim.com'da yer alan 31.12.2012 tarihli "Öğrenci evi mi örgüt evi mi?" başlıklı habere ilişkin yapılan okur yorumları içerisinde, "bunlar olsa olsa eşkiya olur. hocalık öğretmenlik mesleğine zarar veren bu teröristler meslekten ihrac edilmeli" şeklinde bir okur yorumu bulunmaktadır. Yine aynı başlıklı habere ilişkin ortamda yer alan diğer bir yorumda şu şekildedir: "o olayları çıkaranlar şeyh bedrettinin celali isyanını başlatanların yavuzca düşman olan şah ismail güdümlü kızılbaş alevilerdir. çoğu tuncelilidir. pkk nın yönetcisinde olduğu gibi. onları tespit edip ermenistana yada israile süreceksin. elebaşlarının da asacaksın! tayip ne yapsın adam tek kaldı..."⁶². Örneklerde görüldüğü üzere habervaktim.com adlı haber portalında yer alan haberlerde ve haber yorumlarında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik nefret söylemi üretilmiştir.

⁶⁰ www.habervaktim.com/haber/309617/ilef-bastan-kokmus.html<http://www.demokrathaber.net/genclik-egitim/marmara-iletisimden-akite-kinama-ilefe-destek-h15343.html>/ Erişim Tarihi: 06.02.2013.

⁶¹ <http://www.demokrathaber.net/genclik-egitim/marmara-iletisimden-akite-kinama-ilefe-destek-h15343.html>/ Erişim Tarihi: 06.02.2013.

⁶² http://www.habervaktim.com/comment_view.php?type=1&id=280120/ Erişim Tarihi: 06.02.2013.

Özetle yeni medya ortamlarından haber sitelerinde yer alan ve okur yorumları ile üretilen nefret söyleminin özellikle gündemdeki toplumsal, siyasal konular ekseninde Kürtleri, Ermenileri, Yahudileri ve kimi zamanda Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi örneğinde olduğu gibi karşı siyasal düşünceleri hedef aldığını söyleyebiliriz.

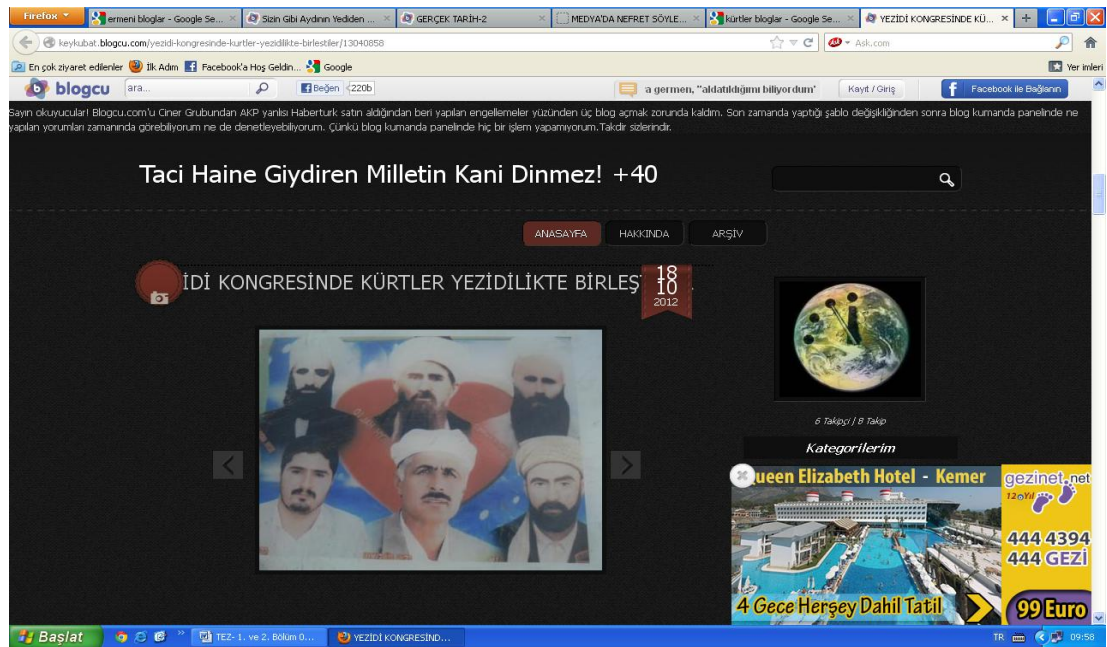
2.2.2. Bloglarda Nefret Söylemi

Blog kavramı aslında 1993 yılında ortaya çıkmıştır. Bir tür web sitesini ifade etmektedir. Weblog, “web (İnternet)” ve “blog-(günlük)” sözcüklerinin bileşiminden oluşmuştur. Bu siteyi oluşturan ve kullanan kişilere de “blogger” adı verilmektedir. Mektupların ve tebrik kartlarının İnternet üzerinde e-posta ve e-karta dönüşmeleri gibi günlükler de artık ağ üzerinde İnternet günlükleri haline gelmiştir. Yeni medya olarak adlandırdığımız yeni iletişim ortamlarıyla birlikte “günlük” olgusu da sanal dünyaya taşınırken “weblog” kelimesinin kısaltılmışı olan “blog”lar türkçe adıyla internet günlükleri veya günceleri günümüz İnternet ortamında sadece anıların yazıldığı değil, çeşitli konular hakkındaki yorumlardan, iş yaşamındaki ilişkilere, hatta bazı ürünlerin pazarlanmasına kadar geniş bir yelpazede işlevselleşmeye başlamışlardır (Dilmen, 2009:4).

Blog günlükleri daha çok hazırlayanların ilgi alanları hakkındaki fikirlerini barındıran siteler olmakla beraber, firmaların kendi iç organizasyonları, siyasi partilerin vatandaşa yönelik hizmet tanıtımları ve habercilik gibi birçok farklı alana hizmet vermektedir. Kısacası, bloglar, kullanıcıların istediği çeşitli içerikleri herkesin erişebileceği web sayfaları üzerinden yazabildiği, anlatabildiği ya da paylaşabildiği uygulamalar olarak özetlenebilir (Bayraktutan-Sütcü, 2010:98).

Aslı Tunç ve Zeynep Atikkan'ın *Blogtan Al Haberi (2011)* adlı çalışmasında, blogların ve blogculuğun tarihi incelenerek haber bloglarının önemi ortaya konmuştur. Bu çalışmada Tunç ve Atikkan, blogların ne olduğu ve hangi işe yaradıkları kadar, blogcularının kim olduğunun önemli olduğunu vurgulayarak blogcuları şu şekilde tanımlamıştır: Blogcular, genelde bilgi aktarmak, yorum yapmak ve İnternet ortamında görüşlerini paylaşmak isteyen bir gruptur. Aralarında tipik ev kadınları da vardır, öğretim üyeleri de. Blogcular arasında her sosyal sınıftan ve meslekten insana rastlamak mümkündür (2011:24). Tür ve çeşitlilik açısından sınırsız bir alan sahip bu yeni medya ortamında da nefret söyleminin varlığı dikkat çekmektedir. Görseli yer alan örnek *keykubat.blogcu.com* adlı blog'ta kullanıcı aşırı milliyetçi bir söylemle Türkiye'de yaşayan ve Türk olmayan toplumları aşağılamaktadır⁶³.

Şekil 16. Nefret Söylemi Üretilen Bir Blog Örneği⁶⁴

⁶³ http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrdistan_Topluluklar_Birli%C4%9Fi/ Erişim Tarihi: 30.09.2012.

⁶⁴ <http://keykubat.blogcu.com/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

2.2.3. Mikrobloglarda Nefret Söylemi

Literatüre görece yeni girmiş olan mikroblog kavramını onun bloglarla farkını ortaya koyarak veya ilk mikroblog olma özelliği taşıyan ve dünyada yüz binlerce kullanıcısı olan Twitter⁶⁵ üzerinden tanımlayabiliriz. Bir önceki başlıkta blogları, kullanıcıların internet üzerinde kendilerini var edebildikleri, kendilerine ait fikirleri ve görsellerini paylaşabildikleri kişisel web siteleri olarak tanımlamıştık. Bu noktada mikrobloglarda temelde “şu anda ne oluyor?” sorusunu kullanıcılarına soran ve kullanıcıların hayatlarının o zamanki kesitini, 140 karakter ile paylaşmasını isteyen bir paylaşım ağıdır. Bu mikroblog olan ve 2006 yılında hizmete giren, Twitter da kullancılara 140 harfli bir söz edimi olanağı tanıyan, bu söz edimlerinin “tweet” olarak tanımlandığı bir yazılımdır. Burada kullanıcı tıpkı Facebook’ta olduğu gibi profil oluşturmaktadır (Tumasjan’dan akt, Bayraktutan vd., 2012:15). Mikrobloglarda multimedya içeriğin paylaşılması, bağlantı adresinin (URL⁶⁶) yazılması ile mümkün olmaktadır (akt. Çomu, 2012:57).

Twitter, ilk zamanlarında kişilerin anlık durumlarını paylaşmasını hedeflemiştir. Kullanıcı sayısının artması ve şahısların bireysel kullanımının dışında, ticari ve kültürel çeşitli kurumların da iletişim ortamı olarak Twitter’ı kullanmaya başlaması ile birlikte, sitenin kullanıcılara sorduğu temel soru da değişmiştir. “Önceleri, ana ekranındaki mesaj kutusunda “What are you doing?” (Şu anda ne yapıyorsun?) diye soran web sitesi, Kasım 2009’dan

⁶⁵ <http://www.alexa.com/topsites/> da yer alan bilgilere göre, Twitter dünya genelinde en çok ziyaret edilen 8. site konumundadır. Erişim Tarihi: 5.11.2012.

⁶⁶ URL (*Uniform Resource Locator*): Türkçeye doğrudan tercüme edildiğinde "Standart Kaynak Bulucu" olarak tanımlanmaktadır. Her web sayfasının kendisine ait bir adrese sahip olduğunu ifade eder. Bu adresin bileşenleri, “1) Protokol (<http://>, <ftp://>, <news://> vb.); 2) Alan adı (protokolden, ondan sonraki bölü işaretine kadar olan kısım; www.bilisimterimleri.com gibi); 3) Ve dosya yolu (ilk bölü işaretinden sonraki kısım)” olarak tanımlanmaktadır. http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/24.html /Erişim Tarihi: 30.10.2012.

itibaren kullanıcılarını “What’s happening?” (Şu anda ne oluyor?) diyerek karşılamaya başlamıştır” (Genç, 2010:483).

Tüm mikrobloglarda olmasa da Twitter üzerinden bakıldığında, herhangi bir içeriğin dolaşıma girebilmesinde önemli bir diğer unsur, *hashtag* uygulamasıdır. Bu uygulama sayesinde, birbirlerini takip etmeyen kullanıcılar, belli konuları ve bu konularda gönderi yazan tüm kullanıcıları takip edebilmektedirler. Bu bakımdan *hashtag*, gönderinin konunun başlığı olarak tanımlanabilir. Aynı başlıkta gönderileri olan kullanıcılar, birbirlerinin gönderilerini görebilirler ve hiçbir gönderisi olmasa da özellikle bir başlıkta neler konuşulduğunu görmek isteyen bir kullanıcı, bu başlıkla yazılmış konulara ulaşabilmektedir. Bu özellik sayesinde, Twitter’da da kullanıcının doğrudan ilişkileneemediği diğer kullanıcılardan gelen içerikler hızla dolaşıma girebilmektedir (Çomu, 2012:57). Ayrıca *Hashtag* uygulaması ile kullanıcılar gündemdeki konularla ilgili başlık açarak, ortamda birçok konu ile ilgili kanaat oluşumuna katkı sağlarlar. Yakın tarihte gündeme gelen tüm toplumsal/siyasal konularında bu ortamda tartışmaya açıldığı ve ortamda bulunanlarca müzakere edildiğini örneklerle bakarak söyleyebiliriz. Bu anlamda BDP Milletvekili Sırrı Sakık’ın 16.09.2012 tarihinde intihar eden oğlu Sıdar Sakık’ın ölümü üzerine Twitter ortamında atılan tweet’ler dikkat çekicidir. Twtter’da “BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık’ hashtag’ ile açılan başlığıyla yazılanlar, ortamda var olan nefret söyleminin görünümüdür. Sıdar Sakık’ın intiharının duyulmasının ardından Twitter’da yazılanların bazıları şöyledir:

Tablo 3. Twitter Gönderilerinde Nefret Söylemi Örnekleri⁶⁷

* @brssnr: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın ölmüş, yakında tüm sülalesinin yok olması dileğiyle.... * @sezgiinaydin: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu intihar etmiş. Ne diyelim başı sağolsun. Darısı tez zamanda babasının başına! * @xxx_1907: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğluna Allahtan rahmet, babasına aynı balkondan atlama cesareti diliyorum. * @unique_question: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu intihar etmiş. Kendisine rahmet kalanlarına "aynı sonu" diliyoruz. * @ErN_: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu örnek olmalı. Kampanya başlatılmalı. Hadi BDP'li gençler uçuruma diye. Törenle kurtulmalı alayından. * @iloveyoumeloo: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu ölmüş, güne güzel bir haberle başlamak güzel * @Ocakturkeran: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu ölmüş. Binlerce şehit anasının babasının acısını belki anlar. * @kirsanzade: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın acısıyla mutlu bir gün geçiriyorum. * @mustafahankose: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu ölmüş. Ölmeseydi o da diğerleri gibi dağa çıkıp askerimize kurşun sıkardı. * @meuyar06: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu intihar etmiş. Ölen terörist sayısına 1 kişi daha eklendi. * @steteleskop: Askerlerimizin katillerini alkışlayan BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yaşadıkları belki de hayatın ona "Kendine gel!" deme şeklidir * @selimokkiran: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu intihar etmiş.. Oğlu daha onurluymuş senden de bekliyoruz... * @Pinar0naL: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu ölmüş. Keser döner sap döner gün gelir hesap döner... Evlat acısı neymiş siz de tadın! * @Payitaht42: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın oğlu ölmüş :)) hahahah sesli güldüm :)) * @AtalayKavak: BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın başı sağolsun diyor herkes. Başı sağolmasın, başı kopsun, soyu kurusun şerefsizin.
--

⁶⁷ <http://gundem.milliyet.com.tr/evlat-acisi-bile-dinlemediler/gundem/gundemdetay/16.09.2012/1597001/default.htm/> Erişim Tarihi:04.11.2012.

2.2.4. Sözlüklerde Nefret Söylemi

Yeni medya ortamlarından biri olan sözlükler, sözcük, terim, kavram ve kişilere ilişkin bilgi, deneyim, gözlem, espri, yorum, anket, link ile kaynak içeren etkileşimli bir platform ve veri tabanı olarak tanımlanabilmektedir (Gürel ve Yakın, 2007:203). Şubat 1999 tarihinden bu yana, eksisozluk.com adresi üzerinden faaliyet gösteren *Ekşi Sözlük*, bu platformların öncülerindendir. *Ekşi Sözlük*'ü, *Uludağ Sözlük*, *İTÜ Sözlük*, *İnci Sözlük* ve *İhl Sözlük* gibi sözlükler takip etmiştir. Bu sözlüklerden Ekşi Sözlük, yazar ve ziyaretçi sayısı itibarıyla diğer sitelerin önüne geçmektedir.⁶⁸ Ekşi Sözlük, her türlü kelime ve kavram hakkında kayıtlı yazarların yorumlarını içeren ve *katılımcı sözlük* ortak hipermetin üretimi (*collaborative hypertext dictionary*) özelliği gösteren bir web sitesidir.

Ortak içerik üretimi ve paylaşımına dayalı sözlüklerde, nefret söyleminin üretiminde rol oynamaktadırlar. Bu anlamda 19 Aralık 2009 tarihinde kurulan argo ve müstehcen bir dilin hakim olduğu İnci Sözlükte, sözlük kurallarına aykırı olmasına rağmen kullanıcılar, bazı kişi ve topluluklara ağır küfür ve hakaret içeren içeriklerle nefret söylemi üretmektedir. Örneğin, “ a.q Kürtleri gelin lan”⁶⁹ başlığıyla açılan entry’de⁷⁰ kullanıcının Kürt yurttaşları hedef alan, “lan arkadaş anlamıyorum başımıza hangi bela geldiyse bu amına kodumun kürtlerinin yüzünden geldi. hala da ırkçı faşist bilmem ne. faşistim amına koyum. yeter ki bu orospu çocuklarının nesli tükensin” şeklindeki yorum, ortamdaki nefret söylemlerinin varlığını gözler önüne sermektedir.

⁶⁸ <http://www.sosyalmedyahaber.com/sozlukler-700-000-uyeye-ulasti/>Erişim Tarihi: 02.11.2012.

⁶⁹ <http://inci.sozlukspot.com/>Erişim Tarihi: 06.11.2012.

⁷⁰ *Entry*, Sözlüklerde yazılan her madde için kullanılmaktadır.

Şekil 17. Sözlük Örneği⁷¹

Sözlük ortamlarında dolaşıma sokulan nefret söylemleri ile ilgili Eylül 2010 tarihinde başlatmış olduğu “nefret söylemi denetleme projesi” ile Ekşi Sözlük bünyesinde nefret söyleminin üretilmesini engellemek istemiştir. Sözlük ilk olarak Eylül 2010'da gönüllü katılımcılarını beklediğini ilan ederek kurulan grup; "her toplumsal kimlik eşit derecede saygınlığı hak eder" tırnağında, çok kültürlü toplumlarda ifade özgürlüğüyle birlikte gözetilmesi gereken 'nefret söylemi' kavramı üzerine bir çalıştay başlatmıştır. Çalıştay sonrası sözlük ortamında yer alan nefret söylemi içeriklerinin tespitini yapacak çalışma grubu kurulmuştur. Çalışma grubunun amacı, “sözlüğü 'nefret söylemi' tabir edilen ve ırk, etnik köken, dil, inanış durumu, fiziksel veya zihinsel engel, bölgesel farklılıklar, cinsiyet, cinsel kimlik ya da cinsel yöneliminden dolayı belirli kişi veya gruplara bu temel özelliklere dayalı, mevcut her türlü olumsuz önyargılardan beslenerek yöneltilen nefret ve/veya şiddet oluşturabilecek nitelikteki ifadeler nefret söylemi olarak kabul edilir” tanımı kapsamına giren söylemlerden temizlemektir⁷² şeklinde açıklanmıştır. Ekşi Sözlük’ün yaptığı bu çalışma, sözlüklerdeki nefret söylemlerinin

⁷¹ <http://inci.sozlulspot.com/> Erşim Tarihi: 04.11.2012.

⁷² <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=ek%C5%9Fi+s%C3%B6zl%C3%BCk+nefret+s%C3%B6yl+mi+denetim+projesi/Erişim Tarihi: 30.10.2012.>

varlığına işaret ederken, bu söylemlerle mücadelenin gerekliliğini de göstermiştir.

2.2.5. Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi

Diğer sosyal paylaşım ağları gibi video paylaşım ağları da kullanıcılara kendi ürettikleri veya diğer site veya sosyal paylaşım ağlarında beğendikleri sesli, görüntülü ve metinsel içerikleri paylaşma olanağı sağlamaktadır. Video paylaşım ağları, kullanıcılarının ağ sunucularına dosya yüklemesine olanak tanımaktadır. Videoların ortamda paylaşımına girmesi ile ilgili olan pek çok yönetimin dışında, video arama motorları ile farklı video paylaşım ağlarındaki videolar anahtar kelimeler aracılığıyla taranabilmekte ve kullanıcının aradığı konu ile ilgili videolara ulaşması sağlanmaktadır (Çomu, 2010:143). Örneğin Google arama motoru kullanılarak kullanıcı ilgi duyduğu bir konuyu ile ilgili videolara erişebilmekte, eriştiği videoyu istediği vakit izleyebilmekte ve paylaşabilmektedir. Günümüzde, gerek bilgisayar teknolojisi ve görüntü kaydetmeye yarayan kameraların geliştirilmesi ve ekonomik hale gelmesi, toplumun sıradan üyelerinin dahi video üreticisi olmasını sağlamıştır. Bu nedenle video paylaşım ağları, dünyada milyonlarca kişinin kullandığı gündelik araçlar/ortamlar içerisinde yer almaktadır. Video paylaşım ağlarının günlük olarak milyonlarca kişi tarafından ziyaret ediliyor olması, ortamın bireysel kullanıcılar dışında kurumsal amaçlı kullanımını da beraberinde getirmiştir. Günümüzde nerdeyse tüm siyasal toplumsal gruplar video paylaşım ağlarına yükledikleri içerikler aracılığıyla propaganda yapmaktadır. Bu anlamda video paylaşım ağları denildiğinde akla ilk gelen site/uygulama YouTube'dur. Tuğrul Çomu'nun *Yeni Medyada Nefret Söylemi* adlı derleme çalışma içinde yer alan "Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi" (2010:141-181) adlı makalesi ve "Video paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi:

YouTube Örneği”⁷³ adlı tez çalışması, *YouTUBE* ortamında var olan nefret söylemlerini örneklerle ortaya koymuştur. Bunun dışında *YouTUBE* ortamında milliyetçilik üzerinden Türkiye-Yunanistan ilişkileri ekseninde üretilen ırkçılık ve nefret söylemine dikkat çeken “Elektronik Kültür Ortamında Türk-Yunan Milli Kimlik Mücadeleleri Bağlamında YuoTube Video Yorumları” (2012) adlı Pınar Karataş’ın çalışmasını örnek verebiliriz. Karataş’ın çalışmasında Türk-Yunan ilişkileri ekseninde YouTube ortamında üretilen ve dolaşıma sokulan videolara yönelik yorumlar incelenmiştir. Bu araştırmaya göre, iki topluluk tarafından yapılan yorumların büyük bir bölümü küfür ve hakaret içermektedir.

Örnekleri ile sıraladığımız bu yeni medya ortamları dışında nefret söyleminin varlık gösterdiği diğer bir ortamda toplumsal paylaşım ağları’dır. Bu çalışmanın sınırları içerisinde yer alan toplumsal paylaşım ağları ve bu ağlardan kullanıcı sayısı bakımından öne çıkan Facebook ortamı ve özellikleri Üçüncü Bölüm’ de ayrıntılı olarak incelenmektedir.

⁷³ Tuğrul Çomu, (2012). *Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: YouTube Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

III. BÖLÜM

FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİ

Gündelik iletişim alışkanlıklarını dönüşüme uğratan yeni medya ortamları, hiç kuşkusuz ki şimdilik “yeni” olandır. Kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişim, İnternet ile son bulmayacaktır. İkinci Bölüm’de özelliklerini ve geleneksel medyadan farklarını ortaya koyduğumuz yeni medyanın diğer bir özelliği de, diğer kitle iletişim araçlarından çok daha kısa sürelerde yaygınlık kazanmış olmasıdır. Zira yeni medya ortamları, on yıl gibi kısa bir sürede, tüm dünyaya yayılmış ve gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Artık pek çokları için; e-postaları kontrol etmek, haber sitelerini gezmek, İnternette alışveriş yapmak, fatura ödemek, toplumsal paylaşım ağlarında zaman geçirmek gibi pratikler; yemek yemek, su içmek, kadar gündelik yaşamın doğal bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde yeni medya ortamları enformasyona ulaşmanın en hızlı ve en kolay yoludur. Gelişen mobil teknolojilerinin de katkısıyla 24 saat boyunca dünyanın diğer ucunda olup bitenleri takip etmek, fiziksel olarak uzaklıklar olsa bile sosyal çevre ile her an iletişimde olmak mümkün hale gelmiştir. Günümüzde toplumsal ilişkilerin yaşandığı, yeni arkadaşlıkların edinildiği ya da mevcut arkadaşlıkların sürdürüldüğü, bilgi, beceri, beğeni gibi çeşitli paylaşımların gerçekleştiği toplumsal paylaşım ağlarının oldukça yaygın bir şekilde kullanıldığı, somut araştırmalar ile ortaya konmuştur. Ayrıca her geçen gün yeni toplumsal paylaşım ağlarının ortaya çıktığı ve kullanıcı sayılarının arttığı da açıkça görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak toplumsal paylaşım ağlarının ne olduğu, ortaya çıkış süreçleri, özellikleri, bu ağların örnekleri ile dünyada ve Türkiye’de bu toplumsal paylaşım ağlarından Facebook özelinde kullanım pratikleri çeşitli örnekler ile açıklanacaktır. Facebook’un gelişim tarihi kısaca

özetlenerek, diğer toplumsal paylaşım ağlarından farklı özellikleri ile geliştirilmiş uygulamalar kısaca aktarılacaktır. Ardı sıra, Facebook ortamında üretilen nefret söylemi, ortamın özellikleri çerçevesinde örneklenerek açıklanacaktır. Çalışmanın yönteminin de yer aldığı bu bölümde söylem analizi yöntemi uygulamasının açıklanmasının ardından Facebook ortamında dolaşıma sokulan nefret söylemi türleri, ayrı ayrı başlıklar altında örneklendirilerek incelenmektedir.

3.1. TOPLUMSAL PAYLAŞIM AĞLARI

Son yirmi yıldır gitgide sanallaşan ve arayüz dolayimli hale gelen, kendine özgü kültür kodları ile yeni bir sosyal olgu ortaya çıkarmıştır. Kullanımı ve yaygınlığı gün geçtikçe artan toplumsal paylaşım ağları, bu olgulardan biridir. Toplumsal paylaşım ağları ile ilgili önemli çalışmalardan biri kuşkusuz Danah Boyd ve Nicole Ellison isimli iki akademisyenin 2007 yılında yayımladıkları bir makaledir. Söz konusu makalede toplumsal paylaşım ağlarının tanımı, tarihi ve bu konu üzerine var olan akademik literatür incelenmiştir. 2009 yılında yayınlanan *Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım!* adlı çalışmada yer alan “Toplumsal Paylaşım Ağlarında İletişimin Yeni Yüzü” başlıklı bölümde, toplumsal paylaşım ağları’nın tanımı, tarihçesi ve özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Sözü geçen bu çalışmadan da yararlanarak toplumsal paylaşım ağlarını tanımlayacak olursak; “Toplumsal paylaşım ağları, dar anlamıyla dünya genelindeki bilgisayar ağlarını ve kurumsal bilgisayar sistemlerini birbirine bağlayan elektronik iletişim ağı olarak tanımlanan İnternetin gelişmesiyle bireyleri farklı bireylerle sanal uzamda buluşturan web tabanlı hizmetlerdir. Geniş anlamda ise, bireylerin sınırları belli olan bir sistem içerisinde açık veya yarı açık profil oluşturmalarına izin veren, farklı kişilerle bağlantı paylaşımında bulunan kişilerin listesini, bu kişilerin bağlantılı olduğu diğer kişilerin listesini gösteren

web tabanlı hizmetler olarak tanımlanmaktadır” (Boyd ve Ellison’dan akt. Toprak vd., 2009:29).

Toplumsal paylaşım ağları, zaman ve mekândan bağımsız olarak bireylere arayüz dolayimli bir zeminde toplanma ve iletişim kurma olanağı tanıyarak sosyal yaşama dair bazı değişikliklere neden olmuştur. Danah M. Boyd, toplumsal paylaşım ağlarını profili esas alarak, kişilerin oluşturmuş oldukları profiller üzerinden yorumda bulunarak birbirleriyle ilişki kurdukları bir web sitesi kategorisi olarak tanımlamaktadır (Boyd’dan akt. Toprak vd., 2009:29). Toplumsal paylaşım ağlarının temel çıkış noktası, hem mevcut toplumsal bağların sürdürülmesini hem de yeni bağlantıların kurulmasını desteklemektir. Bu nedenle, ortamda oluşturulan bilinir (*nonim*) profiller ile hem mevcut sosyal ilişkilerin sürdürülmesi hemde yeni ilişkilerin kurulması, toplumsal paylaşım ağlarındaki etkileşimin temelini oluşturmaktadır.

2012 yılının Ekim ayında *comScore*’un yaptığı araştırma, değişen sosyal alışkanlıkları ve toplumsal paylaşım ağları⁷⁴ kullanımındaki artışı detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre, TPA kullanıcıları, dünyadaki çevrimiçi nüfusun %82’sini oluşturmaktadır. Bu da yaklaşık 1 milyar 200 milyon kullanıcı demektir. Bu konudaki diğer bir bulgu da, İnternet’te geçirilen zamanın yüzde 19’u, yani her beş dakikanın yaklaşık bir dakikasının TPA’larda harcandığı sonucudur⁷⁵. Çevrimiçi kullanıcıların çoğunluğunun gündelik olarak ziyaret ettiği ve zamanının büyük bir kısmını geçirdiği bu ağlar, uygulamalarını sürekli geliştirerek kullanıcıların ilgisini canlı tutma çabası içerisindeyler. Son dönemlerde arayüzeyleri daha da geliştirilen *Facebook*, *Myspace*, *Friendster*, *Linkedin* gibi dünya genelinde yaygın bir şekilde kullanılan TPA’lar kullanıcılarına birçok yeni uygulama sunmaktadır. Bugün TPA’lar arkadaş bulma ya da mevcut arkadaşlıkları

⁷⁴ Çalışmada bu noktadan sonra sıkça kullanılacak olan toplumsal paylaşım ağları tanımı için “TPA” kısaltması kullanılacaktır.

⁷⁵ <http://www.comscore.com/> Erişim Tarihi:28.10.2012.

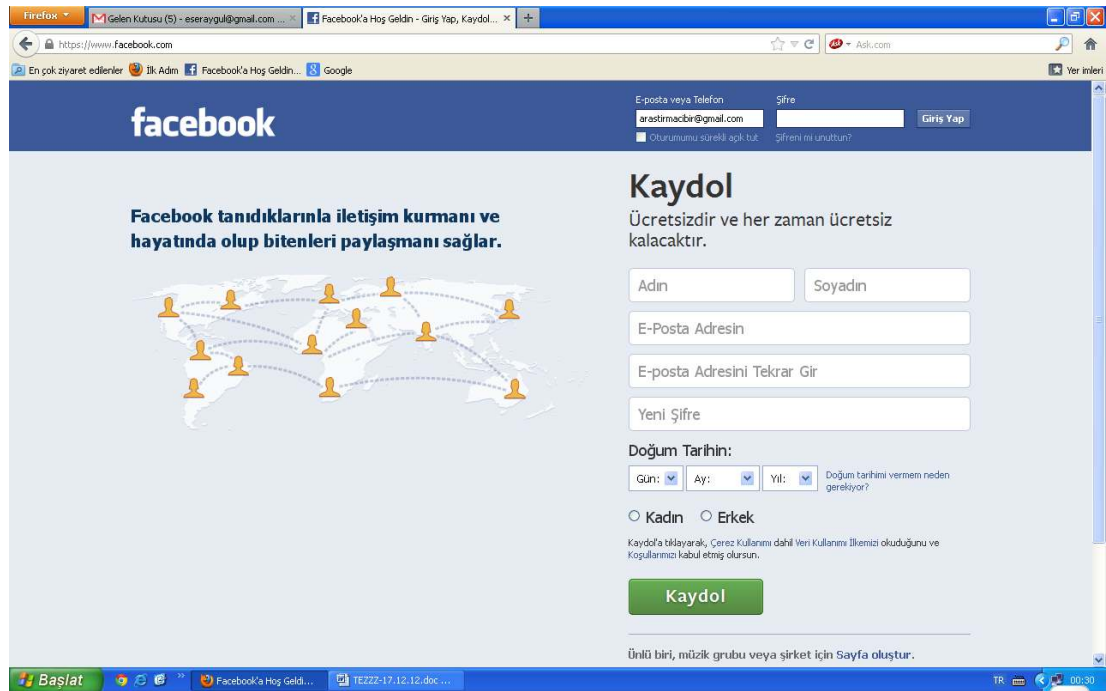
sürdürmenin ötesinde gündelik yaşamın rutini/akışı içerisinde bir alışkanlık ve yaşam biçimi haline gelmiştir. Aslında, TPA'lar 1990'lı yılların sonunda 1997 yılında ortaya çıkmıştır. “Bugünkü özellikteki ilk TPA, *SixDegrees*'dir. Kısa sürede milyonlarca kullanıcıya ulaşmakta başarılı olan site, bu başarısını sürdüremeyerek 2000 yılında verdiği hizmeti sona erdirmiştir. *SixDegrees*'in popülaritesini sürdürmemesinin nedeni kullanıcıların arkadaş tekliflerini kabul ettikten sonra sitede yapacakları alternatif uygulamaların olmaması ve sitenin farklı etnik kimliklerle buluşma konusundaki yetersizlikleri olmuştur” (Boyd ve Ellison'dan akt. Toprak vd., 2009:27).

TPA'larda, *SixDegrees* deneyiminin ardından, 2001 yılında *Ryze.com* kurulmuştur. *Ryze.com*, iş dünyasındaki profesyonellerin özellikle de yeni girişimcilerin iletişim kurmasını sağlamak üzere tasarlanmış ücretsiz bir TPA olarak kurulmuştur. Sitenin 200 ülkede 500.000'den fazla üyesi olduğu düşünülmektedir. Site, hem ücretli hem de ücretsiz üyelik düzeyleri sunmuştur. 2001 yılında San Francisco'da *Adrian Scott* tarafından kurulan *Friendster*, yeni tip TPA hizmetlerinden ilkidir ve 2002 yılında *Ryze*'nin eski üyesi *Jonathan Abrams* tarafından kurulan *Friendster* üzerinde oldukça büyük bir etkisi olmuştur. Nitekim 2002 yılında kurulan *Friendster*, *Ryze.com*'un sadece iş dünyasına dönük olmasından dolayı tamamlayıcısı nitelikte daha geniş sosyal kesime hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. İlk kitlesini blogcuların, *Burning Man* Sanat Festivaline katılanların ve eşcinsel bireylerin oluşturduğu *Friendster*, insanların yeni arkadaşlarla tanışmalarına, eski arkadaşlarla iletişimlerini sürdürmelerine ve çevrimiçi içerik paylaşımında bulunmalarına yardımcı olmayı esas almıştır. Zaman içinde ünü hızla yayılan *Friendster*, Mayıs 2003'te 300.000 kullanıcıya ulaşmıştır. Sitenin kullanıcılarından ücret alacağı yönündeki duyurular neticesinde kullanıcıların alternatif sitelere yönelmesiyle site ilgi odağı olmaktan uzaklaşmıştır (Boyd ve Ellison'dan akt. Toprak vd., 2009:27).

2003 yılından sonra TPA'lar hızla yaygınlaşmaya başlamış ve kullanıcı sayılarında muazzam artışlar yaşanmıştır. Ancak 2003 yılından sonra

oluşturulan/tasarımlanan TPA'lardan en dikkat çekici olanları Facebook olmuştur. Başlangıçta sadece Harvard Üniversitesi'nin e-posta adresine sahip olan kullanıcılarla sınırlı olan Facebook ortamı, zamanla birçok üniversite ağını da desteklemeye başlamıştır. 2005 yılında, lise öğrencilerini de ağına katan Facebook sonrasında herkesin kullanımına açılmıştır. Bir TPA'lar sistemine dahil olan kullanıcıların, siteye daha önceden katılmış arkadaşlarını bulmaya teşvik edilmektedir. Site üzerinde üyelerin birbirleriyle ilişkilerini tanımlayan kelimeler değişiklik göstermekle birlikte, popüler kelimeler arkadaşlar (*friends*), hayranlar (*fans*), temasta bulunulan kişiler (*contacts*) olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler TPA'lar yaygınlaşmasında önemli bir oynamaktadır.

Şekil 18. Facebook Giriş Sayfası Görseli

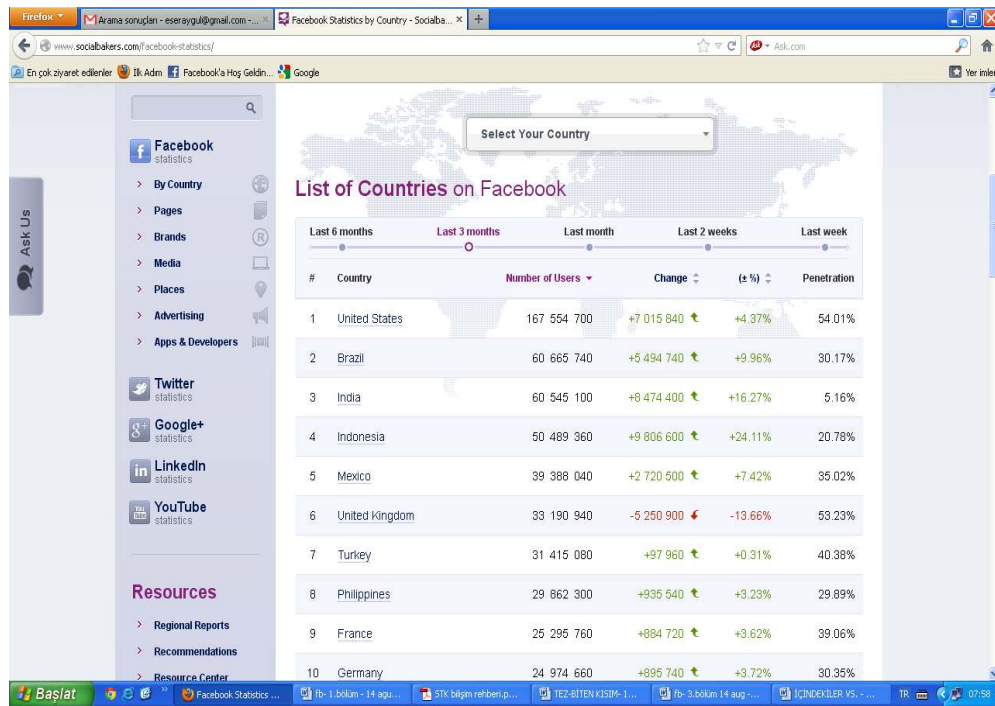
Tablo 4'te, hâlihazırda dünya genelinde kullanılmakta olan toplumsal paylaşım ağları ve kullanıcı sayıları yer almaktadır. Tabloda kullanıcı sayıları en yüksek olan 7 site dışında farklı amaçlarla oluşturulmuş onlarca TPA mevcuttur. Ancak, burada dünya genelinde en çok kullanıcıya sahip ilk 7 TPA yer almaktadır.

Tablo 4. Dünya Geneline En Çok Kullanıcıya Sahip Toplumsal Paylaşım Ağları⁷⁶.

Toplumsal Paylaşım Ağı	Kullanıcı Sayısı
Facebook	955 .091.440
Windows Live Spaces	400.000.000
Twiteer	300,000,000
Linkedin	187.000.000
Bebo	117.000.000
MySpace	100.000.00
Orkut	100. 000.00

Görüldüğü gibi toplumsal paylaşım ağları içerisinde Facebook, en çok kullanıcıya sahip ağıdır. Dünya genelinde Facebook Kullanıcı sayılarına göre Türkiye Kasım 2012 sıralamasında 31.248.320 kayıtlı üye ile 7. sırada yer almaktadır⁷⁷.

Şekil 19. Ülkeler bazında Facebook Kullanıcı Sayıları

⁷⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites /Erişim Tarihi: 18.10.2012.

⁷⁷ <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/> Erişim Tarihi: 02.11.2012.

Görüldüğü üzere Türkiye, dünya genelinde Facebook kullanıcı sıralamasında 7. sırada yer almaktadır. Diğer bir deyişle Facebook, Türkiye’de en çok kullanılan toplumsal paylaşım ağıdır.

3.2. BİR TOPLUMSAL PAYLAŞIM AĞI: FACEBOOK

Facebook, hem kullanıcı sayısının fazla olması hem de kullanımının bütün dünyaya yayılması nedeniyle diğer TPA'lara kıyasla daha fazla gündemde yer almaktadır. Bugün Facebook'un tüm dünyada bir milyara yakın kullanıcısı bulunmaktadır. Ortalama bir kullanıcının profilinde yaklaşık 120 arkadaşı bulunmaktadır. Dünya çapında her gün Facebook'ta 3 milyar dakikadan fazla zaman geçirilmektedir. 18 milyonun üzerinde kullanıcı her gün en az bir kez statüsünü güncellemektedir. Facebook'un uygulamalarına baktığımızda, kullanıcılar günde 250 milyon fotoğraf yüklemektedir. Hergün, 2.7 milyar "like" (beğeni) gerçekleşirken, 425 milyon kişi Facebook'u mobil cihazlar üzerinden kullanmaktadır ⁷⁸.

Toprak ve diğerleri, Facebook'un tarihçesini şu şekilde özetlemişlerdir. “Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg, Andrew McCollum ve Eduardo Saver'in da yardımıyla 2004 yılında “The Facebook”u kurmuştur. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Harvard öğrencilerinin yarısından fazlası Facebook’a üye olmuştur. Kullanım yaygınlığı gittikçe artan Facebook, Boston’daki MIT, Boston Üniversitesi ve Boston College gibi diğer üniversitelerden de üye kabul etmeye başlamıştır. Siteye dahil olan okulların listesinin gittikçe artmasıyla, 2004 Aralık ayında sitenin kullanıcı sayısı bir milyona ulaşmıştır. Başlangıçta “The Facebook” olan sitenin adı 2005 Ağustos’ta 200 bin dolara Facebook.com olarak değiştirilmiştir. 2005’in sonlarına doğru site, İngiltere ve Kanada’daki üniversiteleri de üyeliğe kabul

⁷⁸ <http://www.infographic.org/2012/02/facebook-2012-yl-istatistikleri.html> Erişim Tarihi:05.10.2012.

etmeye başlamıştır. Aynı yılın sonunda, A.B.D. Kanada, Meksika, İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda ve İrlanda'daki 25.000'in üzerinde üniversite öğrencisi sisteme katılmıştır. 2006 yılına gelindiğinde site, bir yandan üniversite ağını genişletirken diğer yandan kullanıcılarının lise öğrencisi arkadaşlarını da arkadaş listelerine ekleyerek üyeliğe davet etmesini sağlamıştır. Facebook, 2006 yılının Eylül ayından itibaren de e-posta adresi olan tüm İnternet kullanıcılarını üyeliğe kabul etmeye başlamıştır" (2009:37). Bu gelişmelerle birlikte, Facebook'un tecimsel değerinde artma yaşanmış ve Facebook, Google'dan sonra dünyanın en değerli firmalarından biri olmuştur. Site, kullanıcılarından herhangi bir ücret almamaktadır. Ancak 2011 yıl sonu verilerine göre bu dev sosyal ağ, şu anda bir milyar dolar net gelire sahiptir. Bu gelirin en önemli kısmını ise reklam gelirleri oluşturmaktadır. Öte yandan çevirimici oyun şirketi Zynga da Facebook'un en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır⁷⁹.

Şekil 20. Facebook Gelir Tablosu

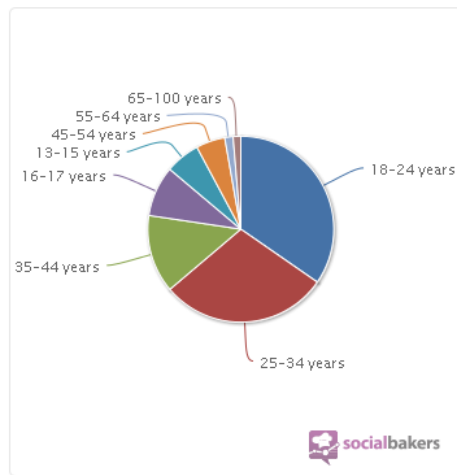

⁷⁹ <http://www.infographic.org/2012/02/facebook-2012-yl-istatistikleri.html/> Erişim Tarihi:05.11.2012.

Bugün Facebook dünyanın en yaygın toplumsal paylaşım ağı haline gelmiştir. Peki, dünya çapında milyonlarca kullanıcıya sahip Facebook nasıl kullanılmaktadır ve hangi özelliklere sahiptir? Facebook kullanıcıları bir hesap oluşturarak ağa katılmaktadırlar. Facebook kullanıcıları fotoğraf, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ilgi alanları gibi kişisel özelliklerin yer aldığı profiller oluşturabilmekte, özel ve herkese açık mesajlar göndererek farklı arkadaşlık gruplarına katılabilmektedir. Yaygın olarak kullanılan sosyal ağa, kullanıcılar günde 250 milyon fotoğraf yüklemektedir. Günlük 2.7 milyar beğen, gerçekleşirken, 425 milyon kişi Facebook'u mobil cihazlar üzerinden kullanmaktadır. Facebook kullanıcılarının %57'sini kadınlar, %43'ünü ise erkekler oluşturmaktadır⁸⁰. Türkiye nüfusunun %41.04'ü, İnternet kullanıcılarının ise, %110.23'ü Facebook hesabına sahiptir⁸¹.

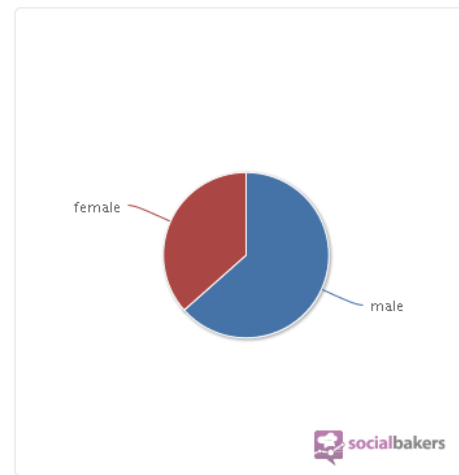
Şekil 21. Türkiye'de Facebook Kullanıcı Grafikleri⁸²

User age distribution on Facebook in Turkey

Turkey Facebook demographics is other social media statistics we monitor. The largest age group is currently **18-24** with total of 11 008 980 users, followed by the users in the age of **25-34**.

Male/Female User Ratio on Facebook in Turkey

There are **63% male** users and **37% female** users in **Turkey**, compared to 49% and 51% in **United Kingdom** and 48% and 52% in **Philippines**.

⁸⁰ http://www.slideshare.net/United_People/facebookta-2011de-neler-oldu-10715797#btnPrevious Erişim Tarihi: 30.10.2012.

⁸¹ <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey>. 05.06.2012.

⁸² <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey>. 05.06.2012.

Facebook kullanıcılarının etkileşimlerini destekleyici ve ortamda geçirilen zamanı sürekli kılmayı sağlayan özelliklerinden bazıları şunlardır: Gönderilen mesajların yer aldığı “Wall” (*duvar*) bölümü, kullanıcıların ürettiği veya ağdaki diğer kullanıcılarla paylaşmak istediği içeriği paylaştığı, sergilediği pano işlevi görmektedir. Sanal “dürtmelere” olanak tanıyan “Pokes”, ağdaki kullanıcıların birbirlerine “buradayım veya seni hatırlıyorum” diye serzenişte bulundukları bölümün adıdır. Albüm ve fotoğrafların yüklendiği “Photos”, bölümü kullanıcılara diledikleri kadar fotoğrafı yükleyip istedikleri kişilerle paylaşmasını sağlayan arayüzdür. Bu arayüzde ayrıca fotoğrafı paylaşan kullanıcı, paylaştığı fotoğrafta kendisi dışında yer alan başka kullanıcılar varsa onları “*etiketleyerek*” fotoğrafta yer alan diğer kullanıcılara dikkat çekebilmektedir. Kullanıcıların diğer kullanıcılardan gelen içeriklerle ilgili değerlendirmelerini kolaylaştıran “beğen” bölümü ve kullanıcıların ortam içerisindeki tüm aktivitelerini diğer kullanıcılara bildiren “zaman tüneli” (*Timeline*) Facebook ortamında yer alan onlarca uygulamadan bir kaçıdır. Facebook 2007 yılından itibaren kullanıcı profilinin sol tarafında kişisel bilgilerin altındaki arayüzeyde “Uygulama Merkezi” adlı bir hizmet sunmaktadır. Bu başlık altında “Oyunlar”, “Eğlence”, “Facebook”, “Yaşam Tarzı”, “Müzik”, “Haber”, “Fotoğraf ve Video”, “Spor”, “Seyahat ve Yerel”, “Yardımcı Uygulamalar”, “İstekler” ve “Uygulamalarım” başlıklı alt kategoriler oluşturulmuştur. Facebook bu kategoriler ile tüm kullanıcılarına hitap edecek uygulama seçenekleri sunmaktadır. Facebook ortamının kullanıcılarına sunduğu uygulama ve fonksiyonların bir kaçına ayrıntılı bakacak olursak, ortama sınırsız fotoğraf yüklemeyi olanaklı kılan fonksiyondan açıklamaya başlayabiliriz.

Fotoğraflar: Facebook’un en popüler uygulamalarından biri, “Fotoğraf” uygulamasıdır. Bu uygulama sayesinde kullanıcılar, sayfalarına sınırsız sayıda albüm ve fotoğraf yükleyebilmektedirler. Kişiler, gizlilik ayarları sayesinde albümlerinin sadece istedikleri kişiler tarafından görüntülenmesini de sağlayabilmektedirler. Fotoğraf uygulamasının diğer bir özelliği ise, kullanıcıların fotoğraftaki kişileri “etiketleyebilmeleridir”. Bu sayede,

etiketlenen kişi ilgili fotoğrafa ulaşabilmektedir. Ayrıca, 22 Ağustos 2006'da Facebook, etiketlere ve mevcut fotoğraflara izin veren ve bloglama özelliğı olan “Not” uygulamasını geliřtirmiřtir⁸³.

Duvar: Kullanıcının duvarı, gizlilik ayarlarına bağılı olarak profili görebilen herkes tarafından görüntülenebilmektedir. Facebook'taki duvar bölümünü, yazılmak ve paylaşılmak istenen içeriğın öne çıkarıldığı panolara benzetebiliriz. Bu bölümde paylaşılan içerik, sadece hesap sahibi kullanıcı tarafından oluşturulmaz. Güvenlik ayarlarına bağılı olarak sistemin izin verdiği her kullanıcı, hesap sahibi kullanıcı tarafından üretilen içeriğe yorum yaparak katkı sağlayabilmektedir. Veyahut kendisi bir içerik üretilip arkadaşının sayfasında paylaşabilmektedir. Facebook'un duvar bölümünde paylaşılan içeriğın hemen altında üç buton (düğme) yer almaktadır. Bunlar sırasıyla, “Beğen”, “Yorum Yap” ve “Paylaş” düğmeleridir. Bu kısıma 2011 yılında daha hızlı yorum yapılabilmesi için “Yorum Gönder” düğmesi yerine sadece “Enter” (giriş) ile yorum yapabilme özelliğı eklenmiştir⁸⁴.

Beğenme: Facebook'ta “Beğen” (*Like*) butonu ile ortamda paylaşılan herhangi bir içerik, (makale, resim, video vs) diğerk kullanıcılar tarafından oylanabilmektedir. Beğen düğmesi sisteme yüklenen içeriğın hemen altında yer almaktadır. Beğen düğmenin hemen yanında ise o içeriğın daha öne kaç kişi tarafından beğenildiğı bilgisi yer almaktadır. Bu çalışmanın da örneklemini oluşturan grup sayfalarının belirlenmesinde, beğenen/hayran veya üye sayıları temel alınmıştır.

Armağanlar: Armağanlar, Facebook'un Şubat 2007 tarihinde yaptığı bir uygulamadır. Kullanıcılar birbirlerine küçük ikonlardan oluşan hediyeler gönderebilmektedir. Bu ikonlar Apple tasarımcısı Susan Kare tarafından

⁸³ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites, Erişim Tarihi; 09.06.2012.

⁸⁴ http://www.slideshare.net/United_People/facebookta-2011de-neler-oldu-10715797#btnPrevious Erişim Tarihi: 01.12.2011.

tasarlanmıştır ve kullanıcılar bu hediyeleri gizli ya da açıkça vermektedir. Kullanıcılar isterse "hediyeler" kutusunu profillerinde de gösterebilir. Kullanıcılar hesaplarının açılmasıyla ücretsiz bir hediye verme hakkına sahiptir; bundan sonraki hediyeler ise 1 dolar ile ücretlendirilmektedir. Hediyelerin %50'si, 14 Şubat Sevgililer Gününde verilmektedir.

Pazar Yeri: Mayıs 2007 itibarıyla; Facebook *Marketplace* (Facebook Pazar Yeri) uygulamasıyla; kiralık/satılık ev, satılık eşyalar, işler ve diğerleri olmak üzere bir *market* ortamı yaratmış ve burada kullanıcıların birbirleriyle alışveriş yapması sağlanmıştır. Bu hizmetten özellikle üniversite öğrencileri yararlanmaktadırlar. Birçok öğrenci kitap ve okul eşyalarını Facebook dolayısıyla satmaktadırlar. Ayrıca kiralık daireler ve evler de Facebook dolayısıyla markete konmuştur⁸⁵.

Etkinlikler: Etkinlikler uygulaması ile; kullanıcılar çevirimdışı yaşamda veya çevrimiçi ortamda yapmayı planladıkları etkinlikler için ortamda buluşma oluşturabilir, veyahut ağdaki diğer kullanıcıları davet edebilmektedir. Diğer kullanıcılar da bu etkinliklere katılıp katılamayacaklarını bildirebilmektedir.

Video: Facebook'un video uygulaması ise; kullanıcıların birbirlerine YouTube ve benzeri sitelerdeki videoları göndermelerinin yanı sıra; özel mesajlar da dahil olmak üzere video kamerasıyla görüntü kaydederek bunu mesaj olarak göndermesini sağlamıştır.

Zaman Tüneli: Facebook' un 2011 yılının son aylarında hizmete açtığı "Zaman Tüneli"nin işlevi, kullanıcının temel olarak sosyal ağa ilk katıldığı günden itibaren tüm etkinliklerini tarih sırasıyla gösteren bir albümü içermesidir. Zaman Tüneli, kullanıcının TPA geçmişine sadece birkaç

⁸⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites, Erişim Tarihi; 09.06.2012.

tıklamayla erişebileceği anlamına gelmektedir. Bu uygulamada da kişi tercihiine göre bazı verileri paylaşırken bazılarını saklı tutabilmektedir.

Burada belirtilmesi gereken husus, Facebook'u diğer TPA'lardan ayıran en belirgin özelliği, uygulama alanını sürekli genişletmesi ve geliştirmesidir. Facebook, kuruluşundan bu yana kullanıcıların ihtiyaçlarını enformasyon teknolojilerini ve yeni medya dolayımı ile iletişim pratiklerini yakından takip ederek karşılamaya çalışmıştır. Nitekim bugün tüm dünyada artan yaygınlığını, bir milyar civarında kullanıcı sayısına ulaşmasını ve değerini milyarlarca dolara çıkarmasını sürekli kendini güncelleyerek kullanıcılar için cazip hale getirmesine borçludur.

Kullanıcı sayısı gün itibariyle 900 milyonu geçen bu TPA'yı birey ve topluluklar nasıl kullanmaktadır. Önceki toplumsal paylaşım ağlarına göre kullanıcılara daha çok özelleştirme olanağı tanıyan bir yazılıma sahip olan Facebook, kimlerle arkadaş olunacağını tanımlayabilmenin yanında, onlarla nerede, nasıl tanışıldığını açıklayabilme ya da yeni edinilen arkadaşlarla hangi amaçla bir arada olunduğunu ifadelendirebilme imkânı yaratmaktadır. Bunu yaparken, hakkında kimin ne kadar bilgi sahibi olabileceğine de tamamen kullanıcının kendisi karar verebilmektedir. Facebook'un bu kişisel gizlilik ayarları özelliği onu, benzer örneklerine göre daha tercih edilir kılmaktadır.⁸⁶ Bununla birlikte Facebook'ta bilinir, gerçek kimliklerle hesap oluşturulması, kullanıcıların meslek, siyasi görüş, dini inanış, kimlik ve iletişim bilgileri vb. kişisel bilgilerini paylaşmaları, tüm kullanıcıları gözetlenebilir hale de getirmektedir. Bu gözetim, ortamda birbirinin arkadaşı olan kullanıcılar arasında gerçekleşebildiği gibi, kullanıcıların yöneticiler, devletler ve istihbarat birimleri tarafından da gözetlenmesini sağlayabilmektedir. Örneğin *Habertürk Gazetesi*'nin 10 Aralık 2007 tarihli "370 kaçak asker Facebook'ta

⁸⁶<http://209.85.135.132/search?q=cache:Jm2itvrHBcUJ:bianet.org/biamag/bilisim/103115-peki-nedir-bu-Facebook+Facebook+kullan%C4%B1m+%C5%9Fekilleri&cd=9&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 20.09.2011.

yakalandı” başlıklı haberine göre, Genel Kurmay Başkanlığı, askerlik görevini yerine getirmeyen 370 asker kaçağını facebook hesapları üzerinden takip edip adres tespitinde bulunmuştur⁸⁷. Bu doğrultuda Facebook ortamı, emniyet güçleri tarafından da zanlı veya suçluları yakalamak amaçlı kullanılmaktadır. Örneğin 20 Ağustos 2012 tarihli *Bugün Gazetesi* haberine göre, Polis firardaki suçluları sosyal paylaşım ağlarındaki arkadaşları sayesinde yakalamaktadır. Habere göre, kimlik bilgilerine ulaşılan firardaki bazı suçluların Facebook profiline ulaşılarak, zanlının profilindeki kişilere, “Arkadaşınız polis tarafından aranıyor. Adresini söyleyin; suça ortak olmayın” diyerek adres tespitinde bulunulmaktadır⁸⁸. Bu durum aynı zamanda Facebook ortamının ihbar amaçlı kullanımını da tartışmaya açmaktadır. Toprak ve diğerleri, Facebook ortamının ihbar amaçlı kullanımını “iktidarın toplumun kendisi gibi düşünüp hareket etmesini bekleyerek bireylerden kurduğu, sürdürdüğü mevcut yapıyı “bozabilecek” her türden eyleme karşı koymalarını ya da durumdan kendisini haberdar etmesini bekler” şeklinde özetlemektedir (2009:173). Ayrıca Facebook’ta kullanıcıların siyasal görüşlerini, hükümetlere dair eleştirilerini paylaşmaları da haklarında suç duyurusunda bulunulması veya haklarında davaların açılması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin 25 Eylül 2012 tarihinde Zonguldak’ta yaşayan emekli 52 yaşındaki Ali Cemal Ağırman, sosyal paylaşım sitesi Facebook ’ta Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ’e hakaret ettiği iddiasıyla yargılandığı davada 1 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır⁸⁹. Benzer bir durum, Facebook’ta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a hakaret ettiği iddiasıyla yargılanan 17 yaşındaki B.K için de söz konusudur. Nitekim “Toplumsal paylaşım ağı Facebook’ta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a hakaret ettiği iddiasıyla yargılanan 17 yaşındaki B.K. Başbakan’ın şikâyetçi olmamasına rağmen 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Hükmün açıklanmasının geri

⁸⁷ <http://ekonomi.haberturk.com/teknoloji/haber/47121-370-kacak-asker-facebookta-yakalandi/> Erişim Tarihi: 03.11.2012.

⁸⁸ <http://gundem.bugun.com.tr/facebook-tan-suclu-avi-haberi-202653/> Erişim Tarihi: 03.11.2012.

⁸⁹ <http://www.muhalifgazete.com/49051-Gul-den-kacamadi-Facebook-ta-yakalandi-1-yil-3-ay-hapse-mahkum-oldu-.htm/> Erişim Tarihi:03.11.2012.

bırakılmasına karar verilirken, B.K.'nin 3 yıl süre ile denetime tabi tutulacağı açıklanmıştır⁹⁰.

Görüldüğü üzere Facebook ortamı, kullanıcılar tarafından çok amaçlı kullanılırken, emniyet güçleri tarafından da gözetim ve denetim amacıyla kullanılabilir. Ayrıca Facebook ortamı, gerek birey gerekse toplumların dışladığı, yok saydığı veya ötekileştirdiği grup veya kimliklere yönelik ayrımcı, cinsiyetçi, homofobik vb. nefret söylemlerinin üretilip dolaşıma sokulması amacıyla da kullanılmaktadır.

3.3. FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİ

Kullanıcılar, Facebook ortamını birçok nedenle kullanmaktadır: gözetleme; fikir, fotoğraf, video, müzik paylaşımı; oyun oynama; alışveriş, etkinlik düzenleme vb. pek çok neden İnternet kullanıcıları için Facebook'u cazip kılmaktadır. Ancak, temelde bireylerin çevirimdışı gündelik yaşamdaki sosyal çevresi ile çevrimiçi iletişimin olanaklarını kullanarak sosyalleşmesini sağlayan Facebook'un çok çeşitli kullanım örüntüleri bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Çalışmada, Facebook'un birey ve grupların ortamı aktivizm amacıyla kullanması ve bu kullanım pratikleri ile ilişkili olarak üretilen nefret söylemi yer almaktadır. Facebook'ta profili olan bireyler, katıldıkları veya açtıkları gruplar sayesinde siyasal görüşlerini açıkça ortaya koymakta, bu şekilde kendilerine benzer/benzeş insanlara ulaşmayı veya siber uzamda seslerini duyurup destekçi kazanarak bir çeşit örgütlenmeye gitmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Facebook'ta daha çok toplumsal ve siyasal örgütlenmeler üzerinden gerçekleşen nefret söylemleri ile sınırlıdır.

⁹⁰<http://www.cnnturk.com/2012/guncel/07/20/facebookta.basbakana.hakarete.hapis/669643.0/index.html>/ Erişim Tarihi: 03.11.2012.

Facebook ortamında bu gruplar pek çok “sanal” protestolar da gerçekleştirmekte, hatta bu çevrimiçi eylemleri çevrim dışına da taşımaktadır. Bu açıdan bakılınca Facebook bir tür kamusal alandır. Üstelik bu alan ortama katılmak isteyen erişim olanağına ve dijital beceriye sahip herkese açıktır: Siyasal partilerden illegal siyasal örgütlenmelere, sivil toplum kuruluşlarından ulus ötesi eylemlere, çevre örgütlerinden savaş karşıtı gruplara, küreselleşme karşıtlarından kapitalizm yandaşlarına değin. Bu örgütlenmeler içerisinde ne yazık ki içeriklerinde ırkçılık ve nefret söylemini yayan örgütlenmeler de yer almaktadır. Son zamanlarda dünyada ve Türkiye’de pek çok grubun/örgütün bir toplumsal paylaşım ağı olan Facebook üzerinden etnik ya da dini azınlıklara, cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği farklı olana yönelik nefret söylemleri ürettiği, üretilen bu nefret içerikli söylemlerin giderek daha yaygın bir şekilde dolaşıma girdiği gözlenmiştir (Aygül, 2010:95).

Bu tez çalışması ırkçı, ayrımcı, yabancı düşmanı, cinsiyetçi ve homofobik söylemlerin dolaşıma sokulması ve yaygınlaştırılması bağlamında yeni medya üzerine odaklanmaktadır. Nefret söyleminin ortaya çıkması, daha önce de tartışıldığı gibi dilsel pratikler üzerinden gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle bu çalışma, nefret söyleminin üretimi ve dolaşımında rol oynayan dilsel pratiklerin çözümlenmesine odaklanmaktadır.

Türkiye’nin gündeminde yer alan, geleneksel medya tarafından dolaşıma sokulan toplumsal, kültürel ve siyasal nefret söyleminin, yeni medya ortamında da rahatlıkla yeniden üretilip yeniden dolaşıma sokulduğu bu çalışmanın Birinci Bölümü’nde açıklanmıştır. Bu noktada, İnternet ve toplumsal paylaşım ağlarının kullanıcıya sağlamakta olduğu görece özgürlük ortamının, ortamdaki birey ve toplulukların diğer kişi ve gruplara, diğer bir deyişle “ötekilere” karşı, ırkçı düşüncelerini, öfkelerini ve nefretlerini denetimsiz bir şekilde ifade ettikleri bir alana dönüştüğü durumunun altını bir kere daha çizelim. Bu nefretin temelleri hiç kuşkusuz yeni medya ortamında atılmamaktadır. Gündelik yaşamdaki “ötekileştirmelerden” ve “ayrımcılıktan” beslenmekte, geleneksel medya metinleriyle de güçlendirilmektedir. Bu

çalışmada, bir toplumsal paylaşım ağı olan Facebook ortamında yeniden üretilen bu nefret söylemleri; Siyasal Nefret Söylemi (Etnik milliyetçi / ırkçı, ayrımcı nefret söylemi, siyasi kimliklere yönelik nefret söylemi), Facebook'ta Yabancılarla ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi, Facebook'ta İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi (Anti-semitist nefret söylemi Radikal İslamcı, Anti-İslam taraftarınca üretilen nefret söylemi ve Ateist Karşıtı Nefret Söylemi), Facebook'ta Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi (Eşcinsellik, transeksüellik ve biseksüellik karşıtı nefret söylemi), Facebook'ta (Mizojinik) Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi başlıkları altında incelenmektedir. Bu incelemeye geçmeden önce Facebook dolayımıyla yeniden dolaşıma sokulan bu söylemlerin çözümlemesinde kullanılacak olan söylem analizi uygulamasının açıklanması yararlı olacaktır.

3.3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın Birinci Bölümünde detaylı olarak ele alınan söylem kavramının, araştırmanın yöntemi temelinde kısaca yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Söylem dil içinde kodlanan toplumsal kökenli bir ideolojidir (İnceoğlu ve Sözeri, 2012:23). Genel olarak toplumsal iktidarın dilin içine nakşedilmesi ile ilgilenen söylem analizi çalışmaları, iletişim alanında özellikle yazılı ve görsel basında yer alan haber metinleri üstünde yoğunlaşmıştır. Bu alanda özellikle referans gösterilebilecek çalışmaların başında Hollandalı dilbilimci Teun. A. van Dijk'ın yaptığı çalışmalar gelmektedir (Mutlu, 2005a:35). Teun van Dijk, çalışmalarında söylem ve ideoloji arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekmektedir. van Dijk, söylemin ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir rol oynadığını, bu nedenle söylem yapıları arasında imgeler, söz dizimi ve tonlamalardan tutun da konular, tutarlılık, (ön)varsayımlar, metaforlar (eğretileme) ve usamlama gibi anlamın birçok yönüne kadar pek çok konuda ideolojilerin söylem yapılarını nasıl etkilediği vurgulamaktadır

(2003:15). Bu çerçevede, van Dijk söylemin zihinsel modellere ihtiyaç duyduğunu ve toplumda zihinsel denetimi sağlamak için de söylemi denetlemek ya da bizzat üretmek gerektiğini işaret etmektedir. Zihinsel modellerin ilginç bir özelliği, hem kişisel, hem öznel ve günlük hayatımızda yaşadığımız olaylar hakkındaki önyargılı bilgiyi temsil etmeleri, hem de toplumsal biliş de dahil olmak üzere daha genel, soyut inançlara yönelik somut örnekler (tanımlamalar, örnekler) sunmalarıdır (van Dijk, 2003:33). van Dijk' a göre, özellikle genellemeler, tutum olarak adlandırılan davranış biçimini üreten zihinsel modellerin oluşmasında önemli role sahiptir. "Tutumlar, diğer insanlarla ortaklaşa sahip olduğumuz davranışlardır" (2010:26). Genellemeler, anlatılan hikâyenin, kişisel bir yorum ya da deneyim veya istisna olmadığını ifade ederler. Genellemeler, önyargıları da besleyen temel unsurlardan biridir. İnsanlar, önyargılar barındıran metinlerdeki söylemlere bakarak kendilerine özgü zihinsel modelleri oluşturmaktadırlar. Bu noktada, başka bir bilgi, karşı ideoloji ya da karşı söylemin olmadığı durumlarda insanlar, önyargılı zihinsel modeller oluşturmakla kalmayıp, önyargıya dayanan tutumlar da yapılandırmaktadırlar (van Dijk, 2010:27). Bu noktada, söylemin hangi bağlamda üretildiği/söylendiği önem kazanmaktadır. Nitekim bir söylemin neleri işaret edip tanımladığı, ancak içinde yer yer aldığı bağlam çerçevesinde anlam kazanır.

van Dijk, söylemin yalnızca metin olarak düşünülmemesi gerektiğini, bağlamın da dikkate alınması gerektiğini belirtir. Çünkü söylem, ancak bir bağlam içinde anlam kazanabilir. Bu nedenle söylemin kontrol edilebilmesinin ön koşulu bağlamın kontrol edilmesi, değerlendirilmesidir. van Dijk, "sosyal bilimler, dilbilim ya da geleneksel söylem analizinden edindiğimiz bilgilere göre bağlamı, insanların, bir şeyin toplumdaki yerine atıfta bulunmaları ile oluşan bir olgu" olarak tanımlamaktadır. Ancak kendisinin bağlam konusuna bakış açısının yaş, milliyet, iktidar gibi sosyal etmenlerin birbirlerine doğrudan bağlı olduğu bir yapı içermediğini de belirtmektedir (van Dijk, 2010:14).

van Dijk, söylemin bu karmaşık ve çok katmanlı yapısını çözümlemek için bir söylem analizi yöntemi geliştirmiştir. Bu çalışma da van Dijk'in çoğunlukla haberlerde üretilen söylemleri için geliştirdiği söylem analizi yönteminden yararlanılmaktadır. Söylemi dilsel bir pratikten öte, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak tanımlayan bu yaklaşım, toplumda olup biten çatışmalara siyasal çekişmelere dayalı iktidar mücadelelerini ve bu mücadelelerini sonucu oluşan önyargı ve ayrımcılığın yeniden üretilerek, temsil edildiği, dolaşıma sokulduğu yeni medya metinlerini çözümlemeye, yol gösterici olacaktır. Bu yöntemin tercih edilmesinin en önemli nedeni, van Dijk'in söylem analizinin nefret söyleminin içine gizlenen ideolojik ve kültürel yapılarının ortaya çıkarılmasında etkili olacağı düşüncesidir.

3.3.2. Teun van Dijk'in Söylem Analizi Yöntemi

Teun van Dijk, söylem çalışmalarında, adından en çok söz edilen araştırmacılardan biridir. Söylem Analizi yaklaşımını ilk kez 1980'lerde yazılı haber metinlerine uygulamıştır. van Dijk'i daha öncede söylem analizi yöntemini kullanan diğer araştırmacılardan farklı kılan, haber çözümlemelerini ele alış biçimidir. van Dijk yönteminde haberleri yalnızca metinsel ve yapısal açıdan incelememiş, anlama ve üretim düzeylerine çözümleme ve açıklama getirmiştir (Ülkü, 2004:312).

1980'lerden itibaren söylem analizi yaklaşımını medya metinlerine uygulamaya başlayan van Dijk, çalışmaları ile önemli bir araştırmacı olarak ortaya çıkmıştır. van Dijk, bu çalışmalarında Avrupa'daki etnik grupların ve azınlıkların medyada temsil edildiği haberlere odaklanarak etnik önyargıların ve ırkçılığın yeniden üretimini çözümlemiştir (Durna ve Kubilay, 2010:59). Aile içindeki sosyalleştirici konuşmaları, günlük konuşmaları, ders kitaplarını, hükümetleri yayınlarını, parlamento konuşmalarını, hukuk metinlerini, akademik söylemleri, reklamları, filmleri ve haberleri farklı söylem ve iletişim

türleri olarak ayırtıran Teun A. van Dijk , “bu metin ve okuma türlerinin sembolik sermayeyi kontrol altında tutan elit gruplarca üretildiğine dikkat çekmekte, bu gruplarca üretilen ancak onlar tarafından “ayırımcı” olduğu kesinlikle reddedilen, ayırımcı hatta ırkçı söylemlerin oluşmasını ve dolaşmasını mümkün kılan ima, eda, üslup ve retorikle bezeli, ön adlandırma ve gerekçelendirmelerle yüklü anlatımlar hakkında tartışmayı gerekli bulmaktadır ” (Köker ve Doğanay, 2010:1).

van Dijk’a göre, söylem analizinin temel alanı iktidarın kötüye kullanımı ve bundan kaynaklanan adaletsizlik ve eşitsizliklere ilişkin söylemsel boyutlardır. Buradan hareketle van Dijk, söylem analizinin tahakküm ve eşitsizlik gibi toplumsal sorunlarla ilgilenmesi ve bu sırada, politik bir nitelik taşıması gerektiğini ifade etmektedir. Toplumsal sorunların, karmaşık ve çok çeşitli sorunlar olması nedeniyle, farklı disiplinlerden yararlanılarak çok-disiplinli bir yaklaşım benimsenmeli ve diğer taraftan, siyasal seçkinlerin eşitsizlikleri nasıl uygulayıp sürdürdükleri veya meşrulaştırdıkları eleştirel olarak analiz edilmelidir (van Dijk’tan akt. Evre, 2009:136-7). Burada tahakküm kavramı, “toplumsal iktidarın elitler, kurumlar veya gruplar tarafından, toplumsal eşitsizliğe yol açacak biçimde kullanılması”nı ifade etmektedir (Evre, 2009:139).

Söylem analizi, tahakkümün yeniden üretilme sürecinde metin, konuşma, sözlü etkileşim ve/veya iletişimin yapı veya özelliklerini analiz etmekle ilgilidir ve bu amaçla söylem yapılarına odaklanır. van Dijk’ın kendi ifadesiyle söylem analizi, “söylemin, tahakkümün (yeniden) üretilmesinde veya tahakküme meydan okunmasında oynadığı role” odaklanmaktadır (van Dijk’tan akt. Evre, 2009:139). van Dijk, tahakkümü yeniden üreten söylem yapılarına haber içerikleri üzerinden odaklanır ve bu ilişkileri ortaya çıkarmak üzere çözümlemesini *makro-mikro yapılar* olmak üzere iki farklı düzey üzerine inşa eder. Bu yapılardan biri olan makro yapıda içerik, oluşturulduğu bağlam içerisinde ele alınır. Ayrıca bu modelde makro yapı, *tematik ve şematik analiz* olmak üzere iki boyuta sahiptir. (Durna ve Kubilay, 2010:68).

Tematik yapı, bir söylemin birden fazla temadan oluşabilmektedir ve temalar söylem içinde yapılandırılmıştır. Tematik analizde, analizin odaklandığı alanlarda incelenebilecek, enformasyon eksiltimi, genelleştirme ve kurgulama olmak üzere üç öğeye bakılabilir. Bu öğeler, haberin özetlenmesini sağlarken haberin ana fikrini de iletirler. Enformasyon eksiltimi, özellikle başlıklarda; yer, dönem ya da zaman gibi bilgilere yer verilmemesidir. Genelleştirme, özne veya nesnelerin kategorilerine indirgenmesi olarak tanımlanabilmektedir. Kurgulama ise, genelleştirmeye benzemekle birlikte özne veya nesnelerden ziyade eylemlere yöneliktir (Özer, 2009:93-94).

Şematik yapı ise, haberin arka bilgisi, bağlama ilişkin ilgiler, ana olay, sonuçlar ve yorumlardan oluşur (Durna ve Kubilay, 2010:68). Gazete haberlerinde haberin makro yapısını; başlık, alt başlık, fotoğraf, ayrı puntolarla yazılan spotlar ve haber girişleri oluşturur. Hiyerarşik bir yapıyı takip eden haberin yapısı, bu şema tarafından organize edilmektedir. Makro yapı çözümlemesinde; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi gibi unsurlar ele alınmaktadır. (İnceoğlu ve Çomak, 2009:31)

Mikro yapı çözümlemeleri ise, cümle ve kelimelere odaklanmaktadır. Mikro düzeyde sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri ve retorikten yararlanır. Retorik, fotoğraf, resim, rakamsal veriler ile uzman ve/veya tanıklardan yapılan alıntılar kapsayarak haberin inandırıcılığının sağlanmasında rol oynamaktır. İçeriğin mikro yapısal özellikleri, söylemin kurulmasında önemli bir işleve sahiptir. Haber söyleminin mikro yapısı içinde yer alan sözcük seçimleri, toplumda varolan güç/iktidar sahibi söylemlerin gizlenmesinde önemli bir rol oynar. Sözcük ve sözcük öbeklerinin seçimi, ideolojik yapılanmayı göstermeleri bakımından önemlidir. Diğer bir deyişle sözcük seçimi, toplumsal aktörler hakkındaki temel inanç ve ideolojileri yansıtabilmektedir (van Dijk'tan akt. Özer, 2009:92).

Ömer Özer, Eleştirel Haber Çözümlemeleri üzerine yaptığı çalışmada, van Dijk'ın söylem analizi modelini makro-mikro yapı bağlamında tablolastırarak aşağıdaki gibi açıklamaktadır (2009:92-3):

Tablo 5. van Dijk'ın Söylem Analizi

A. Makro Yapı	
1. Tematik Yapı	
a. Başlık/lar	
b. Haber Girişi	
1. <i>Spot/lar</i>	
2. <i>Spot olmadığına haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.</i>	
c. Fotoğraf	
2. Şematik Yapı	
a. Durum	
1. <i>Ana Olayın Sunumu</i>	
2. <i>Sonuçlar</i>	
3. <i>Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)</i>	
4. <i>Bağlam Bilgisi</i>	
b. Yorum	
1. <i>Haber kaynakları</i>	
2. <i>Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar</i>	
B. Mikro Yapı	
1. Sentaktik Çözümleme	
a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması	
b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması	
2. Bölgesel Uyum	
a. Nedensel ilişki	
b. İşlevsel ilişki	
c. Referansal ilişki	
3. Kelime Seçimleri	
4. Haber Retoriği	
a. Fotoğraf	
b. İnandırıcı bilgiler	
c. Görgü tanıklarının ifadeleri	

İçerikleri çok katmanlı ve çok yönlü incelenmesine olanak tanıyan van Dijk'ın söylem analizini uygulamanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Ancak Kubilay ve Durna, van Dijk'ın geliştirdiği söylem analizini uygularken aşağıdaki noktalara özen gösterilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

- a) “Söylemin bağlamını incelemek
- b) Hangi grupların, iktidar ilişkilerinin ve ihtilafların bulunduğunu çözümlmek,
- c) Biz ve onlar hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri ortaya çıkartmak,
- d) Önvarsayımları ve ima edilenleri açığa çıkartmak
- e) Kutuplaştırılmış grup kanaatlerini vurgulayan tüm biçimsel yapıyı incelemek” (2010:71)

van Dijk’ın söylem analizini haber analizleri için geliştirildiğini belirtmiştik. Ancak, van Dijk modeli söylem analizinin metin odaklı olması, metinlere çok yönlü yaklaşarak metin içerisinde örtük olarak yer alabilen ırk, etnik kimlik ve dini aidiyetli söylemlere odaklanmayı olanaklı kılması, Dijk’ın söylem analizi yönteminin diğer metin türlerinde de kullanılabileceği göstermektedir. Bu nedenle bu çalışma van Dijk’ın söylem analizi yöntemini referans almaktadır. Bu çerçevede araştırma kapsamında, Facebook ortamında nefret söylemi barındıran Facebook grup sayfaları, 1 Haziran 2012–31 Eylül 2012 tarihleri arasında anahtar sözcükler yardımıyla taranarak tespit edilmiştir. Taramada Facebook arayüzünde, yer alan ve ortamda ulaşılmak istenen kişi ve grupların aranmasını sağlayan arama motoru kullanılmıştır. Kullanılan anahtar sözcükler, yukarıda tanımlanmış nefret söylemi türlerine göre seçilmiştir. Bu türler; siyasal, kadına yönelik, yabancılara ve göçmenlere yönelik, cinsel kimlik temelli, inanç ve mezhep temelli nefret söylemleridir. Analize tabi tutulacak grup sayfasının belirlenmesinde, anahtar sözcüklerle taramanın verdiği sonuçlardan üye, hayran veya beğenen sayısının en yüksek olduğu sayfalara girilerek nefret söylemi barındıran grup sayfaları belirlenmiş ve bunlar arasında en yüksek kullanıcı /beğenen sayısına sahip olan grup sayfası örnek alınmıştır. Analiz edilecek içeriğin belirlenmesinde ise, Facebook grup sayfasının arayüzde oluşturulan grup profilinin kullanıcının kendisini tanımladığı, tanıttığı “hakkında” kısmı, grubun kendisini görsel olarak ifade etmesine olanak

sağlayan “profil fotoğrafı” kısmı ve kullanıcıların her türlü düşüncüyü yazılı, görsel, görsel ve işitsel olarak paylaşmasına olanak tanıyan “duvar” bölümünde yer alan ilgili metin ve görseller taranmıştır. Taramalar Facebook arayüzünde, oluşturulan kişisel bir hesap üzerinden gerçekleştirilmiş, ancak herhangi bir gruba üye olunmadan sadece, herkese açık (nonim) hesaplar incelemeye alınmıştır. Bu nedenle ortamda içerik paylaşan veya yorum yazan herhangi bir kullanıcıyla etkileşime girilmemiştir. Bu bakımdan araştırmacının “pusucu” (*lurker*) bir konum benimsediği (Binark, 2007b:35) belirtilmelidir. Taramada kullanılan anahtar sözcükler şekil 26’da görülmektedir.

Tablo 6. Taramada Kullanılan Anahtar Sözcükler

Politik İçerikli Nefret Söylemi (Anahtar Sözcükler)	Cinsiyet Temelli Nefret söylemi (Anahtar Sözcükler)
AKP	Eşcinsel
CHP	İbne
MHP	Gay
BDP	Lezbiyen
Etnik Temelli Nefret Söylemi (Anahtar Sözcükler)	Transeksüel
Türk düşmanı	Travesti
Kürt Kürtçü	Biseksüel
Ermeni	Dansöz
Ermenici	Kıvrıran
Çingene	Top
Roman	Kaşar
Yunan	Aşüfte
Rum	Orospu
ABD/Amerika	Kaltak
İsrail	Yosma
Dini temelli nefret söylemi (Anahtar Sözcükler)	Diğer Anahtar Sözcükler:
Ateist	İşbirlikçi
Dinsiz	Bölücü
Yahudi	Şerefsiz
Din düşmanı	Kalleş
Allahsız	Misyoner
Hristiyan	Eli kanlı
Alevi	İşgalci
Müslüman	Soykırımcı
Süryani	Yardakçı
	Düzmece / uyduruk / uydurma
	Baş düşmanı

Örnekleme alınan grup sayfaların profillerinde kullanılan görsel (fotoğraf) bölümü, ortamda kullanıcıların yorum, video ve fotoğraf paylaşmasına olanak tanıyan duvar bölümü, grubun kendisini tanımladığı “Hakkında” bölümü ve kullanıcıların ortamda paylaşılan bir içeriği “beğendikleri” kısımlardan elde edilen nefret söylemi örnekleri başlıklara göre sınıflandırılmıştır. Grup sayfasında yapılan analizde kullanılmak üzere, van Dijk’in söylem analizi modeli, toplumsal paylaşım ağlarından Facebook’un arayüzüyle uyumlu bir hale getirilmiştir.

Tablo 7. Facebook Ortamında Söylem Analizi Uygulama Modeli

A. Makro Yapı
1. Tematik Yapı
a. Grup sayfasının adı b. Grup sayfası tanımı (<i>description</i>) c. Grup sayfasının profil görseli (fotoğraf)
2. Şematik Yapı
a. Durum tanımı 1. Gönderinin anlatım dili 2. Ardaan Bilgisi (Önceki olay da dahil) 3. Bağlam Bilgisi
B. Mikro Yapı
1. Sentaktik Çözümleme
a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması
2. Bölgesel Uyum
a. Nedensel ilişki b. İşlevsel ilişki c. Referansal ilişki
3. Kelime Seçimleri
<i>(metafor, metonimi, yan anlam, düz değışmece, vb.)</i>
4. Retorik
a. Görsel/ler (grup tarafından paylaşılan fotoğraflar). b. İnandırıcı bilgiler

Seçilen örneklerde sayfalarla ilgili şu bilgiler yer almaktadır: Grubun adı, bağlantı adresi (URL), içeriğin ortama yüklenme tarihi, tanımı, gönderi örneği, beğenilme sayısı. Bu bilgiler, arayüzde yazıldığı gibi, doğrudan alıntılanmış, herhangi bir değiştirme işlemi (örneğin küçük harfle başlayan özel isimlerin ilk harfinin büyütülmesi) gibi değişiklikler gerçekleştirilmemiştir.

3.4. FACEBOOK'TA NEFRET SÖYLEMİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Çalışmanın örnekleme, başlıklar ve alt başlıklar altında sınıflandırdığımız nefret söylemi türlerinden birer adet olmak üzere toplamda yedi farklı örnekten oluşmaktadır. Örnekleme oluşturan grup sayfalarının dağılımı, Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8. Örneklemede Yer Alan Sayfaların Dağılımı

1- Facebook'ta Siyasal Nefret Söylemi -2
-Etnik Milliyetçi/ırkçı, ayrımcı nefret söylemi (1)
-Siyasi kimliklere yönelik nefret söylemi (1)
2- Facebook'ta Yabacılara ve Göçmenlere yönelik nefret söylemi- 1
3- Facebook'ta İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi -2
- Anti-semitist nefret söylemi (1)
- Ateist karşıtı nefret söylemi (1)
4- Facebook'ta Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi -2
- Eşcinsellere Yönelik Nefret Söylemi (1)
- Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi (1)

3.4.1. Facebook'ta Siyasal Nefret Söylemi Söylemi

Türkiye'de günlük yaşamda reel olarak yaşanan toplumsal siyasal çatışmalar, gündemde yer buldukları ölçüde geleneksel medya ve yeni

medya ortamında da yer bulmaktadır. Yeni medya ortamlarından biri olan Facebook ortamında bu toplumsal, siyasal olaylar kısa süre içinde yer alırken olayların destek veya muhalif grupları oluşmakta ve bu gruplar, olaylara sanal uzamda anında reaksiyon göstermektedir. Örneğin, Kürtlerin ana dilde eğitim talebi, Ermeni Soykırım iddiaları ve bazı Avrupa ülkelerinin parlamentolarında kabul edilen soykırım inkârının suç sayılması, İsrail'in Filistin'e insani yardım malzemesi taşıyan Mavi Marmara Gemisine gerçekleştirdiği baskının yankıları, Kürt Açılımı, KCK davası tutuklularının ana dilde savunma talepleri ve yeni Anayasa tartışmaları gibi toplumsal olayların gündemde yer aldıkları dönemlerde ortamda yoğun olarak tartışıldığı gözlenmiştir. Facebook ortamında gerçekleşen bu siyasal, toplumsal tartışmalar üzerinden bazı siyasi partilere siyasi kimliklere, etnik kimliklere yönelik nefret söylemleri üretilerek dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Çalışmanın bu kısmında siyasi kimliklere yönelik nefret söylemleri ile birlikte, etnik milliyetçi, ırkçı ve ayrımcı nefret söylemleri örneklerle açıklanmaktadır.

3.4.1.1. Etnik Milliyetçi/İrkçi, Ayrımcı Nefret Söylemi Analiz Uygulaması

Türkiye kısmı, Bahçeşehir Üniversitesi tarafından yapılan “Dünya Değerler Araştırması”na (World Value Survey) katılanların %55,6’sı bir şekilde birileriyle komşu olmak, aynı mahallede yaşamak, sosyal ve iş hayatında ilişki kurmak istememektedir. Bir başka deyişle araştırma grubundakilerin yarısından fazlası birbirileriyle sosyo-mekânsal olarak ilişki kurmayı reddetmektedir⁹¹. Türkiye’de nefret söylemi ve bir söylemin politik

⁹¹Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Dünya Değerler Araştırması Derneği (WVSA) Yönetim Kurulu Üyesi Profesör Doktor Yılmaz Esmer’in hazırladığı "Türkiye Değerler Atlası 2012" siyasetten ekonomiye, dini değerlerden kadın - erkek ilişkilerine, aile ve evlilik kurumundan değer ve kimlik yargılarına kadar pek çok farklı alanda 2011 ve 2012 yıllarında Türkiye çapında yürütülen araştırmaların verilerinden yararlanılarak hazırlanan bu alandaki tek kaynak olma özelliğini

tezahürü olan ayrımcılık, toplumsal yaşamın en derinlerinde yer etmiş bir toplumsal bir olgudur. Farklı etnik kökene, inanca ve kültürel kimliğe sahip değişik sosyal kesimlerden insanlar arasında, azınlıklara yönelik nefret söylemi ve ayrımcılık insanlık tarihi kadar eskidir (Tahmaz, 2012:189-190). İlkın gündelik yaşamda üretilen etnik milliyetçi, ırkçı, ayrımcı nefret söylemlerinin oluşmasında, biz ve onlar karşıtlığı önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de bireylerin vatandaşlık vasıtasıyla bizden kılınası ise, ideal durumda siyasi değerlerin paylaşılması (Anayasa’ya sadakat) üzerinden gerçekleşmesi beklenir. Oysa gerçek durumlarda, hemen her zaman ama az ama çok, dil, din ve mezhep gibi kültürel unsurlarda ortaklaşma bizden olmanın esas şartı haline gelmiştir (Kurban ve Yeğen, 2012:13).Türkiye’de medyada üretilen nefret söylemlerinin “biz” ve “onlar” karşıtlığı bağlamında, başta Ermeni ve Kürtleri “onlar” olarak konumlandığı bu çalışmanın Birinci Bölümünde ortaya konmuştur. Yeni medya ortamlarından Facebook bağlamında ortamda oluşturulan gruplar üzerinden başta Ermeni ve Kürt’lere yönelik nefret söylemleri üretilip dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir. Facebook ortamında kendisine yer bulan siyasal olayların başında, Ermeni Soykırımı tartışmaları ve *PKK (Partiya Karkerên Kurdistan)*⁹² baskınları sonucunda yaşanan olaylar ve şehit haberleri gelmektedir. Özellikle bu olay ve tartışmaların yaşandığı dönemlerde Facebook ortamında etnik milliyetçi, ırkçı, ayrımcı nefret söylemlerinin dolaşımı artmaktadır. Örneğin, Türkiye

taşımaktadır. http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1328882878&year=2012&month=02&day=10/ Erişim Tarihi: 28.05.23012.

⁹² *Kürdistan İşçi Partisi (Kürtçe: Partiya Karkerên Kurdistan)* veya Kürtçe isminin kısaltmasıyla *PKK*, Türkiye'nin güneydoğusu, *Irak'ın* kuzeyi, *Suriye'nin* kuzeydoğusu ve *İran'ın* kuzeybatısını kapsayan bölgede bir devlet kurmayı amaçlayan ve bu amaçla söz konusu toprakların Türkiye sınırları dahilinde kalan kısmına sahip olabilmek için güvenlik kuvvetleri, geçici köy korucuları ve sivillere karşı silahlı eylem yapan yasadışı silahlı örgüt. *KADEK (Kürtçe: Kongreya Azadî û Demokrasiya Kurdistanê, Türkçe: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi)* ve *Kongra-Gel (Halk Kongresi)* isimlerini de kullanmıştır. *PKK*, 7. Parti Kongresi'nde bağımsız bir Kürdistan fikrinden vazgeçtiğini açıklamıştır. *PKK; Avrupa Birliği, ABD, Birleşmiş Milletler* ve *NATO* gibi birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiş, ayrıca ABD'nin uyuşturucu kaçakçıları listesinde bulunan etnik ayrılıkçı, militanist bir örgüttür. *T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün* yayınladığı "Türkiye'de halen faaliyetlerine devam eden başlıca terör örgütleri" listesinde "*PKK/KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi-KHK)*" adıyla yer almıştır. <http://tr.wikipedia.org/wiki/PKK/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

kamuoyunda Ermeni Soykırımı iddiaları⁹³'nın yoğun olarak tartışıldığı dönemlerde ki bu dönemler genellikle soykırımın bazı Avrupa ülkelerinin parlamentolarında tartışmaya açıldığı ve kabul edildiği dönemlerdir. Özellikle de Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Konseyi'nin 19 Nisan 2007'de kabul ettiği, Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığıyla Mücadele Konusunda Çerçeve Kararı'ndan⁹⁴ sonra, Facebook ortamında Ermenilere ve Ermeni Soykırımını tanıyan ülkelere⁹⁵ yönelik nefret söylemlerinin yoğunluğu gözlenmiştir.

⁹³Ermeni Soykırımı, Sözde Ermeni Soykırımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı esnasındaki İttihat ve Terakki iktidarı döneminde Ermeni tebaasına karşı uyguladığı tehcir esnasında meydana gelen ölümlerdir. Bazı kaynaklar, II. Abdülhamid döneminde Hamidiye Alayları'nın gerçekleştirdiği katliamları da buna dahil etmektedir. "*Ermeni Soykırımı*" ve "*Ermeni Soykırım İddiaları*" başlıklarıyla akademik ve tarihsel anlamda tartışmalar mevcuttur. Kimi tarihçiler tarafından bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilerin devlet yönetimi tarafından kasıtlı ve emirler dahilinde öldürüldüğü ve bu sebeple olayların ilk modern soykırımlardan biri ve bir etnik temizlik olduğu iddia edilir. Bazı tarihçiler ise olayları I. Dünya Savaşı'nda dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun cephe gerisini güvene almak için uyguladığı tehcir sonucunda milletler arasında gerçekleşen bir iç çatışma olarak değerlendirmekte ve devlet duruşunun bu yönde olmadığını ileri sürmektedir. Ölen Ermenilerin toplam sayısı konusundaki yaygın kabul 1 - 1,5 milyon kişidir. Türkiye'nin eski Millî Eğitim Bakanlarından Yusuf Hikmet Bayur, 1928'de Yarbay Nihat tarafından Türkçeye çevirilip Genelkurmay Yayınları'na yayımlanan *La guerre Turque dans la guerre mondiale* (Dünya Savaşı İçinde Türkiye Savaşı) adlı eserindeki "Savaşla İlgili Osmanlı Kayıpları" tablosu ve "Anadolu, bundan maada, Vilâyat-ı Şarkıye Müslümanlarından savaş işlemleri yüzünden, veya mülteci olarak 500.000'ini kaybetmiştir. 800.000 Ermeni ve 200.000 Rum da katl ve tehcir yüzünden veya amele taburlarında ölmüştür..." kaydını ve Yarbay Nihat'ın "Bizim Türkiye'nin resmi kaynaklara göre de doğru saymak gerekir." tespitini aktarır. *Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Masası Başkanı Kemal Çiçek*, Ermeni meselesinde Türkiye'nin resmî bir tezinin olmadığını söylemektedir. Türkiye'de yaygın olan tezlerde, tehcir sırasında ve sonrasında birçok Ermeninin öldüğü kabul edilmekle birlikte, ölümlerin sebebinin sistemli bir devlet politikası olmadığı belirtilmektedir. Savaş koşulları, hastalıklar, iklim, bölgedeki çete ve aşiretlerin saldırıları ve Ermenilerin zorunlu göçünü kolaylaştıracak imkânların bulunmaması ve Ermenilerin isyan başlatarak birçok Müslüman Osmanlı tebaasını öldürdüğü de savunulmaktadır. Bu durumun açıklığa kavuşabilmesi için Ermeni yetkililere her iki ülkenin de belgelerinin ortaya sunulması ve tarihçilerin birlikte çalışılması teklif edilmiştir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1/ Erişim Tarihi:28.09.2012.

⁹⁴http://www.tepav.org.tr/upload/files/13245604843.Fransa_nin_Yasa_Tasarisi_Nefret_Soylemine_Engellemeyi_mi_Amaclamakta.pdf/ Erişim Tarihi: 30.09.2012.

⁹⁵ "*Ermeni Soykırımı*" son yıllarda bazı uluslararası kuruluşlar ve pekçok devletlerin parlamentoları tarafından resmen tanınmıştır. Günümüzde *İsviçre*'de *Ermeni Soykırımını* reddetmek suçtur. Benzer bir yasa taslağı da *Fransız* parlamentonun her iki kanadında kabul edilmiş; ancak *Fransa Anayasa Konseyi* "anayasaya aykırılık" gerekçesiyle yasayı iptal ettiği için yürürlüğe girmemiştir. Bunun dışında 20 kadar ülke, parlamentolarında, Ermeniler'in soykırıma uğradığı tezlerini tanıyan yasaları kabul etmişlerdir. *Amerika Birleşik Devletleri* federal devlet olarak böyle bir yasayı kabul etmemiştir. Ancak eyalet (İngilizce: *state*) bazında, 50 eyaletten 36'sında kabul görmüş ve toplam 40 eyaletinde parlamento, senato ve vali tarafından soykırım olarak tanınmıştır. İlk *Ermeni Kırımı Anıtı* 24 Nisan 1968 tarihinde *Lübnan*'ın *Beyrut* şehrinde dikilmiştir. Bundan sonra *Ermenistan*, *ABD*, *Mısır*, *Fransa*, *Brezilya*, *Bulgaristan* ve *İtalya* gibi ülkelerde de bu tip anıtlar dikilmiştir. / http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1/ Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Bunlardan bazılarının isimleri dahi içerdikleri nefret söyleminin işaretlerini vermektedir. Örneğin, “Anti Ermeniciler”, “Şerefsiz Ermeniler” “Soykırım Yapsak Soyunuz Kalmazdı Köpekler!!”, “Ermenilerden Özür Dilemiyoruz”, “Ermeni değiliz”, “En İyi Ermeni-Yunan Ölü Olan Diyen Türkler”, “APO, Ermeni dölü Artin Atopyandır. Lütfen bu hayvana Abdullah demeyelim”⁹⁶ gibi facebook grupları üzerinde etnik milliyetçi, ırkçı ve ayrımcı nefret söylemleri üretildiği ve üretilen bu nefret söylemlerinin ortamda yoğun şekilde dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir. Şekil 22’da görseli yer alan “Ermenilerden Özür Dileyen Sözde Aydın Müsvettelerinden Utanıyoruz” adlı grup, Ermeni Soykırımını kabul ederek “Ermenilerden Özür Diliyorum” adı ile başlatılan imza kampanyasını eleştirmek için oluşturulmuştur. Özür Diliyorum Kampanyası Türkiye’de öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan bir grup tarafından, kendi ifadeleriyle “1915’te Osmanlı Ermenileri’nin maruz kaldığı Büyük Felâket” ile ilgili başlatılan imza kampanyasıdır. Prof. Ahmet İnsel, Prof. Baskın Oran, Dr. Cengiz Aktar ve gazeteci-yazar Ali Bayramoğlu, kampanyanın öncülüğünü yapmıştır. İmzayı destekleyen Aydınlar, Ermenilerin başına gelenlerin yıllardır konuşulmamış olunmasından dolayı Ermenilerden kişisel olarak özür dilemektedir. Kampanya yayınlandığı ilk 24 saat içinde 5000 kişi tarafından imzalanmıştır. Kampanya, devletin birçok kurumu tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu kampanyaya karşı olanlar ise yeni kampanyalar başlatmışlardır⁹⁷.

⁹⁶ / <http://www.facebook.com/group.php?gid=7004922095&ref=search-/> Erişim Tarihi: 02.08.2012.

⁹⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96z%C3%BCr_Diliyorum / Erişim Tarihi: 20.06.2012.

Şekil 22. Ermenilerden Özür Dileyen Sözde Aydın Müsvettelerinden Utanıyoruz⁹⁸

Ayrıca, Facebook ortamında yer alan aşırı milliyetçi, ırkçı, ayrımcı nefret söylemlerinin çoğunlukla hedef aldığı diğer etnik grubun da Kürtler olduğu, ortamda özellikle PKK baskınları ve şehit cenazeleri haberlerinden sonra Kürtler'i hedef alan nefret söylemlerinin dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir. Bu dönemlerde ortamda bulunan aşırı milliyetçi, ırkçı, ayrımcı grupların ürettikleri nefret söylemlerini çeşitli kınama mesajları, bayrak ve Atatürk fotoğrafları kullanılarak toplumsal duyarlılığı harekete geçirmeyi amaçlayan eylemler yaptıkları da gözlenmiştir. Örneğin, 19 Ekim 2011 tarihinde PKK'nın Hakkari'nin Çukurca ilçesindeki polis merkezi ve askeri alanlara saldırması sonucu 26 askerin şehit olması üzerine⁹⁹ Facebook'ta "26 Şehit İçin 26 Günde 260.000 Kişi !! (PAYLAŞ)"¹⁰⁰ başlıklı bir sayfa oluşturulmuş ve hızla dolaşıma sokulmuştur. Ayrıca, ortamda genellikle şehit haberlerinin arttığı dönemlerde "İddiaya Giririm P.K.K'yı Lanetleyen

⁹⁸ <https://www.facebook.com/groups/105417275446/> Erişim Tarihi: 15.08.2012.

⁹⁹ <http://www.cnnurk.com/2011/turkiye/10/19/cukurcada.24.asker.sehit/633660.0/index.html/> Erişim Tarihi: 20.06.2012.

¹⁰⁰ <https://www.facebook.com/pages/26-%C5%9Eehit-%C4%B0%C3%A7in-26-G%C3%BCnde-260000-Ki%C5%9Fi-PAYLA%C5%9E/128896143883288/> Erişim Tarihi: 18.06.2012.

1.000.000 kişi Bulurum” kampanyası gibi kampanyalar oluşturulmakta ve bu kampanyalara davet mesajları dolaşıma sokulmaktadır. Çevrimiçi ortamda gündem ile ilişkili oluşturulan buna benzer kampanyaların çevirimdışı ortama taşınarak olumsuz sonuçlar doğurabildiği ise Türkiye’de yaşanan yakın tarihli bazı toplumsal olaylar ile ortaya çıkmıştır. Buna Temmuz 2011’de İstanbul’un Zeytinburnu ilçesinde yaşanan olaylar, örnek gösterilebilir. Zira Zeytinburnu ilçesinde Facebook üzerindeki çeşitli sayfalarda örgütlenen ve sokaklara taşınan ırkçı ve etnik milliyetçi nefret söylemi ve Kürt kökenli ilçe sakinlerine yönelik ayrımcı saldırgan pratikler, gündem ile yakından ilgilidir (Binark ve Çomu, 2012) Facebook’ta bir araya gelen grubun görünen amacı, 14 Temmuz 2011 tarihinde Diyarbakır’ın Silvan ilçesinde PKK baskını sonucu 13 askerin şehit edilmesini¹⁰¹ protesto etmektir. Bu amaç çerçevesinde bir araya gelen grup, protestolarını çevrimiçi ortamla sınırlamayıp çevirimdışı alana taşımış ve BDP üzerinden Zeytinburnu’nda yaşayan Kürt yurttaşları hedef alan bazı şiddet olaylarının yaşanmasına neden olmuştur.

Facebook toplumsal paylaşım ağı içerisinde “Kürt”, “Ermeni”, “Türk düşmanı”, “Kürt”, “Kürtçü”, “Anti Kürt”, “Anti Ermeni”, “Ermenici”, “Anti Çingene”, “Anti Roman”, “Anti Rum” gibi etnik köken tanımlayan sözcükler kullanılarak yapılan tarama sonucunda, ortamda nefret söylemi üreten grup sayfaları ile karşılaşmıştır. Bu grupların aktifliği gündemdeki olaylara koşut olarak değişmektedir. Örneğin, PKK baskınları ve şehit cenazeleri ile ilgili haberlerin medyada yer alması sonrasında ortamda çeşitli kınama gönderileri ve nefret söylemi içerikli yorumların dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda analiz edilecek ilk örnek, “PKK’lı Kürtler’den Nefret Edenler” adlı grup sayfasıdır. Bu grup sayfasının tercih edilmesinin sebebi, grup isminden itibaren nefret söylemi üretiminin açık, görünür olmasıdır. Bununla birlikte grup kendisini, “PKK’lı Kürtlerden nefret edenler” diye tanımlamış olsa da

¹⁰¹<http://gundem.milliyet.com.tr/diyarbakir-da-13sehit/gundem/gundemdetay/14.07.2011/14144t04/default.htm> / Erişim Tarihi: 18.06.2012.

grup sayfasında paylaşılan içeriklerde nefretin tüm Kürtler'e yöneldiği görülmüştür.

Tablo 9'da gruba ait genel bilgiler yer almaktadır.

Örnek Analiz 1:

Tablo 9. "PKK'lı Kürtlerden Nefret Edenler" Adlı Gruba¹⁰² Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	PKK LI KÜRTLERDEN NEFRET EDENLER
URL:	https://www.facebook.com/pages/PKK-LI-K%C3%9CRTLERDEN-NEFRET-EDENLER/184492958264655 / Erişim Tarihi: 18.06.2012
Grubun oluşturulma tarihi	02 Mayıs 2011
Grubun tanımı (Hakkında)	"Bir Yerin Adına Denince Türk ülkesi, Gözüm Bayrak Arar, Kulağım Ezan Sesi!"
Grubun Açıklaması	YA SEV YA TERKET....
Grubun Beğenilme/üye sayısı	947
Gönderinin içeriği	"KAHPESİN HAKKARI..KAHPESİN BİNGÖL..Kahpesin Ey Güney Doğunun İsrail Altına Yatmış Fahişe Kenti..Devletin Suyunu Elektrikliğini Kaçak Kullanıp , Yiyip İçip MÜSLÜMANIM DİYECEK KADAR KAHPESİN..Devletin Hastanesinde Yatıp , 5 er 10 ar Çocuk Yapıp Keyfini Süren , Faturasını Devlete Çıkaracak Kadar Alçak , Ayın 15'i geldiği Zaman Aç Köpek Sürüleri Gibi Ptt Kuyruğunda Devletten Para Yardımı Alıp Yemeğini Yediği Yere İhanet Eden FAHİŞESİN.. ASKERİNİ POLİSİNİ arkasından haince KALLEŞCE vuran KAHPESİN..GÜNEY DOĞUNUN KAHBE KENTLERİ LANET OLSUN SİZLERE" (16.09.2012 tarihinde grup sayfasında paylaşılmıştır.)
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	Üst üste eklenmiş iki adet fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraflardan biri profil bölümünde fotoğraf eklemek için ayrılan kısmı tamamen kaplayacak şekilde büyüktür ve dünya haritası üzerinde Türkiye'nin haritasının renklendirilerek ön plana çıkarılmış bir görselini içermektedir. İkinci fotoğraf birinci fotoğrafın köşesine eklenmiş küçük bir fotoğraftır. Fotoğraf, geçiş töreni esnasında elinde büyük bir Türk bayrağı taşıyan asker topluluğunun görüntüsünü içermektedir.

¹⁰² Bu araştırmada grup adları ve analiz edilen içerikler birebir aktarılmaktadır.

Şekil 23. “PKK’lı Kürtlerden Nefret Edenler” Adlı Facebook Sayfasının Ekran Görüntüsü

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grup sayfasına “Kürt” sözcüğü kullanılarak yapılan tarama sonucunda ulaşılmıştır. Grubun adını oluşturan “*PKK’lı Kürtler’den Nefret Edenler*” sözcükleri hedefindeki kitleyi en açık ifadeyle, “nefret” sözcüğü ile ortaya koymaktadır. Grup nefret ettiği grubu PKK’lı Kürtlerle sınırlandırmış gibi görünse de, grup sayfalarında paylaşılan içeriklerde, nefretin Kürt halkının tamamını hedef aldığı görülmüştür. Facebook arayüzeyinde yer alan ve kullanıcının kendisini tanımladığı “Hakkında” kısmında; “Bir Yerin Adına Denince Türk ülkesi, Gözüm Bayrak Arar, Kulağım Ezan Sesi!” cümlesini “Açıklama” başlığı altında ise, *YA SEV YA TERKET...* şeklinde bir tanımlama cümlesi kullanmıştır. Bu tanımlamada kullanılan “Türk ülkesi”

“bayrak” ve “ezan sesi” sözcükleri ile grup, Türk ülkesine, bayrağına ve İslam dinine bağlılığını vurgulamaktadır. Ayrıca bu tanımın altına ek olarak yapılan ve “Açıklama” başlığı altında yer alan “Ya sev ya terk et” sloganı aşırı milliyetçi örgütler tarafından zaman zaman Türkiye’de yaşayan farklı etnik kimlikleri dışlamak için kullanılmaktadır. Örneği oluşturan grup sayfası bağlamında bu slogan, Kürtleri hedef almaktadır. PKK ile eşdeğer görülen Kürtler, Türkiye’yi sevmeyip bağlılık hissetmiyorlarsa çekip gitmeli, ülkeyi terk etmelidirler. Grubun profil fotoğrafında, dünya haritası içerisinde Türkiye sınırlarının belirgin olduğu bir harita görüntüsü yer almaktadır. Bu harita ile Türkiye’nin mevcut sınırları ile bir bütün kalacağı vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca bu profil fotoğrafının sol alt köşesine eklenen diğer bir fotoğrafta, resmigeçit esnasında elinde büyük bir Türk bayrağı taşıyan bir grup askerin, yol kenarında duran aksakallı yaşlı bir erkek tarafından selamlandığı görüntüsü yer almaktadır. Fotoğraftaki yaşlı erkek, dev Türk bayrağı ile yoldan geçen askerler için dua eder gibi ellerini yukarı kaldırmıştır. Yaşlı aksakallı erkek, dini inanışa göre, insanların rüyalarına girerek onlara yol gösteren, onlara Allah’ın mesajlarını taşıyan kutsal bir semboldür.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Örnek alınan gönderi, “KAHPESİN HAKKARI.KAHPESİN BİNGÖL..Kahpesin Ey Güney Doğunun İsrail Altına Yatmış Fahişe Kenti..Devletin Suyunu Elektriğini Kaçak Kullanıp, Yiyip İçip MÜSLÜMANIM DİYECEK KADAR KAHPESİN..Devletin Hastanesinde Yatıp , 5 er 10 ar Çocuk Yapıp Keyfini Süren , Faturasını Devlete Çıkaracak Kadar Alçak , Ayın 15'i geldiği Zaman Aç Köpek Sürüleri Gibi Ptt Kuyruğunda Devletten Para Yardımı Alıp Yemeğini Yediği Yere İhanet Eden FAHİŞESİN...ASKERİNİ POLİSİNİ arkasından haince KALLEŞCE vuran KAHPESİN..GÜNEY

DOĞUNUN KAHBE KENTLERİ LANET OLSUN SİZLERE” şeklinde 8 cümleden oluşmaktadır. Bu cümleler arasında basit kurallı cümlelerin yanı sıra devrik ve sıralı cümlelerde yer almaktadır. Gönderi, sloganvari ve yer yer kafiyeli anlatımıyla şiirsellik kazanmıştır. Gönderi de sert, kaba, saldırgan, öfkeli, küfürlü, kışkırtıcı ve küçümseyici sözcükler kullanılmıştır.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Gönderide yer alan metin, etnik milliyetçiliğin doğru olarak nitelediği tüm kodlara sahiptir. Bu söyleme göre Türkiye’nin hem içerde, hem dışarda düşmanları vardır. Etienne Balibar ırkçılığı, “*iç ırkçılık*” ve “*dış ırkçılık*” olmak üzere iki başlık altında değerlendirmektedir. Balibar, “ulusal alanda azınlıklaşmış bir nüfusa yöneltilmiş ırkçılığı ‘iç ırkçılık’ ve yabancı düşmanlığının bir uç biçimi olarak sınırları bir ölçüt olarak varsayan ırkçılığı da ‘dış ırkçılık’ olarak tanımlamaktadır (akt. Köker ve Doğanay, 2010:14) Balibar’ın ayrımından yola çıkarak örnek alınan gönderinin içerisinde, iç ırkçılığa göre, Kürtler iç düşman; İsrail ise, dış düşman olarak konumlandırılmıştır. Bu durumda Türkiye’yi bölmek isteyen Kürtler ile İsraililer arasında bir ilişki olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kaçak elektrik ve su kullanımı, devletin yoksul yurttaşa sağladığı sosyal yardım, devlet hastanelerinden yararlanma gibi konular ihanetin haksızlığını kanıtlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu çerçevede Türkiye’de kaçak elektrik kullanım oranının en yüksek olduğu bölge, Güneydoğu Anadolu bölgesidir. Örneğin kaçak elektrik kullanımı, Akdeniz ve Ege illerinde ortalama %9 iken, Güneydoğu Anadolu bölgesinde %60’ların üzerindedir¹⁰³. Ayrıca gönderide yer alan “5 er 10 ar Çocuk Yapıp Keyfini Süren” söyleminin ardalanında Türkiye’de doğurganlık hızı bakımından

¹⁰³ <http://www.enerjiplatformu.org/tr/index.php?q=node/235/> Erişim Tarihi:04.11.2012.

Güneydoğu Anadolu bölgesinin birinci sırada yer alması vardır.¹⁰⁴ Söylemde örtük olarak, bölgedeki nüfus artışının maksatlı, ideolojik olduğu iddiası bulunmaktadır.

Bağlam Bilgisi

İncelenen gönderinin paylaşıldığı gün ortamda paylaşılan aşağıdaki içerik örnek alınan gönderinin bağlamını ortaya koymaktadır. “Diyorlarki her kürdü pkk ile bir tutma... yüzlerce kürt sayfalarına göz atıyorum Türklere küfür gırla gidiyor... ve hepside bir ağızdan bütün kürtler pkkdır, pkk'da kürttür diyorlar. Yani ben bu sayfada kısıtlı kalmam... 5 senedir pkk ve kürt sayfalarını izlediğim kadar devlet bile bunları izlememiş tanımamıştır ben kadar... üç beş kürdünde pkk olmaması beni ilgilendirmez, vardır onlarında bir menfaati... genel anlamda bunlar hain geni taşıyorlarmı ona bakarım ben.... madem o kadar vatan severdiler bu ülkede yüzlerce kez miting yaptılar ülkeyi talan edip yaktılar kırdılar döktüler... peki kürtler bu ülkede kaç defa pkk aleyhine miting yaptılar... kaç defa organize olup o vatan sever kürt dedikleriniz pkky lanetlediler, pkky istemiyoruz dediler... tarihinde 70'in üstünde isyan çıkaran bir kabile topluluğuna asla güvenmem. Bu sayfada bile her kürt pkk değil diyipte kendi sayfalarında Türklere küfür eden kürt piçlerini gözlerimle görmüş insanım ben” şeklindeki bu gönderi, Kürtler'in neden lanetlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu çerçevede Güneydoğu'nun illerinin (illerde yaşayanların) “kahpe, kalles, hain, fahişe oluşunun en önemli dayanağını, Türkiye'nin su, elektirik, sağlık ve para yardımı gibi ekonomik ve sosyal değerlerinden yararlandığı halde, BDP ve PKK'ya destek vererek Türkiye'yi bölmek isteyenlere yardım etmesidir. Bu iddia, bölge nüfusunun çoğunlukla Kürt olması ve bölgede genel ve yerel seçimlerde BDP'nin birici parti olmasına dayanmaktadır. Ayrıca, başta Hakkari ili olmak üzere,

¹⁰⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8615> / Erişim Tarihi: 30.10.2012.

bölgedeki illerin çoğunda, siyasal olaylar söz konusu olduğunda, yerel halkın polis ve askerin karşında yer alması, bölgede çıkan çatışmalarda başta çocuklar olmak üzere, halkın asker ve polise taş, sopa vb. cisimlerle karşılık vermesi bu grubun Hakkari ve Bingöl illerinde yaşayan Kürtlerle ilgili düşüncelerinin bağlamını oluşturmaktadır. Bunun dışında Kürt halkının kendisini besleyen Türkiye’de (devlete) karşı çıkması, daha çok köpeklerin kendilerini besleyen sahiplerine nankörlük etmesini anlatmak için kullanılan “yemek yediği kaba pislemek” metaforu ile anlatılmış, Kürt halkı köpek yerine konmuştur.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Cümleler çatı bakımından aktif, etkin bir yapıya sahiptir. Ancak aynı sözcüğün birkaç cümle sonunda kullanılması, kafiyeli basit bir anlatımın oluşmasını sağlamıştır. Ancak gönderinin içerisinde uzun ve karmaşık cümleler de bulunmaktadır. Örneğin “Devletin Suyunu Elektriğini Kaçak Kullanıp , Yiyip İçip MÜSLÜMANIM DİYECEK KADAR KAHPESİN.. Devletin Hastanesinde Yatıp, 5 er 10 ar Çocuk Yapıp Keyfini Süren, Faturasını Devlete Çıkaracak Kadar Alçak, Ayın 15’i geldiği Zaman Aç Köpek Sürüleri Gibi Ptt Kuyruğunda Devletten Para Yardımı Alıp Yemeğini Yediği Yere İhanet Eden FAHİŞESİN”.- gibi cümleler içerisinde birden çok fiil ve fiilimsi sözcükler barındıran sıralı cümlelerdir. Yine de gönderinin tamamına bakıldığında anlatımın, herhangi bir yabancı sözcük içermeyen, anlaşılması kolay cümlelerden oluşturulduğu görülmektedir.

Bölgesel Uyum

Gönderiler arasında nedensel ilişkinin kurulduğu söylenebilmektedir. Cümlelerin ortaya koyduğu yargılar, önceki veya sonraki cümlelerde gerekçelendirilmektedir. Örneğin 16 Eylül 2012 tarihinde paylaşılan iki ayrı gönderiden “Diyorlarki her kürdü pkk ile bir tutma... yüzlerce kürt sayfalarına göz atıyorum Türklere küfür gırla gidiyor... ve hepside bir ağızdan bütün kürtler pkkdır, pkk’da kürttür diyorlar” cümleleri ile başlayan bu gönderi, grubun aynı gün ve sonraki saatlerde paylaşmış olduğu “KAHPESİN HAKKARİ..KAHPESİN BİNGÖL..” cümleleri ile başlayan gönderinin gerekçesi niteliğindedir. Cümleler arası işlevsel ilişki ise, ardışık cümleler arasında konu bütünlüğü ile sağlanmıştır. “KAHPESİN HAKKARİ..KAHPESİN BİNGÖL..” şeklindeki genel ifadeli bu ilk cümlelerin açılımı, sonraki cümlelerde yer almaktadır. “Devletin Suyunu Elektriğini Kaçak Kullanıp, Yiyip İçip MÜSLÜMANIM DİYECEK KADAR KAHPESİN..Devletin Hastanesinde Yatıp , 5 er 10 ar Çocuk Yapıp Keyfini Süren , Faturasını Devlete Çıkaracak Kadar Alçak , Ayın 15’i geldiği Zaman Aç Köpek Sürüleri Gibi Ptt Kuyruğunda Devletten Para Yardımı Alıp Yemeğini Yediği Yere İhanet Eden FAHİŞESİN...” şeklindeki sonraki cümleler, Hakkâri ve Bingöl illerinin (o illerde yaşayanların) neden “Kahpe” olarak nitelendirildiğini açıklamaktadır Referansal ilişki bakımından değerlendirildiğinde, “biz” ve “onlar” ikiliğinde Güneydoğu Anadolu’da yaşayanların kötü özellikleri sıralanmakta, bu ihanetin haksızlığını ortaya koyacak argümanlar sıralanmaktadır. Örneğin eşit yurttaşlar olarak devletin sunduğu hizmetlerden yararlanmak ile bölgedeki ayaklanmanın haksızlığı söylemi arasında referanssal bir ilişki mevcuttur.

Kelime Seçimleri

İlk iki cümle “Kahretsin Hakkari, Kahretsin Bingöl” cümleleri iki kelimeliden oluşan slogan cümledir. Metonomi (düzdeğişmece) kullanımı ile Hakkari ve Bingöl illeri değil o illerde yaşayanları anlatmaktadır. Bu cümleler, Hakkari ve Bingöl illerinde yaşayanlara yönelik öfke ve nefreti doğrudan anlatmaktadır. Bu cümlenin devamındaki “Kahpesin Ey Güney Doğunun İsrail Altına Yatmış Fahişe Kenti..”, şeklindeki cümlede yer alan “kahpesin” ve “fahişe kent” gibi sözcüklerle metafor (eğretileme) kullanımı ile hem kadınlar hem kent aşağılanmıştır. Aynı zamanda metonomi (düzdeğişmece) kullanımı ile de kent sözcüğü, o kentte yaşayan insanları anlatmak için kullanılmıştır. Aynı cümlede “Güneydoğunun İsrail altına yatmış” sözcükleri ile hem kentin (kentte yaşayanların) fahişeliği vurgulanmış hem de bu kentte yaşayanların İsrail ile ilişkisi anlatılmak istenmiştir. Başka bir ifadeyle bu cümlede Hakkâri, Bingöl gibi kentlerde yaşayan Kürtler’in İsrail ile işbirliği vurgulanmıştır. Gönderinin sonraki cümleleri de Hakkâri ve Bingöl gibi Güneydoğu kentlerinde yaşayan Kürtler, devletin elektriğini, suyunu kaçak kullanarak, hastanesini ücretsiz kullanıp tüm nimetlerinden yararlandığı halde Türk polisi ve askerlerine kafa tutmaktadır. Haksız yere Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı gelerek vatan haini olan Kürtler, bu nedenle lanetlenmektedir.

Retorik

Retorik unsurlar ele alındığında herhangi bir inandırıcı bilgi ya da referans görülmemektedir. İçerikte yer alan kaçak elektrik, su kullanımı, doğum oranları ve devletten alınan yoksulluk yardımları herhangi bir istatistik bilgiye dayanmamaktadır. Ancak, Kürtlerin PKK destekçisi, kalles olduğu söylemi, grup sayfasının tamamındaki gönderilere bakıldığında, çeşitli görüntüsel göstergelerle desteklenmektedir. Türkçede kalles sözcüğü, “sözünde durmayıp bir işin yüzüstü kalmasına yol açan” kimseleri

tanımlamak için kullanılmaktadır¹⁰⁵. Grup sayfasında PKK'lı teröristlerin cenazelerini taşıyan Kürt köylülerini gösteren bir fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafta tabutların üzerinde, yeşil, sarı ve kırmızı renkten oluşan ve PKK bayrağı görülmektedir. Fotoğraf, BUNLARMİ MASUM KÖYLÜYMÜŞ TABUTLARIN ÜZERİNDEKİ PAÇAVRA NE PEKİ ?” içeriği ile birlikte paylaşılmıştır. Grup, ortamda bu içeriği paylaşarak PKK'lıların cenazesini kaldıran köylünün de PKK'lı olduğunu kanıtlamak istemiştir.

Şekil 24. “PKK'lı Kürtlerden Nefret Edenler” Adlı Facebook Sayfasının Duvar Kısımında Yer Alan Bir Görsel

Ayrıca, örnek alınan gönderide de görüldüğü gibi, grup kanıtlamaya çalıştığı söylemi kurarken metafor, metonimi gibi sembolik ve etkili anlatımlardan yararlanmıştı. Örneğin, “Kahpesin Ey Güney Doğunun İsrail Altına Yatmış Fahişe Kenti” cümlesindeki metafor kullanımı ile Güneydoğu

¹⁰⁵http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50cc70205f74b6.71709994/ Erişim Tarihi: 05.11.2012

illerinin İsrail ile ilişkisini, para karşılığında gerçekleştirilen cinsel ilişkiye benzetilmiştir. Bu ilişkide tabii ki parayı verenin istekleri söz konusudur. Bu durumda Güneydoğu illerini İsrail yönetmektedir. “Aç Köpek Sürüleri Gibi Ptt Kuyruğunda Devletten Para Yardımı Alıp Yemeğini Yediği Yere İhanet Eden FAHİŞESİN..” cümlesi ile de, Aç köpek olan Kürtler, kendisini besleyen devlete karşı gelerek yemek yediği kaba pislemektedir. Genel olarak bu gönderide Kürtler, PKK destekçisi ve İsrail uşağı oldukları gerekçesiyle, aşağılayıcı, küçümseyici, kaba, sert, saldırgan, kızgın, küfürlü, argo sözcüklerle üretilen nefret söylemine maruz kalmaktadır.

Facebook'ta incelenen pek çok grubun sayfasında, özellikle ulus-devletin egemen anlayışı ile örtüşen söyleme dayalı üretilen nefret söyleminin dolaşımı son derece doğal karşılanmaktadır. Öyle ki, profilinde Türk bayrağı taşıyan ve PKK terör örgütü veya şehit cenazeleri üzerinden, “Türksen katıl ve listeni davet et ” gibi söylemlerle milli duyguları istismar eden pek çok grup, bu göstergeler eşliğinde örtük ya da yarı örtük şekilde nefret söylemini üretilip dolaşıma sokarak on binlerce, kimi zaman da milyonlarca üyeye/hayrana ulaşmaktadır. Örnek olarak alınan bu grubun, nefret söylemini, stigma (etiketleme), ve önyargılara dayalı söylemsel pratiklerle ürettiği görülmektedir. Öyle ki bu grubun analiz edilen gönderisinde Kürtlere açıkça hakaret edilmekte, bunu da Kürtlerin Türkiye'yi bölmek istediği söylemine dayandırmaktadır. Grup nefretin kaynağını biz olarak konumlandığı kendisinden nefret edilmesine dayandırmakta, böylece Türkiye'nin yerine koyduğu kendisini ülkenin gerçek vatandaşı olarak görmekte, Kürt yurttaşları ise düşman olarak konumlandırmakta ve dışlamaktadır. Bu dışlama pratiği beraberinde düşmanlaştırmayı getirmektedir. “Onlar bizden nefret ediyor” söylemi, nefretin haklı gerekçesidir.

3.4.1.2. Siyasi Kimliklere Yönelik Nefret Söylemi

Yurttaş için katılımcı bir demokrasi temelinde çeşitli olanaklara sahip İnternet, siyasal partiler tarafından da bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmaktadır (Bayraktutan-Sütcü, 2007:71). İnternet'in siyasal amaçlı kullanımı, siyasal iletişim çalışmaları alanında gerek siyasal iletişim kampanyalarının planlanması gerekse hedef kitle yönelimleri açısından önemli dönüşümlere yol açmıştır (Öksüz ve Yıldız, 2004:994). Bu dönüşümlerden biri de siyasi partilerin resmi web sitelerinin yanı sıra, genç nüfus tarafından yoğun bir şekilde kullanılan Facebook gibi toplumsal paylaşım ağlarında resmi veya gayri resmi grupların kurulması olmuştur. Bu çerçevede Türkiye'deki siyasal partilerin Facebook ortamındaki örgütlenme pratiklerine bakıldığında, Facebook'ta siyasal parti destekçisi grupların sayısını aratmayacak oranda anti-particiler vardır. Facebook ortamında dileyen herkes istediği içerikte grup kurup taraftar toplama özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlük ortamı, bireylerin hoşlanmadıkları kişi veya kurumları hedef alan grupların kurulmasına da olanak sağlamaktadır. İşte o gruplardan biri de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alan "Şerefsiz Tayyip" adlı Facebook grup sayfasıdır.

Şekil 25. “Şerefsiz Tayyip” Facebook Grubu Görseli¹⁰⁶

132 üyesi bulunan grup sayfasının “hakkında” bölümünde “Sayfamızda kufur, hakaret, ırkçılık, cinsel ayrımcılık, spam, ticari reklam vb tavrili mesajlar silinecektir. Devamı halinde yorum sahipleri sayfadan men edilecektir. Lütfen uyalım!” şeklinde bir açıklama yer almıştır. Ancak bu açıklamaya rağmen grup sayfasının adı ve profil fotoğrafı olarak kullanılan görsel, aşağılayıcı hakaret içermektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) grubu bulunan siyasal partilerin adlarından yola çıkarak “tüm sonuçlar”da yapılan aramalarda elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Parti adlarının kısaltmaları (AKP, CHP vb) kullanılarak yapılan taramada genellikle tarama yapılan partilerin resmi Facebook sayfaları veya seçmen/destekçilerce oluşturulmuş grup sayfaları ile karşılaşılmıştır. Ancak parti isimlerinin başına anti (karşı), önadı eklenerek yapılan tarama sonucunda, en çok üye/hayran sayısına sahip olan grup sayfası, analiz örneği olarak seçilmiştir.

¹⁰⁶ <https://www.facebook.com/oc.kurtler?ref=ts&fref=ts> Erişim Tarihi: 12.07.2012.

Örnek Analiz 2:

Tablo 10. “Anti BDP” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	Anti BDP
URL:	https://www.facebook.com/CcC.AntiBdp / Erişim Tarihi: 10.07.2012
Grubun oluşturulma tarihi	15 Mayıs 2011
Grubun tanımı (Hakkında)	Grup kendisini tanımlamamıştır.
Grubun Açıklaması	Grup, açıklama bölümünü kullanmamıştır.
Grubun Beğenilme/üye sayısı	952
Gönderinin içeriği	“Türk Kürt Kardeşler Ayrım Yapan Kalleştr...” 26.04.2012
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	PKK lideri Abdullah Öcalan’ın üzerinde çarpı işareti olan bir fotoğrafı

Şekil 26. Facebook’ta “Anti BDP” sayfası ekran görüntüsü

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grubun adını oluşturan sözcükler, grubun fikrini ve hedefindeki kitleyi açıkça ortaya koymaktadır. Facebook ortamında grup veya kişilerin kendilerini tanımladıkları, ifade ettikleri alan olan “Hakkında” bölümünde herhangi bir açıklama yer almamıştır. Diğer taraftan grup içinde yer alan yorum ve/veya gönderilerin başlıkta yer alanın dışında bir görüş yansıtmaması da grubun başlığında ortaya konulan fikirleri ve hedeflediği kitleyi teyit eder niteliktedir. Grubun profilinin sol üst köşesinde yer alan fotoğraf, grup sayfasını görsel olarak temsil etmektedir. BDP (Barış ve Demokrasi Partisi)¹⁰⁷ karşıtı olarak oluşturulan sayfanın bu kısmında, PKK¹⁰⁸ Lideri Abdullah Öcalan’ın yüzüne çarpı atılmış görselin, profil fotoğrafı olarak kullanılması, Öcalan ile BDP’nin birbiri ile aynı olduğu, dolayısıyla BDP’nin PKK’lı olduğu iddiasını taşımaktadır. Ayrıca genellikle olumsuzluk bildirmek için kullanılan kırmızı çarpı (X) işareti¹⁰⁹, özellikle I.Dünya Savaşı esnasında Nazilerin yönetimindeki Almanya’da, toplama kampına gönderilecek veya öldürülecek Yahudilerin evlerinin işaretlenmesi¹¹⁰, amacıyla kullanılmıştır. Sembolün etiketlemek, hedef göstermek amaçlı bu kullanımı, daha sonrada pek çok toplumsal, siyasal olay bağlamında yeniden ve yeniden ortaya

¹⁰⁷ Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Türkiye’de 2008 yılında kurulmuş siyasal bir partidir. Barış ve Demokrasi Partisi, kendisini parti tüzüğünde şu şekilde tanımlamıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından uluslar arası hukuka uygun olarak kabul edilmiş insan hakları, siyasi haklar, sosyal ve ekonomik haklara ilişkin hak ve hürriyetleri benimsemiş ve içselleştirmiş; özgürlükçü, eşitlikçi, barışçı, çoğulcu demokratik devlet anlayışını benimseyen, çok kültürlü ve çok renkli toplumsal yapıyı savunan, her türlü ırkçılığı, ayrımcılığı, emek simsarlığı yapanları, baskı ve despotizmi reddeden, kadın ve çocuk haklarını savunan, demokratik sol kitlesel bir siyasal oluşumdur. http://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1%C5%9F_ve_Demokrasi_Partisi/Erişim Tarihi: 04.11.2012.

¹⁰⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87arp%C4%B1_i%C5%9Fareti/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

¹¹⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudilere_y%C3%B6nelik_zul%C3%BCm/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

çıkmiştir. Örneğin, Türkiye’de 6-7 Eylül 1955 olaylarında¹¹¹ İstanbul’daki Rumlara ait ev ve iş yerlerinin işaretlenmesi, 19- 26 Aralık 1978’de Kahramanmaraş’ta yaşanan Alevilere yönelik katliamlardan önce Alevi evlerinin işaretlenmesi¹¹² vb. olaylarda da bu sembol kullanılmıştır. Grubun sayfasında bu sembolü kullanması, tarihteki örneklerle aynı anlamı taşımaktadır. Grup Abdullah Öcalan’ı hedef göstermektedir ve üzerine çarpı atılan Öcalan’ın katlini istemektedir.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Grup, Barış ve Demokrasi Partisi’nin (BDP) varlığına karşıt (anti) olarak konumlandırırmaktadır. Bu çerçevede grup gönderisinin anlatım dili kışkırtıcı ve serttir. Türk Kürt Kardeşir Ayrım Yapan Kalleştr...” cümlesi, “kalleş” sözcüğü ile bitmektedir. Bu sözcük, aşağılayıcı ve dışlayıcı bir sözcüktür.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

BDP, kapatılan Demokratik Toplum Partisi (DTP)¹¹³ den sonra kurulan, başta Kürtler olmak üzere DTP ile aynı seçmen kitlesinin temsilcisi

¹¹¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/6-7_Eyl%C3%BCl_Olaylar%C4%B1/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

¹¹² http://tr.wikipedia.org/wiki/Mara%C5%9F_Katliam%C4%B1/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

¹¹³ *Demokratik Toplum Partisi (DTP)*, 9 Kasım 2005 tarihinde Türkiye’de kurulan 49. siyasi partidir., 11 Aralık 2009 tarihinde Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılmıştır. DTP’nin kapatılması ihtimaline karşın 2 Mayıs 2008 tarihinde *Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)* kurulmuştur. Partinin amblemi sarı zemin üzerinde yeşil meşe ağacından oluşmaktadır. DTP, çizgisinin Türk siyasi hayatında 20 senelik bir geçmişi bulunmaktadır. *DTP*’den önce açılan *HEP*, *DEP*, *HADEP* ve *DEHAP* çeşitli gerekçelerle kapatılmıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokratik_Toplum_Partisi/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

olmayı amaçlayan legal bir siyasi partidir. Gönderide, slogan şeklinde kullanılan “Türk Kürt Kardeştir Ayrım Yapan Kalleştir...” cümlesi ile daha öncede Anayasaya aykırı faaliyetleri ve PKK ile bağı olduğu iddiası nedeniyle kapatılan DTP’nin yerine kurulan BDP’nin tıpkı DTP gibi ayrımcılık yaparak bu ülkeyi bölmek istediğine işaret edilmektedir. Bu gönderi, aynı zamanda BBP’nin Türkiye’de 30 yılı aşkın süredir PKK ile devam eden savaşın destekçisi olduğu, dolayısıyla PKK gibi Türkiye’yi bölmek, parçalamak istediği bilgisini içermektedir.

Bağlam Bilgisi

Grup sayfasında yer alan gönderi, Anti BDP adını taşıyan grup adı ve sayfasında yer alan diğer gönderiler bağlamında değerlendirildiğinde grubun PKK’nın eylemlerini BDP için referans kabul ettiği, BDP’yi de Türkiye’yi bölmek, parçalamak isteyen illegal bir örgüt olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu durumda BDP’de PKK gibi kalleştir. Vatan hainidir. Bu çerçevede BDP’nin Türkiye’de 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerinde¹¹⁴ “Emek ve Demokrasi Bloğu ” olarak seçime girmiş tüm seçmenlerin %6,58’inin oyunu alarak TBMM’e 36 temsilci göndermiş bir parti olduğu kabul edilmemekte, PKK eylemleri üzerinden BDP’ ye yönelik nefret söylemi üretilmektedir.

¹¹⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/2011_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri/ Erişim Tarihi: 04.11.2012.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderileri cümlelerinde aktif yapının benimsendiği görülmektedir. Ancak slogan türündeki basit kurallı cümlede kafiyeyle bir dil kullanılmış olması söylenmek istenenin kolayca anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bölgesel Uyum

Çoğunlukla gönderiler arasında nedensel ilişki bulunmaktadır. Örneğin ortamda yer alan " Türk Kürt Kardeşdir Ayrım Yapan Kalleştir..." cümlesi ile "Bu Vatanın ekmeğini yiyip ihanet edenler bir gün gelir ekmek yediği yerden kurşun yer!" gönderisi arasında nedensel ilişki söz konusudur. İki yüklemli sıralı cümleden oluşan gönderide, işlevsel ilişki görülmemiştir. Ancak "Türk, Kürt kardeşdir" tek başına olumlu bir anlam içerirken ardından gelen "ayrım yapan kalleştir" sözcükleri ile olumsuz anlam kazanmıştır. Referanssal ilişki bakımından aynı gün yapılan ardışık gönderilerin büyük kısmında referanssal ilişkinin bulunduğu ve böylelikle kayıp bağları kurmak suretiyle oluşturulmak istenen anlamın yaratıldığı saptanmıştır. Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi, gönderilerden biri BDP'yi ayrımcı kalleş olarak tanımlarken, ardından gelen gönderi de bu kalleşler, "gün gelir bu kalleşliğin bedelini de öder" söylemi arasında referanssal ilişki mevcuttur.

Kelime Seçimleri

Kelime seçimine bakıldığında genelde etnik milliyetçiler tarafından kullanılmakta olan bu slogan, kendi içinde temel bir paradoksu barındırmaktadır. Zira Türk ve Kürt diye iki ayrı kategori olduğu ilk cümleyle

onaylanırken, ikinci cümle, bu ayrımı onaylamanın kalles olduğunu söylemektedir. Türk-Kürt ayrışmasını bertaraf etmek amacıyla oluşturulan cümle, aynı zamanda “ayrım” “yapan” “kalles” kelimeleri ile Anti BDP sayfası bağlamında ayrımcıların Kürtler olduğunu iddia etmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde¹¹⁵, “kalles” sözcüğünün iki anlamı olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi de kalles sözcüğü, “sözünde durmayıp bir işin yüzüstü kalmasına yol açan” anlamını taşımaktadır. Bu anlama göre Türk ulusu olarak bu ülkede birlik ve beraberlik içinde yaşama sözü vermişken, BDP verdiği sözü tutmamaktadır. Sözcüğün ikinci anlamı ise, “birine gizlice kötülük eden”dir. Grup sözcüğü daha çok bu anlamda kullanılmaktadır. BDP, bu vatani bölmek için gizlice planlar, gizli anlaşmalar yapmaktadır.

Retorik

Örnek alınan gönderide herhangi bir görsel kullanımı yoktur. Ancak ortamda dolaşıma sokulan diğer gönderilerin pek çoğu fotoğraf ile desteklenerek söylemin inandırıcılığı desteklenmiştir. Örneğin, grup sayfasında yer alan “PKK domuzla besleniyor” başlıklı gönderi, aşağıda yer alan görsel ile birlikte paylaşılarak söylemin inandırıcılığı arttırılmak istenmiştir.

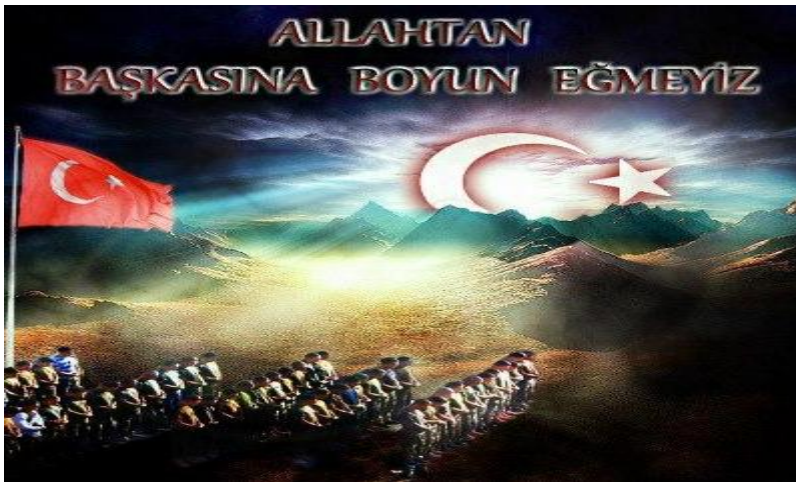
Şekil 27. “Anti BDP” Grup Sayfasında Yer Alan Bir Fotoğraf

¹¹⁵ <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 04.11.1012.

Bunun yanı sıra grup sayfasında farklı tarihlerde ortama eklenmiş sekiz adet fotoğrafın dört tanesinde Türk bayrağı ve Atatürk'ün görüntüsü yer almaktadır. Grubun kendisini Atatürkçü ve milliyetçi olarak tanımladığı ise şu gönderilerle ortaya çıkmaktadır. “BİZ BU VATANIN ASKERLERİYİZ, ALLAH'TAN BAŞKASINA BOYUN EĞMEYİZ”

Şekil 28. “Anti BDP” Grup Sayfasında Yer Alan Bir Görsel

Görüldüğü üzere bu fotoğraf ve “biz bu vatanın askerleri” kelimeleri ile “biz” ve “onlar” kutuplaşması oluşturulmuş ve bu kutuplaşma üzerinden “onlar” hakkında olumsuz söylemler üretilmiştir. Örneğin kendini “biz” olarak konumlandıran grup üyeleri bu vatan uğruna canını verecek “vatanseverler” olarak konumlandırılmış ilken, “onlar-BDP” bu ülkeyi bölmeye çalışan vatan haini ve teröristler olarak “biz”in karşısında yer almaktadır. Grup, söylemlerinin inandırıcılığını ve etkisini artırmak amacıyla tamamen kurguya dayalı örnekteki görseli kullanmıştır. Bayrak, ulus devleti simgeleyen simge sistemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. “ Bayrak, tıpkı harita gibi, biz bilinci yaratan, “biz” ve “öteki”ni ayırmaya ama aynı zamanda hayalimizdeki “biz”i birleştirmeye yarayan bir simgedir“ (Bilgiç, 2008:25). Örnek alınan grup sayfasında vatanseverlik vurgusunu kuvvetlendirmek, grup aidiyetini diri tutmak adına, bayrak sembolünden yararlanılmaktadır. Kelime seçimlerinde değinilen sözcüklerin yanı sıra bu örnek, siyasal ideoloji üzerinden etnik milliyetçi, ırkçı, ayrımcı nefret söylemi içermektedir.

3.4.2. Facebook'ta Yabancılar ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi

Zenofobi, yabancı korkusu-nefreti anlamında olup, Yunanca (*xenos*, yabancı) ve (*phobos*, korku) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Kişinin yabancılardan ya da bir şekilde kendisinden farklı olan insanlardan korkmasına ve nefret etmesine verilen addır. Değişik olanın tehlikeli olduğu düşüncesiyle oluşan bir korkudur¹¹⁶. Facebook ortamında kimlerin yabancı ve düşman olduğu Türkiye'nin politik veya ekonomik çıkarları bağlamında zaman zaman değişiklik göstermektedir. Örneğin kimi zaman Türkiye'nin turizm bölgelerinde mülk satın alıp yatırım yapan kimi yabancılara yönelik "Topraklarımız Yabancılara Satılmasın"¹¹⁷ gibi kampanyalarla nefret söylemi üretilirken kimi zamanda, özellikle İstanbul – Ankara gibi büyük şehirlere çalışmaya gelen yabancılara yönelik nefret söylemlerinin üretildiği gözlenmiştir. Bu çerçevede son yıllarda Facebook ortamında özellikle Suriye İç Savaşından kaçarak, Suriye sınırına yakın illere yerleşen Suriyeli göçmenlere yönelik nefret söylemlerinin varlığı dikkat çekmektedir. 2010 yılından buyana Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'de devam eden etnik savaş nedeniyle Türkiye'nin Suriye sınırındaki illerine savaştan kaçan göçmenler sığınmaktadır. Savaş mağduru bu mülteciler, sınır illerine kurulan konteyner kamplarda barınmaktadır. Savaşın uzun sürmesi, geçici olarak Türkiye'de barınmak zorunda olanların daha yerleşik hale gelmelerine neden olmuştur. Bu durum da mülteci yerleştirilen şehirlerin yerleşik halkını rahatsız etmiş, gündelik yaşamda yer bulan bu öfke ve nefret Facebook ortamında oluşturulan sayfalara yansımıştır. Facebook ortamındaki "Tr'de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz" adlı grup da onlardan birisidir.

¹¹⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zenofobi/> Erişim Tarihi: 01.10.2012.

¹¹⁷ <https://www.facebook.com/pages/TOPRAKLARIMIZ-YABANCILARA-SATILMASIN-ARTIK/90477105753/> Erişim Tarihi: 12.08.2012.

Örnek Analiz 3:

Tablo 11. “Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz
URL:	https://www.facebook.com/TrdeSuriyeMulteciKampilstemiyoruz/timeline?filter= / Erişim Tarihi: 16.08.2012.
Grubun oluşturulma tarihi	10 Ağustos 2012.
Grubun tanımı (Hakkında)	KATIL - PAYLAŞ - KUZEY SURIYE'Yİ PKK'YA YEM ETME!!! -> Kaddafi'nin lincini gördünüz!! Aynısı Esad'a yaşatılamaz!
Grubun Açıklaması	
Grubun Beğenilme/üye sayısı	123
Gönderinin içeriği	SURİYEDE MUHALİF TERORİSTLERİN VAHŞETLERİ ... VE BİZ DİYORUZ Kİ ...DÜNYANIN GÖZÜ ÖNÜNDE AÇIK VE PERVASIZCA BU KADAR RAHAT BİR ŞEKİLDE YAĞMA TALAN TECAVÜZ KIYIMA İMZA ATMANIN SİYONİST HAÇLI İTTİFAKININ KİRALIK KATİLLİĞİNİ YAPMANIN RUHUNDA ÖZÜNDE YEZİD VE SİYONİST RUHU TAŞIYAN BU KANSIZ SOYSUZLARIN DÖKTÜĞÜ KANIN İLLAKİ HESABI SORULUR.. BUNU BİLİP GÖREN VE SUSAN HATTA DESTEK VEREN HERKESE BİNLERCE LANET OLSUN..”. (03.08.2012 tarihinde grup sayfasında paylaşılmıştır.)
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	Grup profil fotoğrafında polisle çatışan bir grup muhalifin görüntüsünün yer aldığı bir görsel kullanmıştır. Görselin üzerinde spot şeklinde iki ayrı yazı yer almaktadır. Sol üst köşede yer alan yazıda “Suriyeli sığınmacılar polisi silahlarıyla esir aldı, bilgisayarlara saldırdı” şeklindeki cümleler yer alırken sağ üst köşede “4 jandarma ve dört sivil yaralandı” şeklinde cümleler bulunmaktadır.

Şekil 29. “Tr’de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Facebook Grubu Görseli

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grubun ismi, Grubun isminde yer alan “Tr”, Türkiye sözcüğünün kısaltması olarak kullanılmıştır. Grup sayfası, Türkiye’de Suriyeli Mültecileri hedef alan dışlayıcı bir söyleme sahiptir. Grup seçtiği isimle de amacını ortaya koymaktadır. Amaç, Türkiye’de geçici olarak oluşturulmuş olan mülteci kamplarının Türkiye’den çıkarılmasını, kaldırılmasını sağlamaktır. Grup bu kampları neden istemediğini, kendisini tanımladığı hakkında bölümünde şu sözlerle anlatmıştır: “KATIL - PAYLAŞ - KUZEY SURİYE’Yİ PKK’YA YEM ETME!!! -> Kaddafi’nin lincini gördünüz!! Aynı Esad’a yaşatılamaz!”. Ayrıca grubun profil görseli de mültecilerin neden Türkiye’de istenmediğini örtük olarak anlatmaktadır. Görselde yer alan fotoğraf, bir gazete haberinden alınmış kesittir. Bu kesitte, polisle çatışan bir grup belli belirsiz şekilde görülmektedir. Grubun Suriyeli mülteciler olduklarına yönelik en ufak bir

emare yer almamışken, fotoğraf üzerine eklenen yazılar ile polisle çatışanların mülteci oldukları işaret edilmiştir. Fotoğraf üzerinde “Suriyeli sığınmacılar polisi silahlarıyla esir aldı, bilgisayarlara saldırdı” şeklindeki ve “4 jandarma ve dört sivil yaralandı” şeklinde cümleler bulunmaktadır. Profil fotoğrafı üzerine eklenmiş bu cümlelerle grup, Suriyeli mültecilerin kavga çıkararak huzursuzluk yarattığı söylemini üretmiştir.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Gönderinin anlatım dili, sert, dışlayıcı ve ötekileştiricidir. Gönderide çok sayıda hakaret içeren sözcük kullanılmıştır. Dilin bu şekilde kullanımı ile Türkiye’deki Suriyeliler açıkça kovulmakta hatta hedef gösterilmektedir.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Suriyeli Mülteciler, Suriye’de 15 Mart 2011’de başlayan iç karışıklıklardan sonra, en yakın sınır komşusu olan Türkiye’ye sığınmıştır. Suriye İç Savaşı ise, Arap Baharı’nın etkisiyle devrilen diktatörlerin ülkelerinden ilham alan hükümet karşıtı muhalif unsurların silahlanarak topyekûn çatışmaya girmesiyle başlamıştır. Olayların 15 Mart 2011 tarihinde başladığı kabul edilir. Suriye muhalefet Baas Partisi rejimini devirmek ve kendi ifadeleriyle "Özgür Suriye" devletini kurmak için silahlı isyana başlamışlardır. 2011-2012 Suriye çatışmaları sırasında halk gıda, yakıt, işsizlik ve barınak sıkıntısı yaşamıştır. Çatışmaların şiddetinden kaçan Suriye

halkı Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak gibi komşu ülkelere sığınmıştır¹¹⁸. 17 Ekim 2012 tarihinde Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ndan yapılan yazılı açıklamada: Suriye'den Türkiye'ye gelen mültecilerin sayısının 100 bin 363 olduğu belirtilmiştir. Suriye'den gelen mülteciler için Hatay'da 5, Şanlıurfa'da 2, Gaziantep'te 3, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adıyaman'da 1'er olmak üzere toplam 13 çadırkent ile Kilis'te 12 bin kişilik 1 adet konteynerkent kurulmuştur¹¹⁹. Mültecilerin yerleştirildiği bu kentlerdeki yerleşik nüfusla mülteciler arasında zaman zaman bazı sorunlar yaşanmıştır. *Vatan* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin haberlerinde de yer alan Hataylıların aktarımlarına göre, mülteciler yasak olmasına karşın kendileri için kurulan kamplarda değil, kiraladıkları evlerde yaşamakta, Alevi-Sünni gerginlikleri yaratarak olay çıkarmakta, lokantalarda hesap ödemeyip otobüslere bile parasız binmektedir.

Bağlam Bilgisi

2011 yılının yaz aylarından beridir, muhalif militanlar ve ordudan firar eden askerler, düzenli Suriye Ordusu'na karşı direnen birlikler kurmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak ülke çapında şiddetli çatışmalar yaşanmaya başlamış ve muhalif silahlı gruplar, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) çatısı altında birleşmiştir. Kuzey Suriye'de muhalif grupların yanında, bazı bağımsız Kürt grupların kontrolü önemli bölgelerde ele geçirmesi Türkiye'nin güvenlik seviyesini yükseltmesine neden olmuştur. Çünkü Türkiye, bu bağımsız grupların PKK himayesine girmesinden ve Suriye sınırının da Kuzey Irak sınırı gibi tehdit unsuru olmasından endişelenmektedir. Bu yüzden Mesud Barzani destekli diplomatik çalışmalar başlamıştır. Kürt grupların özgürlük

¹¹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1 / Erişim Tarihi: 05.11.2012.

¹¹⁹ <http://www.haber3.com/turkiyede-kac-suriyeli-multeci-var--1558884h.htm?interstitial=true/> Erişim Tarihi: 18.10.2012.

talepleri, kamuoyu tarafından bölünme olarak algılanmıştır¹²⁰. Bununla birlikte Suriye’de rejime yönelik ayaklanma ile başlayan savaşın özgürlük savaşı olmadığı, mevcut yönetimin lideri Esad’ı devirmek isteyen emperyalist ülkelerin desteği ile çıkarılmış bir etnik savaş olduğu iddiası da söz konusudur. Nitekim Suriye’de muhalif kesimin Baas Partisi rejimine karşı başkaldırmasında Sünni gruplar etkilidir. Muhalefetin neredeyse tamamı Sünni, rejimin de neredeyse tamamının Arap Alevisi olduğu yönünde iddialar vardır ancak buna karşıt görüşler de bulunmaktadır. Bu yüzden olaylar bazı uzmanlar ve kuruluşlar tarafından mezhep *kavgası* şeklinde yorumlanmıştır. Nusayri gruplar, iktidarı ellerinde tutmak için Suriye Hükümeti’nin yanında gözükmüşlerdir. Eski başbakan Riyad Ferid Hicab’ın (kendisi bir Sünni) ülkeyi terk etmesi ve mezhep gruplarının birbirlerine karşı katliamlar yapması, mezhep kavgasını netleştirmiştir. Ülkede bazı muhalif unsurlar, gösterilerinde "Aleviler tabuta, Hristiyanlar Beyrut’a" sloganı atmakta, ülkedeki kiliseleri bombalamakta ve Şii/Alevi nüfusun ağırlıklı yaşadığı bölgelerde silahlı eylemler gerçekleştirmektedir¹²¹. Örnek gönderide yer alan “SURIYEDE MUHALİF TERORİSTLERİN VAHŞETLERİ ... VE BİZ DİYORUZ Kİ ...DÜNYANIN GÖZÜ ÖNÜNDE AÇIK VE PERVASIZCA BU KADAR RAHAT BİR ŞEKİLDE YAĞMA TALAN TECAVÜZ KIYIMA İMZA ATMANIN SİYONİST HAÇLI İTTİFAKININ KİRALIK KATİLLİĞİNİ YAPMANIN RUHUNDA ÖZÜNDE YEZİD VE SİYONİST RUHU TAŞIYAN BU KANSIZ SOYSUZLARIN DÖKTÜĞÜ KANIN İLLAKİ HESABI SORULUR.. BUNU BİLİP GÖREN VE SUSAN HATTA DESTEK VEREN HERKESE BİNLERCE LANET OLSUN” şeklindeki cümleler, Suriye’de yaşanan Esad rejimini yıkmayı amaçlayan iç savaşın haksız olduğunu, rejime karşı bir araya gelen grupların terörist olduğu, asıl amaçlarının ise özgürlük olmadığı iddiasını savunmaktadır.

¹²⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1 / Erişim Tarihi: 05.11.2012.

¹²¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1 / Erişim Tarihi: 05.11.2012.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderide yer alan cümleler, genellikle aktif yapıdadır. Hem kısa kurallı hem de uzun, devrik cümlelerden oluşan gönderi, karmaşık ve anlaşılması zor bir yapıya sahiptir. “SURIYEDE MUHALİF TERORİSTLERİN VAHŞETLERİ ... VE BİZ DİYORUZ Kİ ...” gibi cümleciklerin bağlanması bağlaç kullanılmış olmasına rağmen aralara üç nokta (...) gibi noktalama işaretleri konularak cümleler birbirinden koparılmış ve cümlecikler basit birer cümle gibi sunularak anlaşılması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

Bölgesel Uyum

Gönderide yer alan cümlelerde, nedensel ilişkinin tam olarak kurulmadığı görülmektedir.” ... VE BİZ DİYORUZ Kİ ...DÜNYANIN GÖZÜ ÖNÜNDE AÇIK VE PERVASIZCA BU KADAR RAHAT BİR ŞEKİLDE YAĞMA TALAN TECAVÜZ KIYIMA İMZA ATMANIN SİYONİST HAÇLI İTTİFAKININ KİRALIK KATİLLİĞİNİ YAPMANIN RUHUNDA ÖZÜNDE YEZİD VE SİYONİST RUHU TAŞIYAN BU KANSIZ SOYSUZLARIN DÖKTÜĞÜ KANIN İLLAKİ HESABI SORULUR” şeklindeki ard arda gelen cümleler arasında nedensel ilişkinin kurulmadığı, ancak grubun sayfasında yer alan diğer gönderi ile örnek cümle arasında nedensel ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Örneğin grup sayfasında yer alan; “Sığınmacıların çirkefliği ‘taciz’ boyutuna ulaştı! Suriye’yi karıştıran işbirlikçiler, sığındıkları Türk kentlerinde de huzuru bozuyor. Başbakan Erdoğan’ın “özel misafir” muamelesi istediği sığınmacılar, tedavi gördükleri hastanelerde hemşireleri taciz ediyor. Sığınmacılar şimdi de tacize başladı. Kendilerine kucak açtığımız halde bayrağımızı indirip, polisimize saldıracak kadar pervasız olan isyancılar, şimdi de hastanelerde hemşireleri taciz etmeye başladı.”

şeklindeki bu gönderi ile örnek gönderi arasında nedensel ilişkinin kurulduğu gözlenmiştir. Gönderide işlevsel ilişkiye rastlanmamıştır. Birinden bağımsız cümlelerin ard arda dizildiği gönderide anlam referanssal ilişki ile kurulmuştur. Gönderide yer alan “DÜNYANIN GÖZÜ ÖNÜNDE AÇIK VE PERVASIZCA BU KADAR RAHAT BİR ŞEKİLDE YAĞMA TALAN TECAVÜZ KİYIMA İMZA ATMANIN SİYONİST HAÇLI İTTİFAKININ KİRALIK KATİLLİĞİNİ YAPMANIN RUHUNDA ÖZÜNDE YEZİD VE SİYONİST RUHU TAŞIYAN BU KANSIZ SOYSUZLARIN DÖKTÜĞÜ KANIN İLLAKİ HESABI SORULUR..” şeklindeki uzun cümle ile gönderinin başı ile sonu arasındaki kayıp bağ kurulmuştur.

Kelime Seçimleri

Gönderide yer alan cümleler arasında hem gerçek hem de yan anlamlı/ metafor içeren sözcüklerin kullanımı söz konusudur. Nefret söyleminin hedef aldığı grup olan Suriye muhaliflerinin ismini kullanmadan, “MUHALİF TERORİST”, “SİYONİST HAÇLI İTTİFAKININ KİRALIK KATİLLİĞİNİ YAPAN” ve “SİYONİST RUHU TAŞIYAN BU KANSIZ SOYSUZLAR” sözcüklerin seçildiği gönderide, ağır hakaret içeren tanımlamalar kullanılmıştır. Anlatımı etkili kılmak için tercih edilen bu sözcüklerden Muhalif Terörist ile Suriye devlet başkanı Başer Esad’ın rejimine muhalefet edenler kastedilmektedir Bu gönderi bağlamında “SİYONİST HAÇLI İTTİFAKI” ile Suriye muhaliflerine yardım eden Muhalifleri destekleyen ülkeler kastedilmektedir. Suriye Muhaliflerine yardım eden ülkeler arasında Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Libya’dır¹²². Siyonizm, Filistin’de Yahudiler için yeniden bir vatan kurulmasına destek veren uluslararası Yahudi siyasi harekettir.

¹²² http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1/ Erişim Tarihi: 06.11.2012.

Siyonizm, modern milliyetçilik görüngüsünün bir koludur. Başlangıçta, asimilasyona ve Yahudilerin Avrupa'daki durumuna karşı alternatif tepkiler sunan çok sayıdaki Yahudi siyasi hareketinden biri olan Siyonizm, hızla büyümüş, Holokost'un (Yahudi Soykırımı) ardından da Yahudi siyasi hareketleri arasında hâkim güç halini almıştır¹²³. Gönderide yer alan "KİRALIK KATİLLİK " metaforu ile Siyonist Haçlı İttifakı tarafından kiralandığı iddia edilen Suriye Muhalifleri kastedilmektedir. Bu tanımlama ile Suriye'deki savaşın taraflarından biri olan muhalifler, gayrimeşru olarak konumlandırılmaktadır. Gönderide yer alan "ÖZÜNDE YEZİD VE SİYONİST RUHU" tanımlaması ile tarihte Alevi düşmanı olarak bilinen Yezid¹²⁴ ile Yahudi Soykırımına karşı oluşturulmuş Siyonist ruh, birbirlerine benzetilmiştir. Gönderide yer alan "KANSIZ SOYSUZLAR" cümlesi ile Suriyeli Muhaliflerin acıma duygusundan, soyunun değerlerinden uzaklığı ifade edilmektedir. Nitekim Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre soysuz sözcüğü, soyunun özelliklerini yitirmiş olan kimseler için kullanılmaktadır. TDK Sözlüğüne göre "kansız" sözcüğünün anlamı ise acıma duygusu olmayan kimseleri tanımlamak için kullanılmaktadır¹²⁵. Görüldüğü üzere gönderide yer alan cümlelerin çoğu metofor ve metonimi içermektedir.

¹²³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Siyonizm> / Erişim tarihi:06.11.2012.

¹²⁴ *Yezidilik*, (Arapça: يَزِيدِيَّة, Farsça: یَزیدیان, Kürtçe: یَزیدی veya Êzîdî). Yazdâniliğin bir kolu olduğu düşünülen "*Êzîdî dînî* ", 12. yüzyılda Şeyh Adi bin Musafir tarafından Zerdüştlük, yerel Mezopotamya inançları ile İslâm Sufiliğinin kaynaştırılması neticesinde oluşan bir dinî inanç sistemidir. Bu inançta Yezid bin Muâviye "*yerin nuru ve insanlığın sevinci*", Adi bin Musafir "*mürşid*", Hariciler'den Ali bin Ebu Talib'in kâtili olan İbn Mülcem ise "*kutlu bir kişi*" olarak kabul edilmektedir. Yezidiler, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed bin Abdullah'ın peygamberliklerine inanmamaktadır. Koyu bir Sünni olan Şeyh Adi tarafından kurumlaştırılan bu dinde inananların çoğunluğu Kürtçe konuşmakta olup ağırlıklı olarak Irak'ın Musul kentinde yaşamaktadırlar. Suriye, Türkiye, İran, Gürcistan ve Ermenistan'da da cemaatleri bulunan Yezidiler'in bugünkü toplam sayısının 1,000,000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bazı bilimsel araştırmalar ise Yezidilerin nüfusunun çok daha fazla olduğu yönündedir. Ayrıca başta Almanya ve İsveç olmak üzere Avrupa ülkelerinde de birçok göçmen Yezidi yaşamaktadır. 1970'li yıllara kadar özellikle Urfa-Viranşehir'de yoğun olarak yaşayan ve sayıları 80.000'i bulan Türkiye Yezidileri, 1980'lerle beraber yurtdışına göç etmeye başlamışlardır. 1985 yılında 23.000'e inen sayıları, 2007 yılında 377'ye kadar (Urfa'da 243, Batman'da 72, Mardin'de 51, Diyarbakır'da 11 kişi) gerilemiştir. Türkiye Yezidilerinin büyük bir kısmı bugün Almanya'da yaşamaktadır, Avrupa Parlamentosu üyesi Feleknaş Uca bunlardan biridir. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yezidilik> / Erişim Tarihi: 06.11.2012.

¹²⁵ <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 06.11.2012.

Retorik

Gönderide Şekil 30'da yer alan görsel kullanılmıştır. Görsel, 14 küçük kareden meydana gelmiştir. Her bir karede ayrı bir şiddet görüntüsünün yer aldığı görselin kullanımı ile grup, Suriye Muhaliflerine dair iddiasını inandırıcı kılmayı amaçlamıştır. Şöyle ki bu görselde yer alan fotoğraf kareleri, gönderinin savunduğu Suriye Muhaliflerinin eli kanlı birer cani ve terörist olduğunu iddiasını güçlendirmektedir. Gönderi, Suriye mültecilere yönelik yabancı düşmanlığı içeren nefret söylemi üretmekte, ürettiği bu söylemi inandırıcı kılmak için de ortamın sağladığı yazılı ve görsel tüm araçları kullanmaktadır.

Şekil 30. “Tr'de Suriye Mülteci Kampı İstemiyoruz” Adlı Grup Sayfasında Yer Alan Bir Görsel

3.4.3. Facebook'ta İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi

Türkiye'de Türklük kadar Müslümanlığın laik yorumu ırkçı-ayırıcı söylemlerin beslendiği çoğunluk aktörlerini ayıran Ortalı özellik olarak öne çıkabilmektedir (Köker ve Doğanay, 2010:56). 1981 yılından bu yana belli

aralıklarla gerçekleştirilen *Dünya Değerler Araştırması*'nın sonuncusu 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Dünya Değerler Araştırmasına bağlı olarak Bahçeşehir Üniversitesi tarafından destelenerek gerçekleştirilen 2011 Türkiye Değerler Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de komşu olmak istenmeyen grupların en başında 1990'dan beri yapılan bütün araştırmalarda olduğu gibi, eşcinseller gelmektedir 2011 yılında da durum değişmemiştir. Bazı grupların komşu olarak istenmeme oranları şekil 37'de görülmektedir.

Tablo 12. 2011 Yılı Türkiye Değerler Araştırması Sonuçlara Göre Hangi Grupların Komşu Olarak İstenmediği

Eşcinseller	84%
AIDS'liler	74%
Nikâhsız yaşayan çiftler	68%
Tanrıya inanmayanlar	64%
Şeriat yanlıları	54%
Hristiyanlar	48%
Başka bir dinden insanlar	39%
Göçmenler, yabancı işçiler	39%
Kızları şortla dolaşanlar	26%
Sevmediği partiye oy verenler	17%
Oruç tutmayanlar	20%

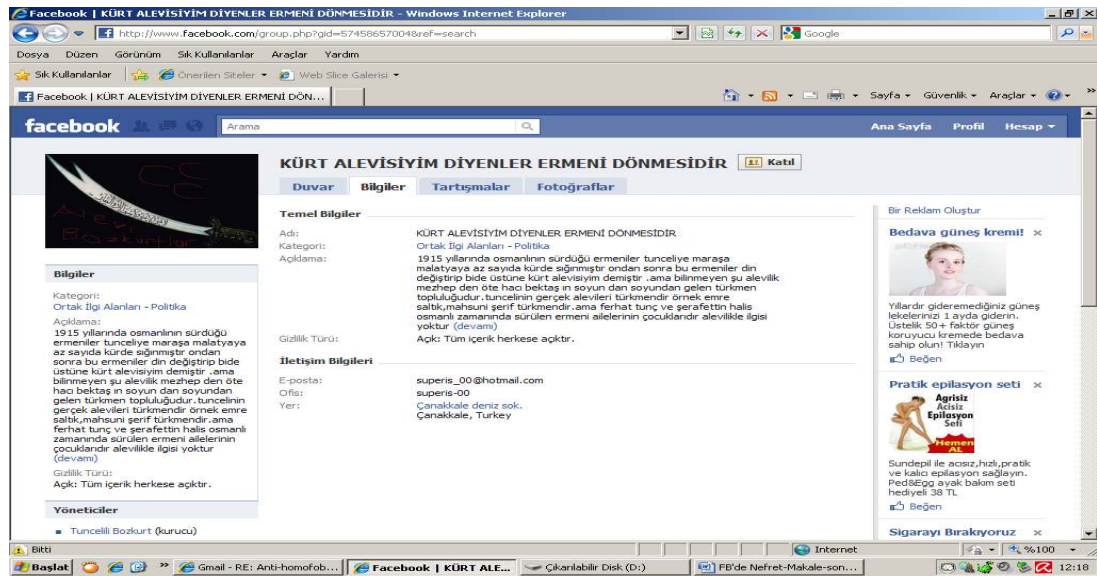
Türkiye'de kamuoyunun %64'ü Ateist komşu istemediğini söylerken, %48'i Hristiyan, %39'u başka bir dinden insanları, %20'i ise oruç tutmayan insanlarla komşu olmak istememektedir. Bu oranlar genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de dini inanç ve mezhep temelli ayrımcılığın yaygın olduğu ortaya çıkmaktadır¹²⁶.

Facebook ortamında inanç ve mezhep temelli nefret söylemlerinin başında Antisemitist (Yahudilere yönelik) olmak üzere, Ateist ve Aleviler gibi farklı din veya mezhep aidiyetlerine sahip topluluklara yönelik üretildiği

¹²⁶ <http://www.kampushaber.org/bahcesehir-universitesi/2011-turkiye-degerler-arastirmasi-sonuclari-aciklandi-57392.html/> Erişim Tarihi: 03.11.2012

gözlenmiştir. Çalışmanın bu kısmında Yahudilere ve Ateistlere yönelik nefret söylemleri, söylem analizi örnekleri ile açıklanacaktır. Ancak bu analizlere geçmeden önce ortamda yer aldığı halde örneklem dışında kalan ve Alevi mezhebini hedef alan nefret söyleminin varlığını bir örnek üzerinden özetlemek yararlı olacaktır. Bu doğrultuda Facebook'ta "Alevi", Anti Alevi, Kızılbaş gibi sözcüklerle yapılan taramada çok sayıda grup sayfası ile karşılaşmıştır. Bu grupların bir kısmı "Alevi"lerce oluşturulmuş olmakla birlikte, bir kısmı da Alevilerden nefret edenlerce oluşturulmuştur. Aşağıda görseli yer alan "Kürt Alevisiyim Diyenler Ermeni Dönmesidir" adlı grup da bunlardan birisidir.

Şekil 31. "Kürt Alevisiyim Diyenler Ermeni Dönmesidir" Adlı Grubun Görseli ¹²⁷

Grup, profilinde Aleviliği simgeleyen ve "Zülfikar" olarak adlandırılan kılıç resmi kullanılmıştır. Açıklama bölümünde ise: "1915 yılında Osmanlı'nın sürdürdüğü Ermeniler tunceliye maraşa malatya'ya az sayıda kürde sığınmıştır ondan sonra bu Ermeniler din değiştirip birde üstüne kürt alevisiyim demiştir ama bilinmeyen şu alevilik mezhepten öte hacı bektaşın soyundan gelen türkmen topluluğudur. tuncelinin gerçek alevileri türkmenlerdir örnek emre

¹²⁷ <http://www.facebook.com/group.php?gid=57458657004&>- Erişim Tarihi:09 Temmuz 2012.

saltuk, mahsuni şerif türkmendir. Ama ferhat tunç ve şerafettin halis osmanı zamanında sürülen ermenilerdir ailelerin çocuklarıdır. alevilikle ilgisi yoktur” yazılıdır. Görüldüğü üzere, yine yazım hataları ile dolu bu metinde Türkiye’deki Kürt Alevilerin varlığı inkâr edilerek, yok sayılmak istenmektedir. Bu gruba göre, Kürt Alevilerin soyu Türklere düşman Ermenilerden gelmektedir. Bu sözde iddia ile egemen mezhep aidiyeti ve Türk olma dışındaki mezhep aidiyeti ve etnik köken aidiyetleri aşağılanmaktadır. Bu açıklama katmanlı bir nefret söylemi örneğidir. Bunun dışında Facebook ortamında, inanç ve mezhep temelli nefret söylemlerinin başında son zamanlarda Türkiye gündeminde yer alan Ateizim ve Ateist tartışmaları ekseninde Ateistlere yönelik ve İsrail- Filistin ilişkileri bağlamında Yahudilere yönelik nefret söylemleri yer almaktadır. Yahudi, Anti Yahudi, İsrail ve Filistin sözcükleri ile yapıldığında bu etnik grubu hedef Antisemitist nefret söylemleri ile karşılaşmıştır.

3.4.3.1. Anti-Semitist Nefret Söylemi

Antisemitizm, Yahudi karşıtlığı veya Yahudi düşmanlığı; Yahudilik dinine, ırkına, kültürüne veya milletine karşı duyulan düşmanlıktır. Her ne kadar etimolojisi antisemitizmin tüm Sami halklarına yönelik olabileceğini ima etse de, terim ortaya çıkışından itibaren sadece Yahudilere yönelik saldırganlığı belirtmek için kullanılmıştır¹²⁸. Facebook’ta oluşturulan grup isimleri dahi, ortamda dolaşıma sokulan nefret söylemleri konusunda epeyce bilgi vermektedir. Örneğin, “israil ve yahudiler şerefsizdir yok olsunlar¹²⁹”, “İşgalci Yahudiler Avrupa’ya Geri dönmeli¹³⁰”, “HAIN ERMENİLER,

¹²⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Antisemitizm/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

¹²⁹ <http://www.facebook.com/group.php?gid=42128982884&ref=search-/> Erişim Tarihi: 12.06.2012.

¹³⁰ <https://www.facebook.com/pages/%C4%B0%C5%9Fgalci-Yahudiler-Avrupaya-geri-d%C3%B6nmeli/100727626646081/> Erişim Tarihi: 17.06.2012.

YAHUDİLER, AMERİKALILAR, İNGİLİZLER VE HAINLERDEN NEFRET EDİYORUM¹³¹”, TERÖRİST YAHUDİ VE İŞGALİCİLERİN “DÜŞMANLARIYIZ¹³²”, “Kahrolsun Yahudiler¹³³” “YAHUDİLER VE HAYVANLAR ÜYE OLAMAZ¹³⁴” gibi Facebook sayfaları, kuruluş amaçlarını ortaya koyan grup adları ile birlikte, grup sayfasının içerisinde de hedef aldıkları dini inanç ve mezhep gruplarına yönelik çeşitli nefret söylemleri üreterek dolaşıma sokmaktadır. Çalışmanın bu kısmında analiz edilecek olan örnek grup, “YAHUDİLER VE HAYVANLAR ÜYE OLAMAZ !” adlı grup ta onlardan bir tanesidir. Grup kullandığı isim ile başlattığı inanç içerikli nefret söylemini açıklama bölümünde ve grup sayfasının diğer kısımlarında yer alan gönderiler ile devam ettirmektedir.

¹³¹<https://www.facebook.com/pages/%C4%B0%C5%9Fgalci-Yahudiler-Avrupaya-geri-d%C3%B6nmeli/100727626646081/> Erişim Tarihi: 17.06.2012.

¹³² <https://www.facebook.com/groups/453886151314253/> Erişim Tarihi: 17.06.2012.

¹³³ <https://www.facebook.com/KahrolsunITSrail/> Erişim Tarihi: 17.06.2012.

¹³⁴<https://www.facebook.com/pages/YAHUD%C4%B0LER-VE-HAYVANLAR-%C3%9CYE-OLAMAZ-/131916416822597/> Erişim Tarihi: 17.06.2012.

Örnek Analiz 4:

Tablo 13. “Yahudiler Ve Hayvanlar Üye Olamaz” Adlı Gruba Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	YAHUDİLER VE HAYVANLAR ÜYE OLAMAZ”
URL:	https://www.facebook.com/pages/YAHUD%C4%B0LER-VE-HAYVANLAR-%C3%9C%E-OLAMAZ-/131916416822597/ / Erişim Tarihi: 17.06.2012.
Grubun oluşturulma tarihi	31.05.2010
Grubun tanımı (Hakkında)	
Grubun Açıklaması	
Grubun Beğenilme/üye sayısı	56
Gönderinin içeriği	“yahudiler soykırımı mahkum pisliklerdir. onlar lanetlenmiş üzere bu topraklarda hüküm sürmektedir vaadedilmiş topraklara gömülerek çıkartılacak bunların acısı hiç merak etmesinler fiyonklarından tutulup cennete atılacaklarmış cennet sizin neyiniz cehennem alırmı acaba sizi onu düşünün önce cehennem bile sizin gibi insanları nasıl alacak acaba az kaldı bütün gücünüzü kaybedeceksiniz çok az kaldı !!”
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	

Şekil 32. “Yahudiler Ve Hayvanlar Üye Olamaz” Adlı Grup Sayfasının Görüntüsü

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grubun adını oluşturan sözcükler, grubun oluşturulma amacını ve nefret söyleminin hedefindeki dini topluluğu açıkça ortaya koymaktadır. Grup, hakkında kısmında, “ya duracaksın yada vaadedilmiş topraklara gireceksin !” ve “yahudiye acımak doğaya ihanettir !” cümleleri ile kendisini tanımlamıştır. Bu cümlelerin ilkinde, kimlerin durmazsa vaat edilmiş topraklara gideceği, kimin tehdit edildiği açıkça belirtilmeyerek eksilteli enformasyon oluşmuşsa da ikinci cümlede yer alan “yahudiye acımak ihanettir” cümlesi ile bu enformasyon eksiltili giderilmiştir. Grubun kendisini tanımladığı cümleler, kurallı basit cümlelerden oluşmaktadır. Ancak Türkçe yazım ve imla kurallarına uymayan bir yapı da söz konusudur. Örneğin bir özel isim olan ve baş büyük azılması gereken “Yahudi” sözcüğü küçük harfle başlamaktadır ve özel adlara gelen iyelik ve durum eklerini ayırmak için kullanılması gereken kesme işareti kullanılmamıştır. Bu şekilde bir anlatım, hedef alınan grubun küçümsemek ve aşağılamak için tercih edilebilmektedir. Birbirlerinden bağımsız değerlendirildiğinde cümlelerin ne anlatmak istediği anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla cümleler ancak bağlam içerisinde değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Tanımda yer alan bilgilerin eksik ve yetersiz oluşu, grubun arayüzeyi niteliksiz kullandığını göstermektedir. Grubun profilinde kullanılan görselde yer alan Nazi bayrağı üzerine büyük harflerle yazılmış “ELERRİNİZE SAĞLIK” yazısı, Nazilerin Yahudilere uyguladığı soykırımı onaylamakta ve hatta Nazileri bu nedenle kutlamaktadır.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Örnek alınan 15 Temmuz 2010 tarihli gönderide “yahudiler soykırıma mahkûm pisliklerdir. Onlar lanetlenmiş üzere bu topraklarda hüküm sürmektedir vaadedilmiş topraklara gömülerek çıkartılacak bunların acısı hiç merak etmesinler fiyonklarından tutulup cennete atılacaklarmış cennet sizin neyinize cehennem alırmı acaba sizi onu düşünün önce cehennem bile sizin gibi insanları nasıl alacak acaba az kaldı bütün gücünüzü kaybedeceksiniz çok az kaldı !!” şeklindeki içerik sert, kışkırtıcı, hakaret ve tehdit içeren bir anlatıma sahiptir. Grup, bu cümlelerle “Yahudilerin cennete gidecekleri” inancına karşı çıkararak karşı bir iddiayı oldukça sert ifadelerle savunmaktadır. Anlatım, tamamen sübjektif ve duygusaldır. Var olan bir gerçekliği aktarmaktan çok olması temenni edilen, olacağına inanılan duygu ve düşünceleri aktarmaktadır.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Yahudiler, kökeni Antik Yakın Doğu'da yaşamış olan İsrailoğulları veya İbranilere dayanan ve Yahudilik (Musevilik) dinine mensup dinsel etnik bir grup olan Yahudi halkının üyelerine verilen isimdir¹³⁵. Analiz edilen içerik, Yahudilerin daha önce Almanya'da Naziler tarafından soykırıma uğradığı ve bu soykırımı hak ettikleri önkabulü ile başlamaktadır. Yahudi soykırımı *Holokost* (Yunanca: *Holókauston*), 1941-1945 yılları arasında Almanya'nın Nazi döneminde yaklaşık 6 milyon kişinin sistemli bir şekilde öldürüldüğü katliyamdır¹³⁶. Gönderide yer alan içeriğe göre, Yahudiler, geçmişte

¹³⁵ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudiler/> Erişim Tarihi: 20.09.2012.

¹³⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Holokost/> Erişim Tarihi: 20.09.2012.

yaşanılan bu katliamı hak etmiştir ve cennete gidemeyecektir. Ama neden gidemeyeceği belirtilmemektedir.

Bağlam Bilgisi

Gönderide yer alan içerik eksiltili enformasyon nedeniyle ardalan bilgisi ve bağlamı çerçevesinde açıklığa kavuşmaktadır. Yahudilerin Nazi soykırımını hak etmesi ve cennete gidemeyecek oluşunun sebebi, grup sayfasında yer alan diğer içerikler ile birlikte değerlendirildiğinde Yahudi ülkesi olan İsrail'in, Filistin' ile devam eden savaşına¹³⁷ ve Yahudilerin Filistin'de yaşayan Müslümanlara yönelik politikalarına dayanmaktadır. Grup, Yahudilerin Filistin'e uyguladıkları şiddet nedeniyle de geçmişte Naziler tarafından soykırıma uğradıkları gibi gelecekte de cehenneme bile alınmamakla cezalandırılacaklarını iddia etmektedir.

¹³⁷ Arap-İsrail Savaşları, 20. yüzyılın ikinci yarısında Ortadoğu bölgesinde yaşanan savaşları dizisidir. II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından kurulan İsrail ile çevresindeki Arap Devletleri (başlıca Mısır, Suriye, Ürdün ve Filistin) arasında yapılmıştır. Bu savaşların sonucunda doğan Filistin Sorunu hala çözülememiş ve günümüze kadar gelmiştir. Filistin'de İngiliz manda rejiminin sona ermesinin hemen ardından 14 Mayıs 1948'de, Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi, yayınladığı bir bildiri ile İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Bunun hemen ardından ABD ve ertesi gün de Sovyetler Birliği İsrail'i tanıdığını açıklamıştır. İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilan edilmesinden birkaç saat sonra Arap Birliği İsrail'e savaş açmıştır. Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak kuvvetleri üç yönden saldırıya geçerek önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Ancak İsrail'in planlı savunması üzerine savaş Araplar aleyhine dönüşür. İsrail savaş sonunda 1947'de taksim planı ile elde ettiği %56'lık Filistin toprağını % 78'e çıkarmıştır. 700,000 Filistinli, evlerini terk etmek zorunda kalarak komşu ülkelere veya Arapların yoğun olduğu bölgelere sığınmıştır. Yurtlarını terk eden Filistinliler'den 250,000'i Gazze'ye yerleştirilmiştir. Filistinlilerin başka ülkelere göçü ve Yahudilerin Filistin'de gün geçtikçe artan nüfusu, demografik yapının bölgenin asıl yerleşik halkı olan Araplar aleyhine dönüşmesine neden olmuş ve bugüne kadar süregelen Filistinli mülteciler sorunu başlamıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/1948_Arap-%C4%B0srail_Sava%C5%9F%C4%B1/ Erişim Tarihi: 20.09.2012.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderide yer alan cümleler çoğunlukla aktif fiil cümleleridir. Hem kısa hem uzun cümle yapısının benimsendiği, cümlelerin konuşma dilini andırdığı, çoğunlukla devrik cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca anlatımda Türkçe yazım ve imla kurallarına uymayan ve noktalama işaretlerinin kullanılmadığı bir yapı da söz konusudur. Örneğin bir özel isim olan ve baş harfini büyük yazılması gereken “Yahudi” sözcüğü, küçük harfle başlamaktadır ve cümleler arasında, cümle bittiği halde “nokta” işareti konulmamıştır. Noktalama ve yazım kurallarına uyulmaması metnin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Bölgesel Uyum

Cümleler arasında nedensel ilişkinin olduğu söylenemez. “yahudiler soykırıma mahkum pisliklerdir” ile başlayan içeriğin sonraki cümlelerinde de benzer şekilde hakaret içeren tehdit sözcükleri yer almaktadır. Cümleler birbirinden kopuktur. Cümlelerin ortaya koyduğu yargılar, önceki veya sonraki cümlelerde gerekçelendirilmemekte, sadece ard arda gelen cümlelerde sert ve hakaret içeren sözcüklerle Yahudilere yönelik tehdit, kuvvetlendirilmektedir. Cümleler arasında işlevsel ilişki ise çoğunlukla bulunmamaktadır. Ardışık cümleler birbirleriyle bağlantıya sahip olmakla birlikte, çok azında konu bütünlüğü bulunmaktadır. Nedensel ilişki de olduğu gibi gönderinin ilk cümlesi hakaret içeren sloganvari bir cümledir. Ardından gelen cümleler, Yahudilerin neden soykırımı hak eden “pislikler” olduğunu açıklamamaktadır. Referanssal ilişki bakımından değerlendirildiğinde, Yahudiler, “onlar lanetlenmiş üzere bu topraklarda hüküm sürmektedir vaadedilmiş topraklara gömülerek çıkartılacak bunların acısı hiç merak

etmesinler” cümlesi ile “biz” ve “onlar” karşıtlığında onlar olarak konumlandırılmış ve biz’den olmadıkları vurgulanmıştır. Ancak genel olarak değerlendirilğinde gönderide yer alan cümleler arasında referanssal ilişkinin olmadığı, kayıp bağların grubun tüm gönderileri bağlamında kurulabildiği gözlenmiştir.

Kelime Seçimleri

Gönderide yer alan cümlelerde kullanılan kelimelerin çok sayıda yan anlam ve metafor içerdiği saptanmıştır. Örneğin “soykırıma mahkûm pislikler, “Vaadedilmiş Topraklar” , “cennet”, “cehennem” gibi daha çok dini anlamlar içeren sözcükler kullanılmıştır.

Retorik

Gönderi, şekil 40’ta yer alan görsel ile birlikte dolaşıma sokulmuştur. Görselin gönderide yer alan içeriği destekleyen herhangi bir özelliği bulunmamaktadır. Ancak bu görsel, genel olarak grubun Yahudilere yönelik duruşunu bakış açısını gösterir niteliktedir. Şekilde yer alan fotoğraf Yahudilerden bağımsız düşünülmeyen İsrail’in bayrağı üzerine eklenmiş kırmızı işaretten oluşmaktadır. Bu işaret trafik sembolleri arasında yer alan ve “girilmez”, “yasak” anlamı taşıyan bir semboldür.

Şekil 33. Örnek Analizde Yer Alan Görsel

Sembolün, grup tarafından kullanılmasının nedeni, İsrail'i dışlamak ve ötekileştirmektir. Ancak grup, gönderisini inandırıcı kılmak için daha çok metafor ve metonomiden yararlanmıştır. Örneğin gönderide yer alan “vaadedilmiş topraklar” ile tam sınırları belli olmamakla beraber, bugün İsrail topraklarını oluşturan bölge kastedilmektedir¹³⁸. Ayrıca cümlelerde yer alan “lanetlenmiş topraklarda”, “cennet”, “cehennem” gibi sözcükler, dini inanç bağlamında anlam kazanan sözcüklerdir. Lanet¹³⁹, Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, bedduasıdır. Dini inanışlara göre Cennet, “dünyada iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer” olarak tanımlanırken cehennem ise, “dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer”¹⁴⁰ olarak kabul edilmektedir. Gönderide yer alan bu sözcükler, Yahudilerin Tanrı tarafından ödüllendirilmek şöyle dursun, tam tersi cehenneme bile alınmayacak kadar kötü kullar olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, gönderinin söyleminde, İsrail-Filistin ilişkileri bağlamında Müslümanların karşısında “onlar” olarak konumlandırılan Yahudilerin pis, kötü, aşağılık ve lanetli bir topluluk olduğu bu nedenle de mutlaka Tanrı tarafından cezalandırılacağı iddia edilmektedir. Müslümanlığın benimsendiği

¹³⁸ *Vadedilmiş Topraklar* (İbranice: הארץ המובטחת, okunuşu: *ha-Aretz ha-Muvtacha*), Museviliğe göre Yehova tarafından İsrailoğulları'na vadedilmiş bölge. Yahudilik inancına göre Musa'nın Filistin'e girene kadar dolaşmış olduğu topraklardır. Tam sınırları belli olmamakla beraber, bugün İsrail topraklarını oluşturan bölgenin Vadedilmiş Topraklar olduğu inancı yaygındır.- http://tr.wikipedia.org/wiki/Vadedilmi%C5%9F_Topraklar/ Erişim Tarihi: 22.09.2012.

¹³⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 22.09.2012.

¹⁴⁰ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cennet> ve <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cehennem> Erişim Tarihi: 22.09.2012

ve yüceltildiği bu söylemde İslam dininin dışında kalan Yahudilere yönelik, dini inanç üzerinden nefret söylemi üretilmekte ve Müslüman düşmanı oldukları için cezalandırılmaları hatta öldürülebilecekleri iddia edilmektedir.

3.4.3.2. Ateist Karşıtı Nefret Söylemi

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde Ateizm, sözcüğünün tam karşılığı Tanrıtanımazlıktır¹⁴¹. Kavramın daha detaylı tanımında ise şu açıklama yer almaktadır. Kelime anlamında da belirtildiği üzere; Ateizm, din ile ilgili bir kavram değil, tanrı ile ilgili bir kavramdır. Dinlerin varlığı, dinlerin tanımının ne olduğu, dinlerin iyi mi yoksa kötü mü olduğu ateizmin konusu ve tartışma alanı dışındadır. Ateizm, her tür metafiziği reddettiği için, kendini metafizik öğeler üzerinden temellendiren bazı dinlerin metafizik boyutlarını da reddeder. Yani bu, özellikle dinlere karşı sergilenen bir duruş değil, genel olarak tüm metafizik inanışlara karşı bir duruştur¹⁴². Ancak, Türkiye'de Ateizm, genellikle din karşıtı ve İslam karşıtı olarak algılanmaktadır. Türkiye'de Mart 2011 tarihinde yapılan "*Türk Toplumunda Cemaat Algısı Araştırması*" bulgularına göre sırasıyla eşcinseller, ateistler, Yahudiler, Ermeniler ve içki içenler komşu olarak daha az kabul gören kesimleri oluşturmaktadır. Bu kesimlerle komşu olmak istemeyenlerin oranı yüzde 40'lar düzeyindedir. Eşcinsel ve ateist kimliklere yönelik dışlama, birkaç büyük kent hariç bizzat yakından denemeler sonucu tanınarak yapılan dışlamalar değildir. Bu cevabı verenlerin büyük bir kısmı ömründe hiç eşcinsel veya ateist tanımamıştır. Görüldüğü üzere bu dışlama pratiğinde, önyargı belirleyici olmuştur¹⁴³. Facebook ortamı Türkiye'de Ateistlere yönelik

¹⁴¹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 28.09.2012.

¹⁴² <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ateizm/> Erişim Tarihi: 28.09.2012.

¹⁴³ Türk Toplumunda Cemaat Algısı Araştırması, ANDY-AR Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yapılmıştır. Araştırma Grubu: Prof. Dr. Ömer Çaha, Prof. Dr. Yasin Aktay, Doç. Dr. Ferhat Kentel ve Doç. Dr. Ramazan Yelken tarafından oluşturulmuştur. Araştırma Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli,

önyargılara dayalı nefret söylemlerinin açıkça görüldüğü ortamlardan biridir. Nitekim Facebook ortamında yapılan tarama sonucunda Ateistleri hedef alan nefret söylemi içerikli grup sayfaları ile karşılaşmıştır. Bunlardan bazıları Tüm MüsLümanLar KardeşTiR AtaisTLer KaLLeŞTiRRR...!!¹⁴⁴, "İslamaküfüreden Ataistlerin Anasını Sikiyim"¹⁴⁵, "Hadi Ateistler Bunuda Açıklayın"¹⁴⁶, "Ateistlere ÖLÜM"¹⁴⁷, "ATEİSTler Ormana Atalarının Yanına" gibi adlarla oluşturulmuş gruplardır. Çalışmanın bu kısmında söylem analizinin örneğini oluşturan "Tüm MüsLümanLar KardeşTiR AtaisTLer KaLLeŞTiRRR" adlı grup, ateistlere yönelik nefret söyleminin gözlemlendiği sokulduğu tipik bir örnektir.

Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Malatya, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Trabzon, Van ve Zonguldak illerinden oluşan 20 ilde ve bu illere bağlı 40 ilçede toplam 2160 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma anketi, 10-20 Mart 2011 tarihleri arasında, yüz yüze mülakata dayalı bir yöntemle uygulanmıştır./ <http://andy-ar.com/turk-toplumunun-cemaat-algisi-arastirmasi/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

¹⁴⁴ <https://www.facebook.com/pages/T%C3%BCm-M%C3%BCsL%C3%BCmanLar-Karde%C5%9FTiR-AtaisTLer-KaLLe%C5%9ETiRRR/109905199044462/> Erişim Tarihi: 02.07.2012.

¹⁴⁵ <https://www.facebook.com/profile.php?id=100002046973865/> Erişim Tarihi: 12.06.2012.

¹⁴⁶ <https://www.facebook.com/pages/Hadi-Bunu-da-A%C3%A7%C4%B1klay%C4%B1n-Ateistler-/507824679229043/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

¹⁴⁷ <https://www.facebook.com/pages/Ateistlere-%C3%96L%C3%9CM/349804871771388/> Erişim Tarihi: 30.09.2012.

Örnek Analiz 5:

Tablo 14. “Tüm Müslümanlar Kardeşdir Ataişler Kalleştirr” Grup Sayfasına Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	Tüm Müslümanlar KardeşTİR AtaişTler KaLLeŞTİRRR
URL:	https://www.facebook.com/pages/T%C3%BCm-M%C3%BCsL%C3%BCmanLar-Karde%C5%9FTiR-AtaişTler/KaLLe%C5%9ETiRRR/109905199044462 / Erişim Tarihi: 02.07.2012.
Grubun oluşturulma tarihi	10.04.2010
Grubun tanımı (Hakkında)	http://www.facebook.com/group.php?gid=111603012193312&ref=nf Bu SayFaYı aLLahıMıza Ve PeyGamBerimize Ettiği KüfürLerDen Dolayı KınıYoruSS...!!
Grubun Açıklaması	
Grubun Beğenilme/üye sayısı	230
Gönderinin içeriği	“Bütün müslümanlar kardeşdir ateistler ise kaleştir” (25.02.2012 tarihinde grup sayfasında paylaşılmıştır.).
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	Grup profilinde yer alan fotoğrafta Arapça harflerle “Allah” yazısının yer aldığı bir görsel kullanılmıştır.

Şekil 34. “Tüm Müslümanlar Kardeşdir Ataişler Kalleştirr” Grup Sayfasının Görseli

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grubun seçmiş olduğu isim, grubun amacını ve hedef aldığı topluluğu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak hedef alınan grubun yani ateistlerin neden kalles olduğu bilgisini içermeyen bu başlık eksilteli enformasyona neden olmaktadır. Grubu tanımlayan bu slogan cümle, grup sayfasında sık sık paylaşılmıştır. Grup, Facebook ortamında İslam dinine hakaret eden Ateist grup sayfalarını şikâyet ederek ortamdaki silinmelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu nedenle grup tanımında, üyelerin şikâyet edecekleri Facebook grup sayfa adresinin yanı sıra “Bu SayFaYı aLLahıMıza Ve PeyGamBerimize Ettiği KüfürLerDen Dolayı KınıYoruSS..!!” cümlesi yer almıştır. Kısacası grup, üyelerinden Allah’a ve Peygamber’e küfür eden grup adresini vererek grubun şikâyet edilmesini istemektedir. Bu cümlelerle örnek alınan grubun amacı, net olarak açıklanmaktadır. Ayrıca, cümlede kapatılması istenen Facebook grup sayfalarının neden kapatılmak istediği de açıkça ortaya konmuştur. Örnek alınan Facebook Grubu profil fotoğrafında yer alan “Allah” yazılı görselle grup İslam dinini benimsediğini göstermektedir.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Slogan türü gönderinin anlatım dilinin, kafiye cümlelerden oluşması göz önüne alındığında anlatım, şiirsel olarak nitelendirilebilmektedir. Örneğin “bütün müslümanlar kardeştir Ateistler ise kaleştir” cümlesinde kullanılan iki yüklemde aynı ses ile bitmesi, gönderinin dili hem şiirsel hem de kolay anlaşılır kılmaktadır. Ayrıca anlatımda Ateistleri tanımlamak için kullanılan “kalles” sözcüğü ile sert ve hakaret içeren bir anlatım dili kullanılmıştır.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Gönderide yer alan slogan, toplumsal, siyasal konular bağlamında genellikle farklı kutuplarda yer alan grupların birbirlerini aşağılamak, dışlamak ve ötekileştirmek amacıyla kullandıkları bir cümledir. Bu Facebook grubu bağlamında Müslümanların tamamı bir bütün olarak kardeşlik, dostluk içerisinde “biz” iken tanrının varlığına inanmayarak dine hakaret eden Ateistler, “onlar” olarak kalles, adi din düşmanları olarak konumlandırılmaktadır.

Bağlam Bilgisi

Washington'daki Pew Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan "Küresel Müslüman Nüfusun Geleceği" raporuna göre, Türkiye nüfusunun yüzde 98.6'sı Müslümanlardan oluşmaktadır¹⁴⁸. Ayrıca Açık Toplum Vakfı tarafından Ekim 2012'de gerçekleştirilen “Türkiye'de Muhafazakârlık: Aile, Cinsellik, Din” araştırmasının sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun %60.9'u kendisini muhafazakâr olarak tanımlamaktadır¹⁴⁹. ateizm.org'un editörü Aydın Türk'e göre kendinden farklı dünya görüşüne, bakış açısına, inanca ya da dine sahip olanlara yeterli tolerans göstermemek hangi toplumda olursa olsun muhafazakâr kesimin ortak özelliğidir. Dinler ise bu duruma sebep olan, hatta bunu körükleyen kurumlardır. Bilim, gelişme, demokrasi ve ileri toplum ancak hoşgörü ortamında mümkün olur. Hoşgörü ortamı ise dinlerin isteseler de sağlamakta çok zorluk çekecekleri ortamlardır. Çünkü dinlere göre kendi inançları doğrudur, başka tüm fikirler yanlıştır. Diğer fikirlerin

¹⁴⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16864158.asp> / Erişim Tarihi:02.10.2012.

¹⁴⁹ <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/muhafazakarlik/01.pdf> / Erişim Tarihi:02.10.2012

doğru olmaları mümkün bile değildir. Pek çok dinde başka dine mensup kişiler ve/veya inançsızlar için öldürmeye kadar varan cezalar söz konusudur¹⁵⁰. Facebook ortamında Ateistlere yönelik üretilen nefret söylemleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Türkiye’de çoğunluğun sahip olduğu inanca sahip olmayan Ateistler, ötekileştirilerek nefret söyleminin hedefi olabilmektedir.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderide aktif cümle kullanılmıştır. Kısa ve basit cümle yapısının benimsendiği cümlenin konuşma dilini andırdığı görülmektedir. Cümlede yer alan sözcükler metafor ve metonomi içermektedir. Örneğin “Bütün Müşlumanlar kardeştir” cümlesindeki kardeş, sözcüğü gerçek anlamı dışında kullanılmıştır.

Bölgesel Uyum

Slogan cümleden oluşan gönderide, dorudan bir nedensel ilişki saptanmamıştır. Ancak grubun diğer gönderileri bütün olarak değerlendirildiğinde nedensel ilişki ortaya çıkmaktadır. Çok kısa olan cümlede işlevsel ilişkiden de söz etmek mümkün değildir. Cümlelerde referanssal ilişkiler arandığında, “biz” ve “onlar” ikiliğinde bizlerin inancı ile dalga geçerek aşağılayan “onlar-Ateistler” kötü, Müslüman olan “biz”in iyi, ve “biz”de olan değerlerin doğru değerler olduğu ima edilmektedir.

¹⁵⁰ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1031028&CategoryID=41/> Erişim Tarihi: 01.10.2012.

Kelime Seçimleri

İki yüklemli sıralı cümleden oluşan gönderide, kullanılan sözcüklerin yan anlam ve metafor içerdiği saptanmıştır. Örneğin, “Tüm Müslümanlar kardeştir” cümlesindeki kardeşlik, gerçek anlamda bir kardeşliği ifade etmemektedir. Burada ifade edilen bir inanç, düşünce birlikteliği, cemaat ruhudur. Ayrıca, “kalleştir” sözcüğü, soyut bir sözcüktür. Cümlede kullanıldığı anlamıyla, neyin kalleşlik olarak değerlendirileceği, kültürden kültüre değişiklik gösterecektir.

Retorik

Cümlede yer alan sözcükleri inandırıcı kılacak, iddia edilen düşünceyi kanıtlayacak herhangi bir içerik ve görsele yer verilmemiştir. Diğer taraftan inandırıcılık sağlayan başka bilgiler de sunulmamaktadır. Profil fotoğrafı olarak kullanılan Arapça “Allah” yazısının bulunduğu görsel sadece grubun aidiyetini ortaya koymaktadır. Bu durum, nefret edilen Ateist gruplara yönelik “bu şerefsizlere ait sayfayı kaptalım “ arkadaşlar şeklindeki çağrıların dayanaksız, gerekçesiz kalmasına neden olmaktadır. Bu sebeple Facebook ortamında yer alan Ateist grupları hedef alan bu grubun, Facebook arayüzeyini nitelikli kullanmadığı gözlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, grup gönderilerinin Facebook ortamında yer alan Ateist grupları hedef alan nefret söylemi içerdiği gözlenmiştir.

3.4.4. Facebook’ta Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi

Toplumları oluşturan bireyler, dünyaya kadın ya da erkek olarak gelmektedirler. Cinsiyetin kadın ya da erkek olarak tanımlanmasında ya da

sınıflandırılmasında biyolojik ölçütler geçerli olmaktadır. Bireyin kadınlık ya da erkeklik gibi statüler içinde tanımlanması ise, toplumsal cinsiyet kavramını gündeme getirmektedir (Ataman, 2011:243). Toplumsal cinsiyet kavramı ise, toplumda kadın ve erkek rollerinin toplumsal ve kültürel olarak belirlenmesi ile ilgilidir. Her toplum bir erkek ya da kadını farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan erkek ve kadına zaman içinde dönüşmektedir. Çocuklar büyürken toplum onların önüne cinsiyetine uygun kurallar, şablonlar ya da davranış modelleri dizisi koymaktadır. Aile, medya arkadaş grupları okul gibi belirli toplumsallaştırma etkenleri söz konusu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahiplenebileceği ortamlar oluşturmaktadır (Bhasin ve Connell'den akt. Toker-Erdoğan, 2010:10). Toplumun kadın ve erkek için belirlemiş olduğu ve dayattığı bu roller dışındaki tüm cinsel tercihler ve bunların ifadeleri yok sayılmaktadır. Eşcinsellik, biseksüellik, transeksüellik ve lezbiyenlik toplumların standart yurttaş, aile üyesi, birey ideale uymamaktadır. Gündelik yaşamda, toplumun kadın ve erkek için belirlediği davranış kalıpları dışında hareket eden bu topluluklara üretilen nefret söylemi Facebook ortamına da taşınmıştır. Facebook ortamında hem LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) birey ve topluluklara hem de, toplumsal cinsiyet rolleri dışında davranış kalıplarına sahip kadınlara yönelik nefret söylemi üretilmektedir.

3.4.4.1. Eşcinsellik Karşıtı Nefret Söylemi

Homofobi, eşcinsellere ve eşcinselliğe karşı korku duymayı ve hoşnutsuzluğu içeren bir tepkidir/korkudur¹⁵¹. KaosGL Derneğinin 2008 yılında gerçekleştirdiği bir medya izleme çalışması sonuçlarına göre medya, homofobik, transfobik ve ayrımcıdır. Medya'da LGBTT (Lezbiyen, Gey,

¹⁵¹ Bakınız: www.guncelle.com, Erişim Tarihi: 28.07.2010.

Biseksüel, Travesti ve Transeksüel) bireyler, suçla ilişkili olarak, cinsel nesne olarak, karikatürize edilerek veya eşcinselliğe ilişkin stereotipleri ve önyargıları besleyen görseller eşliğinde sunulmaktadır (KaosGL, 2009:3). Bu cinsiyetçi homofobik söylemin üretiminde toplumun eşcinselliğe yönelik algı ve tutumunun etkisi büyüktür. Türkiye erkek egemen bir toplumdur. Geleneksel ailelerde erkek çocuğu, soyun devamlılığına yüklenen anlam nedeniyle kız çocuğuna göre daha değerli ve önemlidir. Bu nedenle Türkiye’de bir erkeğin eşcinsel olması büyük tepkilere neden olmaktadır. Ayrıca bireyin doğuşu ile başlayan kimliklenme süreci, önce aile ve toplumsal çevre, daha sonra da devletin ideolojik aygıtları tarafından dayatılmaktadır. Türkiye’de geleneksel yapı ile birlikte ulus-devletin militarist yapısı, bireylerin olaylara ve insanlara bakış açısını etkilemektedir. Bu nedenle homofobi Türkiye’de oldukça yaygındır. Nitekim Türkiye’de 2005 yılından bu yana LGBTT bireyleri hedef alan şiddet olayları ve nefret cinayetleri, toplumda varolan homofobi ve eşcinsellere yönelik nefreti görünür kılmaktadır. Cinsel yönelimi hedef alan bu nefret cinayetlerinden bazıları şunlardır: 21 Ağustos 2005 tarihinde Ankara’nın Çankaya ilçesinde Seçkin Çalışkan adlı travesti ve olaya tanık olan zihinsel özürlü Metin Türe adlı iki kişi, evlerinde boğularak öldürülmüştür.¹⁵² Ardından 7-12 Nisan 2006 tarihleri arasında Ankara’nın Eryaman semtinde yaşayan travesti ve transseksüellere yönelik saldırılar düzenlenmiş bu saldırılarda 30 travesti ve transseksüel yaralanmıştır. Bu saldırıları gerçekleştiren 4 kişinin yargılandığı dava, nefret suçu kapsamında değerlendirilmiştir¹⁵³. 6 Ocak 2007 tarihinde de Ankara’daki Kolej ve Bağlar Caddesi’nde travesti ve transseksüellere yönelik satırlı-bıçaklı bir saldırı daha düzenlenmiştir¹⁵⁴. LGBTT Bireylerin İnsan Hakları Raporu’na göre 2008 yılında dört LGBTT birey, nefret suçu ile hayatını kaybetmiştir¹⁵⁵. Bunlardan

¹⁵² <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/23/690908.asp/> Erişim Tarihi: 01.10.2012.

¹⁵³ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=5946 / Erişim Tarihi:01.10.2012.

¹⁵⁴ <http://www.bianet.org/bianet/bianet/90343-travesti-ve-transeksuellere-satirli-saldiri> / Erişim Tarihi: 02.10.2012.

¹⁵⁵ <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2011/09/2008-Lgbt-Bireylerin-%C4%B0nsan-Haklari-Raporu.pdf> / Erişim Tarihi: 02.10.2012.

biri de Eryaman'da saldırıya uğrayan ve mahkemede sanıkların aleyhine tanıklık eden Dilek İnce adlı transeksüeldir. Dilek İnce, 10 Kasım 2008 tarihinde Ankara-Etlik'te uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir¹⁵⁶. 2009 yılında da Türkiye'nin farklı şehirlerinde 7 transseksüel 5 gay öldürülmüş ve LGBTT bireylere yönelik toplamda 12 nefret suçu gerçekleşmiştir¹⁵⁷. *Uluslararası Af Örgütü 2010 Türkiye Raporu'na* göre 2010 yılı içinde LGBT örgütleri tarafından kayıt altına alınan ve nefret suçu olduğundan şüphelenilen 16 cinayet vakası bulunmaktadır. Bu cinayetlerin dokuzunda mağdurlar gey iken, altı mağdur ise trans kadındır. Vakaların birinde, heteroseksüel bir erkek, gey olarak algılandığı için öldürülmüştür¹⁵⁸. 2011 yılı boyunca da bir lezbiyen, 5 trans kadın, 2 gay' e yönelik nefret cinayeti işlenmiş; 4 ayrı olayda kesici alet veya silahla nefret saldırısı, 1 linç girişi ve 2 tecavüz vakası gerçekleşmiştir¹⁵⁹. 2012 yılında ise Türkiye'de 5 trans birey, nefret suçu neticesinde öldürülmüştür¹⁶⁰. Gündelik yaşamda, şiddete ve nefret cinayetlerine hedef olan LGBTT bireyler, yeni medya ortamlarından Facebook'ta da nefret söylemine maruz kalmaktadır.

Facebook'ta eşcinselleri veya nefret edilen kişi veya grupları aşağılamak amaçlı kurulan, homofobik söyleme sahip pek çok grubun varlığı söz konusudur. Bu gruplar, önyargı ve genellemelerle oluşturdukları söylemlerini ortamda açıkça dolaşıma sokmaktadır. Bu grupların pek çoğunda LGBTT bireyleri aşağılamak için "ibne" kelimesinin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bu etiket, etnik kimliklere de yapıştırılmaktadır. Örneğin,

¹⁵⁶ http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1226567821&year=2008&month=11&day=13/ Erişim Tarihi: 02.10.2012.

¹⁵⁷ <http://www.bianet.org/bianet/toplum/114730-aktivistler-lgbttlere-yonelik-siddeti-protesto-ediyor/> Erişim Tarihi: 02.10.2012.

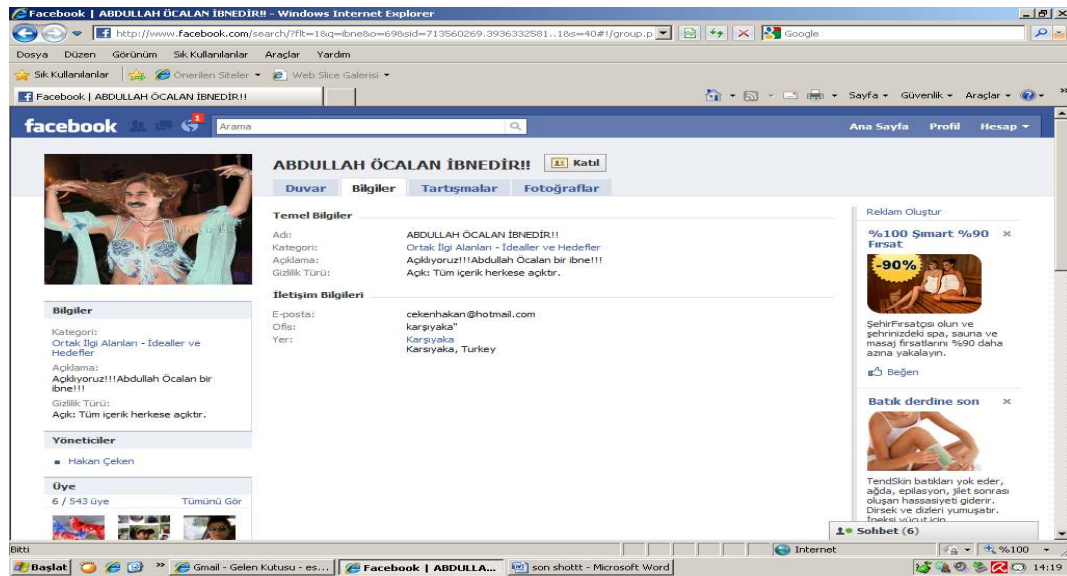
¹⁵⁸ http://www.spod.org.tr/turkce/wp-content/uploads/2012/03/af_orgutu_lgbt_raporu.pdf Erişim Tarihi: 02.10.2012.

¹⁵⁹ <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/kaos-gl-insan-haklari-raporu-2011-2> Erişim Tarihi: 02.10.2012.

¹⁶⁰ <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=12742> Erişim Tarih: 02.10.2012.

“ABDULLAH ÖCALAN İBNEDİR!”¹⁶¹ adlı grup grubun profil bölümünde Abdullah Öcalan’ın dansöz kıyafeti giydirilmiş bir fotoğrafı bulunmaktadır. Açıklama bölümünde ise, “Açıkıyoruz!!!! Abdullah Öcalan bir İbne!!!” şeklinde bir yazı bulunmaktadır. 502 üyesi bulunan grubun duvar bölümünde herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Grubun görselinde yer alan fotoğraf ise, eşcinselliğe yönelik önyargıları besler niteliktedir. Eğer kişi gay ise, kadın giysileri giyerek kıvırtır, söylemiyle önyargı üretilmiştir. Burada asıl dikkat çekici nokta ise, o giysilerin kime giydirildiği ve kime “ibne” denildiğidir. Burada Abdullah Öcalan’a duyulan nefret, nefret edilen başka bir gruba, eşcinsellere göndermede bulunularak ifade edilmiştir.

Şekil 35. “Abdullah Öcalan İbnedir” Adlı Facebook Grubunun Görseli

Ayrıca, Facebook’ta homofobik nefret söylemi, özellikle futbol takımı taraftarlarının oluşturduğu grup sayfalarında yaygındır. Futbol takımı taraftarları, ezeli rakip olarak gördükleri takımı aşağılamak için “ibne” kelimesini takımın isminden önce kullanmaktadır. “BEŞİKTAŞ ULAN” adlı Facebook grup sayfasında onlardan biridir.

¹⁶¹ Grup adları birebir olduğu gibi aktarılmaktadır.

Örnek Analiz 6:

Tablo 15. “Beşiktaş Ulan” Adlı Facebook Grup Sayfasına Ait Genel Bilgiler

Grubun adı	BEŞİKTAŞ ULAN
URL:	https://www.facebook.com/pages/BE%C5%9E%C4%B0KTA%C5%9E-ULAN/106988242673544 / Erişim Tarihi: 13.07.2012.
Grubun oluşturulma tarihi	07.04.2010
Grubun tanımı (Hakkında)	BÜYÜK BEŞİKTAŞ TARAFTARI
Grubun Açıklaması	
Grubun Beğenilme/üye sayısı	23.450 Kişi
Gönderinin içeriği	Daracık kırmızı mini eteği Prensesler kıskansın o güzelliği O endam o kalça başka kimde var Folloşların folloşusun galatasaray Samiyende bastılar iki ibneyi Biri fenerbahçeydi öteki kimdi? Çok aradılar sordular bulamadılar Samiyenin g.tvereni galatasaray. Ölmeye mi geldiniz siz İNÖNÜ'ye (22. 08.2012 tarihinde grup sayfasında paylaşılmıştır.)
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	Grup Sayfasında Beşiktaş Spor Kulübünün armasının olduğu atkı, bileklik görselinin yer aldığı büyük profil fotoğrafı kullanmıştır. Bu büyük kapak fotoğrafının sol alt köşesinde yer alan küçük bir fotoğrafta da Beşiktaş logosunun görseli bulunmaktadır.

Şekil 36. “Beşiktaş Ulan” Adlı Facebook Grubunun Sayfa Görüntüsü

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grup adını, Türkiye'deki en büyük dört spor kulübünden biri olan Beşiktaş Spor Kulübünden almıştır. Grup profil fotoğrafı olarak üzerinde spor kulübünün logosunun bulunduğu atkı ve bileklik görseli kullanmıştır. Bu malzemeler, grup aidiyetinin güçlenmesi birlik ve beraberlik ruhunun taze tutulması amacıyla kullanılmaktadır. Grup sayfasının Facebook arayüzündeki hakkında kısmında, "BÜYÜK BEŞİKTAŞ TARAFTARI" şeklinde bir cümle yer almaktadır. Büyük Beşiktaş Taraftarı, spor kulübünü destekleyen çevrimiçi ve çevirim dışı grup üyelerinin büyüklüğünü vurgularken, rakip takımlar karşısındaki üstünlüğünü de ortaya koymaktadır.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Örnek alınan gönderinin dili ilk cümlelerden başlayarak kafiyeli cümlelerden oluşması göz önüne alındığında şiirsel olarak nitelendirilebilmektedir. Örnek olarak "Daracık kırmızı mini eteği, Prensesler kıskansın o güzelliği, O endam o kalça başka kimde var, Folloşların folloşusun Galatasaray, Samiyende bastılar iki ibneyi, Biri fenerbahçeydi öteki kimdi?" şeklindeki ilk cümleler ele alındığında bu dil kullanımını görülebilmektedir. Görselin dili, espri ile karışık Fenerbahçe ve Galatasaray spor takımlarını aşağılamaktadır. Cümlelerde yer alan "folloş, ibne vb. sözcükler gönderiyi homofobik ve cinsiyetçi bir söyleme kavuşturmuştur

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Gönderi, Beşiktaş Spor Kulübü taraftarlarınca oluşturulmuştur. 1902 yılında Bereket Spor Kulübü adıyla, Beşiktaş Serencebey Mahallesi'nde 22 kişilik bir grup tarafından haftanın bazı günlerinde toplanıp jimnastik hareketleri yapmak amacıyla kurulmuş bir spor kulübüdür 1909 yılında Bereket Jimnastik Kulübü'nün adı Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü olarak değiştirmiş ve jimnastik, güreş, boks, eskrim ve atletizmin ön planda tutulduğu güçlü bir spor kulübüne dönüşmüştür¹⁶². Daha sonra 1905 yılında kurulan Galatasaray Spor Kulübü ve 1907 yılında kurulan Fenerbahçe Spor Kulübü ile birlikte Beşiktaş, uzun yıllar Türkiye'nin en büyük üç takımı arasında sayılmıştır. Türkiye Futbol liginde her sezon devam eden bu rekabetten beslenerek, takımları destekleyen taraftarların kendilerini yüceltirken karşı takımın taraftarlarını aşağılayıp ötekileştirdikleri görülmektedir. Gönderiye göre Beşiktaş'ın üstünlüğü yalnızca futbol üzerinden değil, söz konusu rakipler “eşcinsel” ya da “kadın gibi” iken Beşiktaş, iktidar sahibi erkek olarak konumlandırılmasından ileri gelmektedir.

Bağlam Bilgisi

Rekabet bağlamında rakip takımların birbirlerini aşağılamak için oluşturulan söylemde kullanılan yöntem, kadın ve eşcinsel etiketidir. Bu noktada “biz” olarak konumlandırılan kişiler/taraftarlar, heteroseksüel erkeklerdir. Örneğin, “Daracık kırmızı mini eteği, Prensesler kışkansı o güzelliği O endam o kalça başka kimde var” sözcükleri ile kurulan cümlelerde rakip takım kadınlaştırılmıştır. Söz konusu kadınlarda arzu nesnesi olarak konumlandırılarak heretoseksüel erkeklerin arzularına hizmet etmeye yarayan birer varlık haline getirilmektedir. Ayrıca gönderinin devamında yer

¹⁶² <http://www.bjk-1903.net/tarihce.asp> / Erişim Tarihi:07.10.2012.

alan “Samiyende bastılar iki ibneyi, Biri fenerbahçeydi öteki kimdi? Çok aradılar sordular bulamadılar, Samiyenin g.tvereni Galatasaray,” cümleleri ile de rakip takımın taraftarları eşcinsel olarak sunulmaktadır. Bu noktada bir aşağılama aracı olarak eşcinsel etiketinin kullanılıyor olması ile eşcinsellik kötü, aşağı, istenmeyen şekilde sunulmakta ve böylelikle homofobi üretilmektedir. Diğer yandan “Samiyenin g.tvereni Galatasaray” cümlesi ile Galatasaray’ın ilişkide pasif, Fenerbahçe’nin ise aktif olarak konumlandırıldığı söylenebilmektedir. Gönderi nefret üretmek için oluşturulmuştur. Dolayısıyla gönderinin bağlamını doğrudan nefret oluşturmaktadır. Bu bağlamda rakip takım ve taraftarlarına yüklenen eşcinsellik ve kadın gibilik üretilen nefretin temel dayanağını oluşturmakta, toplumsal normlar göz önüne alındığında nefret söyleminin meşruiyet kazanmasının amaçlandığı söylenebilmektedir.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderide çoğunlukla aktif yapı kullanılmıştır. Cümle yapıları devriktir. Dolayısıyla karmaşıktır. Ancak devrik cümle kullanılması aynı zamanda kafiyeli anlatımın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Cümle yapısı karmaşık olduğu halde cümlelerin şiir/tekerleme gibi cümlelerin kullanımı, akılda kalıcılığını yükseltmektedir. Örneğin, “Daracık kırmızı mini eteği Prensesler kiskansın o güzelliği, O endam o kalça başka kimde var” cümleleri ile kurulan kafiyeli şiirsel anlatım gönderinin kolayca algılanmasını ve akılda kalıcılığını arttırmaktadır.

Bölgesel Uyum

Gönderide cümleler arasında nedensel ve işlevsel ilişki bulunmamaktadır. Ancak referanssal ilişki üzerinden kayıp bağların kurulması sağlanmaktadır. Örneğin “Daracık kırmızı mini eteği” ve Folloşların folloşusun Galatasaray” cümleleri ile poligam¹⁶³ ve aktif cinsel hayata sahip kadınları imlemektedir.

Kelime Seçimleri

Sözcükler daha çok yan anlam içermektedir. Daracık mini etek giymek genel kanı itibariyle kadınlara özgü bir edim olduğundan etek giyen erkek de “kadın gibi/kadınsı” erkektir. Rakip takımlar olan Galatasaray ve Fenerbahçe’nin, “Prensesler kıskansın o güzelliği” cümlesi ile başta masallar olmak üzere, halk edebiyatında çok güzel olarak sunulan prenseslerden bile daha çekici olduğu ve bu nedenle cinsel olarak daha çok arzulandığı anlamı metaforik olarak üretilmiştir. Ayrıca “Ölmeye mi geldiniz siz İNÖNÜ'ye” cümlesindeki İnönü, sözcüğü ile Beşiktaş spor Kulübünün stadı olan İnönü Stadı kastedilmektedir. Gönderide yer alan “ölmeye mi geldiniz” ifadesi ile rakiplerini yeneceklerini belirtirlerken aynı zamanda yenmek/yenilmek ile cinsel ilişki pratikleri arasında yan anlamsal ilişki kurulmuştur.

Retorik

Gönderide herhangi bir inandırıcı bilgiye, uzman görüşe, sayısal veriye yer verilmemiştir. Gönderide yer alan ve Beşiktaş Spor kulübü simgeleyen

¹⁶³ Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre Poligam, toplum bilminde çok eşli anlamına gelmektedir. Erişim Tarihi: 08.10.2012.

logolu objeler, grup aidiyetini güçlendirmek için kullanılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde ortamda LGBTT bireylerine yönelik hakaret ve aşağılama içeren ifadelerle homofobik nefret söylemlerinin üretildiği gözlenmiştir.

3.4.4.2. Facebook'ta Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi

Cinsiyetçilik terimi, cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak da kullanılmakta olup erkek egemen toplumda kadınlara yönelik olumsuz tutumların sonucunda kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlara erkeğe göre düşük konumlarda tutulması olarak tanımlanmaktadır (Yaşın ve Dökmen'den akt. Toker-Erdoğan, 2010:13). Nilüfer Timisi'ye göre ise cinsiyete dayalı ayrımcılık en geniş anlamıyla kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyetine dayalı olarak geliştirilen kalıpyargıları içermekle birlikte özünde kadın cinsine yönelik ayrımcılığı ifade etmektedir (Timisi, 1997:24). Toplumsal cinsiyete dayalı kalıpyargılar, kadının toplum içerisindeki rolünü belirlerken, bu rol dışına çıkanlarla ilgili de kalıpyargıları oluşturmaktadır. Örneğin, toplumun kadına biçtiği rollerin başında aile namusuna halel getirmeyecek şekilde giyinmesi, yerine göre davranmayı bilinmesi, kısacası “iffetli” davranması gerekmektedir. Toplumsal anlamda iffetli olmamak, yani toplumun dayattığı kalıpların dışına çıkmak, beraberinde toplumsal dışlanmayı, saygısızca davranılmayı, aşağılanmayı getirmektedir. Gündelik hayatın her alanında karşılaşılan cinsiyete dayalı ayrımcılığın en görünür olduğu alanlardan biri de medyadır. Medya metinlerinde kadın çoğu zaman basmakalıp iki tiplere içerisinde yer almaktadır: ya “fettan” ve kötü kadın” ya da “toplumun attettiği role uygun olarak anne ve iyi eş olarak kadın”. Kadınların çalışma yaşamına dahil olmaları da kadınlara uygun iş temelinde sunulmakta, bu tanımların dışına çıkan kadınlar marjinalleştirilmektedir. Ayrıca kadınlar “bedene” indirgenmekte; ilgi çekme, izlenirliği artırma ve sansasyon yaratma kaygılarıyla kadınlar, bedenleri üzerinden sömürülmektedir (Binark ve Gencel-Bek, 2007:4). Geleneksel medyada kadına biçilen bu roller ve

kalıpyargılar, yeni medya ortamına da taşınmıştır. Facebook ortamında, “kadın”, “fahişe”, “orospu”, “aşüfte” ve “kaşar” sözcükleri ile yapılan tarama sonucunda kadınlara yönelik çeşitli nefret söylemleri ile karşılaşmıştır. Ortamda oluşturulan grup sayfalarında kadınların daha çok toplumsal cinsiyet rolleri dışındaki yaşam biçimleri nedeniyle nefret söyleminin hedefi oldukları gözlenmiştir. Analiz örneğini oluşturan “Kaşarlılara Bu Laflar” adlı grup da onlardan biridir.

Örnek Analiz 7:

Tablo 16. “Kaşarlılara Bu Laflar” Adlı Facebook Grubuna Ait Bilgiler

Grubun adı	Kaşarlılara Bu Laflar
URL:	https://www.facebook.com/kasarlara/ / Erişim Tarihi: 28.09.2012
Grubun oluşturulma tarihi	24.Nisan 2011.
Grubun tanımı (Hakkında)	İçmekten değil, yaşamaktan kafamız güzel bizim ;)
Grubun Açıklaması	
Grubun Beğenilme/üye sayısı	8.637 Kişi
Gönderinin içeriği	'Asgari ücretle çalışan bir babanın, " alnından dökülen terlerle " alınan kıyafetleri; kendini becerttirmek için kolaylıkla çıkartabilen bir kıza " KALTAK " denir..! (27 Eylül 2011 tarihinde grup sayfasında paylaşılmıştır.)
Görsel Kullanımı (Fotoğraf)	Grup, profil fotoğrafında siyah deri kedi kostümü giyen kedi kadın görseli kullanmıştır. Görseldeki kedi kadın, yere doğru domalmış yerdeki kedi yemek kabını yalamaktadır. Vücut hatlarını ortaya çıkaran siyahlar içindeki kadı kızıl saçlıdır. Duruş pozisyonu ve giysisi, kadının cinsel obje olarak kullanıldığı bir görselin oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca sol alt köşeye eklenen küçük fotoğrafta yan yana duran üç mini etekli kadın görüntüsü yer almaktadır.

Şekil 37. “Kaşarlara Bu Laflar” Adlı Facebook Grup Sayfasının Görseli

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Grup sayfasının seçtiği yan anlamlı söz öbeğinden oluşan isim, grubun ana fikrini ve amacını ortaya koymakla birlikte, “kaşar”ların kimler olduğu ve neden “kaşar” olarak nitelendirildikleri konusunda herhangi bir bilgi içermeyişinden dolayı içeriğin eksilteli enformasyon olduğu söylenebilmektedir. Kaşar kelimesi, Türkçede oyunda açığöz, kurnaz olan kimse için kullanılmaktadır. Facebook’taki bu grup sayfasında sözcük, erkek-kadın ilişkileri bağlamına taşınmış ve kadınların ilişkide açığözlü, kurnaz davrandıklarını bu sebeple de erkekleri kandırdıkları ima edilmiştir. Grup kendisini “içmekten değil, yaşamaktan kafamız güzel bizim “:)” şeklindeki cümle ile tanımlamaktadır. Bu tanımlamada da eksilteli enformasyon olduğu görülmektedir. Cümlelerin sonuna eklenmiş olan ve İnternet kullanıcılarının duygularını ifade eden özel simgeler (duygu simgeler veya emoticonlar)

arasında yer alan ve gülümseme anlamı taşıyan “:)” şeklindeki işaret, yazılan tanım cümlesinin espiri amacı taşıdığını göstermektedir. Grubun kendini tanımlamak üzere seçmiş olduğu profil fotoğrafı, siyah deri kedi kostümü içerisindeki bir kadın görüntüsüdür. Kadının yerde duran kedi maması kabına eğilmiş şeklindeki pozisyonu, kadın bedeninin esnekliğini ve kıvrımlarını ortaya çıkarmaktadır. Görselde yer alan kadın görüntüsü, kadının arzu nesnesi olarak kullanıldığını göstermektedir. Aynı şekilde kapak fotoğrafının hemen altında yer alan küçük fotoğrafta, yan yana durmuş üç kadının, yine göğüs dekolteli mini etekli görüntüsü yer almaktadır. Görüntüde üç kadının yan yana gelirken tişörtlerindeki harflerle “Google” yazısını oluşturduğu görülmektedir. Ancak üç kadından ortada yer alan kadının tişörtünde harf olmamakla birlikte her bir göğüsün Google’ın ikinci ve üçüncü harfi olan “o” harfinin yerine geçtiği görülmektedir. Böylelikle kadın vücudu hem cinsel obje olarak kullanılmış, hem de yuvarlak biçimi nedeniyle “o” harfi yerine kullanılarak kadın bedeni ile alay edilmiştir.

2. Şematik Yapı

Gönderinin Anlatım Dili

Gönderinin dili, hayal kırıklığı ile kadınlara yönelik küfür ve hakaret içermektedir. Hayal kırıklığının nedeni gönderiye konu olan kadının toplumun dayattığı kuralları yok sayarak evlenmeden cinsel birliktelik yaşamasıdır. Bu nedenle bu gönderide sert ve öfkeli bir dil kullanımı ile kadınlar etiketlenmekte, toplumun dayattığı roller dışındaki davranışları nedeniyle hakarete uğramaktadır. Gönderinin ilk cümlesi “asgari ücretle çalışan bir babanın, alnından dökülen terlerle alınan kıyafetleri” ile “hakaret edilen kadının babası ve onun emeği yüceltilirken cinsel yaşamı nedeniyle, bu emeği hak etmeyen kadın küçültülmekte, aşağılanmaktadır. Gönderi kısa ve kolay anlaşılır bir dil yapısına sahiptir.

Ardalan Bilgisi (Önceki olay da dahil)

Gönderide toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadından beklenen, talep edilen davranış kalıpları dışında bir davranışın eleştirisi sert bir dille yapılmıştır. Türkiye’de kadının cinsel özgürlüğü sınırlıdır ve baskı altındadır. Sevda Çoşmuş’a göre, Kadın bedeninin toplum tarafından denetlenmesinde toplumsal bir değer olarak bekâret kavramı, karşımıza çıkmaktadır. Çünkü “namus” kavramı bekâretle ilişkilendirilmekte ve kadın toplumsal açıdan büyük değer atfedilen bu kavramı, evlilik öncesinde koruduğu ölçüde namuslu sayılmaktadır. Diğer bir değişle ataerkil düzende kadın bedeni, cinsel açıdan özgür olan hatta toplumca cinselliğe teşvik edilen erkek için “elinin kiri” olarak anlam taşır ve sahip olduğu kadın, ilk birlikte olduğu kişi olarak erkeğin şerefine sembolüdür. Ayrıca başka erkeklerle girdiği güç mücadelesinde erkeğin egemenliğini pekiştirdiği, gücünü sınıadığı bir alandır. Toplumsal değerler açısından kadının davranışlarının iyi-kötü olarak kategorilendirilmesi, ayıplanması, hatta daha ileri giderek kadının öldürülmesi ülkemizde yaşanan bir durumdur. Kadın oturuşu-kalkışı, konuşması, bakışı, gülüşü ile değer kazanan veya değersizleşen ve bu anlamda kendi varlığını gerçekleştirmesi, özgür bir birey olarak kendi hayatına ilişkin kararlar alması hoş karşılanmayan ve bu nedenle çoğu kez şiddete veya hakarete uğramaktadır (2008: 25-26). Bu nedenle Türkiye’de kadının evlenmeden önce cinsel ilişkiye girmesi ve bekâretini kaybetmesi, toplumsal anlamda namussuzluk olarak değerlendirilen bir şeydir. Bu bağlamda gönderide yer alan cümlelerde, kendi isteği ile bir erkekle birlikte olan kadının bu eylemi “becerttirmek”¹⁶⁴ sözcüğü ile tanımlanarak kadının cinsel ilişkide pasifliği üzerinden aşağılanması amaçlanmıştır. Burada kullanılan “becerttirmek”

¹⁶⁴Argo sözlüğüne göre becermek: 1.ırzına geçmek, kirletmek demektir. <http://www.baktabul.net/nedir/232974-argo-sozlugu-adan-zye-argo-sozlugu-argo-kelimeler-argo-terimler-nelerdir.html> / Erişim Tarihi: 05.11.2012. Irza geçmek ise, kişinin rızası dışında cinsel ilişkide bulunulmasıdır. Genelde erkek tarafından kadına ve kız-erkek çocuklarına doğru yapılan bir eylemdir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Irza_ge%C3%A7me/ Erişim Tarihi:05.11.2012.

kelimesi, “ırzına geçmek, kirletmek”¹⁶⁵ anlamında kullanılan “becermek” kelimesinden türetilmiştir. Türkçede ettirgen eylemde özne işi yapmaz, bir başkasına yaptırır¹⁶⁶. Bu cümlede de kadın, kendi isteği ile bir erkekle birlikte olurken cinsel birlikteliği gerçekleştirme edimini erkeğe yaptırarak edilgenleşmektedir.

Bağlam Bilgisi

Bu gönderi, tamamen toplumun kabul edip benimsediği toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirilmelidir. Gönderi, kadının cinsel özgürlüğe sahip olmaması, evlenene kadar bekâretini koruması gerektiğini savunan toplumsal değerlere dayanmaktadır. Erkek egemen toplumlarda, kadının bekâreti ailenin, özellikle de erkeğin namusudur. Baba (erkek), kız/kadının namusu konusunda sorumluluk duyması gereken birincil aile üyesidir. Bu sebeple baba parası ile alınan giysilerin, toplum tarafından kadına dayatılan kuralların yıkılması esnasında kullanılması, kadının bu davranışını daha da kabullenilmez kılmaktadır.

B. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Gönderideki cümlelerde aktif yapının benimsendiği görülmektedir. Ancak sıralı, devrik cümleler kullanılmış olmasına rağmen, cümlelerin kısa

¹⁶⁵ Argo sözlüğüne göre becermek: 1.ırzına geçmek, kirletmek demektir.
<http://www.baktabul.net/nedir/232974-argo-sozlugu-adan-zye-argo-sozlugu-argo-kelimeler-argo-terimler-nelerdir.html> / Erişim Tarihi: 05.11.2012.

¹⁶⁶http://www.edebiyatfakultesi.com/turkce_konu_anlatimi_a_3.htm/ Erişim Tarihi: 05.11.2012.

yapılı ve basit olması, anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Gönderide yer alan küfür ve aşağılama sözcükleri anlatımı, sert, öfkeli ve tehditkâr bir yapıya kavuşturmuştur.

Bölgesel Uyum

Cümleler arasında nedensel ilişkinin kurulduğu söylenebilmektedir. Cümlelerin ortaya koyduğu yargılar, önceki veya sonraki cümlelerde gerekçelendirilmektedir. Cümleler arasında işlevsel ilişki ise çoğunlukla bulunmamaktadır. Ardışık cümleler birbirleriyle bağlantıya sahip olmakla birlikte, çok azında konu bütünlüğü cümlelerin tamamı ile kurulmaktadır. Cümleler arasında referanssal ilişki ise ard arda gelen cümleler arasında kurulmamış olmakla birlikte, tüm gönderinin tamamı ile kurulmuştur.

Kelime Seçimleri

Gönderinin kelime seçimlerini incelediğimizde hem düz anlamlı hem de yan anlamlı sözcüklerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Burada “Asgari ücretle çalışan bir babanın” cümlesi ile toplumun en alt geliri ile çalışma hayatını sürdüren bir birey ifade edilmektedir. Cümlenin devamında “alnından dökülen terlerle” cümlesi ile “babanın” asgari ücretle ağır iş yaptığı, para kazanmak için çok emek verdiği, duygusal bir dille aktarılmaktadır. Tırnak (“”) içerisinde gösterilen bu cümle, gönderi içerisinde özellikle vurgulanmak istenmiştir. Bu cümlenin vurgulanmasının nedeni, ter dökülerek elde edilen kazancın önemsenmiş olmasıdır. Gönderinin son cümlesinde kullanılan kelimeler, daha çok yan anlam içermektedir. Örneğin “kendini becertirmek” şeklindeki bu cümlecik ile kadının birlikte olduğu erkeğe kendisini teslim ederek, erkeğin zevk nesnesi olması, kadının cinsel ilişkide pasif olarak

konumlanması anlatılmak istenmiştir. Gönderinin devamında yer alan ve “kendini becertmek için giysilerini kolaylıkla çıkartabilen bir kıza ” KALTAK denir..!” şeklindeki erkek tarafından kurulan bu cümle kadının cinsel özgürlüğüne bakışı ortaya koymakta, kadına kendi bedeni üzerinde tasarrufta bulunduğu için hakaret etmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “kaltak” kelimesi, “iffetsiz, namussuz kadın”ı tanımlamak için kullanılmaktadır. Cinsel özgürlüğü seçen kadın, toplumun kendisinden beklediği davranış kalıplarının başında gelen “iffetli olmak”tan uzaklaşmıştır. Bu durum her türlü hakaretin dayanağıdır.

Retorik

Retorik unsurlar ele alındığında herhangi bir inandırıcı bilgi ya da referans görülmemektedir. Gönderinin tamamen sübjektif bir bakış açısı oluşturulduğu, savunduğu düşüncüyü geçerli kılacak herhangi bir enformasyon içermediği görülmüştür. Ancak grup profilinde yer alan seksi kadın figürü ile kadının cinsel arzuları ile hareket etmesi, kadın vücudunun bakısalılık, tahrik nesnesi olarak konumlandırılması ile desteklenmek istenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu gönderide toplumsal cinsiyet rollerine ayıkırı davranan kadınların yaşam pratikleri eleştirisi üzerinden kadınlara yönelik nefret söylemi üretilmektedir.

SONUÇ

Nefret söylemi kavramının sosyal bilimlerde kullanılması, nispeten yenidir. Kavram ilk olarak 1994 yılında Ruanda Soykırımını açıklayan metinlerde kullanılmıştır. Nefret söylemi, Ruanda soykırımının gerçekleşmesinde ve bir milyon civarı Tutsi halkının katledilmesinde önemli bir rol oynamıştır¹⁶⁷. Türkiye’de ise nefret söylemi 2006 yılından bu yana meydana gelen nefret suçları kapsamında tartışılmaya başlamıştır. Bilindiği üzere, nefret suçu, “bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi, gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçları tanımlanmaktadır” (Göregenli, 2009:30). 2006 yılında Ankara’nın Eryaman ve Esat semtlerinde travesti ve transseksüellere yönelik saldırıları gerçekleştiren 4 kişinin yargılandığı davanın nefret suçu kapsamında değerlendirilmesi, nefret suçlarına zemin hazırlayan nefret söylemi kavramını gündeme taşımıştır. Ancak, Türkiye’de özellikle 19 Ocak 2007 tarihinde *Agos Gazetesi* Başyazarı Hrant Dink’in çalıştığı gazete önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmesinin ardından nefret suçu ile birlikte nefret söylemi tartışmalarının yoğunluk kazandığı görülmüştür. Nitekim bu tez çalışmasının başladığı Ekim 2009’dan bu yana da nefret söyleminin özellikle de bazı toplumsal ve siyasal konular bağlamında sık sık gündeme geldiği gözlemlenmiştir.

Nefret söylemini Türkiye gündemine taşıyan belli başlı olaylardan bazılarını sıralayacak olursak 2008 yılında ard arda yaşanan etnik kimlik temeli çatışmalardan başlayabiliriz. 8 Nisan 2008 tarihinde 75 sağ görüşlü öğrencinin Antalya’daki üç Kürt kökenli öğrenciye saldırması¹⁶⁸, 14 Haziran 2008 tarihinde Gebze’de Kürt işçilerin komşularını rahatsız ettikleri için

¹⁶⁷ <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale/> Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁶⁸ <http://istanbul.indymedia.org/tr/news/2008/04/236390.php> Erişim Tarihi: / 12.10.2012.

saldırıya uğraması¹⁶⁹, 30 Eylül 2008 tarihinde Balıkesir'in Altınova ilçesinde sokaktaki adli bir kavganın kısa sürede etnik bir meseleye dönüşerek kitlesel bir şekilde harekete geçen belde halkının Kürtlerin işlettikleri işyerlerini, evlerini tahrip ettiği olayları¹⁷⁰, bu çerçevede değerlendirebiliriz. Ayrıca 31 Ocak 2008 tarihinde Manisa'nın Selendi ilçesinde yaşayan Romanların kimlikleri nedeniyle saldırıya uğraması sonucu ilçeden göç etmek zorunda kalmasını¹⁷¹, 25 Temmuz 2010 tarihinde Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan ve Kürt yurttaşları hedef alan linç girişimini¹⁷², 26 Temmuz 2010 tarihinde Hatay'ın Dört Yol ilçesinde 4 polisin terör örgütü tarafından öldürülmesi sonrası ilçede yaşayan Kürt nüfusu hedef alan saldırıların yaşanmasını¹⁷³ ve 14 Temmuz 2011 tarihinde Silvan'da 13 askerin ölmesiyle sonuçlanan çatışma sonrasında Zeytinburnu'nda yaşanan ve Kürt yurttaşları hedef alan ırkçı saldırıları da¹⁷⁴ nefret söylemini gündeme taşıyan olaylar arasında sıralayabiliriz. Nefret söyleminin görüldüğü bu olaylardan, özellikle Zeytinburnu'nda yaşanan olayda, nefret söyleminin yeni medya ortamları aracılığıyla yeniden üretildiği ve dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir¹⁷⁵. Zeytinburnu ilçesinde Kürt yurttaşlara saldıran grupların özellikle Facebook ortamı üzerinde kurdukları grup sayfası üzerinde örgütlendikleri, linç girişimlerinin duyurusunu da Facebook grup sayfası üzerinden gerçekleştirdikleri görülmüştür. Yeni medyada nefret söyleminin tartışıldığı yakın tarihli diğer bir olay ise, Van'da meydana gelen 7.2 şiddetindeki

¹⁶⁹ <http://www.haberlink.com/haber.php?query=31548#.UNCJoawwiho/> Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁷⁰ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=901292&CategoryID=77> / Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁷¹ <http://bianet.org/bianet/bianet/119309-manisada-ayrimcilik-romanlara-irkci-saldiriya-donustu/> 12.10.2012.

¹⁷²

http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1280234707&year=2010&month=07&day=27 / Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁷³ <http://gundem.milliyet.com.tr/dortyol-da-gergin-gun/gundem/gundemdetay/27.07.2010/1268909/default.htm> / Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁷⁴ <http://www.evrensel.net/news.php?id=10499> / Erişim Tarihi: 12.10.2012.

¹⁷⁵

<http://www.milliyet.com.tr/Gundem/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&KategoriID=15&ArticleID=1417925> / Erişim Tarihi: 12.10.2012.

depremdir. Van'da 24 Ekim 2012 tarihinde gerçekleşen depremin ardından, bölgede yaşayan Kürt yurttaşları hedef alan nefret söylemlerinin, geleneksel medyanın yanı sıra yeni medya aracılığıyla yeniden üretildiği gözlenmiştir. Bu her iki olayda da özellikle Facebook ortamında bir araya gelen ırkçı ve ayrımcı örgütlenmelerin nefret içerikli söylemleri üreterek dolaşıma soktuğu görülmüştür.

İnsanların hissettiği doğal bir duygu olarak nefret duygusu, insanlık tarihi ile birlikte var olmuştur. İnsanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumlar bir aramalığı “biz” olgusu ile gerçekleştirirken “biz”i anlamlandıracak tanımlayacak, söylemlere ihtiyaç duyarlar. Bu noktada üretilen söylemler, “biz”i ötekiler üzerinden anlamlandırmaktadır. Bir dışlama pratiğine dayanan ötekilik, “biz” kurgusu dışında yer alan “onlar”ı anlama, anlamlandırıp konumlandırma pratiğidir. Türkiye’de Cumhuriyet’le birlikte inşa edilmeye başlanan “toprak ve kültür” birliğine dayalı milliyetçilik, zaman içerisinde bazı taleplerde bulunan azınlık ve muhalifleri yani “Türk” olmayı yok sayma, dışlama eğilimi göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı vasıtasıyla inşa edilen bizlik (ulus), kısmen Cumhuriyetçilik, laiklik ve çağdaşlık gibi siyasi değerlerin paylaşımına, ama daha çok Müslüman olma ve Türkçe konuşma gibi kültürel aidiyet ve performanslardaki ortaklaşmaya yaslanmıştır (Kurban ve Değer, 2012). Türkiye Anayasası ile de güvence altına alınan bu yurttaşlık ve aidiyet tasarımı¹⁷⁶, Haziran 2011’den bu yana Türkiye gündeminde yer alan ve mevcut Anayasanın değiştirilmesini öngören yeni Anayasa çalışmaları bağlamında tartışılmaktadır. 12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde Türkiye’deki bütün siyasi partiler tarafından gündeme getirilen yeni bir anayasa yapılması konusu, seçim sonrasında da gündemin en önemli maddelerinden biri olmuştur. Yeni Anayasa çalışmalarını yürütmek

¹⁷⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası MADDE 66-* Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga cümle: 3/10/2001-4709/23 md.)Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz. <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm/> Erişim Tarihi:07.11.2012.

üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen 4 siyasi parti (AK Parti, CHP, MHP ve BDP) üçer üyeden oluşan Anayasa Uzlaşma Komisyonu kurulmuştur. Anayasa Uzlaşma Komisyonu. İlk toplantısını çalışma usul ve esaslarını belirlemek üzere 19 Ekim 2011 tarihinde gerçekleştirmiştir¹⁷⁷. TBMM ve siyasi partiler tarafından 2012 yılının sonunda bitirilmesi hedeflenen yeni anayasa teklifi hazırlama çalışmaları 2012 Kasım ayı itibariyle bitirilememiştir.

Türkiye’de “Türklük” ve “Müslümanlık” tanımlamaları dışında kalan tüm grup ve topluluklar, ötekileştirilerek nefret söylemlerine maruz kalmaktadır. Bir kısmına bu tez çalışmasında da yer verilen çok sayıda araştırma, Türkiye’de yaşayan bazı etnik, dini ve cinsel kimliklerin yakın ilişki kurulmak istenmeyen kişiler olarak konumlandırılıp, dışlandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu dışlama pratiğine bağlı olarak üretilen nefret söylemlerinin hedefinde yer alan grupların kimler olduğu, Türkiye’nin gündemindeki tarihi, siyasal, ekonomik ve ideolojik kaynaklı konular çerçevesinde değişiklik göstermektedir. Örneğin, 27 Mayıs 1915’te çıkarılan *Tehcir Kanunu* kapsamında Türkiye’de yaşayan Ermeni yurttaşların başka yerlere naklettirilmesi esnasında 6-7 Eylül 1915 tarihlerinde çıkan olaylar sonucu yüzlerce Ermeni yurttaşa soykırım uygulandığı iddiası çerçevesinde gerçekleşen tartışmalarda nefret söylemi Ermenilere yönelirken, Filistin-İsrail savaşı bağlamında Yahudilere; Türkiye Cumhuriyeti’nin çoğunlukla Güneydoğu Anadolu bölgesinde PKK ile sürdürdüğü savaş ekseninde ise Kürtlere yöneldiği görülmektedir. Türkiye’de özellikle yaklaşık 30 yıldır devam etmekte olan Kürt kimliği temelli PKK hareketinin Türkiye devletinden talepleri, toplumda bölünme korkusunu ateşlemiş, bu tehlike karşısında milli refleksler toplumdaki tüm ötekilere karşı gelişmiştir. 1990’lı yıllarda medyanın, artan şehit cenazelerine koşut olarak yükselişe geçen bu milliyetçiliği popülerize etmesi ise, milliyetçiliği yeni bir görünüme kavuşturmuştur. Medya’nın milliyetçiliğe bu gizli desteği ile hemen her gün

¹⁷⁷ <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/> Erişim tarihi: 12.11.2012.

ülkenin farklı bir köşesinde yaşanan linç girişimleri veya nefret saldırıları tetiklenmektedir. Geleneksel medya tarafından üretilip dolaşıma sokulan bu söylemler, yeni medya ortamında, bu çalışmanın alan sahasını oluşturan Facebook özelinde, giderek doğallaşıp sıradanlaşmaktadır. Bu noktada nefret söylemlerinin gündelik yaşam içerisinde üretildiklerinin altını çizmek yararlı olacaktır.

Bu çalışmada Facebook toplumsal paylaşım ağı üzerinden dolaşıma giren nefret söylemi örnekleri incelenmiştir. Facebook ortamının web 2.0 uygulamalarına dayanan yapısı ile kullanıcıların içerik üretmesine olanak sağlaması bireylerin, yeni medya dolayımıyla kendi sözlerini iletmesine, bu vesileyle kamusal alanda söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Denilebilir ki, Facebook, bir yandan toplumsal, siyasal örgütlenmelere olanak sağlayıp azınlık, muhalif veya kırılgan grupların örgütlenme ve toplumsallaşmalarına imkân verirken, bir yandan da toplumda “öteki” olarak işaretlenip dışlananlara yönelik nefret söyleminin üretimine ve dolaşımına da kolaylık sağlamaktadır. Çalışmaya konu olan dönemde, Facebook ortamında Türkiye’de yaşayan Ermenilere, Romanlara, Araplara, Kürtlere, Süryanilere, Yahudilere, Ateistlere, kadınlara ve eşcinsellere yönelen ve gündelik dilin içine streotipler aracılığıyla yerleşen ırkçı ve ayrımcı, cinsiyetçi nefret söylemleri üretildiği gözlenmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu diğer bir bulguda, cinsiyetçi nefret söyleminin incelemeye konu olan tüm nefret söylemi türlerinde yer bulduğudur. Bu durum, Türkiye’deki cinsiyet rejimi ile yakından ilintilidir. Serpil Üşür Sancar’a göre cinsiyet rejimi kavramı, toplumsal olguların cinslere ve cinsiyetlere atfedilen özelliklerle ilişkilendirilerek iktidar süreçlerine eklenmesidir. Diğer deyişle, toplumsal hiyerarşiler ile cinsiyet hiyerarşileri arasında kurulan metaforik ilişkiler yoluyla, sınıf, etnik köken, bölge ve ırka dayalı toplumsal özneler arasındaki iktidar ilişkilerini ‘doğallaştıran’, yani ‘cinsiyetlendiren ‘ toplumsal örüntüleri ifade eder (Sancar, 2004:200). Bu kavram çerçevesinde Facebook’ta nefret söylemi üreten grup ve bireyler, hedef aldıkları gruplara, kişilere, düşünce veya inançlara yönelik nefret söylemi üretirken kadını, kadın bedenini ikincileştiren, aşağılayan,

ötekileştiren cümle ve sözcüklerden yararlanmaktadır. Böylelikle kadınlara yönelik nefret söylemi tüm nefret söylemi türleri içerisinde yeniden ve yeniden üretilmektedir. Üretilen bu nefret söylemleri streotipler aracılığıyla etkisiz kılınmakta ve doğallaşmaktadır.

Nefret Söylemine karşı yapılacak çalışmaların ilk adımı nefretin ve nefret söyleminin kaynaklarını ortadan kaldırmaya yönelik olmalıdır. Yeni medyada üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söylemi bütün boyutları birlikte ele alınmalıdır. Hali hazırda nefret söylemi ile ilgili olarak akademisyenler, hukukçular ve sivil toplum örgütleri gibi farklı disiplinlerden aktörler tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar sonucunda geliştirilen somut öneriler şunlardır:

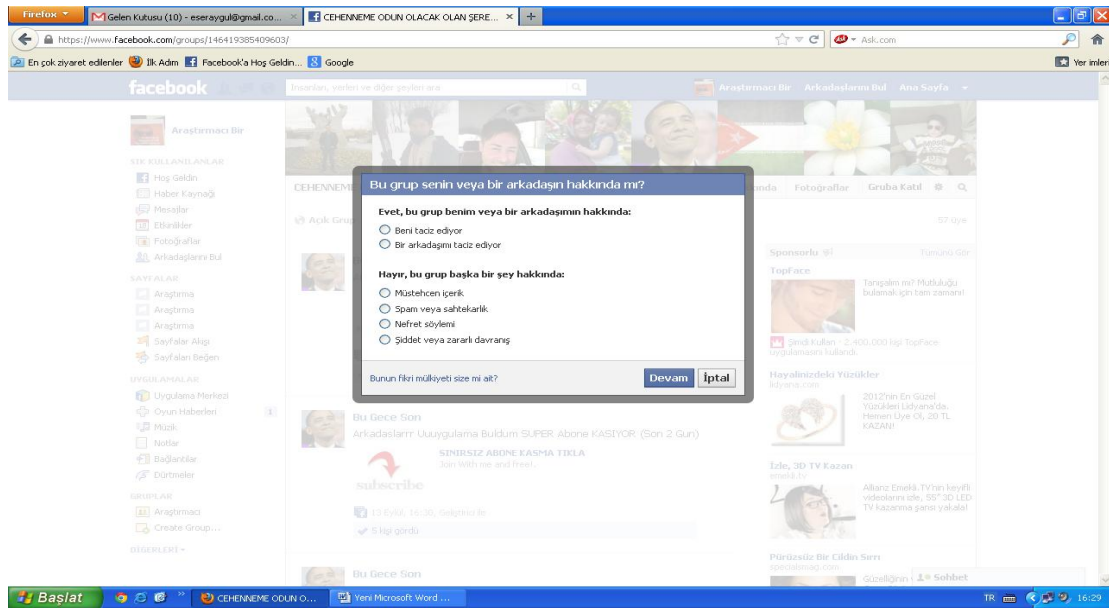
- Yeni medya ortamlarının kullanıcılarında nefret söylemiyle ilgili farkındalık geliştirilmesi ve bu amaçla eleştirel medya okuryazarlığının geliştirilmesi
- Yeni medya ortamında dolaşıma sokulan nefret söyleminin kaynağının çevrimdışı dünyada olması nedeniyle nefret söyleminin ortaya çıkış nedenleri ve koşullarının araştırılması.
- Nefret içeriklerinin şikâyet yoluyla kaldırılması,
- Olumlu örneklerin ve nitelikli içerik üretiminin teşvik edilmesi,
- Yeni medya uygulamalarının hizmet sözleşmelerinde (*Terms of Services*) nefret söylemi ile ilgili maddelerin bulundurulması,
- Yeni medya ortamlarında yayın yapan medya profesyonellerine yönelik nefret söylemine karşı farkındalık yaratma eğitimin verilmesi,
- Yeni medya ortamında dolaşımda bulunan nefret içerikleriyle ilgili izleme ve raporlama çalışmalarının yapılması,

- Avrupa Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolü'nün Türkiye tarafından imzalanması¹⁷⁸,

Nefret söylemi ile mücadeleye yönelik geliştirilen bu önerilerden bazılarının Facebook bağlamında değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Facebook ortamındaki nefret söylemine karşı çözüm için daha önce ortaya konmuş öneriler içerisinde özellikle iki öneri, önemlidir. Bunlardan ilki Facebook ortamında yer alan nefret içeriklerinin, şikâyet yoluyla kaldırılmasının sağlanmasıdır. Facebook kullanıcıların ortamda içerik üretirken uyması gereken hizmet sözleşmesine benzer bazı standartlar belirlemiş olduğunu, belirlemiş olduğu bu kullanım standartları arasında nefret söylemine yönelik ayrı bir başlığın olduğu görülmüştür. *Facebook Topluluk Standartları* arasında yer alan nefret söylemi adlı bölümde; "Facebook nefret söylemine izin vermez. Fikirlerin, kurumların, olayların ve uygulamaların tartışılmasını teşvik etmemize karşın, birisine ırkından, etnik kökeninden, ulusal kökeninden, dini inancından, cinsel kimliğinden, cinsiyetinden, cinsel tercihten, sakatlığından veya sağlık durumundan dolayı saldırmak koşullarımıza kesinlikle aykırıdır" şeklinde bir uyarı yazısı yer almaktadır. Ancak bu uyarıya rağmen toplulukların bu standartlara uymadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte bu standartlara uymayan topluluk sayfaları kullanıcılardan gelen şikâyetler üzerine ortamdan kaldırılmaktadır.

¹⁷⁸ Avrupa Siber Suç Sözleşmesi' (*The Convention on Cybercrime*) (ETS No.185). 1 Temmuz 2004'te yürürlüğe girerek konsey üyesi pek çok ülke tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 10 Kasım 2010 tarihinde Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'ni imzaladığı halde henüz onaylamamıştır. Avrupa Siber Suç Sözleşmesi temel olarak bilgisayar ağları üzerinden sahtecilik, çocuk pornosu ve telif hakkı ihlalleriyle ilgili olarak devletlerin ortak hareket edebilmelerine yönelik bir sözleşmedir. Avrupa Parlamentosu 1543 sayılı Siber Uzamda İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Üzerine Tavsiye kararında (2001) "ırkçılığın bir kanaat olmadığını, suç olduğunu" tanımlamış ve buna bağlı olarak Avrupa Siber Suç sözleşmesine bir Ek Protokol hazırlamıştır. Ancak Türkiye henüz ek protokolü imzalamamıştır. Söz konusu Ek Protokol, bilgisayar sistemleri aracılığıyla ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yapılmasını suç olarak kabul eder ve bu suçlarla mücadele için hukuki bir çerçeve çizer. Ek Protokol, Siber Suç Sözleşmesinin kapsamını genişleterek "ırkçı, yabancı düşmanlığı propagandası suçlarını kapsayacak şekilde maddi, usul ve uluslararası işbirliği hükümlerini içerir" (Akdeniz, 2009:79).

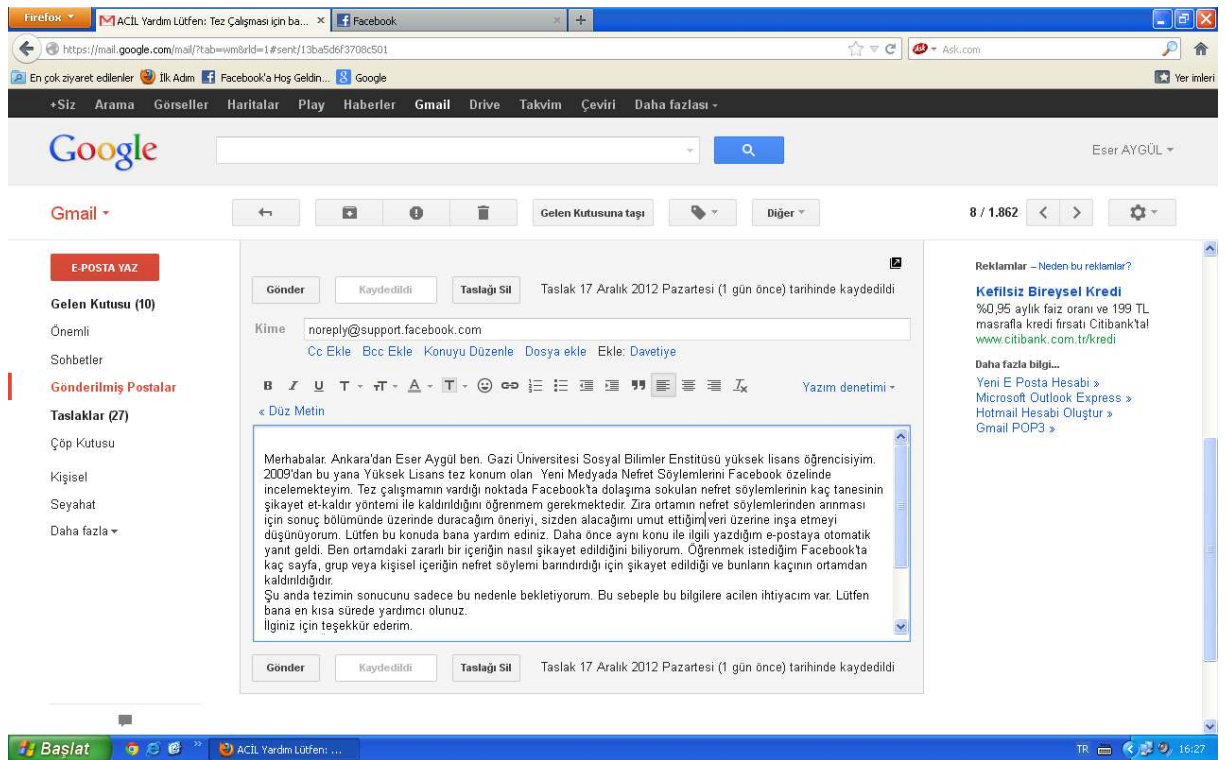
Şekil 38. Facebook'ta “Haberî veya Spamı Şikâyet Et” Kutucuğunun Görseli

Bu tez çalışması nefret söylemi ile mücadelede geliştirilen diğer önerilerle birlikte Facebook özelinde ortamda yer alan nefret söylemi içeriğinin şikâyet yoluyla kaldırılmasının önemine işaret etmektedir. Bu kapsamda araştırmacı, Facebook arayüzünde “Haberî veya Spamı Şikâyet Et” şeklindeki bir fonksiyonun olmasını ve şikâyeti gerekçelendirme şıkları arasında “nefret söylemi” şikkına yer verilmiş olmasının Facebook ortamında dolaşıma sokulan nefret söylemi ile mücadelede etkili olduğu, ortamdaki nefret söylemlerinin kullanıcıdan gelen şikâyetler doğrultusunda kaldırılmış olabileceği düşüncesindedir. Nitekim tez çalışmasının başladığı Ekim 2009 tarihinden bu yana Facebook ortamında nefret söylemi üretiminin ve dolaşımının azaldığı, tez çalışması başında anahtar kelimelerle yapılan taramada daha fazla sonuç ile karşılaşırken sonuç bölümünün yazıldığı Kasım 2012 tarihinde ortamda dolaşıma sokulan nefret söyleminin fark edilir düzeyde azaldığı görülmüştür. Ancak yapılan bu tez çalışmasının niteliksel olması ve niceliksel verilere ulaşmayı amaç edinmemiş olması nedeniyle bu gözlemi kanıtlayacak herhangi bir veriye ulaşmak mümkün değildir. Araştırmanın Facebook'taki nefret söylemi mücadelesinde yararlanılacak temel araçlardan biri olan şikâyet et- kaldır fonksiyonunun iş görüp görmediğini, ortamda görece azaldığı düşünülen nefret söylemleri ile bu

özellik arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek adına Facebook Türkiye Ofisine e-posta ile müracaat edilmiş ancak herhangi bir yanıt alınmamıştır. Şekil 39'da ise Facebook Türkiye Ofisi adresine gönderilen e-postanın görseli yer almaktadır.

Şekil 39. Facebook Türkiye Ofisi'ne Gönderilen E-postanın Görüntüsü

Belirtmek gerekir ki, Facebook arayüzünde yer alan bu özellik ancak ve ancak gerekli dijital beceriye sahip, eleştirel medya okuryazarı kullanıcılar tarafından kullanılabilir. Dolayısıyla Facebook ortamında yer alan nefret söylemi ile mücadelede kullanılacak bu yöntemin amacına ulaşması için eleştirel medya okuryazarlığının yaygınlaşması gerekmektedir.

Bu nedenle bu tez çalışmasında nefret söylemi ile mücadele de etkili olacağı düşünülen diğer bir öneri de, yeni medya kullanıcılarının nefret söylemiyle ilgili farkındalık düzeyinin yükseltilmesi ve bu amaçla *eleştirel medya okuryazarlığının* geliştirmesidir. Eleştirel medya okuryazarlığı, Facebook ortamında kullanıcının kendisine gelen içerikte ne ifade edildiğinin,

içeriğin nasıl bir söylemsel pratik taşıdığının farkına varması, metni müzakere etmesi ve daha sonra kendisinin de dolaşıma sokup sokmamak konusunda bir karar vermesi yerinde olacaktır. Bu noktada kullanıcının medya metinlerini analiz edebilecek düzeyde eleştirel medya okuryazarı olması gerekmektedir. Etik kodlar üzerinden yapılan bu değerlendirme ile “bu içerik bana ne söylüyor” sorusunun sorulması eleştirel medya okuryazarlığının bir alanı olan yeni medya okuryazarlığında uygulama alanı bulmaktadır (Binark ve Gencel-Bek 2007:9). Ancak bu noktada korumacı liberal ana akım medya okuryazarlığı anlayışı yerine, neden eleştirel medya okuryazarlığının tercih edilmesi gerektiğine de kısaca değinmek faydalı olacaktır. 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan medya okuryazarlığı eğitimi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar, bu noktada bize yol gösterici olacaktır. Medya okuryazarlığı, büyük çeşitlilik gösteren formlardaki mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Aufderheide’den akt. Hobbs, 2004:122). Medya okuryazarlığı eğitime yönelik ilgi, Amerika ve Avrupa’da 20. yüzyılın başından itibaren artmıştır. Bu konuda gelişmeler, 1960’lı yıllarda, Amerika’da televizyonun sınıflarda eğitim amacıyla sınıflarda kullanılmasına yönelik büyük ilgi 1970’li yıllarda Kanada’da, İngiltere’de ve Avrupa ülkelerinde medya çalışmalarının gündeme gelmesiyle hız kazanmıştır (Hasdemir ve Demirel, 2012:176). UNESCO’nun 1982 yılında Almanya’da 19 ülkeden bir araya gelen uluslararası uzmanlarla gerçekleştirdiği toplantıdan sonra, medya eğitiminin gerekliliğini savunan bir bildiri yayınlanmıştır. Nitekim UNESCO’nun (1982) medya eğitimi bildirgesinde, medya kullanıcıları arasında eleştireliliğin gelişmesini sağlayacak bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla, okulöncesinden yükseköğretime ve yetişkin eğitime kadar, kapsamlı medya eğitim programlarının başlatılarak desteklenmesi önerisine yer verilmiştir (Binark ve Gencel-Bek, 2007:44). Bu çerçevede eğitim programlarında medya metinlerinin analiz edilmesinin ve etkili bir biçimde kullanılmasının altı çizilmektedir. Bu durum karşımıza eleştirel medya okuryazarlığı kavramını çıkarmaktadır. Ancak Türkiye’de 2000’li yıllarda tartışılmaya başlayan medya okuryazarlığı eğitimi, günümüze değin bazı sorunlar içermektedir.

Türkiye’de medya okuryazarlığı eğitimi, 2004 yılında RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) ile Milli Eğitim Bakanlığı’nın işbirliği ile 30 Sosyal Bilgiler Öğretmenin eğitimden geçirilmesinin ardından gündeme gelmiştir. 2006-2007 öğretim yılında beş pilot ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Erzurum) okutulmaya başlanan “Medya Okuryazarlığı” dersi, 2007-2008 öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde seçmeli ders olarak okutulmaktadır (Hasdemir ve Demirel, 2012:176). Ancak Türkiye özelinde dersin içeriği ve kimler tarafından verilmesi gerektiği tartışılmaya devam eden konuların başında gelmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de medya okuryazarlığı dersinin uygulanmasından sorumlu kurumların medya okuryazarlığını kavrayışının korumacı mantıktan beslenmesinin, dersin amacı ile çeliştiğini söyleyebiliriz. Nitekim 2006 yılında hazırlanan *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu* başlıklı kitapta gerçeklik ve kurgu arasındaki farkın ayırt edilebilmesi, medyaya eleştirel bakma, bilinç kazandırma ifadelerinin yanı sıra, çocukların “en hassas” grup olarak etkiye açıklarından, içinde bulundukları tehlikelerden ve “savunmasız bir alıcı” durumundaki çocukları “medya karşısında bilinçlendirilmeleri gerekliliği”nden söz edilerek bu korumacı yaklaşımı ortaya koymaktadır. Ayrıca kitapta yer alan “Medya ve Etik” bölümünde öğretmenler için hazırlanan öz hazırlık ilkelerinde yer alan “toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı olmaması” yayınların müstehcen olmaması gibi ilkelerde eleştirilerek bu ilkelerin eleştirel medya okuryazarlığının ilkeleri ile uyumlu olmadığı vurgulanmaktadır. Eleştirel medya içeriğindeki kalkış noktasının ağırlıkla muhafazakâr anlayış olması bu ders izlencesinin eleştirilerini sınırlandırmakta ve indirgemektedir (Binark ve Gencel-Bek 2007:91). Zira medya okuryazarlığının, gençleri medyanın olumsuz etkilerinden koruyabileceğine ilişkin iddia, pek çok eğitimci ve akademisyen için sorunludur ve İngiltere’de bu bakış açısı, bu tür yaklaşımların seçkin olduğu ve sosyal bilim araştırmalarına zayıf bir biçimde dayandığına inanan akademisyenler tarafından kısmen alaya alınmıştır (Hobbs, 2004:125).

Bu nedenle medya okuryazarlığı eğitiminde; korumacı, liberal ana akım bir medya okuryazarlığı anlayışı yerine “eleştirel pedagojinin sağladığı açılımla” eleştirel medya okuryazarlığının benimsenmesi gerekmektedir. “Eleştirel pedagoji” ise, Norman Denzin’in tanımlaması ile aktörü, kimliği ve söylemi geniş bir tarihsel bağlam içine yerleştiren bir süreçtir (akt. Binark ve Gencel-Bek, 2007:10). Bu noktada eleştirel medya okuryazarlığının amacı, yurttaşın toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik alanlarda etkin aktör olarak her türlü karar mekanizmasında yer almasını, aldığı kararlarında sorumluluğunu üstlenmesini, öz-düşümsel bir bilinç ile sorumluluk geliştirmesini desteklemektir (Binark ve Gencel-Bek, 2007:10). Adile Aşkın Kurt ve Dilruba Kürüm’ e göre, bu bilinç ve sorumluluğa sahip eleştirel medya okuryazarı; “medyayı kendi amaçları doğrultusunda, akıllı, etkili ve sorgulayarak kullanır. Bu sorgulama sürecinde eleştirel düşünmenin öğelerinden düşünmenin amacına bağlı olarak “neden izlemeliyim/ dinlemeliyim/ okumalıyım?” türünden sorulara yanıt araması gerekmektedir. Böylelikle birey medyadaki bilgileri etkili bir biçimde amacı doğrultusunda kullanabilir. Eleştirel medya okuryazarı; okuduklarını, dinlediklerini, gördüklerini ayrıntılı bir biçimde ele alır. Aradığı bilgiye ulaşmak için alternatif bilgi kaynaklarını tarar, bu kaynaklardan gelen bilginin doğruluğunu değerlendirir. Bir başka deyişle, medya aracılığıyla edindiği bilgilerde yanlış bilgilendirme, çarpıtma olabileceğini düşünür ve belli bir şüphe içinde bu bilgileri algılar. Bu bağlamda bireyin, “okuduğum/ dinlediğim/ gördüğüm durumların doğruluğunu gösteren kanıtlar var mı?” türünden sorular sorarak yanıt aramaya çalışması gerekir (2010: 29-30).

Eleştirel medya okuryazarı; medyadaki her hangi bir bilgiyle çok büyük kitlelerin hareketten geçebileceğinin farkındadır. Bir başka deyişle medyanın bireylerin ve toplumların inanç, tavır, davranışlar ve değerler üzerindeki etkisinin bilincindedir. Bu durumda bireyin imalar ve anlamlar ögesinden yola çıkarak şu soruları sorması gereklidir; “Okuduğum/ dinlediğim/ gördüğüm durumlar benim ve başkalarının üzerinde ne gibi etkiler bırakır?” (Kurt ve Kürüm, 2010:29-30). Böyle bir sorgulama becerisine sahip bireylerin

yetişmesi ve etkin aktör olarak her türlü karar mekanizmasında yer alması eleştirel medya okuryazarlığı eğitimi ile mümkündür. Douglas Kellner, eleştirel medya okuryazarlığını geliştirmenin, medyanın iletilerinin eleştirel bir biçimde açıklanmasının ve bunun etkileri üzerine çalışmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir. Kellner'e göre kültürde var olan farklı ideolojik sesleri ve kodlamaları fark etmek önemlidir. Üstelik bu hegemonik ideolojiler ve imgeler söylemler ile metinlerde bunları altüst edenleri de birbirinden ayırmak gerekmektedir. Kellner'e göre eleştirel medya okuryazarı olan yurttaş, medya metinlerinde dolaşıma sokulan uzlaşımaları ve başat kodları okumakla kalmayacak, bunların gündelik yaşamdaki köklerinin de farkına varabilecektir (akt. Binark ve Gencel-Bek, 2007:102-103). Bu bakımdan eleştirel medya okuryazarlığının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, nefret söylemi ile mücadelede önemli bir boşluğu dolduracaktır. Nitekim Facebook ortamında paylaşılan şeylerin içeriğine bakılmadan, içeriğin kabul edilmesi, nefret söyleminin dolaşımını hızlandırmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Türkiye'de Facebook kullanıcıları yaş grafiğinde en büyük dilim, 12 milyona yakın kullanıcı ile 18-24 yaş arasındaki gençlerden oluşmaktadır¹⁷⁹. Kullanıcı yaşının ilköğretim çağlarındaki çocukları da içerdii düşünöldüğünde, bu kullanıcı kesiminin nefret söylemine kolaylıkla ve rahatlıkla maruz kaldığı söylenebilir. Bu bağlamda eleştirel medya okuryazarı birey, yeni medya ortamlarını kendi amaçları doğrultusunda, sorgulayarak kullanır. Örneğin, bu içerik kim tarafından üretilmiş? Hangi değerleri meşru kılmaktadır? Kimin çıkarına hizmet ediyor? Bu içeriklerle hangi kodlar-göstergeler kullanılmış? Neler dışarıda bırakılmış? gibi soruları sorabilir.

Eleştirel medya okuryazarlığının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ile toplumda farklı yaşam tercihleri, cinsel yönelimleri olan, farklı dini, etnik aidiyetlere sahip olanlara yönelik önyargıları kırarak bir arada yaşama talebinin ve bilincinin gelişmesine katkı sağlayacak, barış dilinin/söyleminin gelişmesini engelleyen nefret söylemiyle mücadele de etkili bir araç olacaktır.

¹⁷⁹ <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey/> 02.11.2012.

KAYNAKÇA

AKDENİZ, Y. (2009), **Racism on the Internet**, Strasbourg: Council of Europe.

AKTAN, H. (2007), “Web Otağlarından Sokağa: Türk Irkçılığının Tezahürleri”, **Birikim Dergisi**, S: 215, 43-49.

ALĞAN, T. C. ve ŞENSEVER, L. (Der.) (2010), **Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek**, İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.

ALTHUSSER L. (2002) **İdeoloji: Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul: İletişim Yayınları

ARSLANTAŞ-TOKTAŞ, S., BİNARK, M., DİKMEN, E. Ş., FİDANER, İ. B., KÜZECİ, E., ÖZAYGEN, A. (2012). **Türkiye’de Dijital Gözetim: T.C Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi**, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları.

ASLAN, B. (2007), “Web 2.0, Teknikleri ve Uygulamaları”, **XII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri**, <http://inet-tr.org.tr/inetconf12/bildiri/46.pdf>/ Erişim Tarihi: 10.03.2012.

ASUTAY, H. (2009). “Elektronik Yazın Yeni Teknolojilerle Birlikte Yazın Dünyasında Ortaya Çıkan Yeni Yazınsal Tür ve Biçimler”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Aralık- 2009 ,Cilt 11, S: 2, 63-86

ATABEK, Ü. (2003). “İnternet Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, (Der.) Sevdâ Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı, 55- 85.

- ATAMAN, H. ve CENGİZ, O. K. (Haz.) (2009), **Türkiye’de Nefret Suçları**, Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği.
- ATILGAN, G. (2004) “Marx'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Eleştirisinin Bir Olanağı”, **Praksis Dergisi**, S: 4,11-34.
- ATIKKAN, Z ve TUNÇ, A. (2011). **Blogdan Al Haberi,Haber Blogları, Demokrasi ve Gazeteciliğin Geleceği Üzerine**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ATTON, C. (2006), “Far-right media on the internet: culture, discourse and power”, **New Media & Society**, 8(4), 573-587.
- AYGÜL, E. (2010). “Facebook’ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması”, **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 95-140.
- BAYRAKTUTAN G; BİNARK M; ÇOMU T; DOĞU B; İSLAMOĞLU,G; AYDEMİR T, A, (2012). “Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel - Nitel Arayüzey İncelemesi”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi**, Cilt:7, S:3,5-29.
- BAYRAKTUTAN-SÜTCÜ, G. (2010), **Blog Ortamı ve Türkiye’de Blogosferdeki Akademik Entelektüeller Örneği**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BİLGİÇ-ERCAN, E. (2008), **Vatan Millet Reyting, Televizyon Haberlerinde Milliyetçilik**, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- BİNARK, M. (2007a), “Yeni Medya Çalışmaları”, **Yeni Medya Çalışmaları**, (Der.)Mutlu Binark, Ankara: Dipnot Yayınları, 5-20.

- BİNARK, M. (2007b), “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu”, **Yeni Medya Çalışmaları**, Derleyen: Mutlu Binark, Ankara: Dipnot Yayınları, 21-44. 196.
- BİNARK, M. (2009), “Yeni Medya Dolayimli İletişim Ortamında Olanakların Ve Ol(a)mayanların Farkında Olmalı”, **Evrensel Kültür**, Aralık 2009, S: 216, 60-63.
- BİNARK, M. (2010), “Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi”, **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 11-54.
- BİNARK, M. (2012), “Yeni Medya Okuryazarlığı” **I. Uluslararası Teknoloji Bağımlılığı Konferansı Bildiri Tam Metinleri Kitabı**, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayınevi.
- BİNARK, M. ve ÇOMU, T. (2012), “Sosyal Medyanın Nefret Söylemi için Kullanılması İfade Özgürlüğü değildir!”, <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/>, (Erişim Tarihi: 20.01.2012).
- BİNARK, M. ve GENÇEL-BEK, M. (2007). **Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar Ve Uygulamalar**, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- BİNARK, M. ve KILIÇBAY, B. (Der.) (2005), **İnternet, Toplum, Kültür**, Ankara: Epos Yayınları.
- BİNARK, M. ve LÖKER, K. (2011), **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara: STGM Yayınları.
- BORA, T. (2011), **Türkiye’nin Linç Rejimi**, İstanbul: Birikim Yayınları.

- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, N. (2001). “Yazınsal Eleştiri Kuramları İçinde Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Yeri ve İşlevi”, **Dil Dergisi**, Dilbilimsel Eleştiri Özel Sayısı, Temmuz 2001, 17-24,
- CENGİZ, O. K. (2012), “Süryaniler, Eşcinseller Ve Nefret”, **Radikal Gazetesi**, 1 Haziran 2012. 198.
- CURRAN, J., GURVITCH, M., WOLLACOTT, J. (1991). “İletişim Kuramları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar”, (Çev.) Meral Özbek, **A.Ü. Yıllık**, 1991, s. 229 -253.
- ÇAM, Ş. (2000) “Popüler Metinlerin Anlamlandırılmasında Temsil Kavramsallatırması” **İletişim Dergisi**, 5:35-71.
- ÇAVDAR, A. ve YILDIRIM, A. B. (Haz.) (2010), **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- ÇAYIR, K. (2010), “Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumu”, **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, (Haz.) Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 45-54.
- ÇELENK, S. (2005). **Televizyon Temsil Kültür**, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- ÇELENK, S. (2010), “Ayrımcılık ve Medya”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Derleyen: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık, 211-228.
- ÇELİK, H. ve EKŞİ, H. (2008), “Söylem Analizi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, S: 27, 99-117.
- ÇETİN, F. (2012), “Yargı Söylemi ya da Hukukun Hakikati”, **Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi**, Derleyen: Yasemin İnCEOğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 125-136.

ÇOBAN, B. (2003), "Söylem, ideoloji ve Eylem: İktidar ve muhalefet arasındaki mücadeleyi çözümüleme denemesi", **Söylem ve İdeoloji**, (Haz.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, 245-284.

ÇOBAN, B. (2009) **Medya, Milliyetçilik ve Şiddet**. (Der.) Barış Çoban. İstanbul: Su Yayınları, 29-63.

ÇOMU, T. (2010), "Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi", **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 141-180.

ÇOMU, T. (2012), **Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÇOŞMUŞ, S. (2008). "Feminist Söylem Açısından Televizyon Reklamlarında Sunulan Kadın İmgesi" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DAĞTAŞ, B. (1999), "İngiliz Kültürel Çalışmaları'nda İdeoloji", **Kurgu Dergisi**, Sayı: 16, 335-357.

DANIELS, J. (2009), **Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack On Civil Rights**, Maryland: Rowman and Litterfield Publications.

DİLMEN, N. (2007), Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar Ve Gazeteciliğe Yansımaları" **Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. Sayı:12.,114- 126.

- DİRİNİ, İ. (2010). "Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi", **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları,55-94.
- DOĞU, B. (2006), "Yeni Medyanın Belirleyici Bir Unsuru Olarak Bilgisayar Oyunları" **Yeni İletişim Ortamları Ve Etkileşim Uluslararası Konferansı / Yeni İletişim Ortamları Ve Etkileşim Uluslararası Konferansı**, 1-3 Kasım 2006 Proceedings 361-370.
- DOĞU, B. (2010). "Sanal Nefret Pratikleri: İnternet'te Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler", **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları,223-252.
- DURNA, T. ve KUBİLAY, Ç. (2010), "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri", **Medyadan Söylemler**, (Der.) Tezcan Durna, İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 47-84.
- DURŞUN, Ç. (2001). **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- ENGİN, B. (2011) "Yeni Medya ve Sosyal Hareketler", **Cesur Yeni Medya** (Haz.) Mutlu Binark ve Işık Fidaner, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, 33-37.
- ERDOĞAN, İ ve ALEMDAR, K. (2002), **Öteki Kuram**, Ankara: Erk Yayınları.
- EROĞLU, Ç. (2008), "Kenize Mourad'ın Romanlarında "Öteki" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, S: 48, 43-51.
- EVRE, B. (2009), "Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi", **Medyada Gerçekliğin İnşası**, (Der.) İsmet Parlak, Konya: Çizgi Kitabevi, 107-152.

FAIRCLOUGH, N. (2003). "Dil ve İdeoloji," (Çev.) Barış Çoban, **Söylem ve İdeoloji**, (Der.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, 173-184.

FOUCAULT, M. (1987), **Marks'ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Eleştirisinin Bir Olanağı**, (Çev.) Turhan Ilgaz, İstanbul: Hil Yayınları.

FOUCAULT, M. (1987), **Söylemin Düzeni**, (Çev.) Turhan Ilgaz, İstanbul: Hil Yayınları.

GENÇ, H. (2010), "İnternetteki Etkileşim Merkezi Sosyal Ağlar ve E-İş 2.0 Uygulamaları", **Akademik Bilişim'10 -XII. Akademik Bilişim Konferansının Bildirileri**, 10 - 12 Şubat 2010 Muğla Üniversitesi, 481-487.

GERAY, H. ve AYDOĞAN, A. (2010), "Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik", **Televizyon Haberciliğinde Etik**, (Der.) Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık, 305-321.

GİDİŞOĞLU, S. ve RIZVANOĞLU, K. (2012), "İnternette Türk Milliyetçiliği: Türk Milliyetçisi Siteler ve Ağ Yapısı Üzerine bir Analiz", **Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi**, (Der.) Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 223-246.

GOFFMAN, E. (1963), **Stigma**, London: Penguin Pub.

GÖKTAŞ, K. (2010), "Medyanın Hrant Dink'i hedef haline getirmesi", **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, (Haz.) Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 85-96.

GÖNENÇ, Ö. (2003). "İnternet ve Türkiye'deki gelişimi" **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, 16, 87- 99.

- GÖREGENLİ, M. (2009). “ Nefret Suçları Kimin Sorunu” , **KaosGL Dergisi**, S: Mart-Nisan, 29-33.
- GÜREL, E. ve YAKIN, M. (2007), “Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 203-219.
- HALL, S. (1997), “Medya ve İdeoloji”, **Medya, Siyaset, Kültür**, (Der.) Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları, 77-99.
- HASDEMİR, T. A. ve DEMİREL, F. G. (2012), “İletişim Eğitimi ve Medya Okuryazarlığı: Türkiye’deki Uygulamadan Bir Kesit”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, S:17, 178-190.
- HOBBS, R. (2004). “Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma”, (Çev.) Melike Türkân Bağlı, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, S: 1,122-140.
- İNAL, A. (1996), **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İNAL, A. (2010), “Tabloid Habercilik”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, (Der.) Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık, 163-178.
- İNCEOĞLU, Y. G. ve ÇOMAK, N. A. (2009), “Teun A van Dijk”, **Metin Çözümlemeleri**, (Der.) Yasemin G. Inceoğlu ve Nebahat A. Çomak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 19-82.
- İNCEOĞLU, Y. ve SÖZERİ, C. (2012) “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya Sev Ya Terk Et Ya da”, **Nefret Söylemi ve Nefret Suçları**, (Der.) Yasemin Inceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,23-37.
- İRVAN, S. (2001), “Söylem Kuramları ve Analizleri Üzerine” **İletişim Dergisi**, S: 9,281-287.

KaosGL (2010), **Medyada Homofobiye Son.** (Hazırlayanlar) İsmail Alacaoğlu, Özge Gökpınar, Umut Güner. Ankara: KaosGL.

KARAÇOR, S. (2009), "Halkla İlişkilerde İletişim Aracı Olarak Bloglar" **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:2, S: 2, 87-99.

KARAN, U. (2012), "Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk", **Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi**, (Der). Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 81-102.

KARATAŞ, P. (2012). "Elektronik Kültür Ortamında Türk-Yunan Milli Kimlik Mücadeleleri Bağlamında YouTube Video Yorumları", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Sayı:72, 90-111.

KAYMAK, A. (2010), "Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu", **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, (Haz.) Tuğrul Çomu, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 253-284.

KELLNER, D. (2004). "Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru", **Kamusal Alan**. (Der.) Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayınları, 715-735.

KORKMAZ, A. (2012)"Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü", **Dil ve İletişim Sempozyumu: Araştırma Eğilimleri ve Zorluklar**, 10-13 Haziran 2012 İzmir, 1247-1298.

KÖKER, E. ve DOĞANAY, Ü. (2010), **İrkçi Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler**, Ankara: İHOP Yayını.

KÖKER, E; DOĞANAY, Ü.; KESKİN, F.; ÖZDEMİR, İ. (2008), "2007 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Medyada Milliyetçilik Rekabeti", **Medya , Milliyetçilik Şiddet**, (Haz.) Barış Çoban, İstanbul: Su Yayınevi,73-100.

KURBAN D.ve YEĞEN, M. (2012). **Adaletin Kıyısında: Zorunlu Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler, 5233 Sayılı Tazminat Yasasının Değerlendirilmesi- Van Örneği**, İstanbul: TESEV Yayınları.

KURT, A ve KÜRÜM, D (2010). “Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış” **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:2, 20-34.

KÜZECİ, E. (2007), “AİHS’nin 10. Maddesi Işığında Nefret İçerikli ve Irkçı Nitelikli Düşünce Akımları”, **TBB Dergisi**, Sayı: 71, 174-200.

MARX, K ve ENGELS, F. (1987) **Alman İdeolojisi (Feuerbach)**, (Çev.) Sevim Belli, Ankara:Sol Yayınları.

MARX, K. ve ENGELS, F. (1977). **Devlet ve Hukuk Üzerine**, (Çev.) Rona Serozan. İstanbul: May Yayınları.

MORA, N. (2002). “Sözden İnternete Gazetecilik”, **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, S: 15, 105-123.

MUTLU, E. (1998), **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınları , Ankara.

MUTLU, E. (2005a). **Kitle İletişim Kuramları**, Ankara: Ütopya Yayınevi.

MUTLU, E. (2005b). **Globalleşme Popüler Kültür ve Medya**, Ankara:Ütopya Yayınevi.

ODIHR (2009), **Hate Crime Laws A Practical Guide**, <http://www.osce.org/odihr/36426?download=true/> (Erişim Tarihi: 28.07.2010).

ODIHR (2011), **Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses Annual Report for 2010**,

http://tandis.odihp.pl/hcr2010/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf/,
(Erişim Tarihi: 05.05.2012).

ÖRS, H. B. (2007). İdeoloji: “Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak”
19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler. (Der.) H.Birsen
Örs.İstanbul : Bilgi Üniversitesi Yayınları,5-45.

ÖZÇETİN, B., ARSLAN, U. T., BİNARK, M. (2012) “Türkiye’de İnternet,
Kamusalılık ve Demokratik Kanaat Oluşumu” , **Folklor/Edebiyat
Dergisi**, S:72, 51-73.

ÖZER, Ö. (2009), **Eleştirel Haber Çözümlemeleri**, Eskişehir: Anadolu
Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakóltesi Yayınları.

SANCAR, S. (2004). “Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi”,
Doğu-Batı Dergisi İdeolojiler II, S:29, 197,215

SELÇUK, A. ve ŞEKER, M. (2012), **Danıştay Saldırısı Haberlerinde
Söylem ve İdeoloji**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

SHOEMAKER, P.ve REESE, S. D. (1997),“İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde
Etkisi”, **Medya Kültür Siyaset** (Der.) Süleyman İrvan, Ankara: Ark
Yayınevi,99-136.

SMITH, P. (2007), **Kültürel Kuram**, Çev.: Selime Güzelsarı&İbrahim
Gündoğdu, İstanbul: Babil Yayınları.

SOMAY, B. (2004), **Tarihin Bilinçdişi: Popüler Kültür Üzerine Denemeler**,
İstanbul: Metis Yayınları.

SOYGÜR, H. ve ÖZALP, E. (2007) “Kitle İletişim Araçları, Ruhsal Hastalıklar
Ve Damgalama”, **Stigma Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve
Damgalama**. (Ed.) Oryal Taşkın, İzmir: Mesa Basın Yayın, 240-251.

SÖZEN, E. (1999), **Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**, İstanbul: Paradigma Yayınları.

STEVENSON, N. (2008), **Medya Kültürleri**, (Çev.) Göze Orhon&Barış Engin Aksoy, Ankara: Ütopya Yayınevi.

SUBAŞI, N. (2005), "İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları", **İnternet, Toplum, Kültür**, (Der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay, Ankara: Epos. 106-117

TAHMAZ, H. (2012). "Nefret Söylemi ve Barış Meclisi", **Nefret Söylemi ve Nefret Suçları**, (Der.) Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 185-204.

TALİMCİLER, A.(2012). "Ötekine Yönelik Nefretin fark edilmediği ya da Kanıksandığı Alan: Türkiye Futbol Medyası", **Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi**, (Der.) Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,247-288.

TAŞ, T. (2012). **Deprem 7.2 Irkçılık 77.2** , İstanbul: Evrensel Yayınları

TEKİNALP, Ş. ve UZUN, R. (2004). **İletişim Araştırmaları ve Kuramlar**, İstanbul: Der'in Yayınları.

TESEV, (2012). **Anayasaya Dair Tanım ve Beklentiler Saha Araştırması-** Eylül 2012, Ankara: TESEV Yayınları

THOMPSON, B. T. (2008), **Medya ve Modernite**, (Çev. Serdar Öztürk), İstanbul:Kırmızı Yayınları.

TİMİSİ, N. (1997). **Medyada Cinsiyetçilik**, Ankara: KSSGM Yayını.

TİMİSİ, N. (2003), **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara: Dost Yayınları, 119-139.

- TİMİSİ, N. (2005). “Sanallığın Gerçekliği İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi”, **İnternet, Toplum, Kültür**, (Der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay. Ankara: Epos Yayınları, 89-106.
- TOKER-ERDOĞAN, M. (2010). **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sağlanmasında Medya Okuryazarlığının Rolü**, Ankara: KSSGM Yayını.
- TOPRAK, A., YILDIRIM, A., AYGÜL, E., BİNARK, M., BÖREKÇİ, S., ÇOMU, T. (2009), **Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım!”**, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- TUNÇ, A (2004), “Yurttaşlık hareketi bir klik ötede mi? Küresel direnç platformu olarak İnternet, Medya ve Toplum”, **İnternet, Toplum, Kültür**. (Der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay, Ankara: Epos Yayınları, 137-152.
- TUNÇER, Ç.P. (2009). “Yazılı Basında Mit’in Tekrarı ve “İçe” Sallanan Bayrak”, **Medyada Gerçekliğin İnşası**. (Der.) İsmet Parlak, Konya: Çizgi Kitabevi, 227-280.
- TURAN, S. ve ESENOĞLU, C. (2006), “Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Bilişim ve Kitle İletişim Teknolojiler: Eleştirel Bir Bakış”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 1(2), 71-86.
- TÜRKOĞLU, N. (2003). **Kitle İletişimi ve Kültür**, İstanbul: Naos Yayınları.
- ULUÇ, G. (2003). **Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı Olanaklar-Sorunlar-Tartışmalar**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Uluslararası Hrant Dink Vakfı (2010), **Türkiye’de Ulusal Gazetelerde Nefret Söyleminin İncelenmesi Rapor**. İstanbul: UHDTV.

- UYGUN, S. (2006), "Üniversite Gençlerinin "Öteki" Kimliklere İlişkin Önyargıları" **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S: 29,103-122.
- UZUN, E. (2009). "İkonografi ve İdeoloji: Sanal Türkçülük", **Birikim Dergisi**, Sayı:243,96-104.
- ÜLKÜ, G. (2004), "Söylem Analizinde Yöntem Sorunu ve van Dijk Yöntemi", **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, der. Çiler Dursun, Ankara: Kesit Tanıtım, 371-389.
- van DIJK, T. A. (2003) **Söylem ve İdeoloji**, der. Barış Çoban, Esra Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, 14-109.
- van DIJK, T. A. (2010), "Söylem ve İktidar", çev. Pınar Uygun, **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, (Haz). Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 9-44.
- WEBER, A. (2011), **Nefret Söylemi El Kitabı**, çev. Metin Çulhaoğlu, http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/nefret_soylemi.pdf, (Erişim Tarihi: 10.04.2011).
- YANIKKAYA, B. (2009) "Gündelik Hayatın Suretinde: Öteki Korkusu, Görsel Şiddet", (Haz.) Barış Çoban, **Medya Milliyetçilik Şiddet**, İstanbul: Su Yayınları, 11-27.
- YAYLAGÜL, L. (2006), **Kitle İletişim Kuramları**, Ankara: Dipnot Yayınları.
- YILMAZ, H. (2007), **Michel Foucault'nun Biyo-İktidar Kavramı Çerçevesinde Nazi Dönemi Propaganda Belgesellerinin Analizi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İntenet Kaynakları

<http://209.85.135.132/search?q=cache:Jm2itvrHBcUJ:bianet.org/biamag/bilisi m/103115-peki-nedir-bu-Facebook+Facebook+kullan%C4%B1m+%C5%9Fekilleri&cd=9&hl=tr& ct=clnk&gl=tr>, (Erişim Tarihi: 20.09.2011).

<http://andy-ar.com/turk-toplumunun-cemaat-algisi-arastirmasi/> (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

<http://citizensagainsthate.wordpress.com/> (Erişim Tarihi:29.10.2012).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>. (Erişim Tarihi: 18.10.2012).

<http://ekonomi.haberturk.com/teknoloji/haber/47121-370-kacak-asker-facebookta-yakalandi/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_website/ (Erişim Tarihi; 09.06.2012).

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites/,(Erişim Tarihi; 09.06.2012).

<http://gundem.bugun.com.tr/facebook-tan-suclu-avi-haberi-202653/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://gundem.milliyet.com.tr/diyarbakir-da-13sehit/gundem/gundemdetay/14.07.2011/14144t04/default.htm> / (Erişim Tarihi: 18.06.2012).

http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf/ (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://inci.sozlukspot.com/>(Erişim Tarihi: 06.11.2012).

<http://istanbul.indymedia.org/tr/news/2008/04/236390.php> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://istanbul.indymedia.org/tr/news/2008/04/236390.php> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://izlemegunu.alternatifbilisim.org/>(Erişim Tarihi: 23.06.2012).

<http://kaosgl.org/sayfa.php?id=12742> / (Erişim Tarih: 02.10.2012).

<http://nefretme.net'dir>. (Erişim Tarihi: 02.11.2012).

<http://t24.com.tr/haber/oglunu-kaybeden-sirri-sakika-twitterdan-nefret-soylemi/21315/> (Erişim Tarihi:19.09.2012).

<http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Erişim Tarihi: 04.11.1012).

<http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Erişim Tarihi: 22.09.2012).

1 <http://tdkterim.gov.tr/bts/>(Erişim Tarihi: 06.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96z%C3%BCr_Diliyorum (Erişim Tarihi: 20.06.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/11_Eyl%C3%BCl_sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/1948_Arap-%C4%B0srail_Sava%C5%9F%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 20.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/2011_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri/
(Erişim Tarihi: 04.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/6-7_Eyl%C3%BCl_Olaylar%C4%B1/(Erişim Tarihi: 04.11.2012)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Antisemitizm/> (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ateizm/> (Erişim Tarihi: 28.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1%C5%9F_ve_Demokrasi_Partisi/(Erişim Tarihi: 04.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar_a%C4%9F%C4%B1/(Erişim Tarihi: 01.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokratik_Toplum_Partisi/ (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1/ (Erişim Tarihi:28.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 28.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook#cite_note-9-(Erişim Tarihi: 06.11.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook/>(Erişim Tarihi:12.10.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Holokost/> (Erişim Tarihi: 20.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrdistan_Topluluklar_Birli%C4%9Fi/
(Erişim Tarihi: 30.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Mara%C5%9F_Katliam%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/PKK/> (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Siyonizm/> (Erişim tarihi:06.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1/ Erişim Tarihi: 06.11.2012.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Vadedilmi%C5%9F_Topraklar/ (Erişim Tarihi: 22.09.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudiler/> (Erişim Tarihi: 20.09.2012).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudilere_y%C3%B6nelik_zul%C3%BCm/
(Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yezidilik/> (Erişim Tarihi: 06.11.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Zenofobi/> (Erişim Tarihi: 01.10.1012).

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/23/690908.asp/> (Erişim Tarihi: 01.10.2012).

<http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/muhafazakarlik/04.pdf/> (Erişim Tarihi: 01.10.2012).

<http://www.alex.com/topsites/> (Erişim Tarihi:05.11.2012).

http://www.alternatifbilisim.org/wiki/Ana_sayfa/(Erişim Tarihi: 06.10.2012).

<http://www.baktabul.net/nedir/232974-argo-sozlugu-adan-zye-argo-sozlugu-argo-kelimeler-argo-terimler-nelerdir.html> / (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

<http://www.bianet.org/bianet/bianet/90343-travesti-ve-transeksuellere-satirli-saldiri> / (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/114730-aktivistler-lgbtlere-yonelik-siddeti-protesto-ediyor/>(Erişim Tarihi: 02.10.2012).

http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/24.html/ (Erişim Tarihi: 30.10.2012).

http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1226567821&year=2008&month=11&day=13/ (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1328882878&year=2012&month=02&day=10-/ (Erişim Tarihi: 28.05.23012).

<http://www.bjk-1903.net/tarihce.asp> /(Erişim Tarihi:07.10.2012).

<http://www.californians> <http://www.tolerance.org/> [againsthate.com/](http://www.againsthate.com/)(Erişim Tarihi 03.11.2010).

<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/19/cukurcada.24.asker.sehit/633660.0/index.html/> (Erişim Tarihi: 20.06.2012).

1 <http://www.cnnturk.com/2012/guncel/07/20/facebookta.basbakana.hakarete.hapis/669643.0/index.html/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

http://www.common sense media.org/search/Social%20Media%2C%20Social%20Life%3A%20How%20Teens%20View%20Their%20Digital%20Lives?filters=ss_csm_search_result_type:Educators/ (Erişim Tarihi: 17.10.2012).

<http://www.comscore.com/> (Erişim Tarihi: 28.10.2012).

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64FB85A86B2433/0/CONVENTION_TUR_WEB.pdf. (Erişim Tarihi: 20.10.2012).

http://www.edebiyatfakultesi.com/turkce_konu_anlatimi_a_3.htm/ (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=ek%C5%9Fi+s%C3%B6zl%C3%B6k+nefret+s%C3%B6ylmi+denetim+projesi/> (Erişim Tarihi: 30.10.2012).

<http://www.enerjiplatformu.org/tr/index.php?q=node/235/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

1 <http://www.facebook.com/group.php?gid=42128982884&ref=search-/> (Erişim Tarihi: 12.06.2012).

<http://www.facebook.com/group.php?gid=57458657004&-> (Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2012).

<http://www.facebook.com/group.php?gid=7004922095&ref=search-/>(Erişim Tarihi: 02.08.2012).

<http://www.güncelle.com/>,(Erişim Tarihi: 28.07.2010).

<http://www.haber3.com/turkiyede-kac-suriyeli-multeci-var--1558884h.htm?interstitial=true/> (Erişim Tarihi: 18.10.2012)

<http://www.haberform.com/haber/ogun-samastin-cezasi-hrant-dink-davasi-ogun-samast-ceza-hrant-dink-davasi-ogun-s-92758.htm/> (Erişim Tarihi:01.09.2012).

<http://www.haberlink.com/haber.php?query=31548#.UNCJoawwiho/> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://www.haberlink.com/haber.php?query=31548#.UNCJoawwiho/> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16864158.asp/> (Erişim Tarihi: 01.10.2012).

<http://www.inach.net/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://www.infographic.org/2012/02/facebook-2012-yl-istatistikleri.html/>(Erişim Tarihi:05.10.2012).

<http://www.infographic.org/2012/02/facebook-2012-yl-istatistikleri.html/>(Erişim Tarihi:05.11.2012).

<http://www.kampushaber.org/bahcesehir-universitesi/2011-turkiye-degerler-arastirmasi-sonuclari-aciklandi-57392.html/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://www.media-awareness.ca/> (Erişim Tarihi: 29.10.2012).

<http://www.milliyet.com.tr/nefret-veozgurluk/ombudsman/haberdetay/>(Erişim Tarihi:30.01.2012).

<http://www.muhalifgazete.com/49051-Gul-den-kacamadi-Facebook-ta-yakalandi-1-yil-3-ay-hapse-mahkum-oldu-.htm/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2011/09/2008-Lgbt-Bireylerin-%C4%B0nsan-Haklari-Raporu.pdf/> (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

<http://www.naacp.org/> (Erişim Tarihi: 03.11.2012).

<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale/> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale/> (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=86&bolum=rapor/>(Erişim Tarihi:10.09.201).

<http://www.osce.org/secretariat/36699?download=true> (Erişim Tarihi: 10.08.2012).

<http://www.partnersagainsthate.org/> (Erişim Tarihi: 01.10.2012).

http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=5946/ (Erişim Tarihi:01.10.2012).

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1100810&CategoryID=97/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1100810&CategoryID=97/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1100810&CategoryID=97/> (Erişim Tarihi:04.11.2012).

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1031028&CategoryID=41/> (Erişim Tarihi: 01.10.2012).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm/20041012.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

http://www.slideshare.net/United_People/facebookta-2011de-neler-oldu-10715797#btnPrevious (Erişim Tarihi: 30.10.2012).

http://www.slideshare.net/United_People/facebookta-2011de-neler-oldu-10715797#btnPrevious (Erişim Tarihi: 01.12.2011).

<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/> (Erişim Tarihi: 02.11.2012).

<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey> (Erişim Tarihi: 02.11.2012).

<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey./> (05.06.2012).

<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/turkey/> (05.06.2012).

<http://www.sosyaldegisim.org/2010/10/ulusal-basinda-nefret-suclari-10-yil-10-ornek/>(Erişim Tarihi: 20.04.2012).

<http://www.sosyalmedyahaber.com/sozlukler-700-000-uyeye-ulasti/>(Erişim Tarihi: 02.11.2012).

<http://www.splcenter.org/> (Erişim Tarihi: 02.11.2012).

http://www.spod.org.tr/turkce/wp-content/uploads/2012/03/af_orgutu_lgbt_raporu.pdf / (Erişim Tarihi:02.10.2012).

<http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/kaos-gl-insan-haklari-raporu-2011-2> / (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

<http://www.stormfront.org/forum/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm/> (Erişim Tarihi:07.11.2012).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50cc70205f74b6.71709994/ (Erişim Tarihi: 05.11.2012).

<http://www.teknokulis.com/> (Erişim Tarihi: 01.11.2012).

http://www.tepav.org.tr/upload/files/13245604843.Fransa_nin_Yasa_Tasarisi_Nefret_Soylemine_Engellemeyi_mi_Amaclamakta.pdf/ (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

<http://www.tolerance.org/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.trthaber.com/haber/gundem/islamofobiye-biye-tasiyacagim-55982.html/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.trthaber.com/haber/gundem/islamofobiye-biye-tasiyacagim-55982.html/> (Erişim Tarihi: 04.11.2012).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1088/> (Erişim Tarihi: 01.11.2012).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8615/> (Erişim Tarihi: 30.10.2012).

<http://www.turksam.org/tr/yazdir2762.html/> (Erişim Tarihi: 01.11.2012).

<http://www.uglakademi.org/tr/html/89/Ayrimcilik+ve+Yeni+Medyada+Nefret+Soylemi/> (Erişim Tarihi: 29.06.2012).

<http://www.uglakademi.org/tr/html/89/Ayrimcilik+ve+Yeni+Medyada+Nefret+Soylemi/> (Erişim Tarihi: 29.06.2012).

<http://www.youtube.com/watch?v=fAMCA7JdQYk/> (Erişim Tarihi: 06.11.2012).

<http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> ve <http://eukidsonline.metu.edu.tr/node/1> (Erişim Tarihi: 30.06. 2012).

<https://www.facebook.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

<https://www.facebook.com/ankara4/info/> (Erişim Tarihi 16.10.2012).

<https://www.facebook.com/CcC.AntiBdp/> (Erişim Tarihi: 10.07.2012).

<https://www.facebook.com/groups/105417275446/> (Erişim Tarihi: 15.08.2012).

<https://www.facebook.com/groups/139884302727902/> (Erişim Tarihi: 09.08.2012).

<https://www.facebook.com/groups/453886151314253/> (Erişim Tarihi: 17.06.2012).

<https://www.facebook.com/hay.dost?ref=ts&fref=ts> (Erişim Tarihi: 09.08.2012).

<https://www.facebook.com/KahrolsunITSrail/> (Erişim Tarihi: 17.06.2012).

<https://www.facebook.com/oc.kurtler?ref=ts&fref=ts> (Erişim Tarihi: 12.07.2012).

<https://www.facebook.com/pages/%C4%B0%C5%9Fgalci-Yahudiler-Avrupaya-geri-d%C3%B6nmeli/100727626646081/> (Erişim Tarihi: 17.06.2012).

<https://www.facebook.com/pages/%C4%B0%C5%9Fgalci-Yahudiler-Avrupaya-geri-d%C3%B6nmeli/100727626646081/> (Erişim Tarihi: 17.06.2012).

<https://www.facebook.com/pages/26-%C5%9Eehit-%C4%B0%C3%A7in-26-G%C3%BCnde-260000-Ki%C5%9Fi-PAYLA%C5%9E/128896143883288/> (Erişim Tarihi: 18.06.2012).

<https://www.facebook.com/pages/Ateistlere-%C3%96L%C3%9CM/349804871771388./> (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

<https://www.facebook.com/pages/Hadi-Bunu-da-A%C3%A7%C4%B1klay%C4%B1n-Ateistler-/507824679229043/> (Erişim Tarihi: 30.09.2012).

<https://www.facebook.com/pages/T%C3%BCM-M%C3%BCSL%C3%BCmanLar-Karde%C5%9FTiR-AtaistLer-KaLLe%C5%9ETiRRR/109905199044462/> (Erişim Tarihi: 02.07.2012).

<https://www.facebook.com/pages/TOPRAKLARIMIZ-YABANCILARA-SATILMASIN-ARTIK/90477105753/> (Erişim Tarihi: 12.08.2012).

<https://www.facebook.com/pages/YAHUD%C4%B0LER-VE-HAYVANLAR-%C3%9CYE-OLAMAZ-/131916416822597//>-(Erişim Tarihi: 17.06.2012).

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100002046973865/>(Erişim Tarihi: 12.06.2012).

<https://www.facebook.com/TrdeSuriyeMulteciKampIstemiyoruz/timeline?filter=1/> Erişim Tarihi: 16.08.2012.

<https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/> (Erişim tarihi:12.11.2012).

<https://www.habervaktim.com/haber/309617/ilef-bastankokmus./>(Erişim Tarihi: 06.02.2013).

<http://www.demokrathaber.net/genclik-egitim/marmara-iletisimden-akite-kinama-ilefe-destek-h15343.html/> (Erişim Tarihi: 06.02.2013).

http://www.habervaktim.com/comment_view.php?type=1&id=280120/ (Erişim Tarihi: 06.02.2013).

EK 1. OSCE (AGİT) Bölgesindeki Nefret Suçları

Table: Hate Crimes in the OSCE Region: Police Reports, Prosecutions and Convictions in 2008, 2009 and 2010

Participating State	Type of data	Cases recorded by police 2010	Cases recorded by police 2009	Cases recorded by police 2008	Cases prosecuted 2010	Cases prosecuted 2009	Cases prosecuted 2008	Cases sentenced 2010	Cases sentenced 2009	Cases sentenced 2008
Albania										
Andorra				0			0			0
Armenia				0			0			0
Austria	Data represent the total number of offences with xenophobic/racist, anti-Semitic and Islamophobic motives.	99	61	91						
Azerbaijan		1								
Belarus	Police data include crimes of incitement to hatred and those of damaging historical/cultural values.		72	70		3	1			
Belgium										
Bosnia and Herzegovina	Data include crimes of incitement to hatred.	15	15							
Bulgaria	Data include crimes of incitement to hatred and crimes of discrimination.	20	20		34	22		4	9	
Canada			not yet available	1473	1036					
Croatia	Data include crimes of incitement to hatred and those involving insults.	34	32	29	34			3		
Cyprus		32	8	6	not yet available	3	1			1
Czech Republic	Data represent total number of criminal offenses with an extremist context.		265 (including 34 crimes involving violence against people or property)	217 (including 33 crimes involving violence against people or property)		188 (including 66 crimes involving violence against people or property)	215 (including 48 crimes involving violence against people or property)		103 people	97 people
Denmark	Police data include discrimination and propaganda crimes; prosecution data refer only to cases of incitement to hatred.	not yet available	306	98		5	5		1	1
Estonia	Data include crimes of incitement to hatred.		2							
Finland	Police data include hate crime, as well as crimes of discrimination and incitement to hatred; prosecution data only includes crimes of discrimination and incitement to hatred.	1094	1004 reports 1385 offences	859 reports 1163 offences	38	41				

Participating State	Type of data	Cases recorded by police 2010	Cases recorded by police 2009	Cases recorded by police 2008	Cases prosecuted 2010	Cases prosecuted 2009	Cases prosecuted 2008	Cases sentenced 2010	Cases sentenced 2009	Cases sentenced 2008
France	Data include discrimination crimes and defamation crimes.				2007	3344	4117		610	682
Georgia		19	41	27	1	11	7			1
Germany	Police data include hate crimes, as well as those of incitement to hatred and of propaganda; prosecution data only include crimes of incitement to hatred and those of propaganda.	3770 (including 467 violent crimes)	4583 (including 590 violent crimes)	4757 (including 561 violent crimes)	not yet available	3079	3269	not yet available	2221	2377
Greece			2	1		2	1			
Holy See										
Hungary	Data include crimes of incitement to hatred crimes and of discrimination.		12	12		7	8			6
Iceland	Data include crimes of incitement to hatred crimes and of discrimination.		0	3		0	0		0	0
Ireland				265			45			3
Italy	Data include crimes of incitement to hatred and those involving insults.	63	142							
Kazakhstan	Data include crimes of incitement to hatred.	13	15	38	9	4	15	9	4	15
Kyrgyzstan	Data include extremist crimes.		79	93		58	49		41	49
Latvia	Data include crimes of incitement to hatred.		6	9	6	5	1			
Liechtenstein		6	6	3	3	3	3	3	1	2
Lithuania			3	2						
Luxembourg										
The Former Yugoslav Republic of Macedonia										
Malta										
Moldova			2	2		0	0		0	0
Monaco										
Montenegro										
Netherlands	Total data refer to all registered discrimination cases at the Prosecution Service.				170	160 (including 15 cases with violence or threat of violence)	232 (including 30 cases with violence or threat of violence)	90	135	114

Participating State	Type of data	Cases recorded by police 2010	Cases recorded by police 2009	Cases recorded by police 2008	Cases prosecuted 2010	Cases prosecuted 2009	Cases prosecuted 2008	Cases sentenced 2010	Cases sentenced 2009	Cases sentenced 2008
Norway	Data include crimes of incitement to hatred.		236	213						
Poland	Data include crimes of incitement to hatred.	251	194	196	30	28	28	30	28	31
Portugal										
Romania	Data refer to crimes of incitement to hatred crimes and of discrimination.		not yet available	59		28	27		not made public	not made public
Russian Federation	Data include crimes of incitement to hatred.			460						
San Marino										
Serbia	Data refer only to crimes of incitement to hatred.		82	81		42	69		38	26
Slovakia	Data include crimes of incitement to hatred.		132	213 (including 211 incitement to hatred)		not made public	not made public		18	26
Slovenia				22						
Spain			23	38		not yet available	246		not yet available	not yet available
Sweden	Data include crimes of incitement to hatred crimes and of discrimination.	5139	5797	5895	440	450	292			
Switzerland	Data include crimes involving discrimination.				not yet available	36	27	not yet available	30	14
Tajikistan										
Turkey	Data only include crimes of incitement to hatred crimes and of discrimination.				330	250	258		242	97
Turkmenistan										
Ukraine	Data include both hate crimes and of incitement to hatred crimes and of discrimination.			8			1			1
United Kingdom		48127 (crimes in England, Wales and Northern Ireland) 5819 (crimes in Scotland)	52102 (crimes in England and Wales) 6,590 (crimes in Scotland)	46300 (crimes in England and Wales) 7783	15020 (crimes in England, Wales and Northern Ireland) 4322 (crimes in Scotland)	13030 (crimes in England and Wales)	14186 (crimes in England and Wales)		10690 (crimes in England and Wales)	
United States			not yet available				not made public			not made public
Uzbekistan			6						0	0

EK 2. Alternatif Bilişim Derneği Yeni Medyada Nefret Söylemi Broşürü

Yeni medya,

- web 2.0,
- cep telefonları,
- PDA'ler,
- dijital oyunlar ve oyun ortamları

gibi yeni iletişim araçlarından oluşmaktadır.

Türkiye'de yaş grupları itibarıyla internet kullanımı

Yaş Grubu	Türkiye (%)	Dünya (%)
15-24	74.1	59.4
25-34	59.4	46.0
35-44	43.2	32.2
45-54	24.9	19.3
55-64	13.9	10.5
65-74	5.5	2.0

Yeni medyada nefret söylemi

Yayın yılı: 2010

İçindekiler

Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi

Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi

Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması

Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi

Dijital Oyunlarda Cinsiyetçilik

Çevrimiçi Spor Ortamlarında Nefret Söylemi: Bir Topun Peşinde Koşan Yirmi İki Adam, Taraftarlar ve Medya

Sanal Nefret Pratikleri: İnternet'te Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler

Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu

Yeni medyada nefret söylemi çalışmalarıyla ilgili bilgi ve danışma için:

tugrul.comu@gmail.com
http://yenimedya.wordpress.com

Yeni Medyada Nefret Söylemi

Nefret söylemi nedir?

Nefret söylemi, bireylere, ırkları, ten renkleri, etnik kökenleri, toplumsal cinsiyetleri, milliyetleri, dinleri, cinsel tercihleri, yetersizlikleri ve diğer bireysel ayrımcılık biçimleri temelinde yöneltilen nefreti içeren ve teşvik eden söylemler olarak tanımlanabilir.

Nefret söylemini Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 30 Ekim 1997 yılında şu şekilde tanımlamıştır:

"İrkçi, nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir"

**alternatif
bilisim**

Cevizli Mah. Adım Sok. No.13/A 34846
Maltepe İstanbul

0216 305 4911
bilgi@alternatifbilisim.org
http://www.alternatifbilisim.org
http://yenimedya.wordpress.com

(bkz: Evrensel Kültür, S: 216, Aralık 2009)

Türkiye’de nefret söyleminin türleri

- Siyasal nefret söylemi
- Yabancılar ve göçmenlere yönelik nefret söylemi
- Cinsel kimlik temelli nefret söylemi
- Kadınlarla yönelik nefret söylemi
- İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi

Temsil, “gerçekliğin bazı öğelerinin, yakalanabilen, kavranabilen bazı öğelerinin bir araya getirildiği bir pratik”dir.

Medya Metinlerine Neler Sorulabilir?

1. Bu metni kim üretti?
2. Bu metin kimin için üretildi?
3. Bu metinde dolaşıma sokulan içerik (olay, olgu, konu veya sorun) nedir?
4. Bu metinde içerik hangi türsel biçim ile aktarılmaktadır?
5. Bu metinde içerik hangi yapısal öğeler (göstergebilimsel öğeler) kullanılarak aktarılmaktadır? Bunları örneklendirelim...
6. Bu metinde hangi hakim temsil pratikleri üretilmekte, dolaşıma sokulmaktadır?
7. Bu metinde kadınlar ve erkekler hangi toplumsal roller ve örüntüler içerisinde kurgulanmaktadır/konumlanmaktadır?
8. Bu metinde toplumsal cinsiyet eşitliği var mıdır? Yoksa, neden? Sorgulayalım...
9. Bu metinde ima edilen fikir/değer/enforyasyon veya bakış açısı nedir?
10. Bu metinde ayrımcılık ve önyargılar üretiliyor mu? Üretiliyorsa hangi sözcükler kullanılarak üretilmektedir? Saptayalım...
11. Bu metinde dışarıda bırakılan fikir/değer/enforyasyon veya bakış açısı nedir?
12. Bu metin kimin/kimlerin çıkarına hizmet eder?
13. Bu metni nasıl yorumladınız?
14. Bu metni ben nasıl yorumladım?
15. Bu metinden ne öğrendik?

Cevrimiçi olanaklar	Cevrimiçi riskler
Küresel enforyasyona erişim Eğitim kaynakları Eski ve yeni arkadaşlar için toplumsal ağlar Eğlence, oyunlar Kullanıcı türevli içerik üretimi Yurttaş katılımı/ politik katılım Kimliğin ifadesinde mahremiyet Topluluklarla bağlar/ aktivizm Teknoloji uzmanlığı ve okuryazarlığı Kariyer gelişimi veya istihdam Kişisel/ sağlık/ cinselliğe dönük tavsiye Uzman grupları ve fan siteleri Uzaktakilerle deneyim paylaşımı	Yasadışı içerik Pedofiller, yabancılar Aşırı veya cinsel şiddet Diğer zararlı veya saldırgan içerikler İrkç/ nefret materyali/ aktiviteleri Reklam/ ticari ikna Tarafı/ yanlış enforyasyon (tavsiye, sağlık) Kişisel bilginin istismarı Siberkabadayılık, taciz Kumar, finansal suçlar Kendine zarar (intihar, anoreksiya, vd.) Mahremiyetin ihlali Yasadışı aktiviteler (korsanlık, dosya yükleme)

(Kaynak: EU Kids Online, 2010)

Yeni medya ortamında nefret söylemi nasıl yayılır?

Nefret siteleri, elektronik nefret postaları, forumlar, haber siteleri ve okur yorumları, tarayıcı oyunları ve dijital oyunlar, IRC’ler ve çeşitli diğer sosyal ağ uygulamaları aracılığıyla olmaktadır.

Avrupa Konseyi (AK) tarafından hazırlanan Avrupa Siber Suç Sözleşmesi (The Convention on Cybercrime) (ETS No.185) 1 Temmuz 2004’de yürürlüğe girmiştir ve bugüne kadar 42 ülke tarafından imzalanmış, 26 ülke de onaylanmıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi 10 Kasım 2010 tarihinde imzalamıştır. Avrupa Parlamentosu Meclisi 1543 sayılı Siber Uzamda İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Üzerine Tavsiye kararında (2001) “İrkçılığın bir kanaat olmadığını, suç olduğunu” belirtmiştir. Bu tavsiye kararını izleyerek AK, Ek Protokol’ü hazırlamıştır. Ancak Türkiye henüz ek protokolü imzalamamıştır.

Yeni medyada üretilen nefret söylemine karşı toplumsal örgütlenmeler

Genel bilinç oluşturmaya yönelik uzun erimli çalışmalar:

- Eğitim faaliyetleri
- Projeler
- Araştırma raporları ve yayınlar
- Tanıtım materyalleri
- Filtre yazılımlar
- Eğitsel oyunlar
- Mesaj panoları
- Toplantılar

Doğrudan nefret gruplarını hedef alan kısa erimli yaklaşımlar:

- Gözlemler ve afiş etme edimleri
- Hacker girişimleri
- Bildirimde ve ihbarda bulunma
- Alan adı (domain name) satın alma
- Yasal yollar

ÖZET

AYGÜL, Eser. Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Bu tez çalışmasında, yeni medya ortamlarından biri olan toplumsal paylaşım ağı Facebook özelinde dolaşıma sokulan nefret söylemi incelenmektedir. Günümüzde nefret söyleminin yayılma biçimleri, yeni medya ortamlarının gündelik iletişim pratiklerinin içinde yer bulması ve yeni medya ortamlarının özellikleri ile yakından ilgilidir. Özellikleri nedeniyle yeni medya ortamları, geleneksel medyadan farklı olarak kullanıcılarında söz üretebildiği etkileşimli kamusal alanlar yaratmıştır. Bu ortamlarda kullanıcı artık sadece tüketici değil, üretici ve yayıcı da olabilmektedir. Yeni medya ortamlarında herkesin söz üretebilmesi, üretilen sözün yayıma sokulması, demokratik müzakere kültürünün yeterince gelişmediği Türkiye gibi ülkelerde çoğunluk olanın “azınlık” ve ya “öteki” olana yönelik ırkçı, ayrımcı, yabancı düşmanı, dini temelli dışlayıcı, cinsiyetçi ve homofobik söylemlerin üretimini ve dolaşımını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, nefret söylemi üretiminde rol oynayan etkenlere dikkat çekmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu tez çalışmanın da temel amacı da budur. Belirlenen bu amaç doğrultusunda çalışmanın Birinci Bölüm’de söylem ve nefret söylemi kavramları, nefret söyleminin üretiminde medyanın rolü ve nefret söylemine yönelik mücadele türleri değerlendirilmiştir. İkinci Bölüm’de yeni medyanın özellikleri ve çeşitli yeni medya uygulamaları incelenmiştir. Üçüncü Bölüm’de ise, araştırmanın yöntemi aktarılarak, bir toplumsal paylaşım ağı olan Facebook’ta nefret söyleminin dolaşıma girme pratikleri saptanmıştır. Sonuçta ise, yeni medya ortamlarından Facebook özelinde ortaya konulan nefret söylemleriyle mücadele yararlanılabilir öneriler yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yeni Medya, Facebook, Ayrımcılık, Söylem, Nefret Söylemi

ABSTRACT

AYGÜL, Eser. Hate Speech Production on New Media: The Case of Facebook as a Social Networking Site, Master Thesis, Ankara, 2013.

This thesis focuses on the hate speech circulated via a social network site Facebook as a new media environment. Characteristics of new media enable users to produce content and circulate this content through the Internet. Along with several positive instances, there are some negative instances of user generated contents such as the contents that contain hate speech. Thus, it's needed to pay attention to the discourses of user generated hate contents. Furthermore, the contents on the web can reach out a number of users through different new media applications. Both risks and opportunities of new media can be found on social networking sites. This thesis examines which discourse practices are used in the user generated hate contents which are basically one of the risks

For this purpose, concepts of discourse and hate speech have been evaluated in Chapter One, and characteristics of new media and some new media applications studied in Chapter Two. Discursive practices of hate speech circulation on Facebook which is one of social networking sites have been defined in Chapter Three. In conclusion, some suggestions are made in order to struggle hate speech produced particularly in Facebook.

Key Words: New Media, Facebook, Discrimination, Discourse, Hate Speech